

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1920-1989 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDEKİ
KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Hazırlayan
Aytunç ÜLKER
150471114

Tarih Ana Bilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

KARAMAN – 2016

T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1920-1989 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE
KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Hazırlayan
Aytunç ÜLKER
150471114

Tarih Ana Bilim Dalı
Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Alaattin UCA

KARAMAN – 2016

**1920-1989 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDEKİ KARAMAN MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ
FAALİYETLERİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi:21.07.2016

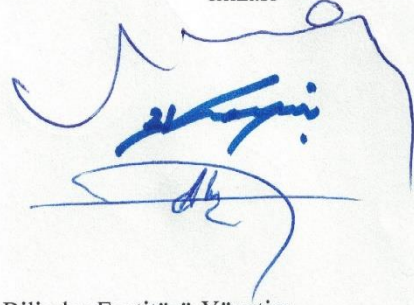
Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan: Doç. Dr. Mehmet MERCAN

Üye:Yrd. Doç. Dr. Yakup KAYA

Üye: Yrd. Doç. Dr. Alaattin UCA

İmzası

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 30.06.2016 tarihli ve 2016/16-105 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü :Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

ÖN SÖZ

Karaman köklü bir tarihi geçmişe sahiptir. Bu özelliği dolayısıyla önemli bir Anadolu şehridir. Coğrafi konumu, kültürel varlıkları ve ekonomisi ile hep dikkat çekmiştir. Karaman'ın geçmişte önemli uygarlık ve topluluklara ev sahipliği yapması, önemli bir merkez olduğunun göstergesidir. Şehir bütün bu özellikleri dolayısıyla birçok tarihi cami, kilise, han, hamam, kervansaray ve medrese gibi yapıları barındırmaktadır.

Karaman, Karamanoğulları Beyliği döneminde uzun yıllar beylik merkezi olmuş fakat Osmanlı Karaman mücadeleleri sırasında izlenen politikalar nedeniyle Konya'nın gölgesinde kalmıştır. Burada yetişmiş kişilerin büyük bir kısmı İstanbul gibi önemli merkezlere gönderilmiş ve bu kişiler gönderildikleri yerlerde eğitim ve bilim alanındaki faaliyetlerine devam etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin yapılan mücadelede galip çıkmasıyla Karaman ve çevresi Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmuştur. Böylece Osmanlı hâkimiyetine geçen Karaman yüzyıllar boyunca önemli bir merkez olma hüviyetini sürdürmüştür. Özellikle Suğla Gölü ve çevresindeki tarımsal faaliyetleri ve hayvancılık alanında kendisinden söz ettirmiş, ayrıca ticaretiyle de ön plana çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yıkılması üzerine başlatılan Milli Mücadele'de yerini alan Karaman, I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gönderdiği Karamanlı milletvekilleriyle hem Milli Mücadele'yi desteklemiş hem de bu mücadelenin içinde yer almıştır. Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin pek çok yasama döneminde Karamanlı milletvekilleri mecliste yer almış, Türkiye'nin demokratik hayatının gelişmesi ve devamına katkıda bulunmuştur. 1989 yılında Karaman il olunca artık doğrudan Karaman milletvekilleri parlamentodaki yerini almıştır. Çalışmamıza konu olan 1920-1989 döneminde Karaman Konya'ya bağlı bir ilçe olduğundan Karamanlı vekiller Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde farklı illerden aday olmuş ve seçilmiştir.

1920-1989 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde pek çok Karamanlı milletvekili siyasi faaliyette bulunmuştur. I. Büyük Millet Meclisi'ne üç tane Karamanlı milletvekilinin seçildiği tespit edilmiştir. Bunlar Arif Bey (Baysal), Hulusi Bey (Göksu), Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'dir. Daha sonra 1950 yılındaki IX. yasama dönemine kadar hiç Karamanlı milletvekili yoktur. Bu mecliste Remzi Birant ve Abdi Çilingir yer almıştır. 1954'teki X. yasama dönemine İbrahim Öktem, Remzi Birant (2. kez) ve Abdi Çilingir (2. kez) seçilmiştir. 1957 yılındaki XI. yasama dönemine Remzi Birant (3. kez) ve Sami Soylu, 1961 yılındaki XII. yasama dönemine İbrahim Öktem (2. kez), İrfan Baran, Mehmet Faruk Sükan ve Hüseyin Cahit Yılmaz, 1965 yılındaki XIII. yasama dönemine İbrahim Öktem (3. kez) ve Mehmet Faruk Sükan (2. kez), 1969'daki XIV. yasama dönemine İbrahim Öktem (4. kez), İrfan Baran (2. kez), Sadi Koçaş ve Mehmet Faruk Sükan (3. kez), 1973'deki XV. yasama dönemine Reşat Aksoy ve Mehmet Faruk Sükan (4. kez), 1977'deki XVI. yasama dönemine Recep Özel, Mehmet Faruk Sükan (5. kez) ve Lütfi Doğan, 1987'deki XVIII. yasama dönemine ise Işın Çelebi ve Ali Pınarbaşı milletvekili seçilerek görevlerini 1991 yılına kadar ifa etmişlerdir. Bu milletvekilleri Konya, Malatya, Bursa, İzmir, İstanbul gibi illerden aday olarak seçilmişlerdir. Bunların hepsi Karaman doğumludur.

TBMM'nin ilk yasama dönemlerinde pek çok milletvekilinin isminin, sicil kütükleri, tutanaklar, mazbatalar, özlük dosyalarında yer alan belgeler ile vukuatlı nüfus kayıt örneklerindeki isimle farklılık gösterdiği görülmüştür. Ayrıca kişilerin kendi beyanları ile resmi bilgilerin zaman zaman çeliştiği görülmüştür. Bazı milletvekillerinin değişik tarihler taşıyan vukuatlı nüfus kayıt örneklerinde yer alan bilgilerinin de farklı olduğu belirlenmiştir. İsimlerde tespit edilen bu farklılıkların yanı sıra doğum tarihi ve yeri, anne ve baba adları ile ölüm tarihlerinde de farklılıklar vardır.

Bu çalışmada Karamanlı milletvekillerinin biyografileri, TBMM Arşivi'ndeki şahsi dosyaları incelenmiştir. Bunların dışında Milli Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Kütüphanesi, TBMM kütüphanesinden yararlanılmıştır. Ayrıca Karamanlı milletvekillerinin meclisteki faaliyetleri TBMM Zabıt Cerideleri, TBMM Gizli Celse Zabıtları, Millet Meclisi Zabıtları, Cumhuriyet Senatosu Zabıtlarından faydalanılarak tespit edilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken desteklerinden dolayı eşim Aynur Ülker'e ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Alaattin Uca'ya teşekkürü borç bilirim.

ÖZET

Mondros Mütarekesi sonrasında işgaller karşısında padişah ve İstanbul Hükümetinin sessiz kalması üzerine Mustafa Kemal Paşa liderliğinde başlatılan Milli Mücadeleye Türk milleti katılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'ya geçtikten sonra kurtuluşun milletin azim ve kararı ile mümkün olabileceğini belirterek bu yönde çalışmalara başlamıştır. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un resmen işgali ile Osmanlı Mebusan Meclisi çalışamaz hale gelmiş ve 11 Nisan 1920 tarihinden itibaren tamamen kapanmıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın çalışmaları ile millet egemenliğine dayalı yeni bir meclis 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılmıştır. Bu meclis bir taraftan Mondros Mütarekesi sonrası İtilaf Devletleri tarafından yapılan işgallere karşı mücadele yürütürken, diğer taraftan yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atma hususunda önemli çalışmalarda bulunmuştur. Bu mecliste Karamanlı milletvekilleri de yer almıştır.

Bu çalışmada I. Türkiye Büyük Millet Meclisi ile XVIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi dâhil olmak üzere meclislerde görev yapan Karamanlı milletvekilleri ele alınmıştır. Karamanlı olup mecliste yer alan milletvekilleri Arif Baysal, Hulusi Göksoy, Hüseyin Sıtkı Gür, Remzi Birant, Abdi Çilingir, İbrahim Hulusi Öktem, Sami Soylu, İrfan Baran, Mehmet Faruk Sükan, Hüseyin Cahit Yılmaz, Sadi Koçaş, Reşat Aksoy, Recep Özel, Lütfi Doğan, Ali Pınarbaşı ve Işın Çelebi'dir. Adı geçen milletvekillerinden bazıları bakanlık da yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Seçimler, Demokrasi, Karaman, Karamanlı Milletvekilleri.

ABSTRACT

DEPUTIES OF KARAMAN IN THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY AND THEIR POLITICAL ACTIVITIES BETWEEN THE YEARS OF 1920-1989

Turkish people attended the National War of Independence initiated by Mustafa Kemal Pasha as a consequence of unresponsive attitudes of the Sultan and government of İstanbul against the Armistice of Mudros. Mustafa Kemal Pasha started his activities for independence emphasizing that the independence is only possible with the will and the decision of the people. With the invasion of İstanbul in 16 March 1920, the Ottoman Parliament turned out to be nonfunctional, which resulted with its closure in 11 April 1920. Therefore, a new parliament based on the sovereignty of people was opened in Ankara thanks to the activities of Mustafa Kemal Pasha in 23 April 1920. This parliament, while struggling against the invasions of Entente Powers, pursued essential works to lay the foundations of the Republic of Turkey. All in all, in this parliament, deputies from Karaman took a part as well.

In this thesis, deputies from Karaman who took a part in the assemblies between the I. Grand National Assembly of Turkey and XVIII. Grand National Assembly of Turkey were studied. In this period deputies from Karaman were Arif Baysal, Hulusi Göksu, Hüseyin Sıtkı Gür, Remzi Birant, Abdi Çilingir, İbrahim Hulusi Öktem, Sami Soylu, İrfan Baran, Mehmet Faruk Sükan, Hüseyin Cahit Yılmaz, Sadi Koçaş, Reşat Aksoy, Recep Özel, Lütfi Doğan, Ali Pınarbaşı and Işın Çelebi. Some of them were attendant in ministries.

Keywords: Grand National Assembly of Turkey, Elections, Democracy, Karaman, Deputies of Karaman

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	19
I. MECLİSE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ (23.04.1920-11.08.1923).....	19
I.1. Arif Bey (Baysal)'in Hayatı	28
I.2. Arif Bey (Baysal)'in Siyasi Faaliyetleri	29
I.2.1. Hıyanet-i Vataniye Kanunu Münasebetiyle Sözleri	29
I.2.2. Konya'da İdare-yi Örfiye İlanına Sebep Olan Olayların Yakından Tetkiki İçin Meclisten Bir Heyet Gönderilmesine Dair Takriri	30
I.2.3. Muhasebe-yi Hususiye Müdüriyetlerinin Lağvına Dair Kanun Teklifi	32
I.3. Hulusi Bey (Hulusu Göksu)'in Hayatı	33
I.4. Hulusi Bey (Hulusu Göksu)'in Siyasi Faaliyetleri	34
I.4.1. Hakkında Verilen Divan-ı Riyaset Kararı.....	34
I.5. Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'in Hayatı	35
I.6. Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'in Siyasi Faaliyetleri	35
I.6.1. Mehâkim-i Cezaiyede İta-yı Reyde Ekseriyetin Esas İttihazına Dair Takriri	36
I.6.2. Memurînin Usul-i Muhakemesi Hakkında Takriri	36
I.6.3. Posta Nizamnamesinin Dördüncü Maddesiyle Alakalı Dâhiliye Vekâletinden Sualine Dair Takriri	37
I.6.4. İstiklâl Mahkemesi Heyetinin Dörder Azadan Terekküp Etmesi Hakkındaki Teklif-i Kanununun Müstacelen Müzakeresine Dair Takriri.....	38
I.6.5. Maliye ve Müdafaa-yi Milliye Vekâletlerinin Kontrolü İçin Mecliste Bir Tetkik-i Hesabat Encümeni İntihab Olunmasına Dair Takriri	39
I.6.6. Ceraim-i Âdiye Ashabının Affı Hakkında Kanun Teklifi.....	39
I.6.7. Adliye Teşkilâtı Hakkında Adliye Vekâletinden İstizah Takriri	41
I.6.8. İstiklâl Mahkemelerince Mahkûm Edilmiş Olan Eşhasın Hakk-ı İtiraza Malik Olmalarına Dair Kanun Teklifi	42
I.6.9. Firari Kanununa Zeyledilecek Mevad Hakkında Kanun Teklifi.....	42
I.6.10. Rum Eşkiyasıyla Vaki Olan Müsademede Mecruh Olan Mülâzım İskender Efendi'nin Terfi Ettirilmesine ve Kırk Neferin Taltif Olunmalarına Dair Takriri	44
II. BÖLÜM	45

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ....	45
II.1. IX. Yasama Dönemi (14.05.1950-14.05.1954)	45
II.1.1. Abdi Çilingir'in Hayatı	46
II.1.2. Abdi Çilingir'in Siyasi Faaliyetleri	47
II.1.3. Remzi Birant'ın Hayatı	50
II.1.4. Remzi Birant'ın Siyasi Faaliyetleri	51
II.1.4.1. Bayındırlık Bakanlığı Hakkındaki Takrir	52
II.1.4.2. Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısına Cevaben Bütçe Komisyon Raporu	53
II.1.4.3. Anıtkabir'in İnşası Hakkındaki 4677 ve 5581 Sayılı Kanunlara Ek Kanun Sırasında Müdahil Olması	60
II.1.4.4. Bayındırlık Bakanlığı Bütçesinin, Karayolları Umum Müdürlüğü Bütçesi Görüşmeleri Sırasında Söz Alması	61
II.1.4.5. Seyhan Barajı Hidro-Elektrik Tesislerinin Devrine Müteallik Olarak Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkında Kanun Lâyihası ve Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları Raporları Sunulurken Söz Alması	61
II.2. X. Yasama Dönemi (02.05.1954-01.11.1957)	64
II.2.1. Abdi Çilingir'in Siyasi Faaliyetleri	64
II.2.2. İbrahim Hulusi Öktem'in Hayatı	67
II.2.3. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri	68
II.2.3.1. 4258 Sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cetvellerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası ve Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Görüşmeleri Sırasında Söz Alması	69
II.2.3.2. Bütçe Encümeninin Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletine Kanun Teklifi	70
II.2.3.3. Adnan Menderes'e Sorduğu Sorular ve Adnan Menderes'in Şifahi Cevabı	70
II.2.4. Remzi Birant'ın Siyasi Faaliyetleri	74
II.2.4.1. 1956 Yılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi Dolayısıyla Söz Alması	74
II.3. XI. Yasama Dönemi (27.10.1957-27.05.1960)	75
II.3.1. Remzi Birant'ın Siyasi Faaliyetleri	77
II.3.1.1. 1959 Mali Yılı Muvazene-yi Umumiye Kanununa Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması ve Bütçe Encümeni Mazbatası Görüşmeleri Sırasında Söz Alması	78

II.3.1.2. Ziraat ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Görüşülürken Söz Alması	80
II.3.1.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası ve Eklenti Binalarıyla Tesislerinin Yapımı Yetkisinin Nafia Vekâletine Devri Hakkındaki Ek Kanun Layihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Konusunda Söz Alması	82
II.3.1.4. Karaman İplik ve Mensucat Türk Anonim Ortaklığı Konusunda Söz Alması	83
II.3.2. Sami Soylu'nun Hayatı	84
II.3.3. Sami Soylu'nun Siyasi Faaliyetleri	85
II.3.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 7. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Olan 6015 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun Teklifi	85
II.3.3.2. Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununa 4800 Sayılı Kanunla Eklenen Geçici Maddenin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklif	85
II.3.3.3. Devlet Şûrası Kanununa Ek 6716 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Teklifinin Muvakkat Encümende Görüşülmesine Dair Takriri	85
II.3.3.4. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan Kanunun 4609 Sayılı Kanunla Muaddel 18. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi	86
III. BÖLÜM	87
1961-1989 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ	87
III.1. XII. Yasama Dönemi (14.05.1961-14.05.1965)	87
III.1.1. Hüseyin Cahit Yılmaz'ın Hayatı	89
III.1.2. Hüseyin Cahit Yılmaz'ın Siyasi Faaliyetleri	89
III.1.2.1. İktisadi Devlet Teşekkülleri Komisyonu'ndan İstifası	90
III.1.3. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri	90
III.1.3.1. 1961 Yılı Sağlık Bakanlığı Bütçesiyle Alâkalı Konuşması	91
III.1.3.2. Temsilciler Meclisi Üyeliğinden Çekildiğine Dair Yazısı	93
III.1.3.3. Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanunun Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi	94
III.1.3.4. İkinci Karma Hükümet Programı Konusunda Söz Alması	94
III.1.3.5. Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 Tarihine Kadar Tatil Yapması Hakkında Önergesi	98
III.1.3.6. Sendikalar Kanunu Teklifinin Geçici Bir Komisyonla Görüşülmesine Dair Önergesi	98

III.1.3.7. Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonunun Yenisi Seçilinceye Kadar Görevine Devam Etmesinin Karar Altına Alınması Hakkında Önergesi.....	99
III.1.3.8. Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Nusret Tuna'nın, Köylerde, Ortaokul Bulunmayan Kasabalardaki Öğrencilere Dair Sözlü Sorusu ve Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in Cevabı.....	100
III.1.3.9. 3512 Sayılı Cemiyetler Kanununun Anayasaya Aykırı Hükümlerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi	102
III.1.3.10. Ordu Milletvekili Refet Aksoy'un, Ünye İlçesinde Açılması Düşünülen Ticaret Lisesinin İl Merkezinde Açılması Sebebine Dair Soru Önergesi ve Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in Sözlü Cevabı	102
III.1.3.11. Milli Eğitim Bakanlığı 1964 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	104
III.1.3.12. İzmir Milletvekili Şükrü Akkan Tarafından Başbakana Sorulan Soruların Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem Tarafından Cevaplandırılması	106
III.1.3.13. 5247 Sayılı İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanununa Ek Kanun Tasarısının İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi	108
III.1.3.14. Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun Tasarılarının İvedilikle Görüşülmesi Hakkındaki Önergesi	108
III.1.3.15. Ankara'da Politeknik Fakültesi Kurulması Hakkında Kanun Teklifi	108
III.1.4. İrfan Baran'ın Hayatı.....	108
III.1.5. İrfan Baran'ın Siyasi Faaliyetleri.....	109
III.1.5.1. Konya'da Bir Yüksek İslam Enstitüsü Açılıp Açılmayacağına Dair Sorusu	110
III.1.5.2. İçişleri Bakanlığı'nın Bütçesi Hakkındaki Konuşması	110
III.1.5.3. Kıbrıs Olayları ve Meseleleri ile Hükümetin Bu Konuda Takip Ettiği ve Edeceği Politika Hususlarında Bir Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi.....	112
III.1.5.4. Maliye Bakanlığı'nın 1964 yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşması.....	115
III.1.5.5. İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, İstanbul'da Yayımlanan Bazı Dergi ve Kitapların Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkındaki Soru Önergesi ve Adalet Bakanı İrfan Baran'ın Sözlü Cevabı	118
III.1.6. Mehmet Faruk Sükan'ın Hayatı	121
III.1.7. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri	122

III.1.7.1. Türk Hava Yolları ile Ortak Çalışan Seri Havacılık Servisinde Çeşitli Suistimler ve Yolsuzluklar Yapıldığı Hakkındaki Neşriyatın Doğru Olup Olmadığına Dair Yazılı Sorusu ve Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar'ın Yazılı Cevabı.....	122
III.1.7.2. Konya Ovasında Vuku Bulan Fırtına ve Şiddetli Rüzgârdan Mütevellit Meydana Gelen Hasarın Tespit Edilip Edilmediğine Dair Sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral'ın Sözlü Cevabı.....	123
III.1.7.3. Başbakanlık Tezkeresi, Kalkınma Planı ile Cumhuriyet Senatosunca Kabul Edilen Değiştirelere Dair Plan Karma Komisyonu Raporu Münasebetiyle Söz Alması	127
III.1.7.4. 1963 Yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi Münasebetiyle Yapılan Görüşmelerde Söz Alması	128
III.1.7.5. 1963 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	130
III.1.7.6. Siyasi ve Askeri Görüşmelerde Muhalefet Partilerinin de Fikrinin Alınmasına Dair Konuşması ve Başbakan İsmet İnönü'nün Cevabı	131
III.1.7.7. Meydana Gelen Önemli Olaylar Hakkında Hükümetin Meclise Açıklama Yapmamış Olmasının Sakıncalı Olacağına Dair Demeci ve Dışişleri Bakanınca Böyle Bir Açıklamanın Yapılacağına Dair Cevap.....	137
III.1.7.8. Mahalli Seçimler Dolayısıyla Yapılan Menfi Propagandalar Hakkında Tedbir Alınmasına ve Hükümetin Tavzifte Bulunmasına Dair Demeci.....	142
III.1.7.9. Hükümetin Çok Tarafli NATO Nükleer Gücüne Katılmayı Kabul Etmemesinin Dış Ülkelerde Yarattığı Tepkilere ve Yorumlara Dair Yaptığı Konuşması ve Dışişleri Bakan Vekili Kemal Satır'ın Cevabı.....	144
III.1.7.10. Ankara Halk Sağlığı Akademisi Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısının Öncelik ve İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi	147
III.2. XIII. Yasama Dönemi (10.10.1965-12.10.1969).....	148
III.2.1. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri.....	149
III.2.1.1. 1967 Yılı Bütçe Kanun Tasarısının Karma Bütçe Komisyonunca Eklenen 38. Maddesinin Tasarıdan Çıkarılması Teklifi.....	149
III.2.1.2. Memleketimizin Ortak Pazara Girmesi ve Bu Hususta Hükümetin Güttüğü Politika Hakkında Bilgi Verilmesine Dair Demeci	149
III.2.2. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri	153
III.2.2.1. Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanhoğlu'nun Kıbrıs Konusunda Sorusu ve Mehmet Faruk Sükan'ın Sözlü Cevabı.....	154
III.2.2.2. Magosa Bölgesinde Rumlar Tarafından Yapılan Saldırı ve Magosa Anlaşmasına Dair Açıklaması	155

III.2.2.3. Umum Müdür, Vali ve Kaymakamların Sınıf Değişirme ve Tayinlerinin Kış Ortasına Rastlatılmasının Doğurduğu Baskıya Dair Demeci	156
III.2.2.4. Boğazdan Meydana Gelen Bir Kaza Sonucunda Yangın Çıkması ve Olayla İlgili Gerekli Tedbirlerin Alındığına Dair Demeci.....	157
III.2.2.5. Malatya'da Atatürk'ün Büstünün Kırılması ve Bayrağımızın Yırılması Olayı ile İlgili Gündem Dışı Açıklaması.....	158
III.2.2.6. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü Kısımına Kadro Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifinin İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi.....	160
III.2.2.7. Osmaniye İlçesinde Cereyan Eden Olaylar Hakkında Gündem Dışı Demeci.....	160
III.3. XIV. Yasama Dönemi (12.10.1969-14.10.1973).....	163
III.3.1. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri.....	165
III.3.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu Münasebetiyle Söz Alması	165
III.3.1.2. Atatürk Akademisi Kanun Tasarısı Münasebetiyle Söz Alması.....	166
III.3.2. İrfan Baran'ın Siyasi Faaliyetleri.....	170
III.3.2.1. Türk Parasının Değerini Düşürme Kararının Alınmasıyla Kararın Türk Ekonomisini Bir Çıkmaza Soktuğundan Hükümet Hakkında Bir Gensoru Açılmasına Dair Önergesi	170
III.3.2.2. Bazı Kanun Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifleri Münasebetiyle Söz Alması	174
III.3.3. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri	176
III.3.3.1. İstanbul'da Ortaya Çıkan Kolera Hastalığının Önlenmesi Konusunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Hakkında Bir Gensoru Açılmasına Dair Önerge Münasebetiyle Faruk Sükan'ın Söz Alması.....	177
III.3.3.2. Yabancı Memleketlerdeki Türk Vatandaşlarına Dair Soru Önergesi ve Başbakan Ferit Melen'in Yazılı Cevabı.....	180
III.3.4. Mehmet Sadi Koçuş'ın Hayatı.....	182
III.3.5. Mehmet Sadi Koçuş'ın Siyasi Faaliyetleri.....	183
III.3.5.1. Belediye Hisselerine Dair Sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun Yazılı Cevabı.....	183
III.3.5.2. 1970 Yılı Bütçesi Finansman Kanunu Tasarısıyla İlgili Arz ve Teklifi	187
III.3.5.3. Yazılı Bir Önergesi.....	187

III.3.5.4. Hayati Öneme Sahip Madenlerin Kamulaştırılması Hakkında Kanun Teklifinin Gündeme Alınmasına Dair Önergesi	187
III.3.5.5. Dışişleri Bakanlığı'na Gönderilen Bir Önergesi	188
III.3.5.6. Dışişleri ve Milli Savunma Bakanlıklarına Gönderilen Bir Önergesi	189
III.3.5.7. Burdur İli ve Dolaylarındaki Deprem Felâketi Hakkında Gündem Dışı Demeci	190
III.3.5.8. Çin Halk Cumhuriyeti ile Kurulan Diplomatik İlişkiler Konusunda Gündem Dışı Demeci	192
III.4. XV. Yasama Dönemi (14.10.1973-05.06.1977).....	194
III.4.1. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri	195
III.4.1.1. 1974 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	196
III.4.1.2. 1005 Sayılı Kanununun 1 ve 2. Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısında Değişiklik Teklifi	199
III.4.1.3. Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Bir Önergesi	200
III.4.1.4. Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti arasında Kültürel ve Bilimsel Yardımlaşma Anlaşmasına Dair Kanun Tasarısı Konusunda Söz Alması	200
III.4.1.5. 1977 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	202
III.4.1.6. 1977 Yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	208
III.4.2. Reşat Aksoy'un Hayatı.....	213
III.4.3. Reşat Aksoy'un Siyasi Faaliyetleri.....	213
III.4.3.1. 1976 Yılı Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	213
III.4.3.2. 1977 Yılı Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	218
III.5. XVI. Yasama Dönemi (05.06.1977-12.09.1980)	218
III.5.1. Lütfi Doğan'ın Hayatı	219
III.5.2. Lütfi Doğan'ın Siyasi Faaliyetleri	220
III.5.2.1. 1978 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	220
III.5.2.2. 1979 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	223

III.5.2.3. 1980 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	228
III.5.3. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri	230
III.5.3.1. Başbakan Bülent Ecevit Tarafından Kurulan Bakanlar Kurulu Programı Hakkında Söz Alması.....	230
III.5.3.2. Başbakan Süleyman Demirel Tarafından Kurulan Bakanlar Kurulu Programı Münasebetiyle Söz Alması.....	233
III.5.3.3. Millet Meclisi Başkanı Seçimi Hakkında Söz Alması.....	236
III.5.3.4. 1979 Yılı Başbakanlık Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması.....	236
III.5.3.5. Demirel Hükümeti Hakkında Güven Oylaması Sırasında Vuku Bulan Olaylarla İlgili Gündem Dışı Konuşması	239
III.5.3.6. Hükümetin Dış Politika ile İlgili Açıklamalarda Bulunması Gereği Hakkında Gündem Dışı Konuşması	241
III.5.4. Recep Özel'in Hayatı.....	243
III.5.5. Recep Özel'in Siyasi Faaliyetleri	244
III.5.5.1. 1978 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	244
III.5.5.2. Ereğli Demir-Çelik Fabrikalarında Yapılan Toplu İş Sözleşmesine İlişkin Başbakan'dan Yazılı Soru Önergesi	247
III.5.5.3. 1979 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	249
III.5.5.4. 1979 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	252
III.5.5.5. 1980 Yılı İçişleri Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması.....	253
III.5.5.6. 1980 Yılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	254
III.6. XVIII. Yasama Dönemi (29.11.1987-20.10.1991).....	254
III.6.1. Ali Pınarbaşı'nın Hayatı	255
III.6.2. Ali Pınarbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri	256
III.6.2.1. Başbakanlık 1989 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması.....	256
III.6.2.2. Adalet Bakanlığı 1989 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	257
III.6.2.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1990 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	260
III.6.3. Işın Çelebi'nin Hayatı.....	262
III.6.4. Işın Çelebi'nin Siyasi Faaliyetleri.....	263

III.6.4.1. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1988 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması	263
III.6.4.2. İçel Milletvekili M. İstemihan Talay'ın, Kuraklık ve Çiftçimizin İçinde Bulunduğu Duruma İlişkin Gündem Dışı Konuşması Dolayısıyla Işın Çelebi'nin Söz Alması	266
III.6.4.3. Para ve Kredi Kurulunun 88/1 Sayılı Tebliğinin 43. Sırasındaki Mamuller İçin Yapılacak Ödemeler Konusunda Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge Münasebetiyle Işın Çelebi'nin Söz Alması	267
SONUÇ	271
KAYNAKÇA.....	274
EKLER	292

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ANAP: Anavatan Partisi

AP: Adalet Partisi

B: Birleşim

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BP: Birlik Partisi

C: Celse

C. : Cilt

CENTO: Central Treaty Organization (Merkezi Antlaşma Teşkilatı)

CGP: Cumhuriyetçi Güven Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

CS ZC: Cumhuriyet Senatosu Zabıt Ceridesi

DFİF: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu

DP: Demokrat Parti (1946-1960); Demokratik Parti (1970-1980)

DSP: Demokratik Sol Parti

DYP: Doğruyol Partisi

ERDEMİR: Ereğli Demir Çelik Fabrikası

GP: Güven Partisi

HP: Hürriyet Partisi

İ: İçtima

İDP: İşçi Demokrasisi Partisi

İİBF: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

G.Ü.: Gazi Üniversitesi

Km: Kilometre

KM ZC: Kurucu Meclis Zabıt Ceridesi

MÇP: Milliyetçi Çalışma Partisi

MES: Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MM ZC: Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

MP: Millet Partisi

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması

Örgütü)

O: Oturum

RP: Refah Partisi

s. : Sayfa

S. : Sayı

SHP: Sosyaldemokrat Halkçı Parti

SDÜ: Süleyman Demirel Üniversitesi

T.A.Ş.: Türkiye Anonim Şirketi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TBMM ZC: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

TBP: Türkiye Birlik Partisi

THY: Türk Hava Yolları

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TKP: Türkiye Köylü Partisi

TL: Türk Lirası

TM ZC: Temsilciler Meclisi Zabıt Ceridesi

TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

TUSAŞ: Türk Havacılık ve Uzay Sanayi Anonim Şirketi

TV: Televizyon

VP: Vatan Partisi

vs.: Vesaire

YTP: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

“1920-1989 Yılları Arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki Karamanlı Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri” adlı bu çalışmada I. Büyük Millet Meclisi’nden 1987 yılında açılan ve 1989 yılında da faaliyetlerini sürdüren XVIII. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi de dâhil olmak üzere Karamanlı milletvekillerini ve onların siyasi faaliyetleri incelenmektedir.

Tespitlerimize göre günümüze dek Karamanlı milletvekilleriyle ilgili bir çalışma yapılmamıştır. Nitekim Türkiye’nin diğer illerinde yapılmış buna benzer çalışmalar bulunmakla beraber bu çalışmaların o illerin önemli siyasi şahsiyetleri hakkında bilgi verdikleri bir gerçektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1920-1989 yılları arasında 18 yasama dönemine sahiptir.¹ Bu çalışmada 1920-1989 yılları arasında Karaman nüfusuna kayıtlı olup da milletvekili seçilmiş olan kişilerin hayatlarına ve meclisteki siyasi faaliyetlerine yer verilmiştir.

Demokrasi ve meclis kavramlarının birbiriyle güçlü bir bağlantısı vardır. Demokrasi olmadan meclis de olmaz. Demokrasi, halkın egemenliği temeline dayanan bir yönetim biçimidir. Aynı zamanda demokrasi insanların özgür, onurlu ve her türlü korkudan uzak yaşamalarına imkân veren bir siyasi rejimdir. Meclis ise demokrasilerde belli dönemlerde yapılan genel halk oylaması ile seçilen milletvekillerinin oluşturduğu kurul ve aynı zamanda devletin yasama yetkisini kullanan organdır.²

Demokrasinin tarihi çok eski bir geçmişe dayanmaktadır. Toplular demokrasiye kavuşmak için tarih boyunca büyük mücadeleler vermiştir. Demokrasi,

---

¹ TBMM Albümü 1920-1950 (2010: IX).

² Kızıltan (2006: 252); www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 04.11.2015).

kendiliğinden veya rastlantı sonucu ortaya çıkan bir yönetim şekli değildir. İnsanlık tarihinde, demokratik denebilecek düşünce ve uygulamaların ilk belirtilerine çok ilkel ve sınırlı bir şekilde ancak günümüzden 2.500 yıl öncesinde rastlanmaktadır. Eskiçağ Yunan şehir devletlerinde uygulandığı bilinen sözde demokrasiye, bugünkü anlayışla demokrasi demek mümkün değildir. Fransız İnsan Hakları Bildirisi'nin insanî ilkelerine rağmen, seçimlerde ancak mülk sahiplerine veya belli miktardan fazla vergi ödeyenlere seçmenlik hakkı vererek, diğer yurttaşları oy kullanma hakkından yoksun bırakma usulü, XIX. yüzyılın ortasına kadar devam etmiştir. İlk parlamentonun vatanı olan İngiltere'de bile, XIV. yüzyılın sonlarına kadar genel oy ilkesi benimsenmemiştir.³

Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-ı Esasî ile başlayan I. Meşrutiyet döneminde yalnız taşınmaz mal sahibi olan Osmanlı halkına oy hakkı tanınmıştır. Yani bu uygulamanın da İngiltere ve Fransa'daki uygulamalardan çok farklı olmadığı görülmüştür.⁴

Tarih boyunca birçok devlet kurmuş olan Türkler, demokrasi rejimini kısmen de olsa uygulama fırsatı bulmuştur. Nitekim daha Orta Asya devletlerindeki toy, kengeş, kurultay adları ile bilinen meclislerde ülkenin sorunları tartışılmıştır. Eski Türk hükümdarlık anlayışında hükümdarın yetki ve kudretinin Allah tarafından verildiği kabul edilmiştir. Siyasi iktidar kavramı eski Türk devletlerinde kut kavramı ile ifade edilmiştir. Türkler İslâmiyet'i benimsedikten sonra, İslâm hukuk kurallarını kabul etmiştir. Siyasi düzen ve teşkilât bakımından temelde Türk devletlerinde mevcut olan sistem sürdürülmüştür. Bu durum XIX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir. 1808 yılında Sultan II. Mahmut'un saltanatının ilk yıllarında ortaya konan Sened-i İttifak, 1839 yılında

---

³ Kızıltan (2006: 252).

⁴ Kızıltan (2006: 253).

başlatılan Tanzimat hareketleri ve 1876 yılında ilan edilen I. Meşrutiyet ve Kanun-ı Esasî ile devam etmiştir.⁵

I. Meşrutiyet'in ilanıyla 1876 Anayasası'na dayanarak, Osmanlı Devletinin ilk parlamentosu olan Meclis-i Mebusan açılmıştır.⁶ 18 Mart 1877'de toplanarak çalışmalarına başlayan Meclis-i Mebusan, I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına kaynak teşkil eden seçim sistemini oluşturmuştur. 1909'da anayasada birtakım değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler meclise de yansımıştır. Meclis-i Mebusan'ın yanında bir de padişah tarafından atanan kişilerden oluşan ve Meclis-i Ayan denilen bir meclis de açılmıştır. Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'ın ikisine birden Meclis-i Umumi adı verilmiştir. Bunlardan halk meclisi niteliğinde olan ve halkın temsil edildiği Meclis-i Mebusan birinci kısmı teşkil ederken, padişahın görevlendirdiği kişilerden oluşan Meclis-i Ayan da ikinci kısmı oluşturmuştur. Bu dönemde kurulan meclisin çalışmaları belli bir esasa bağlanmıştır. Kanun tasarıları önce Meclis-i Mebusan'da görüşülmüş, sonra Meclis-i Ayan'a ve oradan da padişahın onayına sunulmuştur. Meclis-i Mebusan'ın üye sayısı her 50.000 Osmanlı vatandaşına 1 mebus düşecek şekilde ayarlanmıştır. Mebus olabilmek bazı şartlara bağlanmıştır. Bunlar Osmanlı vatandaşı olmak, 30 yaşını tamamlamış olmak, iflas etmiş ya da herhangi bir suçtan mahkûm olmamak, kötü hali ile şöhreti olmamak, Türkçe okumak ve mümkün olduğunca Türkçe yazmaktır.⁷

Mebus seçimi dört senede bir yapılmıştır. Meclis-i Mebusan üyeleri sadece kendi seçim bölgelerinin vekili olmamış tüm yurdu temsil etmişlerdir. Seçmenler mebusları mensup oldukları vilayet ahalisi içinden seçmiştir. Meclis üyeliği; ölüm, devamsızlık, istifa ve mahkûmiyet ya da memuriyete tayin gibi durumlardan biri

---

⁵ Kızıltan (2006: 253, 254).

⁶ Mardin (1964: 8, 9).

⁷ Karaca (2004: 64); Demirden Yüzgeç (2006: 13).

gerçekleştğinde düşmüştür. Bu durumda yerine, gelecek toplantıya katılabilmesi için başka birisi tayin edilmiş ve bu kişinin görev süresi diğer seçime kadar sürmüştür. Meclis-i Mebusan Başkanlığına heyet tarafından çoğunlukla üç kişi, birinci ve ikinci başkanlıklara da üçer kişi olmak üzere dokuz kişi seçilmiş ve seçilen bu kişiler padişaha sunularak meclis başkanı, padişah tarafından atanmıştır. Meclis görüşmeleri genelde açık yapılmakla beraber yalnızca özel durumlarda gizli yapılmıştır. Mebuslara toplantı için her yıl hazineden 20.000 kuruş, aylık olarak da 5.000 kuruş maaş ödenmiştir. Bir kişinin hem Ayan, hem de Mebusan Meclisine aynı anda üye olmasına izin verilmemiştir.⁸

İlk parlamento üyeleri geçici bir talimatla vilayet, liva ve kazaların idare meclisi üyeleri arasından seçilmiştir. Sadece İstanbul için ayrı bir seçim yapılmıştır. Mecliste, 69'u Müslüman, 46'sı gayrimüslim olmak üzere toplam 115 üye vardır. 18 Mart 1877'de çalışmalarına başlayan bu meclis, 28 Haziran 1877'de Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesi üzerine 14 Şubat 1878'de feshedilmiştir. Mebuslar, ülke yönetimi konusunda tecrübeleri olmamasına rağmen, o an için devletin ihtiyacı olan meclis görüntüsünü sağlamıştır.⁹

Tüm yasaklamalara rağmen, hürriyetçi kesim Namık Kemal'in hürriyet ve meşrutiyete dair yazdığı eserlerle beslenmiştir. Ülke içerisinde bunların isimlerinin ağza alınması dahi alınması yasak iken, Ali Kemal, Rıza Tevfik gibi Mülkiyeliler, okullarda hocalarından bu kişiler hakkında ders almıştır. Bu muhalefet hareketi zaman içerisinde örgütlenmiş ve başka bir grup olarak ortaya çıkmıştır. Askeri Tıbbiyeli dört öğrenci tarafından, başlarını İbrahim Temo'nun çektiği yeni bir cemiyet kurulmuş ve bu cemiyet İstanbul'daki sivil, askeri, tıbbi ve diğer yüksekokulların öğrencileri arasında kısa zamanda taraftar bulmuştur. Bunların da örgütlenme şekli Genç Osmanlılar gibi olmuştur.

---

⁸ Karaca (2004: 66).

⁹ Lewis (1998: 167); Demirden Yüzgeç (2006: 14).

Cemiyetin Paris Şubesi Başkanı Ahmet Rıza Bey'in yapmış olduğu görüşmeler ve isteği doğrultusunda İttihat ve Terakki adı kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰

Ortaya çıkan bu cemiyet sultanı devirmek ve ihtilal yapmak için bazı girişimlerde bulunmuştur. Ancak padişahın almış olduğu tedbirler nedeniyle başarı sağlayamamıştır. 1906 yılına gelindiğinde hareket, orduda genç subaylar arasında yer etmiştir. Ordunun içerisinde birtakım gruplar oluşturularak padişaha karşı sistemli bir muhalefet başlamıştır. Şam'da kurulan ve içlerinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu Vatan ve Hürriyet Cemiyeti buna örnektir.¹¹ İttihat ve Terakki'nin faaliyetlerini öğrenen Osmanlı yönetimi, derhal harekete geçmiş ve Tıbbiyeli öğrencilerin bir kısmını yurt dışına sürmüştür.¹²

İttihat ve Terakki Cemiyeti bundan sonra ülkenin çeşitli yerlerinde örgütlenerek meşrutiyetin tekrar ilanı için açıktan çalışmalara başlamıştır. İttihatçılar içerisinde cumhuriyetçilik fikrinde olanlar dahi vardır.¹³

1907 yılına gelindiğinde İttihatçılar çalışmalarını iyice hızlandırmıştır. Aralarında kongre düzenlemişler ve bu kongrede parlamentonun yeniden açılmasını, II. Abdülhamit yönetimine son verilmesini, halkın vergi vermemek yoluyla direnişinin sağlanmasını ve hükümete karşı silahlı karşı koymanın başlatılmasını kararlaştırmışlardır.¹⁴ Nihayet fikir yönünden sürdürülen savaş, Şam'da ve Selanik'te kurulan örgütlerin eylemleriyle silahlı mücadeleye dönüşmüştür. 23 Temmuz 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetleri neticesinde, Kanun-ı Esasî yeniden yürürlüğe konulmuş ve II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.¹⁵ II. Abdülhamit'in meşrutiyetin ilanına razı olmasındaki en

---

¹⁰ Akşin (1980: 26).

¹¹ Tunaya (1959: 113).

¹² Akşin (1980: 26).

¹³ Bardakçı (1998: 53).

¹⁴ Akın (1992: 68); Demirden Yüzgeç (2006: 15).

¹⁵ Tunaya (1956: 171).

önemli etken, Kanun-ı Esasî'nin yürürlüğe koyulmaması durumunda Rumeli'de veliahda biat edileceğine ve hutbenin onun adına okunacağına dair haberlerin yanı sıra 100.000 kişilik bir ordu ile İstanbul üzerine yürüyeceklerine dair Serez'deki isyancılardan gelen telgraf olmuştur.¹⁶

II. Meşrutiyet döneminde, Kanun-ı Esasî ile ülke yönetiminde birtakım değişiklikler yapılmış ve bu değişikliklerle padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır. Padişahın yurt dışına sürgün etme yetkisi elinden alınmış, hükümet üyelerinin padişaha değil de meclise karşı sorumlu olmaları, anlaşmaların meclis tarafından onaylanması ve padişahın tahta çıktığı zaman, Meclis-i Umumi önünde anayasa hükümlerine uymaya ve millete sadakat yemini etmeye mecbur olması gibi şartlar getirilmiştir.¹⁷

1909 yılında anayasada birtakım değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, Kanun-ı Esasî, fert hürriyetine de değer vererek, fertler arasındaki eşitliği, şahıs hürriyetini, mal ve mesken masumiyetini, öğretim, basın, vicdan ve yargı hürriyetini esas almıştır. Ayrıca bu anayasa ile vatandaşlara dernek ve siyasi parti kurma özgürlüğü tanınmıştır. Buna dayanarak, Türk siyasi tarihinde kurulmuş olan ilk partiler de bu dönemde rahatça faaliyet göstermiştir. Bu partilerin bazıları İttihat ve Terakki Fırkası, onun rakibi Ahrar Fırkası ve İttihatçıların amansız düşmanı Hürriyet ve İtilaf Fırkası idi. Bu partiler sayesinde parlamenter sistemin ilk denemeleri yapılmıştır.¹⁸

II. Meşrutiyetin ilanından sonra Kasım 1908'de, mebusan seçimleri yapılmıştır. Bu seçimlere, İttihat ve Terakki'nin yanı sıra Hürriyet ve Ahrar Fırkası da katılmıştır. Ahrar Fırkası, Prens Sabahattin ve sütkardeşi Ahmet Fazıl, arkadaşları Mahir Sait, Celalettin Arif ve Nurettin Ferruh tarafından kurulmuştur. Ahrar Fırkası, İttihat

---

¹⁶ Eroğlu (1990: 60).

¹⁷ Akın (1992: 77-80).

¹⁸ Berkes (1978: 486).

Terakki'nin tekelci tutumunu eleştirmiş ve faaliyetlerini gizli yürüttüğü şeklinde propaganda yapmıştır. Onlara göre İttihat ve Terakki orduyu siyasete bulaştırmış, Müslüman olmayanları Osmanlı Devletinden soğutmuştur. Ahrar Fırkası'nın programına göre ise insan hakları savunulacak, Ayan Meclisi üyelerinin seçim şekli değişecek, Tevsi-i Me'zuniyyet (yetki genişliği) ve Tefrik-i Vezaif (vazifelerin ayrılması) kuralı uygulanacaktır. Prens Sabahattin'in taraftarlarından pek çok kimse bu partiye katılmıştır fakat yapılan seçimleri İttihat ve Terakki Fırkası kazanmıştır.¹⁹

17 Aralık 1908 günü parlamento açılmış ve Meclis-i Mebusan üçüncü kez göreve başlamıştır. Meclis Başkanlığına getirilen Ahmet Rıza yaptığı teşekkür konuşmasında “Egemenliğin topluma geçtiğini, II. Meşrutiyet'in ilanı ile ulusal egemenliğin güçleneceğini ve bundan böyle padişahın iradesinin değil de, milli iradenin topluma egemen olacağını” duyurmuştur.²⁰

Meşrutiyete karşı olan kişiler, İttihat ve Terakki karşıtı partilerin bünyesine girmiş, halkın dini duygularından da faydalanarak, halkı isyana teşvik etmiştir. Nitekim bu kışkırtmaların sonucunda 31 Mart Olayı gerçekleşmiştir.²¹ Bundan sonraki dönemler İttihat ve Terakki'nin topluma tamamıyla hâkim olduğu dönemdir. 16 Temmuz 1912'ye kadar bu hâkimiyet devam etmiş ancak Sadrazam Sait Paşa'nın istifasıyla İttihat ve Terakki iktidardan düşmüş ve Kâmil Paşa Kabinesi işbaşına gelmiştir. 31 Mart Olayı'ndan sonra muhalefetin işi iyice zorlaşmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti sıkıyönetim uygulamış, kimseye göz açtırmamıştır. Bu davranışlara tepki gösteren gruplar olmuştur ki bunlardan biri Osmanlı Demokrat Fırkası'dır. Kurucuları İttihat ve Terakki'nin de kurucusu olan İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet idi. Asıl amaçları uygar, sadık bir muhalefet

¹⁹ Akşin (1980: 99,100).

²⁰ Akın (1992: 71); Demirden Yüzgeç (2006: 17).

²¹ Kodaman-Ünal (1996: 19).

oluşturmaktı.²² İkinci bir fırka, Kasım 1909'da mecliste Arnavut ve Arap mebusların kurdukları Mutedil Hürriyetperveran Fırkası olmuştur. Amaçları geri kalmış olan bölgeleri İl Genel Meclisleri aracılığıyla ilerletmektir. Üçüncü fırka ise, Ahali Fırkası'ydı. Bu fırkayı ise bir araya gelen 20-30 tane Türk uleması kurmuştur. Programlarının arasında, işçi hakları, mebusların temsil edecekleri bölgelerde en az 5 yıl oturması gibi şartlar yer almıştır. 1911 başlarında İttihatçılar içerisinde başı Albay Sadık Bey'in çektiği, Yeni Hizip Hareketi başlamıştır. Yeni Hizipçiler tutucu talepler içeren 10 maddelik bir program hazırlamıştır. Talepleri arasında mebuslarından birinin nazır olması da vardır. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Trablusgarp Savaşı başlamıştır. 11 Aralık 1911'e gelindiğinde de İstanbul'da ara seçimler yapılmıştır. Seçimi 1 oy farkla Hürriyet ve İtilaf Fırkası kazanmıştır. Böylelikle İttihat ve Terakki'de bozgun havası esmeye başlamıştır.²³

İttihatçılar meclise nazır sokamayınca meclisi dağıtma yoluna gitmiş ve yapılan çalışmalar sonucu 18 Ocak 1912'de meclis dağıtılmıştır. Tekrar genel seçimlere gidilmiş, İttihat ve Terakki'nin yoğun baskılarından dolayı tarihe "Sopalı Seçimler" olarak geçen seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde parlamentoya giren 270 mebustan yalnız 6'sı muhaliftir.²⁴

1912'nin ilk aylarında I. Balkan Savaşı patlak vermiştir. Bu savaşta büyük devletler Osmanlı Devletinin Edirne'den vazgeçmesini istemiştir. Bu durum karşısında da 23 Ocak 1913 günü İttihatçılar Bab-ı Ali Baskını'nı gerçekleştirmiştir. Enver Paşa'nın başını çektiği olayda Kâmil Paşa Hükümeti istifa ettirilmiştir. Bundan sonra Mahmut Şevket Paşa sadarete geçmiştir. Çok geçmeden, II. Balkan Savaşı çıkmıştır. Devletin iç politikada uğraşmak zorunda kaldığı ve geçmişten birikerek gelen birçok probleme

---

²² Akşin (2002: 36).

²³ Akşin (2002: 38).

²⁴ Türkgeldi (1948: 26).

savaşlar da eklenince, istenilen anayasal düzene ulaşmak mümkün olmamıştır. Bütün bu olayların hemen arkasından I. Dünya Savaşı patlak vermiş, 1918'de V. Mehmet Reşat ölmüş ve son Osmanlı padişahı VI. Mehmet Vahdettin tahta çıkmıştır. I. Dünya Savaşı'nda birden fazla cephede savaşmak zorunda kalan Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaştan yenilgiyle ayrılmıştır. Ülkenin felakete sürüklendiğini gören Kurmay Nuri Bey, Meclis-i Mebusan'da bir açıklama yaparak, ülkenin hiçbir noktasını müdafaa edecek yeterli kuvvetin kalmadığını, bir avuç eşkıyanın bile yurdu kolayca işgal edebileceğini söylemiştir.²⁵

I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkarak barış antlaşmaları imzalayan büyük devletler, Osmanlı Devleti ile imzaladığı mütarekenin 7. maddesine dayanarak ve çeşitli bahaneler öne sürerek, 1 Kasım 1918'den itibaren Musul, İskenderun, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını, daha sonra da Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgale başlamıştır. İstanbul'da sarayın ve hükümetin bu olaylara çaresizlik içerisinde sessiz kalması, işgalleri daha da hızlandırmış, halkın can, mal ve namus güvenliği kalmamış, düşman İstanbul'u tamamıyla sarmıştır. Yani İttihat ve Terakki Fırkası'nın uyguladığı politikalar iflas etmiştir.²⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın teslimiyetçi olarak nitelendirdiği, Türk aydın ve idarecilerinin kurtuluş yolu olarak ortaya koydukları çarelerin birincisi İngiliz himayesini talep etmek, ikincisi de Amerikan mandasını talep etmek olmuştur. Bu iki kararın sahipleri, Osmanlı Devletinin bir bütün halinde muhafazasını düşünmüşlerdir. Üçüncü karar ise mahalli kurtuluş çarelerinden ibaret olmuştur.²⁷

Mustafa Kemal Paşa mevcut durum karşısında fikrini şu şekilde ifade etmiştir:

---

²⁵ Türkgeldi (1948: 26).

²⁶ Aydemir (2003: 330, 331); Karaca (2004: 5).

²⁷ Atatürk (1997: 8).

“Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da hâkimiyet-i milliyeye müstenit, bilâ-kayd ü şart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek! İşte daha İstanbul’dan çıkmadan evvel düşündüğümüz ve Samsun’da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz tatbikatına başladığımız karar, bu karar olmuştur.”²⁸

Başka bir devlete sığınarak ülkenin bütünlüğünü korumayı hesaplayan Türk aydınının, Amerikan mandasını tercih etmesindeki temel sebep, ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson’un, 8 Ocak 1918’de Amerikan Kongresi’ne sunduğu 14 maddelik barış programı olmuştur. Paris Barış Konferansı’nda manda yönetimi altına alınacak ülkelere, kendilerini idareden yoksun toplumlar olarak bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti de aynı kapsama sokulduğundan Türklerin kendi başlarına adaletli ve devamlı bir rejim kurup ülkelerini genişletemeyecekleri inancı aydınlar arasında da yayılmıştır.²⁹ Bu rejimi ancak ABD’nin kurabileceğine inanmışlardır. Sömürgeciliğe karşı, kendi kaderini tayin hakkından yana olan Fransız Başbakanı, Wilson’un aksine demokrasinin evrenselliğine inanmıştır. Şubat 1920’de Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde çıkan “Asrın Prensipleri” adlı makalede Wilson Prensipleri’nden, adil bir dünya barışının sağlanması için gereken temel ilkeler olarak söz edilmiştir. Ayrıca bu makalede milli bir meclis ve milli bir devlete gidecek yoldan bahsedilmiş ve bunun da ancak Wilson Prensipleri’nin 12. maddesi ile sağlanabileceği yorumu yapılmıştır.³⁰ Bu prensiplere dayanarak Wilson İlkeleri Cemiyeti kurulmuştur.³¹

Wilson Prensipleri’nin en önemli noktasını oluşturan konu, kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili bölümdür. Mustafa Kemal Paşa ise sulh müzakeratının dayandığı esası gerçekleştirmek istemiştir. Wilson İlkeleri’nde, her millete bir devlet kurma hakkı

²⁸ Atatürk (1997: 9).

²⁹ Kasalak (1993: 76).

³⁰ *Hâkimiyet-i Milliye* (21 Şubat 1336, No: 10: 1); Şahingöz-Keleşyılmaz (2004: 61).

³¹ Tevetoğlu (1991: 154).

kabul edildiğinden, Türk milletinin de yeni ve milli bir devlet kurma hakkı ortaya çıkmıştır. Bunu gerçekleştirmek için milli haklar korunacak, gerekirse bağımsızlık için silahlı mücadeleye başlanacaktır.³² Bu gelişmeler neticesinde yurdun çeşitli bölgelerinde aynı ideal doğrultusunda çeşitli cemiyetler oluşturulmuştur. Yer yer görülen bu milli teşekküller, milli bir irade ihtiyacının ilk belirtileri olmakla beraber, bütün millette kurtuluş hareketinin Anadolu'da doğacağına olan inancı pekiştirmiştir.³³

Mustafa Kemal Paşa Anadolu'daki ilk faaliyetlerine Samsun'dan başlamış, silah arkadaşları ve mülkî amirler ile iletişime geçerek, Sivas ve Erzurum'da kongreler yapmak istediğini belirtmiştir.³⁴ Kendisi 25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçmiş, temaslarına burada devam etmiştir. Havza'da düşman işgalini kınayan coşkulu mitingler düzenlenmiş, en ücra kasaba ve köylere kadar bu hareket genişletilmeye çalışılmıştır. Bu sırada mitinglerde her türlü saldırının silahla önlenmesi gerektiği üzerinde durularak, Milli Mücadele'nin silahla yapılacağı yönünde kamuoyu oluşturulmuştur. Havza'dan Amasya'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, Saraydüzü'nde bayram coşkusuyla karşılanmıştır. 21-22 Haziran gecesi Yaveri Cevat Abbas Bey'e Amasya Genelgesi'ni yazdırmış, bunu bütün sivil ve askeri makamlara göndermiştir. Bu genelge Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa (Cebesoy), Rauf Bey (Orbay), Refet Bey (Bele) tarafından imzalanmıştır.³⁵

Amasya Genelgesi, Milli Mücadele'nin sebeplerini ve nasıl yapılacağını içeren bir program olmakla beraber milli kurtuluş savaşının başlangıç noktası da sayılmaktadır. Büyük Millet Meclisi'nin temeli burada atılmıştır. Genelgenin ilk bölümlerinde vatanın içinde bulunduğu olumsuz şartlar anlatılmış, kurtuluşun milletin kendi elinde olduğu belirtilmiştir. Amasya Genelgesi'nin Milli Mücadele ve sonrasında kurulacak olan Türk

---

³² Tunaya (1957: 241, 242).

³³ Karaibrahimoglu (1968: 10).

³⁴ Seçkin (2002: 120); Demirden Yüzgeç (2006: 21).

³⁵ Seçkin (2002: 120); Demirden Yüzgeç (2006: 21).

devletini yapılandırma hareketlerinde ayrı bir yeri vardır. Anadolu hareketinin bildirgesi ve ulusal egemenliğe ulaşılmasının ilk adımı sayılan Amasya Genelgesi, milli egemenliğin temel unsurlarını da belirtmiştir. Buna göre “...Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. ... Anadolu'nun her bakımdan en emin mahalli olan Sivas'ta milli bir kongrenin serian inikadı takarrür etmiştir” kararı alınmıştır.³⁶

Amasya Genelgesi, memleket savunmasını teşkilatlandırmaktan daha öteye, Sivas Kongresi ile gerçekleşecek olan, İstanbul'dan ayrı bir hükümet kurulmasını da öngörmüştür.³⁷ Ayrıca, Amasya Genelgesi ile ortaya konan milli irade anlayışı, kurulacak yeni devletin temelini teşkil etmiştir. Millet hadiselerin ortaya koyduğu kadere boyun eğmemiş yüzyıllardır alıştığı kaderciliğin yerine, istiklâl parolasını seçmiştir.³⁸

Bundan sonra, 23 Temmuz-7 Ağustos tarihleri arasında yapılan Erzurum Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa, milletin kaderine hâkim olan milli iradenin ancak Anadolu'dan doğacağını belirterek, milli iradeden oluşacak bir heyetin derhal oluşturulması gerektiği üzerinde durmuştur. Ayrıca çıkarılan bir tüzükle doğu vilayetlerinde bulunan milli cemiyetler birleştirilmiştir. Erzurum Kongresi ile bağımsız bir devlet, millet iradesine dayanan bir meclis fikri daha da belirginleşmiştir.³⁹

Erzurum Kongresi, İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri'nce hiç hoş karşılanmamış, Sadrazam Damat Ferit Paşa ajanslara verdiği demeçlerde bu kongreyi ve yapılan faaliyetleri devlete ve hükümete yapılan bir isyan olarak nitelendirmiştir. Düşman devletlerin tüm engellemelerine rağmen Sivas Kongresi ulusal bir kongre olarak toplanmış, Erzurum Kongresi'nde doğu illeri adına alınan kararlar yurt genelini kapsayacak bir

---

³⁶ Atatürk (1997: 21).

³⁷ Kinross (1994: 210).

³⁸ Esen (1971: 56).

³⁹ Atatürk (1997: 44).

şekilde kabul edilmiştir.⁴⁰ Burada, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri bir çatı altında birleştirilmiştir. Ayrıca genel anlamda milli harekete yön vermek ve genel teşkilatı yönetmek için Heyet-i Temsiliye oluşturulmuş ve başkanlığına da Mustafa Kemal Paşa getirilmiştir. Böylece vatanın tümünü temsil etme yetkisi bir elde toplanmıştır. 13-14 Eylül gecesi memleketin nasıl idare edileceğine dair görüşler ve bununla beraber, milletin başvuracağı tek mevkiinin Heyet-i Temsiliye olduğu vurgulanmış ve bir telgrafla tüm yurttaki komutanlara, valilere ayrıca kongre kararı olarak padişaha da bildirilmiştir. Bu davranış, millet meclisine giden yolda atılmış en önemli adım olmuştur. Temsil Heyeti, Ankara'da açılacak olan millet meclisine kadar adeta bir hükümet gibi çalışmıştır.⁴¹

Bu arada Anadolu'nun batısında da hükümetin ve mahalli idarelerin olumsuz tutumlarına ve bütün elverişsiz koşullara rağmen, Yunan mezalimine karşı yurdu savunmayı düşünen aydın kişiler halkı örgütlemiştir. İzmir'de başlayıp, dalga dalga içlere doğru genişleyen Yunan işgali, Kuva-yı Milliye'yi fikir safhasından çıkararak en büyük etken olmuştur.⁴² Balıkesir ve Alaşehir'de İzmir'in Yunanlar tarafından işgalini kınamak ve kurtuluş çareleri aramak maksadıyla kongreler tertip edilmiştir. Bu kongrelerde maksadın sadece vatanın kurtuluşu olduğu, hiçbir fırka ile siyasi bir bağlantının bulunmadığı da belirtilmiştir.⁴³

Anadolu'da bütün bunlar gerçekleşirken, İstanbul'da kabine değişikliği olmuş, Damat Ferit Paşa istifa etmiş ve yerine Ali Rıza Paşa Kabinesi geçmiştir.⁴⁴ Yeni kurulan kabinenin daha ılımlı olması nedeniyle iki taraf arasındaki ilişkiler gelişme göstermiş ve Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile yeni İstanbul Hükümeti'ni temsilen

⁴⁰ Selek (1987: 96, 97); Demirden Yüzgeç (2006: 22).

⁴¹ Seçkin (2002: 126).

⁴² Aydın (1993: 37).

⁴³ Sezer (2003: 132).

⁴⁴ Kansu (1998: 364).

Salih Paşa, 20 Ekim 1919'da Amasya'da görüşerek, daha önceden kararlaştırılmış olan, Meclis-i Mebusan'ın toplanacağı yeri belirlemiştir.⁴⁵

İstanbul Hükümeti, Amasya görüşmelerine katılmakla, Heyet-i Temsiliye'nin faaliyetlerini ve gücünü kabullenmiş ve bundan sonra Anadolu'nun kontrolüne girmiştir.⁴⁶ Salih Paşa'nın görüşmelerde vermiş olduğu sözlerden en önemlisi, Meclis-i Mebusan'ın Anadolu'da her bakımdan güvenli bir yerde toplanması için Mustafa Kemal Paşa'ya yardımcı olacağı ile ilgili olmuştur. Ancak Salih Paşa İstanbul'a dönünce anayasayı ileri sürerek bu sözünden caymıştır. Oysa Mustafa Kemal Paşa düşman işgali altında bulunan İstanbul'da meclisin rahat çalışamayacağını biliyor bu sebeple de meclisin İstanbul'da toplanmasını istemiyordu. Bu hararetli çalışmalarını izleyen The Times gazetesi, "bütün cihanın kuvvetine karşı milli bir hareket yaratmak... Ne çocukça bir hayal!" başlıklı yazıda, oluşumun imkânsızlığını vurgulamıştır.⁴⁷ Bu durum, İtilaf Devletleri'nin milletin içerisinde doğan ve yine milleti temsil eden bu heyeti ciddiye almadıklarını göstermiştir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda Meclis-i Mebusan'ın açılması için çalışmalar başlatılmıştır. Meclis-i Mebusan'ın toplanmasında İstanbul Hükümeti'nin, özellikle İngilizlerin ve Heyet-i Temsiliye'nin birtakım hesapları olmuştur. İngilizler, irade-i milliye, milletin istiklali ve milli meclis gibi söylemlerden huzursuzluk duymuş, Anadolu'nun desteğini alıp günden güne büyüyen Heyet-i Temsiliye'den rahatsız olmuştur. Bunu önlemenin yolunu Meclis-i Mebusan'ın açılmasında görmüşlerdir. Çünkü Meclis-i Mebusan açılır ise, Heyet-i Temsiliye'nin görevinin son bulacağına inanmışlardır. İstanbul Hükümeti'nin hesapları daha farklı olmuştur. Onlar da Meclis-i Mebusan tekrar toplanır ise, Heyet-i Temsiliye'nin elindeki üstünlüğün tekrar kendilerine geçeceğini

---

⁴⁵ Karlı (2004: 77).

⁴⁶ Bıyıklıoğlu (1959: 56).

⁴⁷ Karabrahimoğlu (1968: 29).

düşünmüştür. Böylece, Anadolu hareketinin kontrol altına alınabileceğini zannetmişlerdir. Milli iradeyi hâkim kılmayı hedefleyerek yola çıkan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının da milli bir meclis açılmasıyla ilgili düşünceleri vardır. Aldıkları ortak karar sonrası Heyet-i Temsiliye ile devam edemeyeceklerini anlamışlar ve Anadolu hareketinin sürdürülmesi için ulusal bir meclisin derhal açılma zorunluluğunu kabul etmişlerdir. İstanbul’da açılacak olan Meclis-i Mebusan’ın İngilizler tarafından dağıtılacağını düşündükleri için bu olayın Ankara’da açılacak olan milli meclisi meşrulaştıracağını düşünmüşlerdir.⁴⁸

Böylece meclis, Anadolu’da meşru bir şekilde yeniden toplanacaktır. Meclisin toplanma yeri Heyet-i Temsiliye’yi ve Mustafa Kemal’i oldukça uğraştırmıştır. İstanbul’da bulunan hükümet doğal olarak Meclis-i Mebusan’ın İstanbul’da toplanmasını istemiş ve bu yönde çalışmalarda bulunmuştur. Meclisin payitahtta değil de bir başka yerde padişahın iradesinden uzak olarak toplanması farklı manaları çağırıyordu. İstanbul Hükümeti bu konuda hiç taviz vermemiş hatta Heyet-i Temsiliye’nin İstanbul’daki temsilcisi konumunda bulunan Kara Vasıf Bey’e de bu fikrini zorla da olsa kabul ettirmişti. Kara Vasıf Bey, Mustafa Kemal’e çekmiş olduğu telgrafta “Meclis-i Mebûsân’ın suret-i mutlaka da İstanbul’da içtimai zarûridir. Yalnız biz İstanbul’a gitmemeliyiz. Sadrazam Paşa, meclisin İstanbul da huzuru vicdan ile ittihazı karar eyleyebileceğini, ecanibten söz alarak vaat etti” demiştir.⁴⁹

Mustafa Kemal Paşa ise, Meclis-i Mebusan’ın toplanması gündeme geldiğinden beri İstanbul dışında bir yerde olması fikrini savunmuştur. Ancak hariçte toplanılacak bir yere ayanın gelmeyeceği belirtilmiş ve böylece meclisin milli olmaması ve özelliğinin kalmaması gündeme getirilmiştir. Ayrıca Heyet-i Temsiliye üyeleri arasında Anadolu’da ve İstanbul’da toplanmalarının olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmıştır. Meclis

---

⁴⁸ KaraiBRAHİMOĞLU (1968: 29).

⁴⁹ Demirden Yüzgeç (2006: 25).

Anadolu'da toplanır ve hükümet ile padişah da katılamaz ise bu hareket bir isyan olarak algılanabilir denmiş ve İstanbul meclisin toplanması için daha makul gelmiştir. Meclis-i Mebusan'ın açılacağı yer konusu Mustafa Kemal'in yaptığı görüşmeler sonrası karara bağlanmış ve İstanbul olarak kabul görmüştür. Mustafa Kemal'in İstanbul'a gitmeden önce mebuslarla bir merkezde toplanarak görüşme yapmak istemesi, vatanın tamamını kurtarmak ve istiklâlini sağlamak için bir grup teşkil etmek arzusundan kaynaklanmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a gitmeyeceği halde Meclis-i Mebusan reisi olmak istemiştir. Böyle düşünmesindeki amacı da dağıtılan mebusları meclis başkanı sıfatı ve yetkileriyle istediği yerde toplamak olmuştur. Ayrıca o bu yetkiyle mecliste vatan ve millet adına karar alınmasını sağlayacak yani bir bakıma meclisin çalışmaları ve mebusların Anadolu hareketi aleyhine yaptıkları çalışmaları kontrol edecektir. Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelen mebuslarla teker teker görüşmesi, Ankara'nın merkez olacağı konusunda sinyal vermiştir.⁵⁰

1919 yılı Kasım'ında seçimlere başlanmış ve olaysız bir şekilde tamamlanmıştır. İtilaf Devletleri'nin endişeleri olmasına rağmen, İstanbul'da toplanacak bir meclisten çekinme gereği duymamışlar, istedikleri zaman müdahale edebileceklerini düşündükleri için de seçimlere karışmamışlardır. Bütün bu uğraşlardan sonra son Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılmıştır. Ancak hükümet çalışmaları beklenen sonuçları verememiş, İngiliz baskılarıyla sık sık görüşmeler kesilmiştir. Mustafa Kemal Paşa meclis başkanı seçilememiş, yerine Reşat Hikmet Bey meclis başkanı olmuştur. Mustafa Kemal Paşa meclis içerisinde Müdafaa-i Hukuk Grubu adında bir grup oluşturulmasını istemiş, ancak onun istediği bu grup meclis içerisinde oluşturulamamıştır. Bunun yerine Felah-ı Vatan Grubu oluşturulmuştur. İstanbul'da açılan bu meclis, Milli

---

⁵⁰ Demirten Yüzgeç (2006: 26).

Mücadele taraftarlarını ve İngilizleri tam anlamıyla memnun etmemiştir. Bilakis mecliste 22 Ocak 1920’de Felah-ı Vatan Grubu içerisinde okunan ve 28 Ocak 1920’de meclisin gizli celsesinde kabul edilen Misak-ı Milli, İngilizleri çileden çıkarmış ve meclisi dağıtma yoluna gitmişlerdir.⁵¹

16 Mart 1920’de İstanbul resmen işgal edilmiştir. Ancak İtilaf Devletleri’nin donanmaları zaten boğazda demirli olduğundan ve birçok devlet dairesi kontrol altında tutulduğundan, bunu tam anlamıyla bu zamanda yapılmış bir işgal gibi değerlendirmek yanlış olur. Bu zaten var olan işgalin daha da şiddetlendirilerek ve üzerine birtakım kızgınlıklar eklenerek baskınlaştırılmış halidir. İtilaf Devletleri İstanbul’da gerçekleştirdikleri işgal üzerine tüm yurttan bir bildiri yayınlamıştır. Ankara’da bulunan Mustafa Kemal Paşa, İstanbul’un işgalini Manastırlı Hamdi Bey’in çektiği telgraftan öğrenmiştir. Mustafa Kemal Paşa telgraflaştığı Hamdi Bey’e “Milletvekilleri ile ilgili haber aldınız mı? Meclis Telgrafhanesi cevap veriyor mu?” diye sormuştur. Ancak cevap alamayınca İstanbul merkezinin işgal edildiğine kanaat getirmiştir. Bundan sonra Milli Mücadele taraftarları ile İstanbul Hükümeti arasında ipler kopmuş ve kıyasıya bir mücadele başlamıştır.⁵²

İtilaf Devletleri’nin yayınladığı tebliğ üzerine, Mustafa Kemal Paşa da bütün valilere, komutanlara ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine ulaştırılmak üzere bir genelge yayınlamıştır. Ardından da yabancı devletlere protesto niteliğinde olan bir telgraf çekmiştir.⁵³ Aynı günün gecesi, milletin bağımsızlığının ve vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğunu belirterek, milli birliği sarsmak ve haince planlarla ülkeyi parçalamak için İstanbul’un işgal edildiğini anlatan bir bildiri de Heyet-i Temsiliye adına milleti

---

⁵¹ Kaymaz (1985: 47).

⁵² Atatürk (1997: 274-278).

⁵³ Atatürk (1997: 278, 279).

bilgilendirmek için yayınlamıştır. Ayrıca bu beyanlarında, kapatılan meclisin Ankara’da açılacağını ve bütün üyelerinin Ankara’da toplanması gerektiği de bildirilmiştir.⁵⁴

Bütün bu olaylar Kazım Karabekir Paşa’nın savunduğu “... Halkımızı milli bir fikir etrafında toplayabilmek için Meclis’in evvela İstanbul’da toplanması lazım... Bu Meclis’in devamiyeti yoktur, ortadan kaldırılacaktır, ancak o zaman herkes bize hak verecektir” şeklindeki düşünceleri gerçekleştirmiştir.⁵⁵ Ancak işgal İstanbul basınında farklı şekilde yansıtılmıştır. *Peyam-ı Sabah*’ın 17 Mart 1920 tarihli baskısında “Ne oldu ise bize oldu” başlığıyla Ali Kemal bir makale yayınlamış ve bu makalesinde İstanbul’un işgalinden Heyet-i Temsiliye’yi mesul tutmuştur. Ayrıca aynı gazetenin 20 Mart 1920 tarihli nüshasında, “Anadolu’nun Ahvalı” adlı yazıda milli hareketçilerin Anadolu’da kırım yaptığını yazmıştır.⁵⁶

Buna karşılık Milli Mücadele taraftarları da *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ve Anadolu’nun çeşitli yerlerinde çıkarılan gazetelerle İstanbul’da özellikle işgalden sonra milli hareket hakkında yapılan kötü propagandaları silmeye uğraşmıştır. Bundan sonra İstanbul Hükümeti’nin başına geçen Damat Ferit Paşa, Milli Mücadele taraftarları ile mücadeleye başlamıştır. Böylece İstanbul ile olan tüm bağlar kopmuştur. Ortaya çıkan bu yeni durum Mustafa Kemal Paşa’ya Anadolu’nun ortasında milli egemenlik anlayışını ilk andan itibaren benimseyen yeni bir meclisi toplama imkânı vermiş ve çalışmalarını hızlandırmıştır. Böylece, Mustafa Kemal Paşa Ankara’da açılacak olan Büyük Millet Meclisi’nin çalışmalarına başlamıştır.⁵⁷

---

⁵⁴ Atatürk (1997: 278).

⁵⁵ Demirden Yüzgeç (2006: 28).

⁵⁶ *Peyam-ı Sabah* (17 Mart 1336: 1); *Peyam-ı Sabah* (20 Mart 1336: 1); Demirden Yüzgeç (2006: 28).

⁵⁷ Demirden Yüzgeç (2006: 28).

I. BÖLÜM

I. MECLİSE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ

FAALİYETLERİ (23.04.1920-11.08.1923)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk çalışma binası, yapımına İttihat ve Terakki Cemiyeti Kulübü'nün Ankara Şubesi olarak 1915 yılında başlanan Ulus Meydanı'ndaki binadır. Bina inşaatının bitirilmesi malzeme sıkıntısı ve savaş nedeniyle gecikmiştir. Henüz çatısı kapatılmamış olan bina I. Dünya Savaşı sonrası Ankara'yı işgal eden Fransızların küçük bir müfrezesi tarafından kışla olarak kullanılmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya gelmesiyle boşaltılmıştır. Yarım kalan yapı, daha sonra Bursa milletvekili olan Necati (Kurtuluş) Bey'in nezaretinde Ankara halkının katkılarıyla bitirilmiş ve 23 Nisan 1920'de meclis binası olarak hizmete girmiştir. Çatı kiremitleri Ankaralıların evlerinin damlarından, milletvekili sıraları ise Ankara Öğretmen Okulu'ndan ve gerekli olan mobilyalar resmi dairelerden temin edilmiştir. Gaz lambaları ise kahvehanelerden getirilmiş, ısınmak için soba kurulmuştur. 23 Nisan 1920 ile 15 Ekim 1924 tarihleri arasında yeni devletin ilk meclis binası olarak kullanılan bina hem milli tarihin hem de dünya tarihinin önemli kararlarına tanıklık etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu binada ilan edilmiştir. Bu tarihi mekân, İstiklâl Marşı'nın kabul edildiği, Ankara'nın başkent ilan edildiği, saltanatın kaldırıldığı ve Lozan Barış Antlaşması'nın kabul edildiği yer olmuştur. İlk meclis binası, meclisin ikinci binasına taşınmasından sonra Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Merkezi ve Hukuk Mektebi olarak kullanılmıştır. 1957 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiş ve 23 Nisan 1961 tarihinde Büyük Millet Meclisi Müzesi adıyla halkın ziyaretine açılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, tarafından yapılan yenileme ve düzenleme çalışmalarından sonra adı değişerek Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak

23 Nisan 1981’de açılmıştır. Müze, 2009 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı ile yapılan 05.05.2009 tarihli protokolle TBMM Başkanlığı’na devredilmiştir.⁵⁸

Bu tarihi binada açılması düşünülen ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi için 19 Mart 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa tarafından yurdun her tarafına bir tebliğ yayınlanmıştır. Bu tebliğde memleket işlerini idare etmek ve denetlemek için olağanüstü yetkilere sahip bir meclis tanımı yapılırken, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin tek elde yani Büyük Millet Meclisi’nde toplanması kastedilerek seçimlerin yapılması talep edilmiştir. Tebliğe göre bu meclise milletvekili olarak girecek kişilerin milletvekili seçilme şartlarına bağlı olması gerekmektedir. Bu seçimlerde sancaklar esas alınmış ve her sancaktan 5 üye seçilmesi kararlaştırılmıştır. Sancakların seçim bölgesi sayıldığı bu seçimlerde mebuslar 66 seçim bölgesinden gelmiştir. Bu seçim bölgeleri 9 coğrafi kesime ayrılmıştır. Seçimler iki dereceli seçim sistemine göre yapılmıştır. Milli meclisin demokratikliğinin güzel bir yansıması olarak milletvekilliği için her kesimden ve gruptan kişiler aday gösterilebildiği gibi, bağımsız olarak da isteyen herkes adaylığını koyabilmiştir. Seçimler gizli oyla ve salt çoğunluk esasına göre yapılmıştır. Seçimlere her bölgenin en büyük mülki amiri başkanlık etmiş, bu kişiler seçimlerin güvenliğinden ve sükûnet içerisinde yürütülmesinden sorumlu tutulmuştur. Böylece birçok bölgede seçimler olaysız olarak sonuçlanmış ancak bazı bölgelerdeki padişah yanlısı idareciler seçimlerde zorluk çıkarmış, hatta seçimleri engellemeye kalkmışlardır. Her şeye rağmen I. Türkiye Büyük Millet Meclisi İstanbul’da dağıtılan meclisten tamamen farklıdır. Bu meclis milletin mukadderatına sahip çıkacak, milletin kudretini toplayacak ve işletecek milli bir teşkilat ve otoriteye doğru atılmış bir adım olmuştur.⁵⁹

---

⁵⁸ TBMM Albümü 1920-1950 (2010: 3).

⁵⁹ Altuğ (1999: 69); Aslan (1990: 2, 3).

Tebliğde yer alan hükümler arasında, her livadan eşit olarak 5 milletvekilinin seçilecek olması ve İstanbul'dan Meclis-i Mebusan'dan gelecek mebusların da yeni seçilmiş üye kabul edilmesi gibi hususlar yer almıştır. Ancak bu hususlar, yapılan düzenlemenin demokratik, eşitlikçi ve halka dayalı olma özelliğine uygun düşmekle beraber, olağanüstü bir dönemde hazırlanıp, acil olarak yayınlandığı için yürürlükte bulunan seçim tasarısına ters düşen bazı maddeleri de barındırmıştır.⁶⁰

Osmanlı Devletinde kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip değildi. Yeni bir seçim yasası yapılmadığı ve toplum henüz buna tam anlamıyla hazır olmadığı için seçimlere sadece erkek vatandaşlar katılmıştır. Bu durum açıkça belirtilmemiş olup ancak 1923 seçimlerinde yazılı hale getirilmiştir.⁶¹ Kurtuluşu Ankara'da arayan aydınlar, gazeteciler, askerler İstanbul'dan kaçmış ve türlü zorluklarla Ankara'ya gelmiştir. Osmanlı Devletinde yeni bir seçim yasası hazırlanmasına fırsat olmadığı için, Kanun-ı Esasi'ye dayanarak hazırlanan geçici seçim yönergesine göre seçim stratejisi izlenmiştir. Ülkede baş gösteren iç ayaklanmalar Bolu ve Ankara çevresine kadar dayanmış ve bunları durduracak yeteri kadar kuvvet bulunmadığından, vakit kazanmak amacıyla mevcut olan İntihab-ı Mebusan Kanunu'na dayanılarak hareket edilmiştir. Seçimler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin gayretleri ile kolordu kumandanları ve valilerin gözetiminde, önceki iki dereceli seçimlerde ikinci seçmen olarak seçilenler, Müdafaa-i Hukuk heyetleri, belediye heyetleri ve milletçe ne kadar seçilmiş heyet varsa hepsinin katılımıyla yapılmıştır.⁶²

Yapılan seçimlerde değişik düşünce ve görüşte olan grupların temsil edilmesi sağlanmış, böylece mecliste farklı fikirler yer almıştır. Bu seçimler mevcut kanunlar

⁶⁰ Turan (1992: 123); Demirten Yüzgeç (2006: 32, 33).

⁶¹ İnan (1998: 127).

⁶² Çoker (1994: 34).

doğrultusunda, demokratik bir seçim ortamında yapılmıştır. Seçmenler istedikleri kişiyi kendi iradeleri ile iş başına getirmiştir.⁶³

İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri iki dereceli seçim sistemine göre yapılmıştır. Ancak, seçim kararının uygulanmaya konulmasıyla beraber bazı sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Başta İstanbul Hükümeti ve padişah olmak üzere, ülkenin çeşitli bölgelerinde görev yapan bürokratlar, toplum içerisinde etkin olup sözü geçen bazı kişiler de seçimlerin yapılmasına engel olmaya çalışmıştır. İtilaf Devletleri de Anadolu'da, merkeze ve müdahaleye uzak olan Ankara'da milli bir meclisin toplanmasından rahatsız olmuşlardır. 19 Mart 1920 tarihinde seçimlere başlanmıştır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu savaş durumu ve olağanüstü hal dolayısıyla sistem tam anlamıyla oturmamıştır. Trabzon Valisi Hamit Bey gibi yöneticilerin bazı bölgelerde seçimleri engelleme girişimleri olmuştur. Heyet-i Temsiliye'nin tüm yurttan etkin olamaması ve kitle iletişim araçlarının yetersiz oluşu, seçimleri olumsuz etkilemiş, fakat buna rağmen seçimler tüm yurttan kesintisiz olarak devam etmiştir. 29 Mart'ta Sivas, Kayseri, Malatya, Tokat, Yozgat ve Kastamonu gibi iller seçimleri tamamlayarak vekillerini Ankara'ya göndermiştir. İstanbul'dan meclise katılacak olanlarsa, daha önce 1919 seçimleri ile seçilmiş olup Meclis-i Mebusan'ın İtilaf Devletlerince kapatılmasından sonra buradan kaçarak Ankara'ya ulaşan vekiller olmuştur. Bu grup Ankara'daki meclisin iki ayrı seçimle oluşmasını sağlamıştır. Çünkü İstanbul'dan bir önceki meclisten 82 milletvekili Ankara'ya gelerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılmıştır.⁶⁴

Seçimlerin tamamlanmasından sonra oluşan meclisteki milletvekili sayısı hakkında değişik görüşler mevcuttur. Farklı kaynaklarda farklı sayılardan söz edilmektedir. Birinci meclisin görev yaptığı süre içerisinde milletvekili sayısında sürekli olarak

---

⁶³ Teziç (1991: 246).

⁶⁴ Demirden Yüzgeç (2006: 34).

değişiklikler meydana gelmiştir. Kimi vekiller istifa etmiş, kimi ölmüş, kimi de görevden uzaklaştırılmıştır. Mazhar Müfit Kansu'ya göre, birinci meclis 437 üyeden oluşmakta iken, Tevfik Bıyıklıoğlu'na göre, 338 vekilden oluşmuştur.⁶⁵ İhsan Güneş, meclise 378 vekilin katıldığını belirtirken,⁶⁶ Suna Kili 376 milletvekili,⁶⁷ Ahmet Mumcu ise 390 milletvekilinin katıldığını kabul etmektedir.⁶⁸ TBMM Albümünde ise 437 milletvekiline yer verilmiştir.⁶⁹ TBMM tarafından çıkarılan Milletvekili Albümünde I. Dönem Milletvekillerinin sayısı 428 olarak belirlenmiştir.⁷⁰ Ali Fuat Cebesoy, anılarını anlattığı eserinde milletvekillerinin toplam sayısını 337 olarak vermiştir.⁷¹ Adana milletvekili Damar Arıkoğlu, toplam 414 milletvekili olduğunu belirtmiş ancak ölen ve istifa edenlere bakıldığında bu sayının 381 vekile düştüğünü ifade etmiştir.⁷² Enver Behnan Şapolyo yaptığı araştırma neticesinde meclisin açıldığı tarihte yapılan ilk toplantıya 115 üyenin, Mayıs ayı içerisinde 62 üye ve Mayıs'tan sonraki dönemde 27 üyenin, en son olarak da 1921 Ocak ayından sonra 3 üyenin daha meclise katıldığını belirtmiştir.⁷³ Tarık Zafer Tunaya'ya göre ise ilk meclis İstanbul'dan Meclis-i Mebusan'dan gelen 92 mebus, birisi Yunanistan'dan olmak üzere diğerleri Malta'dan gelen 14 mebus ve 19 Mart tebliğine göre seçilmiş 232 mebusan oluşmuştur. Tunaya'ya göre I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin I. dönemi 337 mebusla görev yapmış ve bunlar 66 seçim bölgesinden seçilerek göreve başlamışlardır.⁷⁴

Milletvekilleri ile ilgili belirtilen sayıların birbirinden farklı olmasının çeşitli nedenleri vardır. I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması için seçimlerin yapıldığı

---

⁶⁵ Bıyıklıoğlu (1960: 648).

⁶⁶ Güneş (2009: 79).

⁶⁷ Kili (1982: 57).

⁶⁸ Mumcu (1994: 54).

⁶⁹ Öztürk (1973: 73).

⁷⁰ *TBMM Albümü 1920-1950* (2010: 9-62).

⁷¹ Cebesoy (2007: 310).

⁷² Arıkoğlu (1961: 148).

⁷³ Akın (2001: 51).

⁷⁴ Tunaya (1957: 230); Aslan (2001: 19).

dönemde ülkenin savaş halinde olması ve seçimlerin bazı livalarda erken veya daha geç bitmesi sonucu seçilen milletvekillerinin Ankara'ya farklı zamanlarda ulaşmaları bu sebepler arasında gösterilebilir. Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920'de yayınladığı tebliğde livaların nüfus sayılarına bakılmadan her livadan 5'er kişi seçilmesinin istenmesi, ihtiyaca göre ayarlama yapılmaması, seçilen milletvekillerinden bir kısmının daha meclise gelmeden vefat etmesi veya istifa etmesi, ancak boşalan yerlere bazı livalarda milletvekili seçimi yapılırken, bazı livalarda hiç yapılmaması gibi sebepler de gösterilebilir. İstanbul'da Meclis-i Mebusan'da olup da, Ankara'ya gelmeleri için çağrı yapılan milletvekillerinin bir kısmı Ankara'ya gelmek için yola çıkmış ancak ulaşamamışlardır. 5 Eylül 1920'de Nisab-ı Müzakere Kanunu ile üyelerin sayısına ilişkin belirsizlik büyük ölçüde giderilmiştir. I. Türkiye Büyük Millet Meclisi İsim Defteri'nde, dönem sonunda 337 mebusun bulunduğu, dönem boyunca 71 mebusun istifa ettiği, 24 mebusun vefat ettiği, 3 mebusun mebusluğunun düştüğü ve 1 mebusun da mebusluğunun reddedildiği, bir başka mebusun da vekilliğinin onaylanmadığı belirtilerek böylece toplam üye sayısı 437 olarak belirlenmiştir. Ancak adı geçen 437 mebusun 142'si birden fazla livadan seçilmiş görünmektedir. Mustafa Kemal Paşa ise 1 Mart 1921 tarihli konuşmasında meclis üye sayısını 350 olarak belirtmiştir. Bunların 270'i yeni seçilen, 80'i Meclis-i Mebusan kökenli olan mebuslardır. Bu mebusların 331'i, bu tarihe kadar I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılmış ancak 19'u hiçbir oturuma iştirak etmemiştir.⁷⁵

İkinci toplantı yılına 350 milletvekili ile başlanmış, buna 9 tane yeni seçilen ve 1 tane Malta'dan sürgünden kurtularak Ankara'ya gelen milletvekili de eklenmiştir. Buna karşılık 13 milletvekilinin üyeliği son bulmuştur. 1 Mart 1922'ye gelindiğinde 347

---

⁷⁵ Demirel (1994: 92); Demirden Yüzgeç (2006: 35, 36).

milletvekili kalmıştır.⁷⁶ İkinci toplantı yılının sonunda 13 milletvekilinin üyeliği sona ermiştir. Bunlardan 8'i vefat etmiş, 3'ü izinsiz olarak meclise katılmadıklarından istifa etmiş sayılmış, 1'i de komploya karıştığı gerekçesiyle vekilliği düşürülmüştür.⁷⁷

Üçüncü toplantı yılına gelindiğinde meclis ilk gün 347 milletvekili ile göreve başlamıştır. Ancak toplantı yılının sonunda milletvekili sayısı 341'e düşmüştür. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, meclisin 4. toplantı yılını açarken 341 milletvekili ile göreve başlayacaklarını meclis kürsüsünden duyurmuştur.⁷⁸

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 günü büyük bir törenle açılmıştır. Memleketin her tarafından seçilerek gelen mebuslar ile İstanbul'dan Ankara'ya ulaşan mebuslar, hükümet memurları ve Ankara halkı, ayrıca yurdun çeşitli bölgelerinden meclisin açılış törenini görmeye gelen kişiler törene katılmıştır. Hacı Bayram Camii'nde Cuma namazı kılındıktan sonra törene katılanlar ellerinde bayraklarla meclisin önüne gelmiş ve kapı önünde dualar okunup kurbanlar kesildikten sonra meclis açılmıştır. Halk ile temsilciler iç içe yer almışlar memleketin dört bir yanında insanlar Mustafa Kemal Paşa'yı görmeye gelmiştir.⁷⁹

Açılıştan sonra meclis kürsüsünde bazı konuşmalar yapılmış ve sonrasında Mustafa Kemal Paşa, seçim tutanaklarının incelenmesi için komisyon oluşturulmasını önermiştir. Geçici başkanlık divanının oluşturulması için yapılan oylamada, Muhittin Baha Bey (Bursa Mebusu), Cevdet Bey (Kütahya Mebusu) geçici kâtip seçildikten sonra, seçim tutanaklarının incelenmesi için 15'er kişiden oluşan iki komisyon kurulmuş ve Layiha Encümeni oluşturulmuştur. Meclisin 24 Nisan 1920 Cumartesi günü saat 10.00'da tekrar toplanmasına karar verilmiştir. Layiha Encümeni meclisin yürütme yetkisini nasıl

⁷⁶ Demirden Yüzgeç (2006: 36).

⁷⁷ Demirel (1994: 105, 106).

⁷⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (2006: 259).

⁷⁹ Demirden Yüzgeç (2006: 39).

kullanacağını tespit etmek üzere kurulmuştur. Ayrıca 6 kişilik de bir İcra Komisyonu seçilmiştir.⁸⁰ 24 Nisan Cumartesi günü toplanan komisyonda, usule ilişkin işlemler yapıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa söz almış ve mütarekeden meclisin açılmasına kadar geçen zamanı değerlendirerek, ülkenin durumu hakkında bir konuşma yapmıştır.⁸¹ I. Türkiye Büyük Millet Meclisi aynı gün ikinci toplantısını da yaptıktan sonra, Meclis Reisi, İkinci Reis ve Reis Vekilleri seçimine geçilmiştir. 120 mebusun katıldığı oylamada Mustafa Kemal Paşa 110 oyla Meclis Başkanlığı'na seçilmiştir. Celalettin Arif Bey 109 oyla İkinci Reislığe, Konya Mebusu Çelebi Abdulhalim Efendi ile Kırşehir Mebusu Çelebi Cemalettin Efendi Reis Vekilliği'ne seçilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Millet Meclisi Başkanlığını Cumhurbaşkanı seçildiği 29 Ekim 1923 tarihine kadar sürdürmüştür. Yine meclisin açıldığı ilk gün, 1 numaralı karar ile meclisin birleşme şekli tespit edilmiştir. 19 Mart 1920 tamimi ile her livadan 5 mebus seçilmiştir. Bu karar, milli iradeye uygun bir şurayı tesis ve kuvvetini milli iradeden alan bir hükümet oluşturulmasını hedef tutan, milli meclisin derhal toplanmasını talep eden 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi kararlarına uygun bir karar olmuştur.⁸²

25 Nisan 1920 tarihli toplantıda bir beyanname hazırlanmış ve millete beyan edilmiştir. Bu beyannamede I. Büyük Millet Meclisi'nin halife ve padişahı düşman baskısından, memleketi büyük devletlerin işgalinden kurtarmak amacıyla olduğu belirtilmiş ve milletten kışkırtmalara kanmamaları yönünde anlayış istenmiştir.⁸³

26 Nisan 1920 tarihli oturumda meclis, Sovyet Rusya'dan emperyalist devletlere karşı mücadele etme konusunda yardım isteğinde bulunmuştur. Meclis

---

⁸⁰ Sezgin (2005: 29).

⁸¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (2006: 12, 13).

⁸² Abadan-Savcı (1959: 53); TBMM Albümü 1920-1950 (2010: 4); Güneş (2012: 289, 290, 297).

⁸³ Demirden Yüzgeç (2006: 41).

yayınladığı bildiride, emperyalist hükümetleri kınamıştır. Milli topraklarımızı işgal eden bu güçlere karşı mücadele kararı verilmiştir.⁸⁴

28 Nisan 1920 tarihli toplantıda ise meclisteki istekler üzerine Başkanlık Divanı tarafından hazırlanan padişaha bağlılığın anlatıldığı telgraf Hamdullah Suphi Bey tarafından kürsüden okunmuştur. Telgrafta, meclisin İstanbul işgal altında olduğu için Ankara'da toplandığı, amaçlarının saltanatın ve milletin geleceğini sağlamak olduğu ve bunun asla padişaha, hilafete bir isyan niteliği taşımadığı belirtilmiştir. Ayrıca saltanat ve hilafetin mutlaka kurtarılacağı da söylenmiştir.⁸⁵

2 Mayıs'ta Layiha Encümeni'nce hazırlanan İcra Vekillerinin İntihabına Dair Kanun kabul edilmiş ve ertesi gün seçimler yapılarak, I. Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti göreve başlamıştır. Böylece I. Büyük Millet Meclisi Hükümetinin yasal çerçevesi ortaya çıkmıştır.⁸⁶

İlk meclis, ülkedeki karışıklıkları önlemek için bir dizi kararname ve kanun hazırlamıştır. Bir numaralı kanun, halkı muzdarip eden hayvan vergisinin yükseltilmesini önlemiştir. İki numaralı kanun ise iç isyanları bastırmak için çıkartılan Hıyanet-i Vatanîye Kanun'udur. Bunları, iç düzeni sağlayan diğer kanunlar izlemiştir. Mecliste ilk günlerde 4 kadınla evlenilmesi, içkinin yasaklanması, ithal kumaşın yurda getirilmesinin durdurulması gibi konular tartışılmıştır. Yapılan tartışmaların en ilginç, bir grup mebusun 150 yıldır giyilen fesin kaldırılıp yerine Milli Mücadele'yi temsil eden kalpağın kullanılması üzerine yapılan tartışmalardır. Ancak bu fikir devletin diğer bölgelerinde hoş karşılanmayacağı düşünüldüğünden ve karışıklık çıkmasından korkulduğundan ertelenmiştir.⁸⁷

---

⁸⁴ Sezgin (2005: 36, 37).

⁸⁵ Sezgin (2005: 123, 124).

⁸⁶ Sezgin (2005: 30).

⁸⁷ Öztürk (1999: 62, 63).

Meclisin açılmasıyla birlikte milli irade tecelli etmiştir. Meclis ve hükümet milli amaçlara bağlı olarak ilk günden itibaren çalışmalarına başlamıştır. Günün basınına da olaylar aynı şekilde yansımıştır. Devrin gazeteleri meclis üyelerini vatanperverler olarak nitelendirmiştir.⁸⁸

Büyük Millet Meclisi'nde Misak-ı Milli, milletvekilleri tarafından yeminle onaylanmıştır. Misak-ı Milli metni mecliste değiştirilmek istenmiş ama bundan bir sonuç alınamamıştır. Büyük Millet Meclisi ile birlikte Misak-ı Milli de ayrı bir önem kazanmış ve hükümetler programlarını bu doğrultuda gerçekleştirmiştir.⁸⁹

23.04.1920-11.08.1923 tarihleri arasında faaliyet gösteren I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üç Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlardan Arif (Baysal) Bey ve Hulusi (Göksu) Bey Konya'dan, Hüseyin (Sıtkı Gür) Bey ise Malatya'dan I. Dönem Milletvekili seçilmişlerdir.

I.1. Arif Bey (Baysal)'in Hayatı

Arif Baysal, 1861 yılında Karaman'da doğmuştur. Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi'nde doğum yeri Kasaba yani Karaman'ın Kâzımkarabekir İlçesi olarak geçmektedir. Babasının adı Sadık, annesinin adı ise Şerife'dir. Bir süre kendi işleriyle uğraştıktan sonra mahkeme başkâtipliği yapmaya başlamıştır. Daha sonra Karaman Reji Müdürlüğü görevine getirilmiştir. 1920 yılında yapılan seçimlerde Konya'dan milletvekili adayı olmuş ve I. Dönem Konya Milletvekili seçilmiştir. Sicil numarası 208'dir. Evli ve 3 çocuk babasıdır. Arif Bey 13.01.1946 tarihinde vefat etmiştir. Türkiye Büyük Millet

⁸⁸ Demirden Yüzgeç (2006: 42).

⁸⁹ Kaymaz (1985: 51).

Meclisi'ndeki özlük dosyasında bulunan ve kızı Şerife Baysal tarafından verilen özgeçmişte ise ölüm tarihi 13.01.1945 olarak geçmektedir.⁹⁰

I.2. Arif Bey (Baysal)'in Siyasi Faaliyetleri

Arif Bey 27.04.1920 günü yapılan oturumla birlikte diğer birçok milletvekili gibi Karaman azası olarak hem oturumlara katılmış hem de meclisin açılışı dolayısıyla meclis başkanlığına tebrik telgrafi göndermiştir.⁹¹ Kendisi I. yasama döneminde Hıyanet-i Vataniye Kanunu ve Konya'da örfi idare kurulmasına sebep olan olayla ilgili söz alarak düşüncelerini dile getirmiştir. Aynı zamanda Muhasebe-yi Hususiye Müdüriyetlerinin lağvına dair bir kanun teklifinde de bulunmuştur.

I.2.1. Hıyanet-i Vataniye Kanunu Münasebetiyle Sözleri

27.04.1920 günü yapılan celselerde Hıyanet-i Vataniye Kanunu görüşmeye alınmış ve Arif Bey de bu konuyla alakalı görüşlerini dile getirmiştir. Vatan haini olup idama mahkûm edilen kişilerin ne şekilde idam edileceği konusundaki tartışmalar sırasında Arif Bey de söz alarak şunları söylemiştir: “Biz birinci maddeyi şimdi kabul ettik ve o maddede dedik ki: Makam-ı Hilâfet ve Saltanatı ve Memalik-i Mahrusa-i Şahaneyi yed-i ecanibten tahlise ve taarruzatı def-i maksadına matuf olarak teşekkül eden Büyük Millet Meclisine karşı isyanı mutazammın kavlen ve fiilen ifsadatta bulunan kesân hain-i vatan addolunur. Burada cürmü tarif ettik, cürmün daire-i şümûlüne dâhil olabilmek için (Kavlen, fiilen muhalefet, ifsadat) demektir. Hâlbuki encümenin ikinci maddede teklif ettiği şey de elli altıncı maddede münderiçtir.”⁹²

Konu görüşülmeye devam edilmiş ve sonrasında bazı tartışmalar çıkmıştır. Bu sırada Arif Bey şöyle bir teklifte bulunmuştur: “Malûm-ı âliniz isyana iştirak edenlerin

⁹⁰ *TBMM Albümü 1920-1950* (2010: 44, 67); *Arif Bey (Baysal)'in Seçim Mazbatası* (SM.281.1.1); Demirel (2014: 249).

⁹¹ *TBMM ZC* (27.04.1336, C:2, İ:5: 93).

⁹² *TBMM ZC* (27.04.1336, C:4, İ:5: 106).

şiddetle tecziyesine hepimiz taraftarız. Divan-ı harblerde birçok emsalini gördük. Acı tecrübelerini gördük ki, halkımız bazan cehaletten, bazan gafletten ve bazan fırkacılık olmak dolayısıyla; meselâ eskiden kendisine karşı perverde eylediği husumet dolayısıyla, bu adam da iştirak etmiştir; diye iki tane de yalancı şahit koyarlar, idam ederiz. Binaenaleyh, elimizi vicdanımıza, imanımıza koyarak ayrıca bir madde-i kanuniye ilâvesini teklif ediyorum ve istirham ediyorum” dedikten sonra mecliste bu duruma itiraz edenler olsa da görüşmeler devam etmiştir.⁹³

I.2.2. Konya’da İdare-yi Örfiye İlanına Sebep Olan Olayların Yakından Tetkiki İçin Meclisten Bir Heyet Gönderilmesine Dair Takriri

17.05.1920 günü yapılan 4. celsede Arif Bey meclise bir takrir sunmuştur. Bu takrirden “Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celilesine Konya’da idare-i örfiye ilân edildiği beyan buyuruldu. Efkâr-ı ihtilâfiyenin sirayetinde meydan açan esasen Fahrettin Bey ve Subhi Beyin halim ve gevşek davranmalarından münbaistir. Uzatılan dest-i fesadın amil ve faili yegâneelerini tahkik ve hâdisat-ı vakıayı yakından görmek üzere Heyet-i Muhteremeden beş zatın muvakkaten gönderilmesini” teklif etmiştir.⁹⁴

Bu konunun gizli bir oturumda konuşulması gerektiği ve böyle açık bir yerde konuşmanın yanlış olduğunu düşünen vekiller itirazlarda bulunmuştur. Daha sonra Arif Bey açıklamalarına devam ederek “Malûm-ı âliniz Konya bir buçuk milyon nüfusu havi bir vilâyettir. Venizelos gibi bir amil ve bir fail-i fesat olan adi bir şahıs, Zeynelabidin Efendi, bundan beş sene evvel; ittihatçılar İslamiyet’i kaldırıyorlar şeklinde yaptığı birtakım tezvirat üzerine ortaya dini bir fesat attı, birtakım halkı teşvîş etti. Binaenaleyh kendi gittikten sonra şu yakınlarda gelen Cemal Paşa hınzırı onların amalini tervice yol buldu. Cemal Bey, evet izah edeceğim dinleyiniz. Bundan altı ay evvel Konya’ya geldiğinde

⁹³ TBMM ZC (27.04.1336, C:4, İ:5: 108).

⁹⁴ TBMM ZC (17.05.1336, C:4, İ:17: 334).

Bozkırlıların kabahati yoktur. Mehmed Ali Bey denilen Dâhiliye Nazırının yaptığı şifresi üzerine, yazdı ki, Mustafa Kemal Paşa Sivas'a geldi, başında üç beş komita vardır, biz onları tenkil ediyoruz. Size onları def' ediniz diye mükemmel şifreler verdi. Bendeniz de kazada Müdafaa-i Milliye reisi bulunuyordum. Bu şifrelerden dolayısıyla haberdar oldum. Altı ay Bozkır'dan filândan Sivas'a kuvvet sevkiyle Mustafa Kemal Paşa'yı tenkil için çalışmıştır. Vakta ki, buna muvaffak olamadı, o zaman da bazı paralar verildi, arkasına düşüldü, filân oldu, o da akim kaldı. Şimdi bu defa intihabat esnasında gerek bazı memurların suiistimali yüzünden yahut müsâmâhası yüzünden yahut mühimsememesinden bir kaç adamın infisali husule geldi. Vakta ki, buraya geldiler. Kendilerine vesayayı lâzime verildi, intihabat başladı. Şimdi biz buraya geldikten sonra Konyalılar cephe yapmış, bilmem ne yapmış, bunlar Zeynelabidin'in üç beş adamıdır. Başka bir şey değildir. Eğer azimkâr bir vali, metin bir vali ve kumandan olsaydı bir şey olmazdı. Bir buçuk milyon Müslüman bu lekeyi tarihte kabul etmemiş Konya, tarihte lekelenmemiş olan Konya için söylenenleri reddederim. Rica ederim beş on adam gitsin tahkikat yapsın. Huzurunuzda temenniyatım budur. Anket parlamenter usulüyle gidilsin, tahkikat yapılsın, eğer dört adam varsa orada asılsın" demiştir.⁹⁵

Her ne kadar Arif Bey bu konunun görüşülmesini ve çözüme kavuşturulmasını istese de meclis reisi bu meselenin Heyet-i İcraiye huzurunda görüşülmesinin daha doğru olacağını söyleyerek konuşmaları sonlandırmıştır.⁹⁶

19.05.1920 günü aynı takrir tekrar gündeme alınmıştır. Arif Bey 3-5 tane vatan haini yüzünde Konya gibi bir İslam memleketinin iftiraya uğramasını istememektedir. Dolayısıyla bir heyetin Konya'ya gönderilerek mevcut durumu görmesi ve ona göre yargılama yapılmasını istemektedir. Böylece hem Konya halkının sakinleşeceğini hem de

⁹⁵ TBMM ZC (17.05.1336, C:4, İ:17: 335).

⁹⁶ TBMM ZC (17.05.1336, C:4, İ:17: 335); TBMM ZC (17.05.1336, C:1, İ:17: 321).

âleme karşı Konyalıların ihanet etmediğini kanıtlamak istemektedir. İstenirse yine idare-yi örfiyenin ilan edilebileceğini, maksadının sadece suçsuz insanlara iftira atılmasını önlemek olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra Arif Bey “Vali Subhi Beyin, gerek Kumandan Fahreddin Beyin gevşek ve halim davranmasından ve arz ettiğim veçhile Abidin Efendi'nin uzattığı dest-i fesat birtakım biçare halkı iğfale vasıta olmuştur. Sırf bu memurların işe nazar-ı bî-kaydı ile bakmalarından bu hâlet meydana geldi. Bendeniz bu kanaatteyim. Heyet bu hakikate bilfiil hâkim olarak gitsinler, tahkikat yapsınlar, sırf bunların gevşekliklerini meydana koysunlar, maksadım budur. Yalnız bunu istiyorum” demiştir.⁹⁷ Nitekim tartışmalardan sonra oylama yapılmış ve Konya'ya bir İrşad Heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁸

I.2.3. Muhasebe-yi Hususiye Müdüriyetlerinin Lağvına Dair Kanun Teklifi

Bu kanun teklifi meclis başkanı tarafından tartışılmadan Layiha Encümeni'ne gönderilmiştir. Kanunun içeriği veya olumlu, olumsuz yönleri görüşülmemiştir.⁹⁹

25.09.1336 (1920) günü kabul edilen mazbata Layiha Encümeni'nden meclise gelmiştir. Mazbatada şu ifadelere yer verilmiştir: “Muhasebe-yi hususiye müdüriyetlerinin lâğvı ve vazifelerinin defterdar ve muhasebeciliklere tevdiî lüzumuna dair Konya Mebusu Arif ve Kütahya Mebusu Cemil Beylerin Encümenimize muhavvel teklif-i kanunileri mütalaa ve tetkik olundu. Teklif-i mezkûr, idare-yi hususiyelerin lâğvı hakkında Siverek Mebusu Mustafa Lütfi Bey'in mukaddema nazar-ı dikkate alınarak 10 Ağustos 1336 (1920) tarih ve 21 numaralı mazbata ile Heyet-i Umumiyyeye sevk olunan lâyihasının aynı

⁹⁷ *TBMM ZC* (19.05.1336, C:1, İ:19, 346, 347).

⁹⁸ *TBMM ZC* (19.05.1336, C:1, İ:19: 349); *TBMM ZC* (17.05.1336, C:1, İ:17: 334).

⁹⁹ *TBMM ZC* (17.08.1336, C:1, İ:51: 278).

olmakla bi't-tevhit icabı ifa olunmak üzere Encümen-i aidine havalesi zımında Heyet-i Celile-i müşârün-ileyhaya arz ve takdimi tezekkür kılındı.

5 Eylül 1336 (1920)

Lâyiha E. Reisi

M. M.

Müfit

S. Sarı

Kâtip

Ali Vefa¹⁰⁰

Mazbata okunduktan sonra maarife mi dâhiliyeye mi gönderilmeli diye tartışmalar olmuş ve nitekim Dâhiliye Encümeni'ne sevk edilmiştir.¹⁰¹

23.10.1336'(1920) da Dâhiliye Encümeni'nden gelen mazbata orada da kabul görmemiş ve sonrasında mecliste milletvekilleri tarafından da kabul edilmemiştir.¹⁰²

I.3. Hulusi Bey (Hulusu Göksu)'in Hayatı

Hulusi Bey, 1873 yılında Ermenek'te doğmuştur. Babasının adı Rıza, annesinin adı ise Kübra'dır. Kendisi rüştiye mektebinde ve medresede eğitim almıştır. Az düzeyde Arapça ve Farsça bilmektedir. Hulusi Bey, Defter-i Hakani Başkâtipliği ve Konya Meclis-i Umumiye Azalığı görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda serbest ticaretle de uğraşmıştır. 1920 yılında yapılan seçimlerde Konya'dan aday olarak I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne I. Dönem Konya Milletvekili seçilmiştir. Sicil numarası 284'tür. 30.04.1921 tarihinde bu görevden kendi isteğiyle istifa etmiştir. Hulusi Göksu 1944-1945 yıllarında Ermenek Belediye Başkanlığı yapmıştır. Evli ve 6 çocuk babasıdır. 21.03.1946 tarihinde vefat etmiştir.¹⁰³

¹⁰⁰ TBMM ZC (25.09.1336, C:1, İ:72: 323, 324).

¹⁰¹ TBMM ZC (25.09.1336, C:1, İ:72: 324).

¹⁰² TBMM ZC (23.10.1336, C:1, İ:88: 147).

¹⁰³ TBMM Albümü 1920-1950 (2010: 44); Uca-Ülker-Şaşma-İncekara (2015: 312); Hulusi Bey (Hulusu Göksu)'in Seçim Mazbatası (SM.283.1.1); Demirel (2014: 249).

I.4. Hulusi Bey (Hulusu Gökse)’in Siyasi Faaliyetleri

Hulusi Bey’in milletvekilliği hayatı çok kısa sürmüştür. İzin alıp memleketine gittikten sonra vaktinde dönüş yapmadığı için divan-ı riyaset kararıyla milletvekilliği görevi sonlandırılmıştır.

I.4.1. Hakkında Verilen Divan-ı Riyaset Kararı

30.04.1337 (1921) tarihli meclis toplantısının birinci celsesinde Hulusi Bey hakkında “Heyet-i Umumiyye” başlığıyla çıkarılmış olan Divan-ı Riyaset kararı şudur: “17 Nisan 1336 (1920) tarihinde mebusluğa intihap ve 26 Nisanda iltihak ederek 15 Mayıs 1336 (1920) tarihinde mazbata-i intihabiyesi Heyet-i Umumiyye tasdik edilmiş olan Konya Mebusu Hulusi Bey, 29 Mayıs 1336 (1920) tarihinde yirmi beş gün mezunen memleketine gitmiş ve mezuniyeti 24 Haziran 1336 (1920) tarihinde munkazi olmuş iken 8 Temmuz 1336 (1920) tarihinde yirmi gün müddetle temdid-i mezuniyet talebi hakkındaki müracaatı Heyeti Umumiyyenin 8/7/1336 (1920) tarihine müsadif otuzuncu içtimanda kabul olunmayarak keyfiyet mumâ-ileyhe tebliğ kılınmış idi. Muahharan Konya vilâyetinin 27 Ekim 1336 (1920) tarihli tahriratında Ermenak’tan infikâkı muvafık-ı hâl ve maslahat olamayacağı cihetle temdid-i mezuniyeti lüzumu Ermenek Kaymakamlığının işarına atfen bildirilmiş olduğundan mumâ-ileyhin, Divan-ı Riyasetin 28 Teşrin-i sâni 1336 (1920) tarihli yirmi dördüncü içtimanda mezuniyetinin hitamı tarihinden itibaren üç mah müddetle temdid-i mezuniyetine karar verilmiş ve kararı vaki Heyet-i Umumiyyenin 28 Teşrin-i sâni 1336 (1920) tarihli 104’ncü içtimanda aynen kabul edilerek mezuniyetinin tarihi hitamından itibaren üç ay müddetle mezun addolunduğu 30 Teşrin-i sâni 1336 (1920) tarihinde kendisine tebliğ olunmuş ise de mumâ-ileyh temdid edilen mezuniyetinin tarihi hitamı olan 24 Eylül 1336 (1920) tarihinden sonra bugüne kadar bilâ-mezuniyet Meclise iltihak etmemiştir. Mumâ-ileyhin nisab-ı müzakere kanununun ahkâm-ı mahsûsasına

tevfikan müstafi addi için icabeden kararın ittihâzı 27/4/1337 (1921) tarihinde münakit Dördüncü Divan-ı Riyaset kararı ile Heyet-i Umumiyyeye arz olunur, efendim.

Büyük Millet Meclisi Reîsvekili

Hasan Fehmi”¹⁰⁴

Hulusi Bey’in 7 ay gibi bir süreden beri meclise katılmaması ve verilen izin süresinin de sona ermesi dolayısıyla milletvekilliğinin sonlandırılmasına yönelik oylama yapılmış ve milletvekilliği sonlandırılmıştır.¹⁰⁵

I.5. Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)’in Hayatı

Hüseyin Sıtkı Gür, 1875 yılında Ermenek’te doğmuştur. Babasının adı Hacı Abdullah Ağa, annesinin adı Fatma’dır. Sıtkı Bey İstanbul Hukuk Mektebi’nden mezun olmuştur. Ceza ve hukuk alanlarında uzmandır. İlim rütbesi ceza ve hukuk doktorluğudur. Az düzeyde Bulgarca bilmektedir. Milletvekili seçilmeden önce sırasıyla Bidayet Mahkemeleri Ceza Dairesi Başkanlığı ve Malatya Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda İstinaf Mahkemesi Üyeliği de yapmıştır. 1901-1920 yılları arasında Konya, Koçana, Yeni Varuş, Tikveş, Fethiye, Van, Tokat ve Malatya gibi yerlerde bidayet mahkemesi icra memurluğu, müdde-i umumilik, bidayet reisliği, istinaf azalığı ve asliye reisliği gibi görevlerde bulunmuştur. 1920 yılı seçimlerinde Malatya’dan aday olarak I. Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne I. Dönem Malatya Milletvekili seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk babasıdır. 20.08.1951 tarihinde vefat etmiştir.¹⁰⁶

I.6. Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)’in Siyasi Faaliyetleri

Sıtkı Bey’in I. yasama dönemi boyunca mehâkim-i cezaiyede ita-yı reyde ekseriyetin esas ittihâzına dair tahrir, memurinin usul-i muhakemesi hakkında tahrir, posta

¹⁰⁴ TBMM ZC (30.04.1337, C:1, İ:27: 155).

¹⁰⁵ TBMM ZC (30.04.1337, C:1, İ:27: 155).

¹⁰⁶ TBMM Albümü 1920-1950 (2010: 48); Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)’in Hal Tercümesi (HT.317.1.1); Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)’in Seçim Mazbatası (SM.317.1.1).

teşkilatıyla ilgili bir takrir, İstiklâl Mahkemesi heyetiyle ilgili bir takrir, mecliste bir tetkiki hesabat encümeni seçilmesi için takrir, ceraim-i âdiye ashabının affi hakkında kanun teklifi, Adliye Vekâletinden istizah takriri, İstiklâl Mahkemelerince mahkûm edilmiş olan kişilerin itiraz hakkına sahip olması için bir kanun teklifi, firari kanununa zeyledilecek mevad hakkında kanun teklifi, Mülâzım İskender Efendi'nin terfi ettirilmesine ve kırk neferin taltif olunmalarına dair takrirleri bulunmaktadır.

I.6.1. Mehâkim-i Cezaiyede İta-yı Reyde Ekseriyetin Esas İttihazına Dair Takriri

05.07.1336 (1920) tarihinde yapılan birinci celsede Sıtkı Bey mehâkim-i cezaiyede ita-yı reyde ekseriyetin ittihazına dair bir takrir sunmuş fakat meclis reisinin bu takriri oylaması sonucunda takrir kabul görmemiştir.¹⁰⁷

I.6.2. Memurînin Usul-i Muhakemesi Hakkında Takriri

05.07.1336 (1920) tarihli birinci celsede memurinin usul-i muhakemesi hakkında takriri gündeme alınmıştır. Bu takriri Hüseyin Sıtkı Bey 03.07.1336 (1920) tarihinde hazırlayarak meclise sunmuştur. Takirde “Memurinin usul-i muhakemesi hakkındaki kanunun madde-i mahsusasında aleyhinde takibat-ı kanuniye icra edilecek olan memurîn hakkında evvelemerde daire-i aidesi müdürü rüesası tarafından ifa edilecek tahkikat-ı ibtidaiye evrâkının mülkiye müstantıklığına havalesiyle oraca icra kılınacak istintakı havi evrak üzerine meclis-i idare tarafından lüzum veya men-i muhakeme kararının ısdarı ve bu karar aleyhine beş gün zarfında Şûra-yı Devlet nezdinde itiraz edilebileceği musarrah ise de mülkiye müstantıklığı alelumum memurin-i mülkiyeden bir zata vazife-i munzamma olmak üzere teffiz edilegelmekte olup hâlbuki memurin-i mumaileyhin usul-i kanuna aşına olmamalarıyla beraber vazife-i asliyelerinin istilzam

¹⁰⁷ TBMM ZC (05.07.1336, C:1, İ:28: 182).

ettiği meşguliye dolayısıyla angarya kabilinden addettikleri ve mülkiye müstantıklığı vazifesine atf-ı ehemmiyet etmemekte olmalarına ve buradan çıkmakta olan evrak dahi aynı suretle mesail-i hukukiye ve cezaiyede behre ve ihtisası olmayan mecalis-i idare azaları tarafından karara raptedilmekte olup mukarreratı vakıanın şu suretle mesail-i adliyede vukuf ve mümaresesi olmayan zevat tarafından icra ve ittihazı küll-i yevm birçok emsali mevcut ve meşdut olduğu üzerinde birtakım yolsuzluklar ve haksızlıkları istilzam etmekte olmakla beraber tahaddüs eden muhalif usuliyle ve mugayeret-i kanuniye karşısında ekseriya mehakim-i adliye duçârı müşkülât olmakta bulunmasına binaen zikredilen Meclis-i İdare tarafından ifası hakkındaki mevadd-ı kanuniyenin refi ve ilgasıyla memurun mensup olduğu dairece icra kılınacak tahkikat ve istintakiyat ve mukarrerat-ı lazimenin doğrudan doğruya cihet-i adliyeye tevdiyle müstantıklık vasıtasıyla icra ve ittihazı mukarrerat halinde bihakkın vukubulacak itirazat ve sairenin usul-i muhakemat-ı cezaiyede muayyen ahkâm-ı umumiye-i kanuniyeye tabi olmasına dair bir madde-i kanuniye kaleme alınmasına ve keyfiyetin Adliye Encümenine havale buyurulmasını” teklif etmiştir.¹⁰⁸

Bu tahrir mecliste okunduktan sonra milletvekillerinin birçoğu tahrire itiraz etmenin yanı sıra memleketin düşman işgali altında olmasından dolayı mecliste daha önemli meselelerin görüşülmesi gerektiğini savunmuşlardır. Daha sonra çoğunluk bu kanaatte olduğu için tahrir kabul edilmemiştir.¹⁰⁹

I.6.3. Posta Nizamnamesinin Dördüncü Maddesiyle Alakalı Dâhiliye Vekâletinden Sualine Dair Tahriri

31 Ağustos 1336 (1920) tarihinde Hüseyin Sıtkı Bey “Dâhili kıymeti mukaddereli mekâtip ve havalenin ve posta paketleri nizamnamesinin dördüncü

¹⁰⁸ TBMM ZC (05.07.1336, C:1, İ:28: 183).

¹⁰⁹ TBMM ZC (05.07.1336, C:1, İ:28: 183, 184).

maddesinde, kıymeti mukaddereli mekâtip için altın akçe hesabıyla elli bin kuruş ile meblağ-ı mezburun değer akça ile bedel-i haddi azami itibar edilmiştir. Beher mektubun havi olacağı kıymet işbu miktarı tecavüz etmeyecektir. Fakat mürsiller aynı posta ile aynı mürselün-ileyhe müteaddit mektup gönderebilecektir diye muharrer bulunduğu cihette postahane idarelerince işbu nizamname mucibince zikredilen mebalîğ kabul olunmayarak ancak bir tüccar veyahut bir şahıs tarafından bir mahalden diğer mahalle gönderilecek para beş bin kuruştan fazla kabul edilmemekte olması sebebiyle ashab-ı ticaret pek çok müşkülâta duçar olmakta binaenaleyh, bu sebep dolayısıyla postahanelerin varidatı gün-be-gün tenezzül ederek bundan Reji ve Bank-ı Osmani gibi müessesat istifade eylemekte olduğundan nizamnamenin mezkûr maddesi veçhile ifa-yı muamele olunmakta ne gibi bir mahzur bulunduğunu Dâhiliye Vekâlet-i Celîlesinden” sual etmiştir.¹¹⁰

Meclis reisi bu takriri mecliste görüşmeden Dâhiliye Vekâletine havale etmiştir.¹¹¹

18.09.1336 (1920) günü yapılan birinci celsede Dâhiliye Vekili Refet “5-IX-36 tarih ve 197-576 numaralı emirname-yi Riyaset-penahiyelerine merbut Malatya Mebusu Sıtkı Beyin sual takririnde mevzu-bahis olan kıymeti mukaddereli mekâtip hakkında 11-IX-1336’dan itibaren nizamnamesi veçhile azami kıymet üzerinden muamele ifasını emir ve tamim” ettiğini arz etmiştir.¹¹²

I.6.4. İstiklâl Mahkemesi Heyetinin Dörder Azadan Terekküp Etmesi Hakkındaki Teklif-i Kanununin Müstacelen Müzakeresine Dair Takriri

25.11.1336 (1920) günü yapılan ikinci oturumda Hüseyin Sıtkı Bey “Evvelce teşkil edilmiş olan İstiklâl mahkemesi heyeti üç azadan mürekkep ise de bunlardan birinin

¹¹⁰ *TBMM ZC* (18.09.1336, C:1, İ:67: 192).

¹¹¹ *TBMM ZC* (05.09.1336, C:1, İ:59: 534).

¹¹² *TBMM ZC* (18.09.1336, C:1, İ:67: 192).

hastalığı zuhurunda heyet adet-i kanunisinde dun bulunması hasebiyle bîz-zarûrî teşekkül edememekte olduğu gibi mevsim kış olmasından dolayı bilahare intihap olunacak dördüncü azanın mahall-i memuriyetine gitmesi dahi mümkün olamayacağından âza-yı mevcudenin dörde iblâğı hakkında teklif olunan kanunun kabulüyle azanın müstacelen intihap buyurulması için” bu tavriri meclise takdim etmiştir.¹¹³

Daha sonra Yozgat milletvekili Süleyman Sırrı Bey bu tavririn ruznameye kaydedildiğini bildirmiş ve diğer milletvekilleri de kendisini doğrulamıştır. Fakat bu meselenin daha sonraki bir meclis oturumuna bırakılması kararlaştırılmıştır.¹¹⁴

I.6.5. Maliye ve Müdafaa-yı Milliye Vekâletlerinin Kontrolü İçin Mecliste Bir Tetkik-i Hesabat Encümeni İntihab Olunmasına Dair Tavriri

27.06.1337 (1921) günü Hüseyin Sıtkı Bey “Maliye ve Müdafaa-yı Milliye Vekâletlerinin sarfiyat ve taahhüdâtını mübeyyin her üç mahta bir kere raporlarını tanzim ve bu raporları dahi tetkik ve netice-yi tetkikatlarını hâvi tanzim edeceği mazbatayı tabı ve Heyet-i Celile azasına tevzi ve şu suretle cihet-i maliyedeki kontrol vazifemizi ifa edebilmek için âzası şubelerinden intihâb olunmak üzere beş kişiden mürekkep Tetkikat-ı Hesabat namıyla bir encümen teşkil edilmesi” teklifinde bulunmuştur.¹¹⁵

Bu teklif mecliste okunduktan sonra Kavanin-i Maliye Encümeni’ne gönderilmiştir. Nitekim sonraki günlerde bu konu tekrar gündeme gelmemiştir.¹¹⁶

I.6.6. Ceraim-i Âdiye Ashabının Affi Hakkında Kanun Teklifi

26.06.1337 (1921) günü Hüseyin Sıtkı Bey ve arkadaşları “Sırf ceraim-i âdiyeden dolayı mahkûm ve mahpus edilmiş hapisanelerimizde binlerce kimseler mevcut bulunuyor. Nazariyat-ı ceza erbabınca vaz edilmiş desatir-i içtimaiyeye nazaran ceza her

¹¹³ TBMM ZC (25.11.1336, C:2, İ:102: 40).

¹¹⁴ TBMM ZC (25.11.1336, C:2, İ:102: 40).

¹¹⁵ TBMM ZC (27.06.1337, C:1, İ:43: 58).

¹¹⁶ TBMM ZC (27.06.1337, C:1, İ:43: 58).

halde bir şahsın cemiyet-i beşeriye haricinde külliyyen metruk ve mühmel ve hattâ âtıl ve bâtıl bırakılması demek olmayıp yalnız bir ferдин mücerret işlemiş olduğu cürüm dolayısıyla onun tehzib-i ahlâk ve tashih-i ahval etmesi için muktezi tedabir ve kuyud-ı insani ile mukayyed olmak üzere yine cemiyet-i beşeriyyeye nafi bir halde tecrit ve tecziye edilmesinden ibaret bulunmasına ve hâlbuki bugün mevcut binlerce mahkûmin meyanında ya saika-i cehaletle veyahut tehevürle ika-yı cürm etmiş veya kizip ve iftira yüzünden mahkûm olmuş ve halen ve istikbalden cemiyet-i beşeriyyece ve ba-husus içinde bulunduğumuz fevkalâde ahval karşısında vatan ve milletçe kendilerinden fayda beklenebilecek birçok eşhas mevcut bulunmasına binaen hem bunların tehzip ve tashih-i ahlâklarına sebep olmak ve hem de vatanın efrad-ı milletten âzami hizmet beklediği şu zamanda bunlardan da mehma-emken ve ale'd-derecat temin-i istifade edilebilmek için ceraim-i siyasiye ve hıyanet-i vataniye ve hetk-i ırz erbabı müstesna olmak şartıyla alelûmum ceraim-i saire-i âdiyeden mahkûm bulunanların affı ve tarih-i aftan mukaddem ika-ı ceraim edip de henüz haklarında tahkikat ve muhakemat icra ve edilmemiş ve fakat kanunen tevkifleri icabeden kesanın da bi'n-netice yine işbu aftan müstefid olmaları şartıyla haklarındaki tahkikat ve muhakematın gayr-i mevkuף olarak icrası ve affolunan kesandan mükellefiyet-i askeriye dâhilinde bulunanların dahi kıtaatına sevkleri zımında cihet-i askeriyyeye teslimlerine dair bir karar ittihaz buyurulmasını Heyet-i Celilenize arz ve merbut eyeriz” şeklinde kanun teklifinde bulunmuşlardır.¹¹⁷

30.06.1337 (1921) tarihli birinci celsede meclis reisi zaten bu konuyla alakalı bir kanun teklifi olduğunu dolayısıyla Hüseyin Sıtkı Bey'in kanun teklifiyle

---

¹¹⁷ TBMM ZC (05.01.1338, C:2, İ:140: Af Kanunu Teklifi s.5).

birleştirilebileceğini ifade etmiştir. Her ne kadar iki kanun teklifinin ayrı konularda olduğu iddia edilse de aynı olduğu kararı alınmıştır.¹¹⁸

I.6.7. Adliye Teşkilâtı Hakkında Adliye Vekâletinden İstizah Takriri

03.12.1337 (1921) günü toplanan birinci celsede Hüseyin Sıdkı Bey “Her vekil şahsen bir madde-i kanuniyeyi fesih ve ilga edemeyeceği gibi ayrıca bir madde-yi kanuniye de neşir ve ilân edemez. Hattâ bir nizamname bile tanzimi için İcra Vekilleri Heyetinin muvafakatını ve Makam-ı Riyasetin tasdikini almak icab eder. Böyle olduğu halde Adliye Vekâleti galiba icrai ve teşriî sıfatlarının kuvvet ve kudretini Meclisin kudreti fevkinde görmüş olmalıdır ki, bugün Teşkil-i Mahakim Kanununu ayaklar altına alarak mahakim ve hükkâmı bir hercümerciye isal etmiştir. Meclis-i Âliden Adliye Vekâletine hâkim-i münferit usulünü arzu ettiği yerlerde tatbiki mezuniyet verilmiş ve bunun için de bir madde-yi kanuniye kabul olunmuş bulunması hasebiyle bu madde-yi kanuniyeyi eline alarak, her tarafta derhal hâkim-i münferit usulünü tatbik edip gazetelerle adliyede teşkilât ve icraat serlevhalarıyla ilân edilmekte ve fakat bu teşkilâtın yukarıda arz ettiğim Teşkilât Kanununu fesih ve ilga ettiğini anlamamaktadır. Meselâ bir livada hâkim-i münferitlik teşkilâtının icrası orada istinaf mahkemesinin de teşkili demektir. Şu hale göre her livada birer istinaf mahkemesi vücuda gelmiştir. Bir de bidayet hâkimliği mevcuttur. Her mahkeme nezdinde bir müdde-i umumi bulunması ve hukuk-ı umumiyenin takibi ve umur-ı adliyenin icabeden makamlarla muhaberesi velhasıl tâ Adliye Vekâletine varıncaya kadar bir silsile-yi kanuniye teşkil etmesi gerek Usul-i Muhakeme Kanununda ve gerek el-yevm mer'i olan Teşkilât-ı Mahakim Kanununda musarrah iken Adliye Vekâleti liva bidayet mahkemeleri nezdindeki merkez müdde-i umumilerini kaldırmış ve mahkemeleri müdde-i umumisiz bırakmıştır. Eğer livalardaki bidayet ve istinaf müdde-i umumileri bunlara

---

¹¹⁸ TBMM ZC (30.06.1337, C:1, İ:44: 65).

bakacak denilirse ve baktırılırsa kanunen böyle bir hak istinaf müdde-i umumilerine bahş olunmamış iken bu hakkı da vermesi yine bir kanun yapması ile olabilecektir. Bu teşkilâtın tamiminde hükkâmın mevkileri, derece-yi iktidar ve kıdemleri zir ü zeber olduğu gibi bunların tâyinlerinde de encümen-i intihap namiyle bir nizamname kaleme almışlar idi ki, elyevm mer'idir. O nizamname hükmüne de riayet etmiyerek Vekil Beyefendinin rey-i hodiyle tâyin vücuda gelmiştir. Elhasıl her şekilde bir kanunsuzluk ve Meclisin hukukuna tecavüz görülen şu hususu ne gibi bir esasa ibtinaen yaptığını” Adliye Vekâleti tarafından açıklanmasını istemiştir.¹¹⁹

Hüseyin Sıtkı Bey'in bu takriri mecliste oylanmış ve reddedilmiştir.¹²⁰

I.6.8. İstiklâl Mahkemelerince Mahkûm Edilmiş Olan Eşhasın Hakk-ı İtiraza Malik Olmalarına Dair Kanun Teklifi

Hüseyin Sıtkı Bey'in bu kanun teklifi 17.01.1338 (1922) tarihinde Layiha Encümenine gönderilmiştir.¹²¹ 04.02.1338 (1922) günü ise Layiha Encümeni mazbatasını Adliye Encümenine sevk edilmiştir.¹²² Sonraki günlere ait kayıtlar incelendiğinde bu hususun tekrar gündeme taşınmadığı tespit edilmiştir.

I.6.9. Firari Kanununa Zeyledilecek Mevad Hakkında Kanun Teklifi

25.02.1338 (1922) tarihinde Hüseyin Sıtkı Bey şu kanun teklifini meclise sunmuştur: “11 Eylül 1336 tarihli Firari Kanununa zeylolmak üzere ber-veçh-i zir tanzim eylediğim madde-yi kanuniyenin kabulü takdirinde firariler hakkında büyük bir tesir hâsıl ve şu suretle bu misillü fenalığın önü alınmış olacağından kabul buyurulmasını Heyet-i Celileye arz ve teklif eylerim. Madde 1. Muvazzaf hizmet-i askeriyeye dâhil olmak veyahut esnan erbabından olup da bilâhara firar ederek vâdi-yi şekavette bulunanlar

¹¹⁹ *TBMM ZC* (06.12.1337, C:1, İ:123: 41, 42).

¹²⁰ *TBMM ZC* (06.12.1337, C:1, İ:123: 42).

¹²¹ *TBMM ZC* (17.01.1338, C:1, İ:146: 74).

¹²² *TBMM ZC* (04.02.1338, C:1, İ:154: 206).

mensub oldukları şubelerden kendilerinin celbi hakkında mahallî jandarma kumandanlığına müzekkere tanzim ve daire-yi mezkureden dahi on beş gün zarfında teslim-i nefis eylemeleri için ikametgâhlarının bulunduğu mahalde usulü veçhile, ilân ve bu müddet zarfında teslim olmıyarak temerrüd edenler her hangi ferd tarafından katledilecek olurlarsa, failleri hakkında hiçbir gûna takibat-ı kanuniye yapılmamakla beraber, bu suretle katlolunan eşhasın üzerlerinde zuhur edecek eslihâ-i memnuadan başka her ne bulunursa, kendilerinin olacaktır.”¹²³

Hüseyin Sıtkı Bey’in meclise sunmuş olduğu kanun teklifi 06.03.1338 (1922) tarihinde Layiha Encümenine gönderilmiştir.¹²⁴

11.03.1338 (1922) tarihinde Layiha Encümeni “Malatya Mebusu Sıtkı Bey imzasiyle verilen ve encümenimize tevdi olunan lâyiha-yi kanuniye kıraat olundu. Esasen mevzuat-ı kanuniyemizde suret ve şekli takip ve tecziyeleri hakkında kâfi mevad mevcut olduğu gibi bu suretle gayr-i mesul eşhastan her hangi birisinin firarileri takip ve katletmesi hakkında madde tâyini suretinde Hükümet mefhumunun mânası kalmıyacağı ve birçok yolsuzluğa ve süüistimalâta meydan açacağı encümenimizce teemmül edilmiş olmakla Makam-ı Riyasete takdimine karar verildi” diye cevap vermiştir.¹²⁵

Nitekim 16.03.1338 (1922) günü meclise gelen Layiha Encümeni mazbatasına göre firariler hakkındaki kanun teklifinin şayanı müzakere olmadığı kararı verilmiştir.¹²⁶

¹²³ *TBMM ZC* (12.10.1338, C:1, İ:118: 380).

¹²⁴ *TBMM ZC* (06.03.1338, C:1, İ:3: 206).

¹²⁵ *TBMM ZC* (12.10.1338, C:1, İ:118: 380).

¹²⁶ *TBMM ZC* (16.03.1338, C:1, İ:9: 240).

I.6.10. Rum Eşkiyasıyla Vaki Olan Müsademede Mecruh Olan Mülâzım İskender Efendi'nin Terfi Ettirilmesine ve Kırk Neferin Taltif Olunmalarına Dair Takriri

04.06.1338 (1922) günü Hüseyin Sıtkı Bey bu kanun teklifini meclise sunarak “Bu kere Dazlı deresinde Rum eşkiyasıyla vaki olan müsademede hayatlarını feda edercesine mukaddes askerliklerinin haysiyetini muhafaza ve sefil düşmanın tenkili hususunda ifa-yı vazife ederken her birisi mühim bir surette müteaddit mahallerinden mecruh ve el-yevm Tokad Askerî Hastanesinde taht-ı tedavide bulunan Mülâzım İskender Efendi'nin bir derece terfine ve diğer kırk kadar neferlerin dahi icabı veçhile taltiflerine müsaade buyurulmasını” istirham etmiştir.¹²⁷

22.06.1338 (1922) günü bu istek meclis tarafından Müdafaa-yı Milliyeye sevk edilmiştir. Daha sonraki süreçte bu isteğin tekrar gündeme alınmadığı tespit edilmiştir.¹²⁸

---

¹²⁷ *TBMM ZC* (22.06.1338, C:1, İ:60: 579).

¹²⁸ *TBMM ZC* (22.06.1338, C:1, İ:60: 579).

II. BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ

II.1. IX. Yasama Dönemi (14.05.1950-14.05.1954)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin I. yasama döneminde görev yapan Karamanlı üç vekilden sonra 1950 yılına kadar meclise seçilenler arasında Karamanlı milletvekili bulunmamaktadır. Ancak 1950 seçimlerinde Karamanlı milletvekilleri yeniden meclise girme imkânı bulmuştur.

1950 yılı Türkiye genel seçimleri, 14 Mayıs 1950 tarihinde düzenlenen ve TBMM 9. dönem milletvekillerinin belirlendiği seçimlerdir. Gizli oy, açık tasnif yönteminin ilk kez uygulandığı 1950 seçimleri, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk demokratik seçimi olarak kabul edilmektedir. Bu seçim, 1946 genel seçimlerinden sonra, Cumhuriyet tarihinde tek dereceli olarak düzenlenen ve birden fazla partinin katıldığı ikinci milletvekilliği genel seçimidir.¹²⁹

1950 yılı seçimlerinde meclise 487 milletvekili girmiştir. Seçimlere CHP, DP, MP ve Bağımsızlar katılmıştır. Liste usulü çoğunluk sisteminin uygulandığı seçimlerde oyların yaklaşık %55'ini alan Demokrat Parti kazandığı 416 milletvekilliğiyle TBMM'deki sandalye sayısının yaklaşık %85'ini kazanmıştır. Bu seçimlerle Cumhuriyet Halk Partisi'nin 27 yıllık tek parti iktidarı da sona ermiştir.¹³⁰

¹²⁹ Güngör (2010: 194).

¹³⁰ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Karaman, 1950 seçimlerinin yapıldığı günlerde henüz Konya'nın ilçesi konumundadır. Bu seçimlerde Konya'dan CHP 111.139 oy, MP 0 oy, Bağımsızlar 1.573 oy, DP ise 163.222 oy almıştır.¹³¹

22.05.1950-14.05.1954 tarihleri arasında faaliyet gösteren IX. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde iki Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar Abdi Çilingir ve Remzi Birant'tır. Kendileri Konya'dan aday olarak IX. Dönem Milletvekili seçilmiştir.

II.1.1. Abdi Çilingir'in Hayatı

Abdi Çilingir, 1902 yılında Ermenek'te doğmuştur. Babasının adı Ali Rıza, annesinin adı ise Hatice'dir. Abdi Bey, Ermenek'te rüştiye eğitimi ve sonrasında 3 yıl Arapça eğitimi almıştır. Dolayısıyla iyi seviyede Arapça bilmektedir. Milletvekilliği öncesinde ticaretle uğraşmış ve kereste tüccarlığı yapmıştır. Tüccarlığın dışında memleketinde hususi sermaye ile tesis edilen Ahali Bankası'nda 5 yıl muhasebecilik yapmıştır. Ticari hayata geri dönmesiyle birlikte 1946 yılından itibaren Ermenek İlçe Demokrat Parti Başkanlığı da yapmış ve milletvekili seçilinceye kadar parti işlerinde faaliyet göstermiştir. 1950 yılı seçimlerinde Demokrat Parti'den Konya adayı olmuş ve IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Konya'dan kullanılan 274.569 oydan 162.100'ünü alarak Konya Milletvekili seçilmiştir. Seçimlerden sonra 22 Mayıs 1950 tarihinde ilk kez meclise katılmıştır. 1954 yılı seçimlerinde yine aynı partiden Konya Milletvekili adayı olmuş ve X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Konya'dan kullanılan 308.386 oyun 159.992'sini alarak girmiştir. Sicil numarası 1778'dir. Evli ve 1 çocuk babasıdır. 30.12.1982 tarihinde vefat etmiştir.¹³²

¹³¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1950 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

¹³² *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 579, 652); *Abdi Çilingir'in IX. Dönem TBMM Hal Tercümesi* (HT.1790.1.9); *Abdi Çilingir'in IX. Dönem Seçim Mazbatası* (SM.1790.1.9); *Abdi Çilingir'in X. Dönem Seçim Mazbatası* (SM.1790.1.10).

II.1.2. Abdi Çilingir'in Siyasi Faaliyetleri

Abdi Çilingir'in IX. yasama dönemi boyunca mecliste şu faaliyetleri olmuştur:

02.06.1950 tarihinde Adnan Menderes Hükümeti için yapılan güvenoyu oylamasında hükümetin kurulmasını kabul edenler tarafında yer almıştır.¹³³

06.11.1950 tarihinde mecliste yapılan seçimlerde 300 oy alarak Tarım Komisyonuna seçilmiştir.¹³⁴

08.12.1950 tarihinde Karayolları Genel Müdürlüğü 1950 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) ve (R) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanunla ilgili yapılan oylamaya katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹³⁵

11.12.1950 tarihinde İstanbul Milletvekili Mükerrerem Sarol ve yedi arkadaşının, Birleşmiş Milletler emrine Kore'ye silahlı kuvvetler gönderilmesi hususunda hükümet tarafından verilen hukuki ve siyasi izahatın tasvip edilmesine dair önerenin oylanmasına katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹³⁶

03.01.1951 günü yapılan 1949-1960 devresi için Avrupa memleketleri arasında Ödeme ve Takas Anlaşmasını Değiştiren Ek Protokolün Onanması Hakkındaki Kanun oylamasında kabul oyu kullanmıştır.¹³⁷

08.01.1951 tarihinde yapılan Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1950 Yılı Bütçesinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasında olumlu yönde oy vererek katılım sağlamıştır.¹³⁸

10.01.1951 günü yapılan göçmenler menfaatine bir keşide tertibi için Milli Piyango İdaresine Yetki Verilmesi Hakkındaki Kanun oylamasına katılım sağlamıştır.¹³⁹

¹³³ TBMM ZC (02.06.1950, O:2, B:5: 29).

¹³⁴ TBMM ZC (06.11.1950, O:2, B:2: 29).

¹³⁵ TBMM ZC (08.12.1950, O:1, B:16: 126).

¹³⁶ TBMM ZC (11.12.1950, O:2, B:17: 202).

¹³⁷ TBMM ZC (03.01.1951, O:1, B:25: 18).

¹³⁸ TBMM ZC (08.01.1951, O:1, B:27: 117).

15.01.1951 tarihli Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği'ne Yapılacak Nakdî Bağışların Gelir Ve Kurumlar Vergileri Matrahlarından İndirilmesi Hakkındaki Kanunun oylanmasına katılmıştır.¹⁴⁰

17.01.1951 tarihli Türkiye-Finlandiya Ödeme Anlaşmasının 5'nci Maddesinin Değiştirilmesi İçin Mektup Teatisi Suretiyle Yapılan Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun oylamasında yer almıştır.¹⁴¹

24.01.1951 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti arasında imzalanan Modus Vivendi ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmalarının Onanması Hakkındaki Kanun oylamasına katılıp olumlu yönde oy kullanmıştır.¹⁴²

14.02.1951 tarihli Kastamonu Milletvekilliğine seçilen Tahsin Coşkan'ın seçim tutanağının iptali hakkındaki tutanakları inceleme komisyonu raporuna ikinci defa yapılan oylamaya katılarak ret oyu kullanmıştır.¹⁴³

28.02.1951 tarihli 1951 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına katılarak kabul oyu vermiştir.¹⁴⁴

11.05.1951 tarihli Yalova Kaplıcaları İşletme İdaresinin 1946 Mali Yılı Bilançosunun Onanmasına Dair Kanun oylamasına katılmış ve kabul oyu kullanmıştır.¹⁴⁵

28.05.1951 tarihli Edebiyat ve Sanat Eserlerini Koruma için kurulan Berne Birliğine Katılma Hususunda Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanun oylamasında yer almıştır.¹⁴⁶

¹³⁹ TBMM ZC (10.01.1951, O:2, B:28: 155).

¹⁴⁰ TBMM ZC (15.01.1951, O:2, B:30: 218).

¹⁴¹ TBMM ZC (17.01.1951, O:1, B:31: 266).

¹⁴² TBMM ZC (24.01.1951, O:1, B:34: 355).

¹⁴³ TBMM ZC (14.02.1951, O:1, B:43: 168).

¹⁴⁴ TBMM ZC (28.02.1951, O:2, B:54: 1223).

¹⁴⁵ TBMM ZC (11.05.1951, O:3, B:75: 219).

¹⁴⁶ TBMM ZC (28.05.1951, O:1, B:82: 500).

10.08.1951 tarihli Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu oylamasına katılım sağlayarak olumlu yönde oy kullanmıştır.¹⁴⁷

21.01.1952 tarihli Adliye Harç Tarifesi Kanununa ek Noter Harç Tarifesi Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Ve Bir Maddesinin Son Fıkrasının Kaldırılmasına Dair Kanun oylamasına katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹⁴⁸

30.01.1952 tarihli Kibritin Tekelden Çıkarılmasına Ve İstihlak Vergisine Tabi Tutulmasına Dair Kanun oylamasına katılım sağlamış ve kabul oyu kullanmıştır.¹⁴⁹

28.02.1952 tarihli Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1952 yılı Bütçe Kanunu oylamasına katılmış ve kabul oyu kullanmıştır.¹⁵⁰

06.06.1952 tarihli Milletlerarası Çalışma Bürosu İle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İstanbul'da Yakın Ve Orta Doğu İş Gücü Faaliyet Merkezi Kurulması İçin Cenevre'de İmzalanan Anlaşmanın Onanması Hakkındaki Kanun oylamasına katılarak olumlu yönde oy kullanmıştır.¹⁵¹

04.02.1953 tarihli Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletlerce Avrupa Savunma Birliği Üyesi Devletlere Verilen Garantilere Dair Kuzey Atlantik Antlaşmasına Ek Protokolün Kabulü Hakkındaki Kanun oylamasına katılmış ve kabul oyu kullanmıştır.¹⁵²

28.02.1953 tarihli 1953 yılı Bütçe Kanunu görüşmelerine katılarak olumlu yönde oy kullanmıştır.¹⁵³

13.05.1953 tarihli Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu oylamasına katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹⁵⁴

¹⁴⁷ TBMM ZC (10.08.1951, O:3, B:113: 927).

¹⁴⁸ TBMM ZC (21.01.1952, O:1, B:29: 254).

¹⁴⁹ TBMM ZC (30.01.1952, O:1, B:33: 434).

¹⁵⁰ TBMM ZC (28.02.1952, O:4, B:50: 1240).

¹⁵¹ TBMM ZC (06.06.1952, O:1, B:81: 121).

¹⁵² TBMM ZC (04.02.1953, O:2, B:37: 102).

¹⁵³ TBMM ZC (28.02.1953, O:2, B:56: 1396).

01.07.1953 tarihli İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Tadiline Ve Yeniden Bazı Hükümler İlâvesine Dair 5420 Ve 5826 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Ve Yeniden Bazı Hükümler İlâvesine Dair Olan Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁵⁵

29.01.1954 tarihli Karayolları Umum Müdürlüğünün 1950 Bütçe Hesabı Katî Kanunu oylamasına katılarak kabul oyu vermiştir.¹⁵⁶

11.03.1954 tarihli Türkiye ile Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği arasındaki Ödeme Anlaşmasının Bir Sene Müddetle Uzatılmasına Dair Mektupların Tasdiki Hakkındaki Kanunun oylamasına katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹⁵⁷

12.03.1954 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine dair Bursa Mebusu Hulusi Köymen'in takririnin oylanmasına katılarak olumlu yönde oy vermiştir.¹⁵⁸

II.1.3. Remzi Birant'ın Hayatı

Remzi Birant, 1908 yılında Karaman'ın Gökçe Köyü'nde doğmuştur. Babasının adı Zekeriya, annesinin adı ise Vahide'dir. İlkokul ve liseyi Karaman ve Konya'da okumuştur. 1927 yılında Konya Lisesi'nden mezun olmuştur. Remzi Bey daha sonra İstanbul Yüksek Mühendislik Okulu Su Şubesi'nde eğitime başlayarak 1933 yılında burayı da bitirmiştir. İngilizce bilmektedir. 1933 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra 17 yıl boyunca Bayındırlık Bakanlığı Su İşleri İdaresi'nin çeşitli kademelerinde görev almıştır. Milletvekili seçilmeden önce sırasıyla yüksek su mühendisi, Ankara Su İşleri Mühendisi, Sular Genel Müdürlüğü Mühendisi, Su Süzgeci İşletme Müdürü, Su İşleri Reisliği Merkez Yüksek Mühendisi, Merkez Fen Heyeti Mıntıka Şefi, Çubuk Barajı

¹⁵⁴ TBMM ZC (13.05.1953, O:1, B:81: 233).

¹⁵⁵ TBMM ZC (01.07.1953, O:1, B:99: 41).

¹⁵⁶ TBMM ZC (29.01.1954, O:1, B:34: 447).

¹⁵⁷ TBMM ZC (11.03.1954, C:1, İ:64: 834).

¹⁵⁸ TBMM ZC (12.03.1954, C:2, İ:65: 954).

İşletme Müdürü, Su İşleri Reis Muavini (1949), Bayındırlık Bakanlığı Yüksek Fen Heyeti Üyesi (1950) olarak görev yapmıştır. İş hayatının büyük bir kısmı devlet kadrosunda memurluk yaparak geçmiştir. Remzi Bey, 3 kez meclise milletvekili olarak girmeye hak kazanmıştır. 1950 yılı seçimlerinde Demokrat Parti'den Konya adayı olmuş ve IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Konya Milletvekili olarak katılmıştır. IX. Dönem Seçim Mazbatasına göre Remzi Bey Konya'da oy kullanan 274.569 seçmenden 166.252'sinin oyunu alarak, hiçbir itiraz ve şikâyet almadan seçilmiştir. 1954 ve 1957 yılı seçimlerinde yine aynı partiden Konya Milletvekili adayı olmuş ve X. Dönemde Konya'da oy kullanan 308.386 seçmenden 164.524'ünün oyunu ve XI. Dönemde ise 312.487 oydan 137.897'sini alarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girmiştir. Sicil numarası 1776'dır. Evli ve 3 çocuk babasıdır. 08.02.1966 tarihinde vefat etmiştir.¹⁵⁹

II.1.4. Remzi Birant'ın Siyasi Faaliyetleri

Remzi Bey, IX. yasama dönemi sırasında çeşitli siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Kendisi Bayındırlık Bakanlığı hakkında bir taktir hazırlamış ve Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçe Kanunu Tasarısına cevaben bir bütçe komisyon raporu oluşturmuştur. Bunun dışında Atatürk Anıt-Kabri İnşası hakkındaki 4677 ve 5581 sayılı kanunlara ek kanun çıkarılması sırasında müdahil olmuş, Bayındırlık Bakanlığı bütçesi ve Karayolları Umum Müdürlüğü bütçesi görüşmeleri sırasında söz almış, Seyhan Barajı Hidro-Elektrik tesislerinin devrine müteallik olarak akdedilen mukavelenin tasdiki hakkında kanun lâyihası sunmuş, Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları Raporları sunulurken söz almıştır.

---

¹⁵⁹ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 579, 652, 734); Remzi Birant'ın IX. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.1788.1.9); Remzi Birant'ın IX. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.9); Remzi Birant'ın X. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.10); Remzi Birant'ın XI. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.11); BCA, 030.11.1.210.40.28.

Remzi Bey bu faaliyetlerinin dışında İstanbul Teknik Üniversitesi 1951 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Ankara Üniversitesi 1951 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Limanları İnşa, Tevsi, Islah ve Teçhize Dair Kanun oylamasına, Yeniden Yapılacak Su İşleri İçin Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesine Mezuniyet Verilmesi Hakkındaki 3132, 4100, 4649 ve 5259 Sayılı Kanunlara Ek Kanun oylamasına, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun oylamasına, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çukurova Elektrik Türk Anonim Ortağı arasında Seyhan Barajı Hidro - Elektrik Tesislerinin Devrine Müteallik Olarak Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkındaki Kanun oylamasına, Limanlar İnşaatı Hakkındaki Kanun oylamasına, İstanbul Teknik Üniversitesi 1954 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Karayolları Umum Müdürlüğü 1954 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına katılmıştır.¹⁶⁰

II.1.4.1. Bayındırlık Bakanlığı Hakkındaki Takrir

25.02.1951 tarihinde İzmir Milletvekili Necdet İncekara Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Bayındırlık Bakanlığı bütçesiyle alâkalı sorular sormuştur. Necdet Bey Bayındırlık Bakanlığı bütçesi hakkındaki encümen raporunda “224’ün ek görev olduğu zikredilmektedir. Bu ek görev için ne miktar tahsisat konulmuştur? Bir memura birden fazla ek görev verilmekte midir? Bu ek görevler muayyen bir hizmete tekabül ediyor mu?” sorularını sormuştur. Bunun üzerine Remzi Birant Encümen Komisyonu adına söz alarak ek görev meselesinin 224 kişi ile ilgili olduğunu ve maddi olarak tutarının 600 bin Lira

¹⁶⁰ *TBMM ZC* (25.02.1951, O:5, B:51: 878, 882, 886); *TBMM ZC* (23.05.1951, O:1, B:80: 449); *TBMM ZC* (10.06.1953, O:1, B:94: 162); *TBMM ZC* (18.12.1953, O:1, B:19: 319); *TBMM ZC* (27.01.1954, O:1, B:34: 402, 406); *TBMM ZC* (25.02.1954, C:2, İ:50: 998, 1002, 1006, 1010).

olduğunu ifade etmiştir. Bu 600 bin Liranın 3/2 nispetinde verilebildiğini ifade ettikten sonra fiili olarak 420 bin Lira para ödenebileceğini söylemiştir. Aynı zamanda bir ek görev dışında ek görev alınamayacağını da söyleyerek Bayındırlık Bakanı dışında kimsenin ikinci bir görev veremeyeceğini de ifade ederek sözlerini tamamlamıştır.¹⁶¹

II.1.4.2. Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısına

Cevaben Bütçe Komisyon Raporu

22.01.1951 günü Remzi Birant ve Trabzon Milletvekili S. Fehmi Kalaycıoğlu, Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçe Kanunu tasarısına cevaben bir bütçe komisyon raporu hazırlamıştır. Bütçe Komisyon Yüksek Başkanlığına gönderilen raporda şu hususlara yer verilmiştir: “Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 yılı Bütçe tasarısını tetkik ettik.

Umumi mütalâa ve dilekleri raporumuzun sonunda kaydetmek üzere giderlerin ve hizmetlerin tahlili aşağıda gösterilmiştir,

Bölüm 201 — Memur aylığı:

Birinci maddede bir değişiklik yoktur. 2. maddede 18 kadro (L) cetveline alınarak (110.100) lira tasarruf yapmıştır. 4. maddedeki iller açık aylığına 6.000 lira konmuştur.

Bölüm 202 — Hizmetliler ücreti:

Birinci maddede bir değişiklik yoktur.

2. maddede (606.600) lira fazla ödenek konmuştur. Amerikalılardan inşaat, makine ve vasıtaları temin edilmektedir. Yol işlerimizin mümkün olabildiği kadar makineleşmesi düşünülmektedir.

¹⁶¹ TBMM ZC (25.02.1951, O:5, B:51: 844).

Bu yıl takriben 4.000 inşaat makinesi faaliyet halinde olacaktır. Pek tabiidir ki yolların yapım ıslah ve bakımında kullanılan bu makinelerin de birçok tamir ve bakım işleri olmakta ve sayısı ile mütenasip olarak makinelerin tamir ve bakım işlerinde bir artma göstermektedir.

Ancak bu bölümdeki zahiri artış esasında bütçeye yeni bir masraf ilâvesi mahiyetinde değildir. Zira (D) cetvelinde yeniden teklif olunan kadrolar halen 25, 30 ve 35 lira yevmiye alan personele verilmekte ve hizmetli memur kadrolarının sağlayacağı istikrar ve istikbal sayesinde aldıkları yevmiyeye nispeten daha düşük bir ücretle istihdamları temin edilmiş bulunmaktadır.

Bölüm 203 — Geçici hizmetliler ücreti:

(E) cetveline ait bulunan bu bölümün 1. maddesinde 6.420 lira bir indirme, 2. maddesinde 7.260 lira bir ilâve bulunmakla bin netice 840 lira kadar bir artış mevcuttur.

Bölüm 206 — 4178 ve 4598 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar:

Bölümde yekûn itibariyle bir değişiklik yapılmamış yalnız 1. maddeye 5 bin, 3. maddeye 2 bin lira zam yapılmış, 2. maddeden 6 bin, 7. maddeden bin lira tenzil edilmiştir.

Bölüm 209 — 5434 sayılı Kanun gereğince Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına yapılacak ödemeler.

Teklif olunan maaş ve (D) cetveli kadrolarına göre hesaplanmış ve bu ödenek geçen yıla nazaran 32.663 lira fazla konmuştur.

Bölüm 210 — Temsil ödeneği:

Geçen yıl teklif edilen 2.100 lira aynen konmuştur.

Bölüm 301 — Merkez büro giderleri:

1950 yılı sarfiyatı göz önünde tutularak bölümün maddelerinde azaltma ve çoğaltmalar yapılmış netice itibariyle 730 liralık bir azaltma husule gelmiştir.

Bölüm 302 — İller büro giderleri:

1950 yılı sarfiyatı göz önünde bulundurularak iller maddesinde azaltma ve çoğaltmalar yapılmış neticede 1.100 liralık bir artma husule gelmiştir.

Bölüm 303 — Basılı kâğıt ve defterler:

Geçen yıl konulan ödenek aynen teklif olunmuştur.

Bölüm 304 — Posta telgraf ve telefon ücret ve giderleri:

1950 yılı sarfiyatı göz önünde tutularak yalnız 1. maddeye 2 bin lira bir ilâve yapmak zarureti hâsıl olmuştur.

Bölüm 305 — Kira karşılığı:

1950 yılı sarfiyatı göz önünde bulundurularak iller maddesinde 5 bin liralık artışa bir şey söylenemez ise de merkez için konulmuş olan 15 bin liranın bu ihtiyacı resmî daireler içerisinde temini suretiyle halledilmesi doğru olacaktır.

Bölüm 306 — Giyecekler:

Merkez ve iller odacı ve sair personel ihtiyacı göz önünde tutularak (2.000) lira konmuştur.

Bölüm 307 — Yolluklar:

Bu bölümün 1. maddesinden 7.472 lira indirilmiş, 2. maddedeki geçici görev yolluğu ise ihtiyacı karşılamadığından 4 bin lira fazlalaştırılmıştır.

Yabancı memleketler yollukları 10 bin lira arttırılmıştır.

Bölüm 308, 309, 403 — Bölümlerinde bir değişiklik yoktur.

Bölüm 419 — Mahkeme harçları ve giderleri:

Genel Müdürlük katma bütçeli bir teşekkül haline getirilmiş bulunması hasebiyle avukatlık ve mahkeme masraflarının Maliyece temin edilemeyeceği göz önünde tutularak ve bilhassa istimlâk işleriyle taahhüt işlerinde çıkan münazaaları hal yolunda avukat tutmak ve mahkeme harç ve masraflarını ödemek zarureti karşısında bu bölüme 40 bin lira konmuştur.

Bölüm 451 — Yayın giderleri:

Bu bölümün 2. maddesinde (1.500) lira bir azaltma mevcuttur.

Bölüm 452 — 453

Bu bölümlerde bir değişiklik yoktur.

Bölüm 476 — Kurs giderleri:

Bu bölüme 1950 sarfiyatı göz önünde tutularak 5 bin lira noksan konmuştur.

Bölüm 501 — Geçen yıl borçları:

Bu bölüme sene sonlarında bazı personel istihkaklarının vaktinde ödenememesinden mütevellit masrafları karşılamak üzere 4.996 lira ilâve edilmiştir.

Bölüm 502 — Eski yıllar borçları:

Bu bölüme Şose ve Köprüler İdaresinden müdevver borçların ödenebilmesi maksadıyla 3.999 lira fazlası ile 4 bin lira konmuştur.

Bölüm 505 — Hükme bağlı borçlar:

Genel Müdürlüğün katma bütçeli bir teşekkül haline getirilmiş bulunması hasebiyle ihtilâf neticesinde hükme bağlanan bir borcu kendi bütçesinden ödemek zarureti karşısında 1950 yılında unutulmuş olan bu bölüme 15 bin liralık bir ödenek konulmuştur.

Yatırımlar

Bölüm 901 — Yollar ve köprüler:

Madde 1 — Bakım:

Bu bölüme 5 milyon liralık bir artma teklif edilmektedir.

Bu yıl bakıma alınacak yolların daha fazla olması göz önünde bulundurularak 1950 sarfiyatları ile yapılan mukayeseye göre 5 milyon lira artırılmıştır.

Bu yıl bakıma alınacak yolun tümü (21.000) kilometredir.

Madde 2 — Yapım:

Bu bölümde (20.300.000) liralık bir artış vardır. 1950 senesi zarfında ve daha evvel ihale edilmiş olan işlerin 1951 senesi zarfında ödenmesi gereken miktarı (25.000.000) lira tutmaktadır.

Bölüme konmuş olan mecmu ödenek (42.300.000) lira olduğuna göre cariye kalan (17.300.000) lira ve bir de 1525 sayılı Kanun gelirinden elde edilmesi tahmin olunan 6 milyon liradan 4 milyon lirası bakım işleri için ayrılarak geri kalan 2 milyon liranın ilâvesi ile (19.300.000) lira program mucibince 1951 senesinde ihaleye çıkarılması gereken tahminen (49.000.000) lira tutarında yol, köprü ve tesis işlerinin karşılığı olarak bu sene zarfında tediye edilecek olan keşif tutarıdır.

Madde 3 — Mevcut makine ve araçların onarılması ve yenilenmesi:

Makineler Marshall Planından alınan ödenekle mübayaaya edilmektedir. 1950 senesi zarfında 9 milyon dolarlık makina ve sair hizmetlere tahsis edilmiş olup bunlar da memlekete peyderpey gelmekte olduğundan mevcuda ilâveten gelen bu makinelerin de bakım, ikmal ve yedek parça ihtiyaçlarını karşılamak üzere (3.840.000) liralık ödenek 5 milyon liraya çıkarılmıştır.

Madde 4 — Yeniden makina alınması:

Bu madde 150 bin liralık bir azaltma ile teklif edilmiştir.

Madde 5 — İstikşaf, etüt, aplikasyon:

Bu bölümde (1.950.000) liralık bir artış görülmektedir. Teşkilât Kanunundaki Teknik ve İktisadi Etüt İşleri Dairesi Başkanlığının şubelerinin ödeneği bu bölümde görülmektedir.

1950 senesinde bu şubelerden yalnız Etüt, Proje, Fen Heyetinin Ödeneği gösterilmiş olup başkanlığa merbut diğer şubelerin teşkilâtı kısm-ı küllisi itibariyle tamamlanmış olduğundan 1951 senesinde yapacakları işler karşılığı ödenekler bu maddeye konulmuştur.

Bölüm 902 — Teknik hizmetler geçici görev yolluğu:

Geçen yıl konulan ödenek aynen konulmuştur.

Bölüm 903 — Karayolları Genel Müdürlüğü kuruluş ve görevleri hakkındaki 5539 sayılı Kanununun 29. maddesi gereğince atölyeler döner sermayesi:

1951 yılında yalnız 2 atölyenin döner sermaye ile idare edilmesi düşünüldüğüne göre 150 bin liralık bir azaltma yapılmıştır.

Umumi mütalâa ve dilekler

Bugünkü motor devrinde herhangi bir memleket için yolların ehemmiyetini izah etmeye lüzum yoktur.

Zira bugün en müterakki memlekette en iptidai memlekete kadar her yerde sabit olmuştur ki medeniyet, refah, bilgi ve sıhhat ancak yol üzerinden geçerek bir memleketin her köşesine dâhil olur.

Bir memleketi iktisaden yükseltmek için üzerinde durulacak ilk mevzu yollardır.

Yolların memlekete azami derecede faydalı olabilmesi için evvelâ kendi kendini besleyen bir finansman esasına istinat etmesi ve sonra da şebekenin tespiti ve malî

imkânlara göre bu şebekenin tahakkukunun senelere bölünmüş bir programa bağlanması lâzımdır.

Yol faaliyetini kendi kendini besleyen bir hale getirmek yani tam iktisadi ve sıhhatli bir bünyeye sahip kılmak için gerekli varidatın yoldan istifade edenlerden tahsili cihetine gidilmelidir.

Yapılacak yolların inşaat ve bakımı masrafları ile üzerinden geçen vesaitin masrafları yekûnunu asgari hadde tutabilmek için güzergâh etütlerinin, projelerinin, malzeme araştırmalarının çok büyük dikkatle yapılması lazım gelir.

İnşaat ameliyelerinin ve bakımının ucuza mal edilmesi için bu işlerin makine ile yapılması zaruridir.

Bütün bu işleri layığı ile yapabilmek için de bu teşkilâta iyi personel almaya, mevcutlarını daimî kurslarla yetiştirmeye gayret edilmelidir.

İyi bir şekilde vücuda getirilecek bir yol şebekesi.

1. Mal fiyatlarını düşürür.
2. İstihsalin artmasına imkân verir.
3. Kıymetlenmemiş malları kıymetlendirir.
4. Kültür seviyesini yükseltir.
5. Sıhhi durumu yükseltir.
6. Memleketin işlenmemiş servet membalarının işlenmesine imkân verir.
7. Gerek milli gelirin, gerek hazine gelirinin artmasına imkân verir.

Hülâsa olarak daha müreffeh ve daha mesut bir memleketin kurulmasına yardım eder.

Memleketimizin en başta gelen bu hizmet bölümüne bugüne kadar ehemmiyet verilmediğini acı da olsa söylemek zaruretindeyiz. Yıllar ve yıllardır ele alınmamış olan bu

işlerin bir an evvel tahakkukunu temin etmek amacı ile hükümetin bütün imkânlarını bu mevzuda taksif etmesi başta gelen vazifesi olmalıdır.

Ana yollar dediğimiz yurdun muhtelif bölgelerini birbirine bağlayan yolların yuvarlak olarak tümü 25.000 kilometredir. Bir bu kadar da illerin kendi yolları vardır. Bu suretle devlet ve vilâyet yolu olarak süratle yapılması gerekli yollarımızın mecmuu tümü 50.000 kilometredir.

Bundan başka bugüne kadar tahayyül dahi edilmemiş köy yollarımız vardır ki, memleketin her cepheden kalkınmasını sağlayacak ve hatta yaşıyoruz demek için zaruri olan bu yollardan hiç olmazsa ilk plânda ele alınması gerekli yolların tümü de (150.000) kilometreyi bulmaktadır. Tamamı 200.000 kilometre olan yol şebekesi yapıldığı takdirde yurdun bütün şehirleri ile köylerimizin %70'i yola kavuşmuş olacaktır. Hükümetin bu yıl tahsis edebildiği 81 buçuk milyon lira ve ayrıca Bayındırlık Bakanlığı Bütçesinde yer alan 10 milyon lira ile birlikte 91 buçuk milyon lira bu işlere verilen ehemmiyetin açık bir ifadesidir.

Bununla beraber önümüzdeki ilk yıldan itibaren bu paranın 100 milyon liranın çok fevkine çıkarılmasını yıllardır ihmal edilmiş bu işlerin bir an evvel başarılması için zaruri görmekte olduğumuzu Yüksek Komisyona arz ederiz.”¹⁶²

Bu rapor 1951 yılı Türkiye’sinin bayındırlık işlerinin ne durumda olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

II.1.4.3. Anıtkabir’in İnşası Hakkındaki 4677 ve 5581 Sayılı Kanunlara Ek Kanun Sırasında Müdahil Olması

23.05.1951 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yapılan ilgili ek kanun görüşmeleri sırasında Remzi Birant geçici bir kanun maddesi görüşülürken “5676 sayılı

¹⁶² *Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Komisyonu Raporu (1951: 1-10)*

Kanunda yazılı işlerle ilgili olarak bu kanunun yürürlüğünden önce yapılan sözleşmelere de bu kanun hükümlerini uygulamaya Bayındırlık Bakanlığı yetkilidir” şeklindeki ifadenin sonundaki Bayındırlık Bakanlığı ifadesinin yanlış olacağını savunmuş ve Bayındırlık Bakanı olarak değiştirilmesini sağlamıştır.¹⁶³

II.1.4.4. Bayındırlık Bakanlığı Bütçesinin, Karayolları Umum Müdürlüğü

Bütçesi Görüşmeleri Sırasında Söz Alması

27.02.1952 günü TBMM’de yapılan Bayındırlık Bakanlığı bütçesi görüşmeleri sırasında bazı vekiller Horasan-Kars demiryolu hattının biran önce inşa edilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu hadisenin üstüne Remzi Birant Bütçe Komisyonu adına söz alarak “Karşılı arkadaşlarımın hoşuna gitmeyecek bir iki kelimeyi söylemek mecburiyetindeyim. Ben, Horasan-Kars demiryolunun yapılması lüzumu hakkında Bütçe Komisyonunda konuşurken ağızımdan çıkan Karkamış kelimesini Ulus gazetesi Sarıkamış yazmıştı. Yanlış yol tutmayalım. Bugünkü, hükümetin işleri ele alış şeklini, bilhassa bayındırlık mevzuunda istihsale hizmet eden su ve yol davasındaki hassasiyetini Bütçe Komisyonunda enine boyuna görüştük, konuştuk” diyerek demir yolu yapımının şu an için öncelikli bir iş olmadığını dile getirmeye çalışmıştır.¹⁶⁴

II.1.4.5. Seyhan Barajı Hidro-Elektrik Tesislerinin Devrine Müteallik

Olarak Akdedilen Mukavelenin Tasdiki Hakkında Kanun Lâyihası ve Bayındırlık ve Bütçe Komisyonları Raporları Sunulurken Söz Alması

27.01.1954 günü yapılan birinci meclis oturumunda Remzi Birant Bayındırlık Bakanlığı Bütçe Komisyonu adına söz alarak hidro-elektrik santrali ve baraj yapımının önemine dair şu konuşmayı yapmıştır: “Muhterem arkadaşlar, Sayın Cezmi Türk (Seyhan Milletvekili) için esasını takdîr-kâr bir surette kabul ederek konuştukları

¹⁶³ TBMM ZC (23.05.1951, O:1, B:80: 436).

¹⁶⁴ TBMM ZC (27.02.1952, O:2, B:49: 1022).

halde, arada söylediği bazı hususlarla işi bir kaptıkaçtı hikâyesi halinde gösterdiği için birkaç dakikanızı işgal edersem mazur görünmenizi rica ederim. Hakikaten içimden gelerek söylüyorum, bu işi oldukça kendilerinin de takdir edeceklerine eminim. Bütçe Komisyonunda üç, dört sene bütçeler konuşulurken, bendeniz raportör olduğum için elektrik işlerine ait notların az olduğu, daha tatminkâr cümlelerle ifade edilmesi lâzım geldiği yolunda siteme, maruz kalmış bir arkadaşınızım. Hükümetin elektrik işinde en mühim adımı atmış olan icraatını tamamıyla takdir etmeyi bir vazife olarak bilmekteyiz. İnşallah, Seyhan barajının yanında Gediz barajının, öbür taraftan Yeşilırmak üzerindeki barajlarla diğer barajların bu şekilde semereli netice vermesini hep beraber görmek bizlere nasip olur. Bu iş o kadar ehemmiyetli bir iştir ki, hatta memleketin her tarafında yapılan işlerin yanında memleketin kaderini değiştirecek işlerin başındadır denilebilir. İşin bu tarafını hulâsa ettikten sonra mevzu bahis olan mesele 120 milyon içinde otuz milyondan ibaret bir iştir, o da dışarıdan gelecek sermayenin getirilmesini temin etmek bakımından yapılan bir anlaşmadan doğmuştur. Bu hareketin esası, yine evvelce burada çalışan arkadaşlar iyi bilirler, muhalefette olan sayın arkadaşlarımız alınmasınlar, ama milletin tam güvenine haiz bir iktidar olarak iş başına gelen Demokrat Parti olmasa idi dış itibarımızın bu şekilde tekevvününe imkân yoktu. Vaktiyle bu Seyhan barajı sözü, 1-2 seneden beri değil, 10 seneden beri vaveyla koparmış, teknik elemanlar bu barajın lüzumunu 10 seneden beri söylemiş durmuştur. Açıkça söyleyeyim, ancak Adnan Menderes Hükümeti bu şerefe nail olabilmıştır, yoksa bunu başarmaya, bunu hazırlayıp bu barajın temelini atmaya başka türlü imkân yoktu. Hatta Adana'da şahsen tanıdığım Halk Partililerin %99'u bu fikirdedirler. Bu maddeyi böylece ortaya koyduktan sonra arz edeyim ki 30 milyon liranın içinden, bir anonim şirket olması bakımından, vatandaşlara verilen miktar 16 milyona doğru gitmektedir. 14 milyon lira gene hükümetin bir müessesesindedir. Kaldı ki asıl Cezmi

Türk arkadaşımın vicdanının da buna kail olması lâzımdır. Doktor olmasına rağmen kendisinin daha iyi bildiğine kaniyim, mühim olan nokta şurasıdır: Burada verilen mülkiyet, hukuki terim bakımından böyle ifade edilse dahi, bundan nevama burada satılık bir mal varmış ve 49 sene sonra alıp götürülecekmiş gibi bir mana çıkarmak katiyen doğru değildir. Çünkü 49 sene sonra değil 499 sene sonra dahi bu makinaların oradan kaldırılmasına imkân yoktur. Çünkü bu makinalar ancak Seyhan barajında çalıştığı müddetçe bir kıymete haizdir. O makinalar söküldüğü zaman onda bir hatta yüzde bir kıymete kendiliğinden düşer. Binaenaleyh burada endişeyi mucip herhangi bir mesele yoktur. Arkadaşımızın son çıkışlarında söyledikleri, köylünün istimlâk ve ıstırabı meselesine de birkaç kelime ile temas edeyim: Arkadaşımız müsterih olsunlar. Hükümetin bu kadar mühim, memleketin en hayati mahiyette olan bu işi dolayısıyla, elbette zarar görmesi melhuz olan köylü vatandaşları ızrar etmek değil, tarlalarını derhal istimlâk etmek, hatta tarlaları istimlâk edilen müstahsilin sıfatlarını izale etmeme bakımından daha iyi bir şekilde istihsale yardım etmeleri bakımından daha iyi araziye yerleştirilmelerinin araştırılmakta olduğunu bendeniz ifade etmeyi bir vecibe bilirim. Bugün oradaki köylü vatandaşlarımız da herhalde Adana ovasına yerleştirileceklerdir. Bu barajın en mühim vazifesi şudur: Adana ovasını Cezmi Türk arkadaşımız iyi bilirler, her altı senede bir korku içinde yaşıyan Adana bu korkudan sel ve taşkın felâketinden tamamıyla kurtulacaktır, bir. İkincisi; bu ovanın tamamıyla sulanması imkânını hazırlayacaktır. Üçüncüsü; bataklıkları toptan kaldıracaktır ve ucuz elektrik mevzuuna yardım edecektir. Bu işi, şu tarafı bu tarafı diye küçültmeye tevessül edilmemesini rica ederim” diye konuşmasını bitirerek bu barajın yapılmasının bölge ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu vurgulamış ve konuşmasından sonra da meclis sıralarında alkışlar kopmuştur.¹⁶⁵

---

¹⁶⁵ *TBMM ZC* (27.01.1954, O:1, B:34: 384, 385).

II.2. X. Yasama Dönemi (02.05.1954-01.11.1957)

1954 yılı Türkiye genel seçimleri, 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmıştır. TBMM'de görev yapacak 10. dönem milletvekilleri bu seçimlerle belirlenmiştir. Liste usulü çoğunluk seçim sisteminin uygulandığı seçimlerde yaklaşık 9 milyon seçmen oy kullanmıştır. Türkiye genelinde Demokrat Parti, oyların %58,4'ünü alarak 503 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi %35,1'lik oranla 31 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi 5 milletvekili çıkarırken, 2 milletvekili de bağımsız olmak üzere toplam 541 milletvekili seçilmiştir.¹⁶⁶

1954 yılı genel seçimlerinde Konya'dan CHP 106.497 oy, CMP 30.376 oy, TKP 4.397 oy, Bağımsızlar 715 oy, DP ise 164.002 oy almıştır.¹⁶⁷

02.05.1954-01.11.1957 tarihleri arasında faaliyet gösteren X. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üç Karamanlı milletvekili yer almıştır. İbrahim Hulusi Öktem Bursa'dan, Abdi Çilingir ve Remzi Birant Konya'dan aday olarak X. Dönem Milletvekili seçilmişlerdir.

II.2.1. Abdi Çilingir'in Siyasi Faaliyetleri

Abdi Çilingir meclise ilk kez 14.05.1950-14.05.1954 tarihleri arasında faaliyet gösteren IX. yasama döneminde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili başlıkta ele alınmıştır.

Abdi Çilingir, ikinci defa seçilmiş olduğu X. yasama dönemi boyunca aşağıdaki siyasi faaliyetleri yapmıştır:

11.06.1954 tarihinde toplanan TBMM Genel Kuruluna katılarak Türkiye ile Pakistan Arasında Akdedilen Dostane İş Birliği Antlaşmasının Tasdikine Dair Kanun oylamasında kabul oyu kullanmıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

¹⁶⁷ Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1954 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

14.06.1954 günü Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine Dâhil Memleketlerle Borçlanma, Yardım Ve Ödeme Anlaşmaları Akdi İçin Hükümete Salâhiyet Verilmesine Dair 5436 Sayılı Kanunun Meriyet Müddetinin Uzatılması Hakkındaki Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁶⁹

18.06.1954 günü yapılan oturumda 1954 Yılı Muvazene-yi Umumiye Kanununa Bağlı (A/L ve A/2) İşaretili Cetvellerin Bazı Tertiplerine Munzam Tahsisat Verilmesi Hakkında Kanun ile ilgili oylamaya katılmıştır.¹⁷⁰

21.06.1954 günü Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun oylamasına katılarak kabul oyu kullanmıştır.¹⁷¹

24.04.1954 günü meclis genel kurulunda yapılan oylama sonucunda 374 oyla Ziraat Encümenine seçilmiştir.¹⁷²

26.05.1954 tarihinde Adnan Menderes'in Riyaseti altındaki İcra Vekilleri Heyetine verilen itimat reyi oylamasına katılım sağlamıştır.¹⁷³

30.06.1954 günü yapılan oylamada Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Vergi Muafiyetleri Anlaşmasının Tasdikine Dair Kanuna kabul oyu vermiştir.¹⁷⁴

27.12.1954 tarihli oturumda Ankara'daki Kızılay Hastanesinin Satın Alınması Hakkındaki 5970 Sayılı Kanunun oylamasına katılmıştır.¹⁷⁵

¹⁶⁸ TBMM ZC (11.06.1954, C:2, İ:7: 160).

¹⁶⁹ TBMM ZC (14.06.1954, C:1, İ:8: 183).

¹⁷⁰ TBMM ZC (18.06.1954, C:1, İ:10: 207).

¹⁷¹ TBMM ZC (21.06.1954, C:2, İ:11: 253).

¹⁷² TBMM ZC (24.05.1954, C:3, İ:3: 46).

¹⁷³ TBMM ZC (26.05.1954, C:1, İ:4: 85).

¹⁷⁴ TBMM ZC (30.06.1954, C:1, İ:15: 367).

¹⁷⁵ TBMM ZC (27.12.1954, C:1, İ:22: 254).

31.01.1955 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Kraliyeti Hükümeti Arasında 7 Kasım 1953 Tarihinde Ankara'da İmzalanan Ticaret Ve Ödeme Anlaşmaları İle Eklerinin Tasdiki Hakkındaki Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁷⁶

26.02.1955 günü İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu oylamasında oy kullanmıştır.¹⁷⁷

13.04.1955 tarihli Damga Resmi Kanununun Bazı Maddelerin Tadiline Ve Bu Kanuna Bazı Hükümler İlâvesine Dair Kanunun oylamasında kabul oyu kullanmıştır.¹⁷⁸

26.12.1955 günü yapılan ve Londra'da imzalanan Milletlerarası Kalay Anlaşması'nın Tasdiki Hakkında Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁷⁹

16.01.1956 günü 1955 Malî Yılı Muvazene-yi Umumiye Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasında kabul oyu kullanmıştır.¹⁸⁰

04.07.1956 tarihinde Milli Müdafaa Vekâleti İskân İhtiyaçları İçin Sarfiyat İcrası Ve Bu Vekâletçe Kullanılan Gayrimenkullerden Lüzumu Kalmayanların Satılmasına Salâhiyet Verilmesi Hakkındaki Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁸¹

15.08.1956 günü Karayolları Umum Müdürlüğünün 1953 Bütçe Yılı Hesabı Katı Kanunu oylaması yapılmış ve Abdi Bey kabul oyu kullanmıştır.¹⁸²

24.02.1956 yılında Vatani Hizmet Karşılığı Maaş Alanlarla, Emekli Dul ve Yetim Maaşı Bağlanmış Olanlara Tahsisat Verilmesi Hakkındaki Kanunun oylamasına katılmıştır.¹⁸³

¹⁷⁶ TBMM ZC (31.01.1954, C:1, İ:34: 264).

¹⁷⁷ TBMM ZC (26.02.1955, C:2, İ:50: 867).

¹⁷⁸ TBMM ZC (13.04.1955, C:1, İ:63: 336).

¹⁷⁹ TBMM ZC (26.12.1955, C:1, İ:19: 451).

¹⁸⁰ TBMM ZC (16.01.1956, C:2, İ:24: 129).

¹⁸¹ TBMM ZC (04.07.1956, C:1, İ:85: 83).

¹⁸² TBMM ZC (15.08.1956, C:1, İ:91: 409).

¹⁸³ TBMM ZC (24.02.1956, C:3, İ:43: 692).

23.01.1957 tarihli Orta - Doğu Teknik Üniversitesinin Kuruluş Ve Hazırlıkları Hakkındaki Kanuna kabul oyu vermiştir.¹⁸⁴

11.02.1957 günü Orman Umum Müdürlüğü 1956 yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına katılmıştır.¹⁸⁵

27.03.1957 günü yapılan genel oturumda Tekel Genel Müdürlüğü 1946 Bütçe Yılı Hesabı Katî Kanununa dair oy kullanmıştır.¹⁸⁶

29.05.1957 günü yapılan İstiklâl Harbi Malûllerinden Altı Ere Verilecek Para Mükâfatı Hakkındaki Kanuna kabul oyu vermiştir.¹⁸⁷

II.2.2. İbrahim Hulusi Öktem'in Hayatı

İbrahim Hulusi Öktem, 1904 yılında Karaman'da doğmuştur. Babasının adı Ahmet, annesinin adı ise Emine'dir. İbrahim Hulusi Bey İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Lyon Tıp Fakültesi ve Paris Tıp Fakültesi'nde eğitim görmüştür. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Yıllarca farklı yerlerde operatör doktor olarak görev yapmıştır. Sırasıyla Sivas Hastanesi'nde operatör, Zonguldak Hastanesi'nde baştabiplik ve operatörlük, Bursa Memleket Hastanesi'nde baştabiplik ve operatörlük, İstanbul Üniversitesi ve Yüksek Tahsil Talebe Birliği'nde başkanlık, Uluslararası Öğrenci Birliği'nde genel sekreterlik, Kızılay'da hekimlik ve Hekimler Birliği'nde başkanlık yapmıştır. Kendisi aynı zamanda Milletlerarası Cerrahlar Koleji asil üyesidir. Yazarlık da yapmıştır. Hürriyet Partisi kurucu üyesidir. İbrahim Hulusi Bey 4 kez meclise girmeye hak kazanmıştır. 1954 yılı seçimlerinde Demokrat Parti'den Bursa adayı olmuş ve X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Bursa Milletvekili seçilmiştir. 1961, 1965 ve 1969 yılı seçimlerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi'nden Bursa adayı olmuş, XII., XIII. ve XIV.

¹⁸⁴ TBMM ZC (23.01.1957, C:2, İ:29: 208).

¹⁸⁵ TBMM ZC (11.02.1957, C:1, İ:37: 154).

¹⁸⁶ TBMM ZC (27.03.1957, C:1, İ:51: 47).

¹⁸⁷ TBMM ZC (29.05.1957, C:1, İ:74: 377).

yasama dönemlerinde meclise Bursa Milletvekili olarak girmiştir. Kendisi aynı zamanda 06.01.1961-13.07.1961 tarihleri arasında Kurucu Meclis Bursa İl Temsilcisi görevinde bulunmuştur. İbrahim Hulusi Bey'in bakanlık yaptığı dönemler de olmuştur. 27. ve 28. Hükümet zamanında Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilmiştir. Evli ve 1 çocuk babasıdır. 16.11.1982 tarihinde vefat etmiştir.¹⁸⁸

II.2.3. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri

İbrahim Bey X. yasama dönemi boyunca kanun layihası çıkarılması sırasında ve bütçe görüşmeleri yapılırken söz almış, çeşitli kanun tekliflerinde bulunmuştur. Kendisi oldukça etkin ve kapsamlı araştırmalar yaparak ilgili konular hakkında düşüncelerini dile getirmekten sakınmamıştır.

İbrahim Hulusi Öktem bu faaliyetlerin dışında Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Müdürlüğü 1955 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvellerin Nafia Vekâleti Kısımına Bazı Kadroların Eklenmesi Hakkındaki Kanun oylamasına, Türk-Fransız Ticaret Anlaşmasının Bir Sene Müddetle Temdidine Müteallik Mektupların Tasdiki Hakkındaki Kanun oylamasına, Türkiye ile Japonya Arasındaki Ticari Münasebetlere Müteallik Olarak İmzalanan Zabıtname ile Eki Mektubun Tasdikine Dair Kanun oylamasına, Türkiye Cumhuriyeti ile Hollanda Krallığı Arasında Akdedilen Ticaret ve Tediye Protokolü ile Eklerinin Tasdikine Dair Kanun oylamasına da katılmıştır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 623, 785, 849, 913). İbrahim Hulusi Öktem'in X. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.1974.1.10); İbrahim Hulusi Öktem'in Kurucu Meclis Hal Tercümesi (HT.1974.2.2); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi I. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.1); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi II. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.2); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi III. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.3); İbrahim Hulusi Öktem'in X. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.1.10); İbrahim Hulusi Öktem'in Kurucu Meclis Seçim Mazbatası (SM.1974.2.2); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi I. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.1); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi II. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.2); İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi III. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.3).

¹⁸⁹ TBMM ZC (25.02.1955, C:2, İ:49: 786); TBMM ZC (28.12.1956, C:2, İ:22: 375, 379, 383).

II.2.3.1. 4258 Sayılı Kanuna Bağlı Kadro Cetvellerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Layihası ve Sıhhat ve İctimai Muavenet ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Görüşmeleri Sırasında Söz Alması

İbrahim Hulusi Öktem doktor olduğu için sıhhatle ilgili konularda çoğu kez onun fikirlerine başvurulmuştur. Bu konuyla alakalı olarak da fikirlerini söyleme gereği hissetmiştir. Mesela 25.02.1955 tarihinde tıpta asistanlık ve uzmanlık ile ilgili mecliste yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: “Muhterem arkadaşlar; Bütçe Komisyonunun ek maddesinin tanziminde amil olan esas, fikri övmemek imkânsızdır. Memleketin muayyen hizmet sahasında boş kadroları doldurmak gayreti elbette övülmeye değer bir gayrettir. Her şeyden evvel zecrî tedbirlerin menfî psikolojik tesirleri hiç de inkâr edilemez. Gönül rızasına dayanmayan bir hizmetten beklenen şevk olmayacağı gibi, hizmet erbabını da bu işten uzaklaştırmaya sevk edeceği tabiidir. Kaldı ki asistanlık müessesesi, bir hizmet müessesesi değildir. Daha ziyade bir yetiştirme ve yetiştirme müessesesidir. Asistanlıktan sonra başta, ihtisas devresinden faydalanmak bahis mevzuu olduğuna göre, esas itibariyle kadrolarının doldurulması istenen sağlık merkezlerinin muhtaç olduğu ihtisas şubeleri de gayet mahduttur. Bunlar daha ziyade umumi cerrahi ile umumi dâhiliye bilgilerini ilgilendirir ki ihtisas şubelerinden birisi faraza göz mütehassıslığı, boğaz-burun mütehassıslığı, ortopedi ve saire gibi yalnız büyük müesseselerde ifası mümkün olan bir mütehassısı, sağlık merkezine gönderdiğimiz takdirde kendisinden sağlık merkezinde beklenen fayda ve vazifeler temin edilmemiş olur. Bu durum karşısında muhterem encümen arkadaşlarımızın bu hizmetten bekledikleri maksat ve gaye de tahassul etmiş olmayacaktır. Bundan evvel mecburi hizmet kanununun kaldırılmasında amil olan mucip sebepler hâlâ bugün de mevcuttur. O halde yeni bir mecburiyet sistemine gitmek dünkü tecrübeden istifade edilmediğini ifade eder. Eski mecburi hizmet kanunu, çıktığı zaman

ortaya atılmış bazı düşünce ve iddialar vardı. Bu düşünce ve iddialar, yabancı memleketlere ihtisas yapmaya giden Türk hekimlerinin bir kısmının hariçte vazife bulduğu ve orada yerleştiklerine dair bir tenkitti. O halde bugün koymak istediğimiz bu mecburi hizmet de hariçte ihtisas yapılmasına rağbeti arttıracak, binaenaleyh bizi üzüntüye sevk eden sebep ortadan kalkmamış olacaktır. Şunu arz edeyim ki serd ettiğim sebepler dolayısıyla muhterem encümen de vardığı kararlar maksada hizmet etmeyeceğini ifade etmektedir, bu bakımdan bu maddenin tayyını ehemmiyetle rica ederim.” demiştir.¹⁹⁰

II.2.3.2. Bütçe Encümeninin Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine

Kanun Teklifi

25.02.1955 günü İbrahim Hulusi Öktem ve Kütahya Mebusu Ahmet İhsan Gürsoy Yüksek Başkanlığa Bütçe Encümeninin Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti Kuruluş ve Memurları Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine Ve Kadro Cetvellerinin Değiştirilmesine Dair Kanun teklifine dair ek maddesinin kaldırılmasını ve Hükümet teklifinin kabulünü teklif etmişlerdir.¹⁹¹

II.2.3.3. Adnan Menderes’e Sorduğu Sorular ve Adnan Menderes’in Şifahi

Cevabı

İbrahim Öktem’in, Türkiye, Pakistan ve Irak Başvekilleri ile İran Hariciye Vekilinin 23 Kasım’da Bağdat’ta yaptıkları toplantı neticesinde neşrettikleri müşterek tebliğin üçüncü ve dördüncü maddelerine dair sualine Hariciye Vekâleti Vekili Etem Menderes’le Başvekil Adnan Menderes şifahi cevap vermiştir. Öncesinde İbrahim Öktem 26.11.1956 tarihinde TBMM Reisliğine şu soruları sormuştur: “Türkiye'nin haricî siyaseti ile ilgili aşağıdaki suallerin Başvekil tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica ederim.

¹⁹⁰ TBMM ZC (25.02.1955, C:1, İ:49: 734, 735).

¹⁹¹ TBMM ZC (25.02.1955, C:1, İ:49: 742).

Türkiye, Pakistan ve Irak Başvekilleri ile İran Hariciye Vekilinin 23 Kasım'da Bağdat'ta yaptıkları müşterek tebliğin üçüncü maddesi aynen aşağıdaki ifadeleri ihtiva etmektedir:

(Dört Devlet, Arap memleketleri reisleri tarafından, Beyrut'ta 16 Kasım 1956'da neşredilen tebliğin umumi manası itibariyle; kendi görüşleri ile hemahenk olduğunu kaydetmişlerdir.)

1. Bu ifadenin karar kısmındaki, görüşlerin hemahenk olması ibaresinin manası nedir?

2. Bu mana içerisinde, Beyrut'ta toplanan dört Arap Devlet Reislerinin 16 Kasım tebliği ile İngiltere, Fransa ve İsrail'e karşı Mısır topraklarını müdafaa için Arap müşterek savunma paktının ikinci maddesine istinaden silahlı kuvvetleri kullanmak hükmüne iltihak taahhüdü mevcut mudur?

3. Bağdat tebliğinin dördüncü maddesi; dört devletin, Orta-Şark'ta yıkıcı faaliyetlerin kesafet peyda etmesinin, endişe ve teyakkuzla incelendiğini beyan ederek bunların doğurduğu tehdiye karşı koymak üzere Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine uygun olarak gerekli bütün tedbirleri almaya karar vermişlerdir, demektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 41. maddesi, diplomatik münasebetler ve iktisadi müeyyideler hakkında karar yetkisini Güvenlik Konseyine bırakmaktadır. Aynı Antlaşmanın 42. maddesi, bu müeyyideler kifayetsiz kaldığı takdirde, silah kullanılmasının yine Güvenlik Konseyi tarafından derpiş edilebileceğini ifade etmektedir. Atlantik Paktının yedinci maddesi ise sulhu alâkadar eden meselelerde en yüksek salâhiyet merciinin Güvenlik Konseyi olduğunu tasrih etmektedir. Bağdat Paktının birinci maddesi de kurulan iş birliğinin, Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesi içinde çalışmasını âmir bulunmaktadır. Türkiye'nin haricî emniyetini temin eden muahedelerde mevcut bulunan bu

hükümlerin katî sarahati karşısında, dörtlü tebliğde, alınacağı ifade olunan tedbirlerin yukarıdaki antlaşmaların karar organı olarak tayin ve tespit ettiği Güvenlik Konseyi kararlarının tatbikine mi inhisar edecektir, yoksa deklarasyonu imza etmiş olan devletler bu tedbirleri re'sen mi tatbik koyalacaklardır?"¹⁹²

İbrahim Öktem'in sorularına cevap vermek üzere Nafia Vekili ve Hariciye Vekâleti Vekili olan Aydın Milletvekili Etem Menderes kürsüden konuşmasını yapmıştır. İbrahim Bey verilen cevaplardan memnun kalmamış ve verilen cevapların sorularla alakasız olduğu görüşünü savunmuştur. Etem Bey'in sözlerinin daha çok dış politikanın genel bir revizyonu ile alakalı olduğunu söylemiştir. Kendisi mevcut dış politika durumunu kendince anlatmaya çalışarak bazı hataların yapıldığını ortaya koymuştur.¹⁹³

Adnan Menderes, İbrahim Öktem'in ikna olmadığını görünce kürsüye kendisi çıkarak şu açıklamayı yapmıştır: "Muhterem arkadaşlar, İbrahim Öktem arkadaşımızın sual takririnin bir endişeden doğmakta olduğu anlaşılıyor. Bu endişenin, Kasım ayında Bağdat'ta toplanan Türkiye, Irak, İran ve Pakistan devletleri mümessillerinin neşrettikleri müşterek tebliğin üçüncü maddesinden doğmakta olduğunu izahlarından öğrenmiş bulunuyoruz. Müsaade ederseniz şimdi Bağdat tebliğinin üçüncü maddesini okuyayım:

(Dört Devlet; Arap memleketleri devlet reisleri tarafından Beyrut'ta 16 Kasım 1956 tarihinde neşredilen tebliğin, umumi manası itibariyle, kendi görüşleriyle hemahenk olduğunu kabul etmişlerdir.)

İbrahim Öktem arkadaşımızın endişesini tahrik eden husus işte bu şimdi okuduğum üçüncü maddedir. Muhterem arkadaşlar, üçüncü maddeye dikkat edilecek olursa: Dört Devlet, Arap memleketleri devlet reisleri tarafından 16 Kasım'da neşredilen tebliğin umumi manası itibariyle kendi görüşleriyle hemahenk olduğunu hiçbir hukukçu

¹⁹² TBMM ZC (28.12.1956, C:2, İ:22: 323, 324).

¹⁹³ TBMM ZC (28.12.1956, C:2, İ:22: 335- 338).

arkadaşımın bundan, harp taahhüdü altına girmiş olduğumuzu veya bir muahede akdetmek suretiyle salâhiyet dışında Anayasayı ihlâl etmiş olduğumuzu iddia etmesi mümkün değildir. Endişesini derhal bertaraf edeyim. Kendisini temin edeyim ki Bağdat tebliğinin bu 3. maddesi Türkiye için hiçbir suretle bir taahhüdü tazammun etmemekte, muayyen bir görüşü ifade etmektedir.

Muhterem arkadaşlar; yine kendisini tatmin etmek için biraz daha izahat vermeme müsaade rica ederim: Peki, bu mutabık olduğunuz görüşler nedir? diye bana İbrahim Öktem soracak olursa derim ki: Beyrut tebliğinde bizim görüşlerimizle hemahenk taraflar vardır. Meselâ arz edeyim. Beyrut tebliğinin başlangıç maddeleri ve bir cümlesinde deniyor ki; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Mısır'da muhasamatın kesilmesini ve Mısır topraklarının tahliyesine dair 2, 4, 7 Kasım tarihli kararın tatbiki lâzımdır. Muhterem arkadaşlar, Türkiye'de, Türkiye Hükümeti de aynen bu görüşlere iştirak etmekte ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Mısır'da muhasamatın kesilmesi ve Mısır topraklarının tahliyesine dair olan 2, 4, 7 Kasım tarihli kararların tatbiki lâzımdır demektedir. Görüyorsunuz ya, bu, hemahenk ve hatta tamamıyla mutabık olduğumuz cihettir. Ondan sonra meselâ bir örnek daha vereyim. Beyrut tebliğinin 2. maddesi, tamamen ayrı ve müstakil. Burada mezkûr Süveyş Kanalı meselesini Mısır'a karşı tecavüz hâdisesinden ayırmak lâzımdır. Filhakika, bizim kanaatimiz de budur. Bu mesele başka, öteki mesele başkadır. Görüyorsunuz ki bu Beyrut tebliğinde Bağdat'ta yaptığımız toplantıda ortaya çıkan müşterek görüşlere müşabih görüşler vardır. Ve biz bu vakıayı Bağdat'ta neşrettiğimiz tebliğin üçüncü maddesinde bu suretle tespit etmiş bulunuyoruz. Hâdisesinden ibarettir. Ne Anayasa hilâfına olarak salâhiyeti suiistimal hâdisesi vardır, ne bir muahede akdi vardır, ne Türkiye Devletini bir harbe girme taahhüdünün altına sokmak

hâdisesi vardır. Bu suretle verdiğim izahatla zannediyorum ki, İbrahim Öktem arkadaşımızı tamamıyla tatmin etmiş bulunmaktayım.”¹⁹⁴

Nitekim bu konuşmadan sonra İbrahim Öktem ikna olmuş ve gelecekte bazı anlaşmalar yapılırken daha dikkatli olunması gerektiği konusunda öneride bulunmuştur.

II.2.4. Remzi Birant’ın Siyasi Faaliyetleri

Remzi Birant meclise ilk kez 14.05.1950-14.05.1954 tarihleri arasında yani IX. yasama döneminde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı daha önce ilgili başlıkta ele alınmıştır.

X. yasama dönemiyle ilgili belgelere bakıldığında Remzi Birant’ın 1956 yılı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü bütçesi hakkında söz aldığı ve konuyla ilgili bilgi ve görüşlerini aktardığı görülmektedir.

Remzi Bey bu faaliyetinin dışında Ankara Üniversitesi 1956 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, İstanbul Üniversitesi 1956 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, İstanbul Teknik Üniversitesi 1956 Yılı Bütçe Kanunu oylamasına, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü 1956 yılı Bütçe Kanunu oylamasına katılmıştır.¹⁹⁵

II.2.4.1. 1956 Yılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Bütçesi Dolayısıyla Söz Alması

Mecliste yapılan oturumda birçok milletvekilinin ortak karar alarak imzaladığı bir tahrir gündeme gelmiştir. Bu taktire göre “köylerde halkın yapacağı su işlerine yardım olarak 1956 yılı Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü bütçesine bir önceki yıldan (üç buçuk milyon) lira noksan olarak (16,5) milyon lira para koyulmuştur. Su ihtiyacı bu yıllarda büyük bir öneme sahiptir. İnsanların umumi sağlığı da suyla alakalıdır. Nitekim Türkiye’de su meselesine uzun yıllar boyunca beklenen ilgi ve alaka gösterilmemiş ve vatandaş zaman zaman bir bardak temiz suya hasret kalmıştır. Nitekim su meselesi bu kadar mühim iken su

¹⁹⁴ TBMM ZC (28.12.1956, C:2, İ:22: 337, 338).

¹⁹⁵ TBMM ZC (26.02.1956, C:3, İ:45: 910, 914, 918, 922).

işleriyle ilgili yıllık tahsisatın 1956 yılında bir önceki yıla göre daha aşağıda olması tepkilere sebep olmuştur. Köylülerin büyük bir anlayış ve hevesle giriştikleri su getirme teşebbüslerini sekteye uğratmamak için Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1956 yılı bütçesinin 791. yatırımlar faslında bulunan (Köylerde halkın yapacağı su işlerine yardım) tahsisatının (16,5) milyon liradan geçen yılki bütçede olduğu gibi (20) milyon liraya çıkarılması” 15.02.1956 tarihinde genel kurula taşınmıştır.¹⁹⁶

Bunun üzerine 26.02.1956 günü Bütçe Encümeni adına Remzi Birant bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında “Muhterem arkadaşlar, bu mevzu, Bütçe Encümeninde enine boyuna görüşüldü. O zaman arkadaşlarımız encümende bu 20 milyonu koydurmak için ellerinden gelen her şeyi yapmaya gayret ettiler. Ama bütçe muvazenesi bakımından imkân bulunamamıştı. 191 imzalı takrir verildiğine göre eğer yüksek temayülünüzün istikameti bu ise, bu karara hürmetkâr olmak mevkiinde olduğumuzu saygı ile arz ederim” demiştir.¹⁹⁷

II.3. XI. Yasama Dönemi (27.10.1957-27.05.1960)

1957 yılı Türkiye genel seçimleri, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılmıştır. TBMM XI. dönem milletvekilleri bu seçimle belirlenmiştir. 1957 yılı seçimlerinde 610 milletvekili seçilmiştir. Seçimlere CHP, CMP, DP, HP, VP ve Bağımsızlar katılmıştır. Türkiye genelinde CHP %41,4 ile 3.825.267 oy alarak 178 milletvekili, CMP %6,5 ile 604.087 oy alarak 4 milletvekili, DP %48,6 ile 4.497.811 oy alarak 424 milletvekili, HP %3,5 ile 321.471 oy alarak 4 milletvekiliyle meclise katılma hakkı elde etmiştir. VP 463 ve Bağımsızlar ise 1.850 oy alarak meclise katılamamıştır. Demokrat Parti ilk defa halkın mutlak çoğunluğundan az oyla iktidar olmuştur. CHP 18 ilde tam liste halinde seçimleri kazanmıştır. Bazı illerde CHP oyları diğer küçük partilerle birleştiğinde DP önemli farkla

¹⁹⁶ TBMM ZC (26.02.1956, C:3, İ:45: 901).

¹⁹⁷ TBMM ZC (26.02.1956, C:3, İ:45: 902, 903).

geride kalmıştır. Ancak ittifaklara izin verilmemesi ve çoğunluk sistemi sandalye dağılımında adaletsizliğe neden olmuştur. 1957 seçimleri halkın DP'ye karşı en ciddi uyarısı olmuştur.¹⁹⁸

1957 yılı genel seçimlerinin yapıldığı Konya'dan CHP 121.132, CMP 32.506, HP 13.723, DP 137.709 oy almış, bağımsızlar ise hiç oy alamamıştır.¹⁹⁹

Seçimler yapıldıktan sonraki gün gazeteler de mevcut siyasi hareketliliğe kayıtsız kalmayarak seçimleri gündemlerine almışlardır. DP'nin yayın organı olan Zafer gazetesindeki başlıklar, partinin zaferini ilân etmiştir. "DP Kahir Ekseriyetle İktidarda. Demokrat Parti; Bütün Zehirli Telkinlere Ve Muvazaa Tertiplerine Rağmen, Aralarında İstanbul ve İzmir'in De Bulunduğu 46 Vilâyette Katî ve Ezici Bir Şekilde Seçimi Kazanarak Milletın Teveccüh ve İtimadına Bir Kerre Daha Mazhar Oldu. DP, Meclis'e 400'den Fazla Mebusla Giriyor. DP Mecliste Asgari Üçte İki Ekseriyeti Almış Bulunuyor." şeklinde haber başlıkları yayınlanmıştır.²⁰⁰

CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesinin seçimlere ilişkin haber başlıkları, CHP'nin başarısını vurgularken, radyo yayınlarındaki ve seçmen kütüklerindeki usulsüzlükleri dile getirmiştir. "Dünkü Milletvekili Seçimlerinde Birçok İllerde CHP İle DP Baş Başa Gidiyor. Seçimin Kesin Sonuçları Bugün Belli Olacak. Radyolar Kanuna Aykırı Yayın Yaptı. Yüksek Seçim Kurulunun Kararına Rağmen Radyolar Susmadı. İnönü'nün Geceki Demeci. Seçim Günü DP Radyo Ve Kütükler Vasıtasıyla Seçim Emniyetini Bozdu. Radyonun Seçim Esnasında Vatandaşı Aldatmak İçin Kullanıldığı Mahkeme Hükmüyle Ve Diğer Aşikâr Delillerle Sabittir. Bazı Yerlerde Binlerce Vatandaşa Açıktan Oy Hakkı Verilmiştir. Bir Taraftan Hakkı Olanın Oy Kullanamaması

¹⁹⁸ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

¹⁹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1957 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

²⁰⁰ Zafer (28.10.1957: 1).

Diğer Taraftan Hakkı Olmayanın Oy Kullanması Şeklinde İki Kat Usulsüz Muamele Yapılmıştır. İstanbul’da Görülmemiş Baskı Hareketi Yapıldı.” gibi başlıklar atılmıştır.²⁰¹

Cumhuriyet gazetesinde CHP, CMP ve HP’nin aldığı sonuçlara ilişkin bilgilerle birlikte seçimlerdeki yolsuzluk ve usulsüzlük iddiaları ele alınmıştır. “Seçimlerde Katî Netice Bugün Alınacak, CHP 200’ün Üstünde Mebus Çıkarıyor. Birçok Milletvekilliğini Hangi Tarafın Alacağı Henüz Meçhul. CMP Şimdilik Kırşehir’de Kat’i Olarak Kazanmış Bulunuyor, HP İse Yalnız Burdur’da İleri Vaziyette Bulunuyor. İstanbul’da Mühürsüz Oy Torbaları Hâdise Yarattı. DP’nin Önde Götürdüğü Seçimlerde Yolsuzluklar Görüldü. Dün Gece Beyoğlu İlçe Seçim Kurulu Merkezini Polis Ve Jandarma Kuşattı. Seçimlerde Yolsuzluk Ve Usulsüzlükler Oldu. İddialara Göre On Binlerce Vatandaş Kütüklerde İsimlerini Bulamadılar, Buna Mukabil DP’liler Son Dakikada Binlerce Kişiyi Listelere Kayıt Ettirdiler.” gibi başlıklara yer verilmiştir.²⁰²

27.10.1957-27.05.1960 tarihleri arasında faaliyet gösteren XI. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde iki Karamanlı milletvekili yer almıştır. Remzi Birant ve Sami Soylu Konya’dan aday olarak XI. Dönem Milletvekili seçilmişlerdir.

II.3.1. Remzi Birant’ın Siyasi Faaliyetleri

Remzi Birant meclise ilk kez 14.05.1950-14.05.1954 tarihleri arasında faaliyet gösteren IX. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili bölümde ele alınmıştır.

Remzi Birant XI. yasama döneminde çeşitli kanun layihaları ve mazbatalar hakkında görüş bildirmek üzere söz almış ve Karaman’daki bir anonim şirkete ortaklığı konusunda bilgi vermiştir.

---

²⁰¹ *Ulus* (28.10.1957: 1).

²⁰² *Cumhuriyet* (28.10.1957: 1).

Remzi Bey bu siyasi faaliyetlerin dışında 1959 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa Bağlı (A/2) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, Karayolları Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, Vakıflar Umum Müdürlüğü 1959 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, 1959 Mali Yılı Muvazene-i Umumiye Kanununa Bağlı (A/2) İşaretli Cetvelin Maliye Vekâleti Kısımında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, Adli Tıp Müessesesi Kanununun 17'nci Maddesine Ekli 3 Sayılı Cetvelin Kaldırılmasına ve Yerine Bu Kanuna Bağlı Cetvelin İkamesine Dair Kanun oylamasına, Vakıflar Umum Müdürlüğü 1957 Bütçe Yılı Hesabı Kati Kanun oylamasına katılmıştır.²⁰³

II.3.1.1. 1959 Mali Yılı Muvazene-yi Umumiye Kanununa Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması ve Bütçe Encümeni Mazbatası Görüşmeleri Sırasında Söz Alması

İmar ve İskân Vekili ve Maliye Vekâleti Vekili Medeni Berk'in meclise 20.07.1959 tarihinde havale edilen kâğıtlar arasında bulunan 1959 malî yılı Muvazene-yi Umumiye Kanununa bağlı (A/2) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki kanun lâyihasının ehemmiyetine binaen bir an evvel kanuniyet kesp etmesi için ruznameye alınarak diğer bütün işlere takdimen müzakeresini arz ve rica etmesi üzerine mecliste uzun tartışmalar yaşanmıştır.²⁰⁴ Bu tartışmalar sırasında zaman zaman Remzi Birant'a da sözlü sataşmalar olmuştur. Bunun üzerine Remzi Bey de söz alarak şunları söylemiştir: "Mevzu

²⁰³ *TBMM ZC* (20.07.1959, C:3, İ:83: 993, 998, 1003, 1008, 1013, 1018); *TBMM ZC* (20.01.1960, C:1, İ:26: 276).

²⁰⁴ *TBMM ZC* (20.07.1959, C:3, İ:83: 956).

itibariyle mesleğimi alâkadar ettiği için bildiğim bazı hususları müsaadenizle izaha çalışacağım. Arada müteessir edecek bazı sözler olduğu için bunlara karşı vereceğim cevaplardan kıymetli arkadaşlarımlın alınmamasını rica edeceğim. Fethi Çelikbaş'la (Burdur Milletvekili) beraber 1950'de mebus olduk. Parti grubuna ilk defa aza olduk, beraber çalıştık, hatta bir sene sonra ilk genel kurula aza seçildik. Kendisi ayrıca kıymetli bir makam olan vekilliğe geçti, vekil oldu. Meselelerin hazin tarafı, başka maksatla da olsa söylenmiş olan sözlerin ıstırabımı gidermek için söyleyeceğim sözlerden alınmamasını rica ederim. Fethi Çelikbaş arkadaşımın bazı ifadelerine cevap vermek isterim. Bendeniz Nafia Vekâleti teşkilâtında 18 sene çalışmış bir mühendisim. Arz ettiğim gibi 1950'de beraber geldik, 7 sene Bütçe Encümeninde beraber çalıştık. Son iki sene, bazı işlerim dolayısıyla özür diledim ve Bütçe Encümeninden ayrıldım. Mümkün oldukça alâkadar oluyorum. Yedi sene Bütçe Encümeninde Nafia Vekâletinin Raportörlüğünü yaptım, bundan gurur ve iftihar duyuyorum. Halk Partili arkadaşlarımlın da memleket işlerini aynı şekilde görmekten gurur ve şeref duyduklarından da eminim. Ancak şu noktayı arz edeyim ki, Nafia Vekâletinde çalıştığım zaman, şimdiki karayollarının babası olan teşkilâtın adı Şose ve Köprüler idi. 1948 bütçesinde “Şose ve Köprülerin Bütçesi” 18 milyon lira idi. İstirham ederim, herhangi bir şekilde veya tariz için söylemiyorum, hakikatleri bilelim. Bunlar memleketin hizmetidir. Bunlarla beraber iftihar ederiz. Bunlar bizim göğsümüzü kabartması lâzım gelen işlerdir. O gün yani 1948 bütçesinde evet bu Şose ve Köprülerin bütçesi 18 milyon lira idi. Bugün Karayollarının bütçesi, bunun on yirmi misli değil kırk mislinin üstündedir arkadaşlar. Keza Sular İdaresinde çalıştım. En ufak işinden en yüksek mevkiine kadar geldim. O zamanki hizmetimde şahsi kusurum varsa bunun hesabını vermeye amadeyim. İftihar edilecek noktası varsa o zamanki iktidar partisinin övünmeye hakkı elbette vardır. Helâl olsun. İşin ıstırap veren tarafı o zamanki Su İşleri bütçesi 12

milyon lira idi. Bugün bu miktar 530 milyon lirayı bulmuştur. Bu iki rakamı mukayese ediniz, fark muazzamdır. Hatta işin tuhaf tarafı bütün Nafia Vekâleti bütçesi 60 - 70 milyon lira civarında idi. Buna da hamdolsun. Şu anda hükümete teşekkür ederim. Muhalif arkadaşlarımın da ek ödenek olarak 60 milyon liranın verilmesini iftihar ve teşekkürle karşılayıp memleketin hizmetlerini artırmak imkânını bulduğu için memnun olacaklarını ümit ederdim. Bunu küçültmek için birbirimizi kıracak kelimeler sarf etmeye lüzum ve sebep yoktur. Nafia Vekâletinin bütün çalışmaları insanın göğsünü kabartacak mahiyettedir. Şose ve Köprüler Dairesi reisi 18 milyonu aldık diye sevinirdi. Bugün Nafia Vekâletinde çalışan aynı zatın bu 700 milyon liralık bütçeyi alınca ne kadar iftihar edeceğini elbette takdir edersiniz. Eğer bugün memlekette köprüler yapılıyorsa, yollar yapılıyorsa, barajlar, limanlar yapılıyorsa, topyekûn iktisaden kalkınıyorsak, bu memleket fertlerinin daha müreffeh bir hale gelmesini temin etmeye çalışıyorsak bunun saiki sizlersiniz arkadaşlar. Bu millete bu imkânları veren sizlersiniz. Bundan hep beraber gurur duyarız, iftihar ederiz. İnşallah öyle ümit ederim ki köy yolları için daha fazla tahsisat verilir. Ben aşağı yukarı bilhassa 1957 seçiminden sonra 40-45 vilâyeti gördüm. 60 milyon liranın il ve köy yollarına tahsisi iyi olacaktır. İnşallah gelecek sene bütçemizde görülecek 500 - 600 milyon liralık artışın hepsi köy yollarına, köy sularına, mekteplerine, camilerine verilmek imkânı hâsıl olur. Hepimizin temennisi birdir. Bunu vekillerden ve bilhassa Başvekillen rica ederim” demiştir.²⁰⁵

II.3.1.2. Ziraat ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Görüşülürken Söz Alması

20.01.1960 tarihli birinci celse görüşmeleri sırasında Remzi Birant bu kanunun ülke için ne kadar önemli olduğunun farkındadır. Bu sebepten dolayı görüşmeler sırasında

²⁰⁵ TBMM ZC (20.07.1959, C:3, İ:83: 971-973).

söz alma gereği hissetmiş ve şunları ifade etmiştir: “Muhterem arkadaşlar; hakikaten bu kanun memleketimizin en çok ihtiyacı olan kanunlardan birisidir. Bu bakımdan Hükümeti ve Ziraat Vekilini tebrik ederim. Esaslı su işlerimizin görülmesine yarayacak bir kanun olan bu kanun da hayırlı olsun. Gerek Sayın Devlet Su İşleri ve gerekse Sayın Ziraat Vekâleti teşkilâtı, iktidarımızın vücuda getirdiği her teşkilât gibi tebriğe şayandırlar. Ancak vazifelerinde bir tedahül olmasına dikkat etmekte en başta gelen bir husustur. Bahsi geçen bölgede yan derelerin ıslahı mevzuu vardır. Bunu ziraatçiler ve Ziraat Vekili daha iyi bilir. Yalnız bu ıslahı sadece ziraat teşkilâtında yapmaya imkân yoktur. Teşkilâtın içinde mutlaka su mühendisine de ihtiyaç vardır. Mühendise o kadar çok ihtiyaç vardır ki, Bütçe Komisyonunda dün bütçesi konuşulurken bütçesi hakkında en güzel sözleri sarf ettiğiniz Su İşlerine bu vazifeleri yaptırmaktan alıkoyacak veya herhangi benzeri işlerde, bu vazifelerde tedahülü mucip olacak şeylerden tevakki etmek lâzımdır. Bunda fayda vardır. Bu maksatla arz ediyorum. Meselâ memleketimizde köy yolları yapılmaktadır ve daha çok yapılacaktır. Sayın Dâhiliye Vekilimiz çok kıymetli ve dirayetle çalışan bir vekilimizdir. Köy yollarının yapılmasında en büyük hissenin kıymetli kaymakamlarımıza ait olduğunu encümende ifade ettiler, fakat Dâhiliye Vekâleti bütçesine bu iş için bir tahsisat konmuş değildir. Bu hususa, bilhassa Ziraat Vekâletinin el koyması icap etmektedir. Meselenin aslını; fikr-i esasisini Ziraat Vekâleti verir. Hatta daha da ileri giderek inşallah bütün sulama tesislerinin Ziraat Vekâletinin eline geçtiğini görelim. Bu su mühendisinden çok ziraat mühendisinin işidir. Partimiz ihtisasa hürmet eder. İş ehline, esas iş sahibine yaptırırsak daha faydalı neticeler verir. Bu kanunun çıkması memleketin hayrınadır. Yalnız (A) fıkrasındaki kısımla (B) fıkrasındaki kısmın düzeltilmesi hususunda çok yakinen bildiğim Behzat Bilgin’in, bunu bütçede bir defa daha müzakeresine ve eğer kendileri

yetkili ise burada, şu anda, izahat verebilirse rey vermeye hazırım. Bu bendin kaldırılması halinde dahi işin yürümemesi için bir sebep yoktur.”²⁰⁶

II.3.1.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası ve Eklenti Binalarıyla Tesislerinin Yapımı Yetkisinin Nafia Vekâletine Devri Hakkındaki Ek Kanun Layihası ve Nafia ve Bütçe Encümenleri Mazbataları Konusunda Söz Alması

27.01.1960 günü Nafia Vekili Tevfik İleri Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının ve eklenti binalarıyla tesislerinin yapımı yetkisinin Nafia Vekâletine devri hakkındaki kanuna ek kanun layihasının, 1960 malî yılı bütçesiyle alâkası dolayısıyla bir an evvel kanuniyet kesp etmesi için takdimen ve müstaceliyetle müzakeresini arz ve teklif etmiştir.²⁰⁷ Mecliste çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Bu sırada Remzi Birant’a da laf atılmıştır. Bunun üzerine Remzi Bey “Muhterem arkadaşlarım, Büyük Millet Meclisi binasının inşaatının ikmal vesilesiyle burada sarf edilen bazı sözleri işitince, bendeniz bu işlerden anlayan bir insan olarak birkaç söz söylemek lüzumunu hissettim. Bu meseleyi de bildiğim için Sayın Mehmet Hazer (Kars Milletvekili) arkadaşımızın sözlerinden hazer etmesinin lüzumunu ifade etmek maksadıyla söz almış bulunuyorum. Meclis binasının biz iktidara geldiğimiz zaman yaptıralım mı yaptırmayalım mı diye hakikaten uzun boylu düşündük. Yerine gidip baktık, iş o halde gelmişti ki, yapılmaması halinde, başlanmış olan bu işe sarf edilmiş paranın heder olmasını icap ettirecekti. Bu binayı, bu milletin daha muhtaç olduğu hastaneye tahvil etmeyi bile düşündük fakat maalesef imkânı olmadı. 1951-1952 yılı bütçe raporlarında bu hususu sarih olarak görürsünüz. Beyefendiler, heykel vardendi, heykelden bahsettiler. Bu heykel eserin kendi icabıdır. Bu sebeple bunlardan tevakki ve hazer edersek çok daha iyi olur. Kars Mebusu Hazer arkadaşım dirayetli bir insandır. Kendilerini Nafia bütçesi dolayısıyla Bütçe Encümeninde de gördüm. Eğer memleket

²⁰⁶ TBMM ZC (20.01.1960, C:1, İ:26: 371).

²⁰⁷ TBMM ZC (27.01.1960, C:1, İ:29: 261, 262).

işlerini yapmak esas ise Hükümet işleri yapacaktır. Bir lokma bir hırka şeklinde bu milleti kendi haline bırakamayacağız. İki milyar borç falan denildi. Bütün bu külfetlere, yapılan işleri görüyorsunuz, büyük su işleri, limanlar, fabrikalar için girilmiştir. Yoksa Büyük Millet Meclisi binası bitsin, bitmesin sözleriyle işi bu raddeye sirayet ettirmemek yakışırdı. Onun için, affedersiniz. Yanlış anladımса mazur görün. Memlekette yapılan işleri her fırsatta küçümsemeyin. Hatta geçen gün konuştuğunuz köy yolları mevzuunda, evvelâ büyük yollar yapılsın ve köy yolları sıra beklesin. Ama köylünün ihtiyacı var. Elhamdülillah bu seneki bütçeye 500 milyon lira koymak suretiyle köyün yolunu, mektebini, suyunu yapacağız. Bu imkâna sahip olacağız. Bu hale gelmiş olan Büyük Millet Meclisi binasını lüzumsuz göstermeye kalkışmamanız gerekir. Yalnız, eski iktidar zamanında olduğu için söyleyeyim. Ankara'da bir Tıp Fakültesi yapılmaya kalkışıldı. Bunu bıraktık. Niçin bıraktık? Bu memlekete Tıp Fakültesi lâzımdır, inşallah daha iyisinin yapıldığını göreceğiz. Ama evvelâ memleketin toptan kalkınmasını, yolunu, suyunu fabrikasını yapmadan evvel üniversite binalarına parayı gömmemek için” diye konuşmuştur. Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran gelip bir memleketimin yollarını görse ağlarsın deyince Remzi Bey de 67 vilayetin tamamını biliyorum. 1949’dan önceki durumu görseydiniz şimdiki durumdan iftihar ederdimiz diyerek konuyu daha fazla uzatmamıştır.²⁰⁸

II.3.1.4. Karaman İplik ve Mensucat Türk Anonim Ortaklığı Konusunda

Söz Alması

27.02.1960 tarihli dördüncü celsede CHP Meclis Grubu adına Adana Milletvekili Sadık Tekeli söz alarak Sanayi Vekâletine bağlı İktisadi Devlet Teşekküllerinin iştirakiyle kurulmuş şirketlerin idare meclislerinin teşekkülünün çok

²⁰⁸ TBMM ZC (27.01.1960, C:1, İ:29: 376).

şayanı dikkat bir manzara gösterdiğini, 20’den fazla DP Milletvekilinin bu şirketlerde idare meclisi azalığı yaptığını, bunlardan bazılarının bizzat İktisadi Devlet Teşekkülleri tarafından tayin edildiğini söylemiştir. Mecliste bu tarz İktisadi Devlet Teşekkülleri ile bağlantısı olan kişilerin isimleri okunmaya başlanmış ve Remzi Birant’ın ismi de Karaman İplik ve Mensucat Türk Anonim Ortaklığı altında zikredilmiştir. Bunun üzerine Remzi Bey söz alarak “Ben 10 senedir Konya mebusuyum. Kendim Karamanlıyım, Karaman’da kurulmakta olan mensucat fabrikasında vazife almayı şeref telâkki ederim. Bu memlekette yaşayan bazı zümrelerin daima ortaya koyabileceği dedikoduları nazara alarak İdare Meclisinde birlikte vazife aldığımız Mustafa Bağrıaçık ve Reyhan Gökmenoğlu ile birlikte idare meclisinin bir numaralı kararı olarak; bu fabrikada çalıştığımız müddetçe hiçbir suretle, bir metelik dahi almayarak, bu şekilde çalışmaya karar verdik” şeklinde kendisini savunmuştur.²⁰⁹

II.3.2. Sami Soylu’nun Hayatı

Sami Soylu, 1918 yılında Karaman’ın ilçesi olan Ermenek’te doğmuştur. Babasının adı H. Reşit, annesinin adı ise Fatma’dır. Sami Bey Hukuk Fakültesi’nde eğitim almıştır. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Kendisi iş hayatını hukuk alanında sürdürmüştür. Hâkimlik yapmıştır. Sırasıyla Maliye Vekâleti Milli Emlak Kontrolörü ve Sağlık, Sosyal Yardım Bakanlığı Hukuk Müşaviri görevlerinde bulunmuştur. 1957 yılı seçimlerinde Demokrat Parti’den Konya adayı olmuş ve XI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Konya Milletvekili olarak girmiştir. 137.886 oy alarak seçilmiştir. Evli ve 2 çocuk babasıdır.²¹⁰

²⁰⁹ TBMM ZC (27.02.1960, C:4, İ:49: 909, 913).

²¹⁰ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 736); Sami Soylu’nun XI. Dönem Hal Tercümesi (HT.2391.1.11); Sami Soylu’nun XI. Dönem Seçim Mazbatası (SM.2391.1.11); BCA, 030.11.1.230.26.8.

II.3.3. Sami Soylu'nun Siyasi Faaliyetleri

Sami Soylu'nun XI. yasama dönemi siyasi faaliyetleri arasında kanun teklifleri ve çeşitli takrirler yer almıştır.

Sami Bey bu faaliyetlerinin dışında Maarif Vekâleti Tarafından İki Teknik Okul Açılması İçin Muktezi Kadroların Tevsi ve Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesi Hakkındaki Kanun oylamasına da katılmıştır.²¹¹

II.3.3.1. Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 7. Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Olan 6015 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun Teklifi

07.02.1958 tarihli meclis oturumunda Sami Soylu ve 3 arkadaşının kanun teklifi Maliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir. Ancak bu kanun teklifi hakkında bilgi bulunamamıştır. Muhtemelen komisyonda kalmıştır.²¹²

II.3.3.2. Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununa 4800 Sayılı Kanunla Eklenen Geçici Maddenin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklif

Sami Soylu ve 3 arkadaşının bu teklifi 19.11.1958 tarihli meclis genel kurulu tarafından Milli Müdafaa ve Bütçe Encümenlerine gönderilmiştir. Ancak teklif encümenden çıkmamıştır.²¹³

II.3.3.3. Devlet Şûrası Kanununa Ek 6716 Sayılı Kanunun 1. Maddesine Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Teklifinin Muvakkat Encümende Görüşülmesine Dair Takriri

TBMM genel kurulunda 01.12.1958 günü Sami Soylu ve 26 arkadaşı, daha önce Nusret Kirişçioğlu'nun sunduğu kanun teklifinin encümende görüşülmesine dair

²¹¹ TBMM ZC (06.05.1960, C:1, İ:65: 407).

²¹² TBMM ZC (07.02.1958, C:2, İ:1: 27).

²¹³ TBMM ZC (19.11.1958, C:5, İ:2: 146).

takririn gündeme alınmasını teklif etmiştir. Milletvekilleri tarafından görüş alışverişi yapılmıştır. Takriri meclise sunan 27 kişi “Devlet Şûrası Birinci Reisi ile Daire reisleri ve azalarına, Başkanın Sözcüsü ile kanun sözcülerine ve baş muavinlerle muavinlerine tahsisat verilmesi hakkında, 5017 sayılı Kanuna imtisalen kabul buyurulan 6716 sayılı Kanunun tadiline mütedair Sakarya Mebusu Nusret Kirişçioğlu tarafından yapılan kanun teklifinin, hâkimlerin tahsisatının artırılması hakkındaki layihanın kabulünden sonra bir an evvel Umumi Heyette müzakeresinin temini için mezkûr teklifin Adliye ve Bütçe encümenlerinden seçilmiş olan azalardan müteşekkil Muvakkat Encümende müstacelen görüşülmesine karar verilmesini” teklif etmiştir.²¹⁴

Bunun üzerine Bütçe Encümeni Reisi Halil İmre de bir konuşma yapmış ve durumu izah etmeye çalışmıştır. Sami Soylu ise Devlet Şûrası mensuplarının tamamının aynı haklara sahip olması gerektiğini savunmuştur. Nitekim konuşmasından sonra düşüncelerinde haklı olduğu kanısı diğer milletvekillerinde de oluşarak takririn meclisten geçmesi sağlanmıştır.²¹⁵

II.3.3.4. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan Kanunun 4609 Sayılı Kanunla Muaddel 18. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

TBMM'nin 06.05.1960 tarihli genel kurulunda Sami Soylu ilgili kanunun 18. maddesinin değiştirilmesi teklifinde bulunmuş fakat bu teklifi değerlendirilmek üzere Maliye ve Bütçe Encümenlerine gönderilmiştir. Ancak encümenden geçmemiştir.²¹⁶

²¹⁴ TBMM ZC (01.12.1958, C:1, İ:9: 4, 5).

²¹⁵ TBMM ZC (01.12.1958, C:1, İ:9: 5-7).

²¹⁶ TBMM ZC (06.05.1960, C:13, İ:3: 386).

III. BÖLÜM

1961-1989 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE KATILAN KARAMANLI MİLLETVEKİLLERİ VE SİYASİ FAALİYETLERİ

III.1. XII. Yasama Dönemi (14.05.1961-14.05.1965)

27 Mayıs 1960 günü Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki 37 kişilik subaylar grubu (Milli Birlik Komitesi) Demokrat Parti'nin ülkeyi gitgide bir baskı rejimine ve kardeş kavgasına götürdüğünü iddia ederek darbe yapmıştır. Bu olayla birlikte anayasa feshedilmiştir. Başta Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes olmak üzere bazı DP'liler, bürokratlar ve DP'ye yakın olduğu düşünülen bazı generaller tutuklanmıştır. Devlet Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Başbakanlık görevlerini Orgeneral Cemal Gürsel üzerine almıştır. Gürsel, Milli Birlik Komitesi ile ülkenin tek hâkimi olmuştur. Bu gelişmelerden sonra yeni bir anayasa hazırlanması ve siyasi yapıların kurulması için çalışmalar yapılmıştır. Demokrat Parti kapatılmış ve yeni anayasa hazırlanması için kurucu meclis çalışmaları başlamıştır. 9 Şubat 1961'de yeni partilerin kurulmasına müsaade edilmiştir. Temmuz 1961'de referanduma sunulan 1961 Anayasası halkın %61'inin oyuyla yürürlüğe girmiştir. Yeni anayasa ile TBMM iki meclise ayrılmıştır. Bir yanda üyeleri nispi sistemli seçimle seçilen 450 üyeli Millet Meclisi²¹⁷, diğer yanda ise 150 üyeden oluşan ve üyeleri 40 yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş ve çoğunluk sistemi ile seçilmiş olan Cumhuriyet Senatosu oluşturulmuştur. Ayrıca tabii senatörlük ve kontenjan senatörlüğü gibi kavramlar Türk siyasi hayatına girmiştir. Cumhurbaşkanının görev süresi 7 yıla sınırlandırılmıştır. TBMM kararlarını denetlemek için Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Böylece "hukuk devleti" kavramı öne çıkarılmıştır.

---

²¹⁷ Önceden kullanılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ifadesi 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Millet Meclisi'ne dönüşmüştür.

Temel hak ve özgürlükler arttırılmış ve Milli Güvenlik Kurulu kurularak askerlerin de siyasi konularda görüş belirtmesine izin verilmiştir.²¹⁸

Yassıada'da yargılanan Demokrat Partililer için 1961 yılı Ağustos ayında karar verilerek 15 kişi idam cezasına çarptırılmıştır. Milli Birlik Komitesi bu cezaların üç tanesini onaylamış ve 16 Eylül 1961 günü DP dönemi Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan idam edilmiştir. Ertesi gün de Başbakan Adnan Menderes asılmıştır. Celal Bayar'ın idam cezası yaş haddi nedeniyle ömür boyu hapse çevrilmiştir.²¹⁹

15 Ekim 1961 günü yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi beklenen başarıyı elde edememiştir. CHP, milletvekili seçimlerinde %36,7 oy alarak 173 milletvekilliği elde etmiştir. Kapatılan DP'nin ardılı olarak kurulan iki partiden; Adalet Partisi ise %34,8 oyla 158 milletvekilliği, Yeni Türkiye Partisi ise 65 milletvekili ile meclise katılma hakkı elde etmiştir. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi de 54 milletvekili çıkarmıştır. Cumhuriyet Senatosu'nda ise senatörlükler CHP 36, AP 71, YTP 27, CKMP 16 şeklinde dağılmıştır.²²⁰

1961 seçimlerinde Konya'ya bakıldığında CHP 120.786 oy ile %34,68'lik, CKMP 88.761 oy ile %25,49'luk, AP 81.098 oy ile %23,29'luk, YTP 58.614 oy ile %16,83'lük bir oy oranı yakalamıştır.²²¹

Başbakanlık görevi 10 Kasım 1961 günü CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye verilmiştir. İnönü, 20 Kasım 1961'de Adalet Partisi ile cumhuriyet tarihinin ilk koalisyon hükümetini kurmuştur. Cumhurbaşkanlığına ise 27 Mayıs Darbesinin lideri Cemal Gürsel

²¹⁸ Akıncı (2014: 61).

²¹⁹ Akıncı (2014: 63).

²²⁰ *1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

²²¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1951 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

seçilmiştir. CHP'nin de Gürsel'i desteklediği seçimin öncesinde sağ partiler Ali Fuat Başgil'i aday göstermeyi düşünmüştür fakat Başgil, bazı Milli Birlik Komitesi üyelerince silahla tehdit edildikten sonra vazgeçmiştir.²²²

14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasında faaliyet gösteren XII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde dört Karamanlı milletvekili yer almıştır. Hüseyin Cahit Yılmaz, İrfan Baran, Mehmet Faruk Sükan Konya'dan, İbrahim Hulusi Öktem Bursa'dan aday olarak milletvekili seçilmiştir.

III.1.1. Hüseyin Cahit Yılmaz'ın Hayatı

Hüseyin Cahit Yılmaz, 1927 yılında Karaman'ın Gökçe Köyü'nde doğmuştur. Babasının adı Sait, annesinin adı ise Nazmiye'dir. İlk ve orta tahsilini Karaman'da, lise tahsilini ise Afyon'da yapmıştır. Hüseyin Cahit Bey Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitim görmüştür. Kendisi Ankara Belediyesi'nde müfettiş muavinliği ve serbest avukatlık yapmıştır. Ankara Belediyesi'nde meclis üyeliği görevinde de bulunmuştur. 1961 yılı seçimlerinde Adalet Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XII. yasama döneminde milletvekili seçilmiştir. Seçimlerde 81.000 oy almıştır. Evli ve 2 çocuk babasıdır. 17.07.1994 tarihinde vefat etmiştir.²²³

III.1.2. Hüseyin Cahit Yılmaz'ın Siyasi Faaliyetleri

14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasında yer alan XII. yasama döneminde toplamda 576 birleşim gerçekleştirilmiş fakat aşağıda yer verilen istifası dışında Hüseyin Cahit Yılmaz'ın verdiği herhangi bir takrire veya kanun teklifine rastlanmamıştır.

²²² Akıncı (2014: 64).

²²³ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 810); *Hüseyin Cahit Yılmaz'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi* (HT.2757.4.1); *Hüseyin Cahit Yılmaz'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası* (SM.2757.4.1).

III.1.2.1. İktisadi Devlet Teşekkülleri Komisyonu'ndan İstifası

16.03.1965 günü toplanan meclis genel kurulunda Hüseyin Cahit Yılmaz görevli bulunduğu İktisadi Devlet Teşekkülleri Komisyonu'ndan, Millet Meclisi Bütçe Komisyonu'na seçilmiş olmasından dolayı istifa ettiğini bildirmiştir. Söz konusu vekille ilgili meclis tutanaklarında başka bir kayda rastlanmamıştır.²²⁴

III.1.3. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri

İbrahim Hulusi Öktem ilk kez 02.05.1954-01.11.1957 tarihleri arasında faaliyet gösteren X. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne milletvekili olarak katılmıştır. Dolayısıyla hayati ilgili yerde alınmıştır. Buradaki görevi onun ikinci milletvekilliğidir.

XII. yasama döneminde İbrahim Hulusi Öktem 1961 yılı Sağlık Bakanlığı bütçesi görüşmeleri sırasında söz almış, Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifinde bulunmuş, İkinci Karma Hükümet Programı konusunda söz almış, Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 tarihine kadar tatil yapması hakkında ve Sendikalar Kanunu teklifinin geçici bir komisyonda görüşülmesine dair önerge vermiş, köylerdeki ortaokul bulunmayan kasabalardaki öğrencilere dair söz almış, 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun anayasaya aykırı hükümlerinin kaldırılmasına dair kanun teklifinde bulunmuş, Milli Eğitim Bakanlığı 1964 yılı bütçesi münasebetiyle söz almış, 5247 Sayılı İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanununa ek kanun tasarısının, öncelik ve ivedilikle görüşülmesine dair önerge vermiş ve Ankara'da Politeknik Fakültesi kurulması hakkında kanun teklifi sunmuştur.

²²⁴ MM ZC (16.03.1965, O:1, B:75: 388).

İbrahim Hulusi Öktem'in bu siyasi faaliyetlerin dışında 1961 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/L) Ve (A/2) İşaretli Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına da katılmıştır.²²⁵

III.1.3.1. 1961 Yılı Sağlık Bakanlığı Bütçesiyle Alâkalı Konuşması

25.02.1961 günü genel kurulda 1961 yılı Sağlık Bakanlığı Bütçesi görüşmeleri sırasında İbrahim Bey de şu konuşmayı yapmıştır: “1961 yılı Sağlık Bakanlığı bütçesi 41 milyona ulaşmakla beraber bu nevi bütçelerde bulunması gereken yapıcılık ve verimlilik vasfından mahrum bulunmaktadır. Evvelâ koruyucu hekimlik teşkilâtı, tedavi edici müesseseler nerelerde hangi bölgelerdedir? Bütçenin bu bölgelerin sosyal ve ekonomik farklarını hiç dikkate almayan bir bünyesi vardır. Memleketimizin gelişmiş, az gelişmiş ve tamamen mahrumiyet içinde bulunan mntikaları Sağlık Bakanlığı teşkilâtından eşit nasipleri almış değillerdir. Sağlık Vekâletinin en büyük tesisleri, teşkilâtının en kesif merkezleri daha ziyade Garp vilâyetlerindedir. Orta - Anadolu Garp vilâyetlerine nazaran daha az nasibdardır. Buna karşılık Şark vilâyetleri büsbütün nasipsiz kalmıştır. Bu nasipsizlik, yalnız teşkilâtın şekli ve tesislerin ihtiva ettikleri yatak bakımından değil, mevcut sağlık teşkilâtının kadrosu bakımından, münhaller bakımından da diğer mntikalarla ölçülemeyecek kadar büyük farklar göstermektedir. Bunun yarattığı mana, devlet idaresiyle, Türk vatandaşına arz edilen sağlık hizmetlerine ve tesislerine, en fazla muhtaç bulunan, bu hizmetlere en lâyük olan vilâyetlerden daha ziyade iktisaden gelişmiş ve kendi sağlığını rahatlıkla, kolaylıkla kendi bütçeleri yoluyla temin edebilecek zengin mntikalara daha çok hasredilmesidir. 1961 bütçesi de geçen yıllar bütçeleri gibi bu bakımdan adaletsizliği bütün heybeti ile muhafaza etmektedir. Sağlık Bakanlığının teşkilâtı yıldan yıla genişlemektedir. Tesisleri yıldan yıla artmaktadır. 1923 yılında kurulmuş

²²⁵ *MM ZC* (22.02.1962, O:2, B:53: 236).

bulunan bu bakanlığın bugüne kadar sarf ettiği paranın miktarı 4 milyar liraya yakındır. Bunun takriben bir milyar lirası tesislere harcanmıştır. Her sene teşkilât genişlemektedir. Memleket ihtiyacının tazyiki şu yönden, bu yönden teşkilâtı ve tesisleri artırmayı zaruri kılmaktadır. Ancak, şunu arz edeyim ki teşkilâtın ve tesislerin büyümesi ile makûsen mütenasip olarak Vekâletin bir büyük sıkıntısı artmaktadır. Bu personel sıkıntısıdır. Vekâletin bu bakımdan kan damarları kansız kalmaktadır. Bu yüzden bakanlığın bedeni hareketsiz kalmaya mahkûmdur. Sağlık Bakanlığının damarlarını dolduracak kan, fonksiyonunu temin edecek kan, personeldir. Bendenizden evvel konuşan arkadaşlarımız, Sağlık Bakanlığının kadrolarındaki umumi münhal miktarlarını bildirmişlerdir. Bunun üzerinde duracak değilim. Yalnız, bilhassa mahrumiyet bölgesinin içinde bulunduğu feci manzarayı arz etmek istiyorum. Bu mıntıkadaki teşkilât ve tesislerin kadrolarındaki münhaller korkunç bir nispeti bulmaktadır. Arkadaşlarım; mahrumiyet bölgesi olarak saydığımız 21 vilâyetten on vilâyetin en büyük sağlık âmiri olan sıhhiye müdüründen mahrum bulunduğunu bilmem biliyor musunuz? Bu mıntıkada 70 hükümet tabibi, 28 belediye tabibi, 18 sıtma savaş tabibi, 119 sağlık merkezi tabibi, 13 veremle savaş tabibi, 33 trahomla mücadele tabibi, 44 hastane mütehassısı, 211 hemşire, 530 köy ebesi, 724 sağlık memuru, 624 köy sağlık memuru, 24 sıtma savaş memuru, yeni açılmış 4 cüzzam savaş dispanseri tabibi olmak üzere, bunların yekûnu 333'tür. Hâlbuki Bakanlığın hekim kadrosunda umumi münhal yekûnu 726'dır. 68 vilâyette 726 hekim kadrosu münhal iken 20 Şark vilâyetine 353 düşmektedir. Bu, manzaranın vahametini size en belîğ şekilde göstermeye yeter, sanırım. Bugün tetkikinize sunulmuş olan Sağlık Bakanlığının, 400 milyon liralık bütçesi içinde mevcut kadro boşluklarıyla Türk vatandaşının muhtaç bulunduğu sağlık hizmetlerini karşılayacağını zannediyorsanız aldandığımızı söylemek istiyorum. Bu münhallerle 400 milyonluk hizmet değil, ancak 200 milyonluk hizmet

görebilirsiniz. Ayrıca yeni yılda harcanacak 12 milyonluk yatırımlarla gelecek sene personel sıkıntısı bir buçuk misli daha artmış olacak. Sağlık Bakanlığının rasyonel çalışması ve verimli olması personel dâvasının halledilmesine bağlıdır.”²²⁶

III.1.3.2. Temsilciler Meclisi Üyeliğinden Çekildiğine Dair Yazısı

13.07.1961 tarihli oturumda İbrahim Öktem’in Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığına göndermiş olduğu yazı okunmuştur. Yazıda “Yeni anayasamızın halkoyuna sunulması üzerine yurt ölçüsünde alınan sonuç milletin yüksek menfaatlerine bağlı her vatandaş gibi beni de sevindirmiştir. Ancak; iller ölçüsünde alınan sonuçlar temsil ettiğim Bursa ilinin seçmen çoğunluğu ile bu naçiz arkadaşınız arasında büyük ve manalı bir uyumsuzluğu ortaya koymuş bulunmaktadır. Bunun üzerinde düşünmeye ve bir karar almaya kendimi borçlu hissettim. Yurdumuzda demokratik düzenin kurulması için genç yaşımdan beri evvelâ tarafsız vatandaş olarak 1954’ten bu yana üç parti safında politikacı olarak kendi mütevazı çapımda gayret sarf ettim. Sorumlusu olduğum partilerin program ve tüzüklerinin seçmenlerle benim aramda daima maddi ve manevi bir ilintisi bulunduğu inanarak bunları sosyal ve politik bir mukavele saymışımdır. Yedi senelik fiilî politika hayatımda bu mukavelenin icaplarına uyduğuma kaniyim. Yüksek Temsilciler Meclisine Bursa'dan iki dereceli çoğunluk sistemiyle seçilmiş bir üye sıfatı ile bu ilin son halkoyu sonucunda gösterdiği gibi benim düşünce ve davranışımı benimseyen seçmenlerin azınlıkta kaldığı görülmüştür. Karşı düşünceye beslediğim saygıya rağmen her bakımdan uyumsuzluk halinde bulunduğum bugünkü çoğunluğun hiçbir zaman benimsemeyeceğim düşünce ve davranışının da temsilcisi olarak vazife görmemeyi demokratik zihniyetin tabii bir icabı sayıyorum. Düşüncelerini paylaştığım ve düşüncelerimi paylaşan fakat bugün azınlıkta bulunan Bursalı seçmenlerin milletin büyük çoğunluğunun iradesine uygun

²²⁶ KM ZC (25.02.1961, O:3, B:6: 387, 388).

davranışı istikametinde siyasi faaliyete serbestçe devam etmek azim ve kararımı gerçekleştirmek amacı ile Temsilciler Meclisinden istifa etmiş bulunuyorum. Üstün saygı ve başarı dileklerimi sunarım” diyerek mevcut görevinden istifa ettiğini duyurmuştur.²²⁷

III.1.3.3. Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanunun Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifi

24.06.1962 tarihinde İbrahim Öktem ve beraberindeki iki milletvekili bir kanun teklifi ile Anayasa Komisyonu teklifinde bulunmuşlardır. Bakanlıklar kuruluşu hakkında kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifi şu şekilde olmuştur: “Madde 1 — 4951 sayılı Bakanlıklar kuruluşu hakkında Kanunun 1. maddesinin 3. fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: Devlet Bakanlarından/bir veya birkaçına Başbakan Yardımcısı görevi verilebilir. Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer. Madde 3. — Bu kanunu Başbakan yürütür.”²²⁸

Yapılan görüşmeler sonucunda Anayasa Komisyonu bu kanun teklifini olduğu gibi kabul ederek uygulamaya koymuştur.²²⁹

III.1.3.4. İkinci Karma Hükümet Programı Konusunda Söz Alması

05.07.1962 günü yapılan ikinci oturumda İbrahim Hulusi Öktem CHP Grubu adına söz alarak şunları söylemiştir: “Sayın milletvekilleri; Yeni Anayasamızın bütünü ile yürürlüğe girmiş olduğu 15 Ekim 1961 gününden bu yana Yüce Meclisin güvenini isteyen İkinci Karma Hükümetin programı üzerinde Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubunun görüşlerini huzurunuzda arz etmek bahtiyarlığı içinde muhterem heyetinizi saygı ile selamlarım. Bu Hükümetin programını ve kendisinden beklenen görevleri gözden geçirmeden önce, memleketimizin bugün karşı karşıya bulunduğu belli başlı meseleleri ve

²²⁷ *TM ZC* (13.07.1961, O:1, B:85: 185).

²²⁸ *MM ZC* (24.06.1962, D:1, T:1: 2).

²²⁹ *MM ZC* (24.06.1962, D:1, T:1: 2).

bunların istikametlerini yakın tarihimiz içinde manalandırarak arz etmek istiyoruz. Sayın milletvekilleri; Bugün öyle sanıyoruz ki Türkiye biri siyasi rejime taallûk eden, diğeri vatandaşlarının insanlık haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesine ve tarzına erişmeleriyle ilgili olan birbirine bağılı iki ana dâvanın karşısında bulunmaktadır. Diğeri bir deyimle, iki çeşit meselemiz vardır. Biri siyasi, diğeri de iktisadidir. Türkiye'nin yakın tarihi ve bu tarihin şeref sayfalarını yazanların bütün cihetleri, Türk milletinin siyasi sahada hür ve medeni bir toplum halinde yaşamasına müteveccih olmuştur. Türk Cumhuriyetinin kuruluşundan bugüne Türk toplumuna istikamet verenler, kendilerine siyasi bakımdan nihai hedef olarak demokratik düzeni almışlardır. Başarılan devrimler, kurulan bütün müesseseler ancak Batı medeniyetinin felsefî hedefine ulaşabilen demokratik düzeni gerçekleştirmek için yapılmıştır. Onun içindir ki Atatürk devrimleri ve onların temel dayanağı olan laiklik ilkesi Türkiye'de demokratik rejime doğru, adım adım, fakat emin surette gidilmesini sağlamıştır. Huzurunuzda kuvvetle belirtmek isteriz ki Atatürk'ün kurmuş olduğu parti şerefini taşıyan Cumhuriyet Halk Partisi, demokrasinin bu memlekette ancak Atatürk ilkeleri kesin olarak hâkim oldukça vaz olacağına inanmaktadır.

Muhterem arkadaşlar, Cumhuriyet Halk Partisi demokratik düzenin en sadık ve yorulmaz bekçisi olarak, yıllardır bu düzeni savunurken, bu görüşünü şu felsefî temele dayamıştır: Biz, insanı bir nimet ve bir varlık sayıyoruz ve bu varlığını ancak hürriyet içinde geliştirebileceği inancını taşıyoruz. Siyasi hürriyetten mahrum bir düzende insanın bu manevi varlığının inkâr edildiğini gördüğümüz için de demokratik düzene karşı olan her cereyanın amansız düşmanı bulunuyoruz. Türk toplumunun, Cumhuriyetin kuruluşundan beri, Büyük Atatürk'ün gösterdiği yolda gelişmesi, bu hür insan tipini bugün bir gerçek haline getirmiştir. Bunun içindir ki Türk milletinin demokratik olmayan yollarla idare edilebileceğini sananları sadece hüsrana beklemektedir. Yakın tarihimizin büyük ve ibret

verici olayları bunun en büyük delilidir. Türkiye'nin demokratik düzen yolunda hür insan topluluğu olarak yürümesini engellemek isteyenler, 27 Mayıs'ta hukukun ve adaletin olduğu kadar, tarihin en kesin hükmünü giymişlerdir.

Sayın milletvekilleri, 27 Mayıs Devrimi yalnız hukuk bakımından meşru değildir; 27 Mayıs Devrimi, Türk tarihinin akış istikametini değiştirmek isteyenlerin bu bedbaht teşebbüslerini de yok ettiği içindir ki tarihin de meşruiyet beratını almış bulunmaktadır. İnsan haklarını inkâr etmeden, memleket mukadderatının tek hâkimi Türkiye Büyük Millet Meclisinin varlığını reddetmeden ve 27 Mayıs'ın yegâne amacı olan demokrasiyi yok etmeden bu devrimin karşısında olmaya imkân yoktur. Türkiye 27 Mayıs Devrimiyle ve onun getirdiği Anayasa ile tekrar Büyük Atanın çizdiği medeniyet ve hürriyet yoluna girmiştir. Sayın milletvekilleri; Şimdi, yer yer, bu rejim aleyhine yönelen bazı cereyanlarla karşı karşıya bulunmaktayız. Demokratik düzene karşı olan propagandaların sahipleri çok garip ve hayret verici bir halita teşkil etmektedirler. Bir yandan iktisadi ve sosyal reformların demokratik rejim içinde başılamayacağını sanan bedbinler ve yabancı ideolojilerin temsilcileri ve hayranları; diğer yandan Türkiye'yi bir totaliter idarenin kamçısı altında idare etmek sevdasında olanlar, demokratik düzeni yıkmak hevesi içindedirler. Kuvvetle ve bütün samimiyetimizle belirtelim ki, Türk milleti işçisi, çiftçisi zengini ve fakiriyle demokratik düzene gönülden bağlıdır. Biz, bu büyük milletin sağduyusuna ve oylarıyla memleket mukadderatına en sağlam istikameti vereceğine inanıyoruz. Demokratik rejimi beğenmeyenler, demokratik düzende toplum yararına hamleler yapılabileceğine inanmayanlar, aslında Türk milletiyle açık konuşma yapacak gücü kendilerinde görmeyenler, millete inanmayanlar ve onu hak sahibi değil, fakat onun dışında bir siyasi iktidarın sadece mevzuu telâkki edenlerdir. Türk milletini iradesiz, taş,

toprak gibi bir inşaatın sadece malzemesini sayma temayülüne, şiddet ve nefretle daima karşı koyacağız.

Sayın milletvekilleri; Bir imanımızı daha huzurunuzda belirtmek isteriz. Biz, bahis konusu reformların ancak demokratik düzen içinde gerçekleştirilebileceğine ve böyle bir düzen içinde gerçekleştirilen reformların büyük kütlenin hasretini duyduğu refahı ve insanlık haysiyetine yaraşır hayatı getirebileceğine inanıyoruz.

Birinci Karma Hükümette, Cumhuriyet Halk Partili Bakanların yanında yer alan Adalet Partili Bakanlar, o Hükümetin hizmetlerine canı gönülden iştirak etmiş insanlar olarak, yarın daha iyi anlaşılacak olan bu başarıların mimarları arasında yer almışlardır. Onlara ve partilerinde bakan arkadaşlarını desteklemesini ve anlamasını bilmiş olan milletvekillerine ne kadar ayrı siyasi çevrelerden gelirlerse gelsinler, Türk siyaset adamlarının vatan menfaatlerinin güdülmesinde ve yurt hizmetlerinin yürütülmesinde el ele, tam bir ahenk içinde çalışabildiğini çok güzel bir örneğini vermiş olduklarından dolayı teşekkür borcumuzu burada açıkça eda etmek isteriz. Aslında, Birinci Karma Hükümete karşı yöneltilen tenkitlerin çoğu, zaman mefhumunu hiçe sayan bir insafsızlıktan ileri gelmiyorsa; türlü siyasi istismar kaygılarının memleket realitelerini bir yana itercesine yarattığı bulanık havanın, bu hükümetin müspet icraatını halkoyunun gözünde gölgelemiş olması yüzündendir.

Sayın milletvekilleri, Cumhuriyet Halk Partisi Millet Meclisi Grubu bu gibi istismarın daima karşısında olacaktır. Hükümet programında siyasi af konusunun bu gibi istismarların dışında tutulacağını belirtilmiş olmasını, bu bakımdan tasviple karşılıyoruz. Geçmiş siyasi mücadelelerin yaralarının sarılması, ancak, siyasi af konusunu sanki bu vatanın baş meseleymiş gibi takdim etmeye çalışan zihniyetin dışında mütalâa edilirse, mümkün olabilir. Ancak bu takdirdedir ki, bir nispet ve ölçü içinde kalmak şartıyla, siyasi

af, milletin şefkat ve atıfeti olarak görülebilir. Aksi halde, siyasi af talepleri, ister istemez, 27 Mayıs Devrimine karşı bir hareket olarak görünür. Bu memlekette hiç kimsenin milletin bir lütfunu siyasi istismar ve pazarlık konusu yapmaya ve onu bir haksızlığın telafisiymiş gibi göstererek yürürlükteki Anayasa düzeninin meşru temelini teşkil eden bir devrimi zedelemeye kalkışmaya asla hakkı yoktur.”²³⁰

İbrahim Hulusi Öktem konuşmasının sonraki kısımlarında vergi sitemine ekonomiye, turizme, işsizliğe, dış politikaya, iç işlerine ve devleti ilgilendiren birçok konuya daha değinerek konuşmasını sonlandırmıştır. Yapmış olduğu bu konuşma mecliste oldukça beğenilmiş ve alkışlanmıştır.

III.1.3.5. Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 Tarihine Kadar Tatil Yapması Hakkında Önergesi

07.07.1962 tarihinde İbrahim Öktem ve arkadaşları milletvekillerinin seçmenleriyle temas edebilmelerini, seçim bölgelerinde inceleme yapabilmelerini ve güvenoyu almış olan Hükümetin programında belirtilen hususlar hakkında gereken çalışma ve ihzaratta bulunmasını sağlamak maksadıyla Millet Meclisinin 3 Eylül 1962 tarihine kadar tatile girmesini teklif etmiştir. Sonrasında yapılan oylamada bu teklif kabul edilmiştir.²³¹

III.1.3.6. Sendikalar Kanunu Teklifinin Geçici Bir Komisyonla Görüşülmesine Dair Önergesi

07.09.1962 tarihli meclis oturumunda İbrahim Öktem ve arkadaşları Ali Şakir Ağanoğlu (Trabzon Milletvekili), Coşkun Kırca (İstanbul Milletvekili), Şeref Bakşık (İzmir Milletvekili) ile beraber bir önergeyi meclise vermiştir. Önergede “Sendikalar kanunu teklifimiz gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulmuştur” denilerek “Bu kanun

²³⁰ MM ZC (05.07.1962, O:2, B:109: 203-213).

²³¹ MM ZC (07.07.1962, O:1, B:110: 264, 272).

teklifinin, Millet Meclisi Anayasa, Adalet ve Çalışma komisyonlarınca, Anayasanın 85. maddesi gereğince, kendi üyeleri arasından seçilecek altışar milletvekilinden kurulu bir geçici komisyonda ivedilikle görüşülmesini ve daha sonra sadece akçalı maddesinin Bütçe Komisyonunda görüşülmesi” istenmiştir. Sonra yapılan oylamada önerge kabul edilmiştir.²³²

III.1.3.7. Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonunun Yenisi Seçilinceye Kadar Görevine Devam Etmesinin Karar Altına Alınması Hakkında Önergesi

01.11.1962 tarihli Millet Meclisi genel kurulunda İbrahim Öktem ile birlikte birkaç milletvekili 26.10.1962 tarihli ve 77 sayılı Uzun Vadeli Planın Yürürlüğe Konması Ve Bütünlüğünün Korunması Hakkındaki Kanun, uzun vadeli plan tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonu ile Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Genel Kurullarında belli süreler içinde ve aralıksız olarak görüşülmesini gerektirdiğinden, adı geçen Karma Komisyonun görevinin yenisi seçilinceye kadar devam etmesinin de bu hükümlerden doğan kesin bir zaruret olduğunu ifade etmiştir. Bu itibarla, Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan Karma Komisyonunun yenisi seçilinceye kadar görevine devam etmesi hususunun, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda da yapılmış olduğu şekilde, Genel Kurulca karar altına alınmasını teklif etmiştir. Teklif, yapılan oylama ile kabul edilmiştir.²³³

²³² MM ZC (07.09.1962, O:1, B:113: 357).

²³³ MM ZC (01.11.1962, O:1, B:1: 4, 5).

III.1.3.8. Cumhuriyet Senatosu Kastamonu Üyesi Nusret Tuna'nın, Köylerde, Ortaokul Bulunmayan Kasabalardaki Öğrencilere Dair Sözlü Sorusu ve Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in Cevabı

08.06.1963 yılında gerçekleşen bir genel kurul oturumunda Nusret Tuna, İbrahim Öktem'e şu soruyu sormuştur: “Bugünkü maarif sistemine göre, köylerle ortaokulu bulunmayan kasabalardaki öğrenciler daha yüksek bir tahsil yapma, meslek okullarına girme imkânını bulamamaktadırlar. Okumanın şehirli imtiyazı olmaktan çıkarılması, herkesin kabiliyetine göre yükselebilmesi için ne düşünülmektedir? Bu hususta hazırlanmış bir plan, atılmış ciddi bir adım var mıdır?”

Bunun üzerine İbrahim Öktem şu cevabı vermiştir: “Beş Yıllık Kalkınma Planında; eğitim sistemimizin, toplumdaki çeşitli görevlerin yurttaşlar arasında kabiliyetlere göre dağıtılmasını sağlayacak bir şekilde düzenlenmesi, bu amaçla, durumları ne olursa olsun, kabiliyetli olanların bütün eğitim kademelerinden faydalanmaları ve böylece sosyal adalet ve fırsat eşitliğinin sağlanması gaye olarak alınmıştır. Bu prensip göz önünde bulundurularak, köylerle, ortaokulu bulunmayan kasabalardaki öğrencilere, ilkokul üzerine yükseköğrenim yapma imkânlarını sağlamak maksadıyla bakanlığımızca çeşitli tedbirlere başvurulmuş bulunmaktadır:

1. 1963-1964 öğretim yılında ortaokullara alınacak parasız yatılı öğrenci sayısı 1.300 den 1.500'e çıkarılmış olup bu miktarın %50'si köy ilkokullarına tahsis edilmiştir.

2. Yurdumuzun çeşitli mahallerinde köy çocukları için açılmasına başlanılan ve halen 9'u faaliyet halinde olup önümüzdeki ders yılında 10'u daha öğretime açılacak olan yatılı bölge okullarında, ilkokul sınıflarının üzerine tamamlayıcı çeşitli meslek kurslarını ihtiva eden sınıfların açılması kararlaştırılmıştır Ayrıca, bu okullara ortaokul sınıflarının eklenmesi hususunda da gerekli karar alınmıştır.

3. Halen yurdumuzun çeşitli bölgelerinde mevcut yatılı erkek sanat ve yapı enstitülerine her yıl, bütçe imkânlarına göre 200 - 300 yatılı öğrenci alınmaktadır. Beş Yıllık Kalkınma Planı gereğince, öğrenci kapasitesi düşük olan okullara devam ettirilmek üzere, öğrenim yapmak imkânı bulamayan 500'e yakın öğrenciye burs verilmesi düşünülmektedir. Bunun dışında halen erkek teknik öğretimin 270 gezici köy kursu, yurdun muhtelif bölgelerinde faaliyette bulunmaktadır.

4. Kız teknik öğretimde, Elazığ Kız Enstitüsünün yatılı kısmına köy çocukları alınmakta ve icabında ilkokul öğrenimi de verilmek suretiyle enstitü mezunu olmaları imkânı sağlanmakta ve bu kızlarımızdan bazıları köy kursu öğretmeni olmaktadır. Diğer taraftan, gerek ortaöğretim çağında, gerekse bu çağ dışına çıkmış ve ileri öğrenim imkânı bulamamış ilkokul mezunu kız ve kadınlarımızın bir meslek sahibi olmalarını sağlamak maksadıyla Akşam Kız Sanat Okullarının sayıları artırılmakta ve bu okulların zamanla bütün ilçelerimizde açılması yoluna gidilmektedir. Bu meyanda bazı ilçelerimizde ve köylerimizde erkek kurslarına paralel olarak, genç kız ve kadınlarımız için de 757 köy kadınları gezici kursu faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca her yıl 50 kurs açılması planlanmış olup, iki yıldan beri tatbik edilmektedir.

5. İlkokula dayalı 6 yıllık ilköğretmen okullarımıza alınan öğrencilerin %75'i köy okulları mezunları arasından seçilmektedir.

6. Öğrencilerinin büyük bir çoğunluğunu köy çocuklarının teşkil ettiği imam hatip okullarında yatılılık müessesesinin kurulmasına karar verilmiştir, önümüzdeki ders yılında bu okullara yatılı 1.000 öğrenci alınacak bu okullarımız maarif sistemimiz içinde önemle göz önünde tutulacaktır.”²³⁴

---

²³⁴ CS ZC (18.06.1963, O:1, B:76: 635).

İbrahim Hulusi Öktem'in bu sözleri dönemin eğitim anlayışına ışık tutması açısından önemlidir.

III.1.3.9. 3512 Sayılı Cemiyetler Kanununun Anayasaya Aykırı Hükümlerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifi

05.09.1963 günü meclise sunulan teklif şu şekildedir: “Madde 1 — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 12. maddesi kaldırılmış ve 29. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 29 — Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; milli güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de mahallin en yüksek mülkiye âmirinin yazılı emri olmadıkça, zabıta, derneklerin merkez, şube ve müesseselerine giremez. Hâkim kararı veya mülki âmirin emri, her istenildiği zaman zabıtaca ibraz edilir.

Madde 2 — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.”

Teklif milletvekilleri tarafından oylanarak kabul edilmiştir.²³⁵

III.1.3.10. Ordu Milletvekili Refet Aksoy'un, Ünye İlçesinde Açılması Düşünülen Ticaret Lisesinin İl Merkezinde Açılması Sebebine Dair Soru Önergesi ve Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in Sözlü Cevabı

Ordu Milletvekili Refet Aksoy'un 29.01.1964 tarihli oturumda Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'e Ünye ilçesinde bir Ticaret Lisesinin açılması vekâletçe mukarrer iken sonradan bu lisenin vilâyet merkezinde açılmasına vekâletçe karar verilmesi sebep ve lüzumu neden ileri gelmiştir diye sorunca İbrahim Bey de şu cevabı vermiştir: “Ünye

²³⁵ MM ZC (05.09.1963, O:1, B:131: 11).

ilçesinde bir Ticaret Lisesi açılması hakkında vaki talep üzerine gerekli mahallî inceleme yapılmış, şu neticeler tespit edilmiştir:

1. Bir Ticaret Lisesi açılmasını gerektirecek müsait bir çevre görülmemiştir.

2. Ticaret Lisesi öğrenci ve mezunlarının çalışacakları ve tatbikat yapabilecekleri kâfi iş sahalarının mevcut olmadığı görülmüştür.

3. Bir mahalde bir lise açılırken, mevcut öğretmen sıkıntısı karşısında o mahalde bulunan öğretmenlerden azami istifade etmeyi daima ön planda düşünme zarureti karşısında bulunmaktayız. Ünye Ortaokulundaki, öğretmenlerden istifade etmeye de imkân yoktur. Kadrosunda bulunan 8 öğretmenden başka, haftada 195 saat ders kapatmak için 26 adet ilkokul öğretmeninden ve sair meslek mensuplarından istifade edilmektedir. Ordu'da açılmasını gerektiren sebeplere gelince:

1. Daha geniş bir çevrenin istifadesine imkân sağlanacaktır.

2. O ilde bulunan çeşitli okul öğretmenlerinden istifade imkânı daima mevcuttur.

3. Bir pansiyon binasının faaliyete geçirilmesi ile Ünye ve aynı haklara sahip olan diğer kazalardan gelecek öğrencilerin iâşe ve ibatesi daima mümkündür.

4. Çeşitli iş sahalarının bulunuşu, öğrencilerin daha iyi yetiştirilmelerini sağlayacaktır.

Yukarda arz edilen sebeplerle, Ticaret Lisesinin kaza merkezi yerine vilâyet merkezinde faaliyete geçirilmesinin her bakımdan daha ekonomik ve yerinde olacağı düşüncesiyle Ünye yerine Ordu'da açılmasına karar verilmiştir.”²³⁶

²³⁶ MM ZC (29.01.1964, O:1, B:43: 92).

III.1.3.11. Milli Eğitim Bakanlığı 1964 Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

23.02.1964 günü mecliste 1964 yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi konuşulurken Milli Eğitim Bakanı olan İbrahim Öktem söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: “Milli Eğitim Bakanlığının tasvibinize sunulmuş bulunan bütçesi dolayısıyla bilhassa grup sözcüsü arkadaşlarımızın eğitim politikamız üzerindeki görüşlerini dikkatle takip ettik. Bu konuşmaların, büyük kısmı itibariyle, eğitim politikamızın çeşitli yönleri üzerinde grupların her hangi bir eleştirmesi değil, aşağı - yukarı, özür dilerim, daha ziyade sözcülerin şahsi intibalarını aksettiren ve partilerinin takip ettikleri politik anlayışa tercüman olan konuşmalar idi. Tetkikinize arz edilmiş bulunan Eğitim Bakanlığı bütçesi 2 milyar 136 milyon lira tutarında bir yekûn ifade etmektedir. Bu genel yekûnun 1 milyar 533 milyon lirası cari harcamalara, 565 milyon lirası yatırım harcamalarına, 37 milyon küsur bin lirası sermaye teşkili ve transfer harcamalarına ayrılmış bulunmaktadır. Bu hale göre ve geçen bütçe yılına nazaran cari harcama 106 milyon lira, yatırım harcamaları ise 150 milyon liralık bir fazlalık göstermektedir. Eğitim Bakanlığı bütçesinin bu yekûnuna ilâve olarak İstanbul, Ege ve Ankara üniversitelerimize tahsis edilmiş bulunan ödenek yekûnu da 288 milyon lira civarındadır. Böylece Türk milleti, eğitim hizmetlerimize, 2.423.873.000 lira harcamaktadır. Bu aşağı - yukarı genel bütçemizin %26’sı civarında bir yekûn tutmaktadır. Türk milletinin bin bir hizmetleri yanı başında eğitim hizmetine ayırdığı bu ödeneği hiç şüphesiz değerlendirmek hepimizin başlıca endişesidir. Bu bakımdan eğitim hizmetlerinin verimli bir şekilde görülmesi, kendisinden beklenen yurt ölçüsündeki neticeye ulaşmasını istemek hepimizin hakkıdır. Bazı hatip arkadaşlarımız, eğitim politikamızı belli bir felsefeden mahrum olduğunu ifade ettiler. Muhterem arkadaşlarım, eğitim politikamız felsefe bakımından asla yoksun değildir. Bilâkis, eğitim

politikamız Cumhuriyetin kurulduğu andan itibaren belli bir felsefeye dayatılmış bulunmaktadır. Bugün de 1923 senesinde tesis edildiği zaman olduğu gibi Bakanlık o gün yürürlükte bulunan Anayasanın Türk toplumuna varmayı hedef kıldığı sosyal ve iktisadi seviyeye işaret eden bir felsefesi 40 yıldan beri değişen sosyal ve kültürel şartlarımızın da etkisi altında bugün yürürlükte bulunan anayasamızın dayanağı olan ilkelerden felsefesini almaktadır. Eğitim hizmeti toplumu teşkil eden fertlere yetiştirmek suretiyle onun istenen kişiliğini yaratan bir hizmettir. Bugün, iki seneden beri yürürlükte bulunan planlı çalışma içinde, daha ziyade insan gücünü her bakımdan yurt ihtiyacına göre maddi ve manevi sahada planlı bir şekilde geliştirmeyi aynı zamanda hedef tutan bir sisteme oturtulmuş bulunmaktadır. O halde eğitim politikamızı felsefeden mahrum saymak hatalı bir görüş olur. Bu felsefi temel 1923'ten bu yana devamlı surette gelişmiş ve bugün yürürlükte bulunan anayasamızın ilkeleri bu felsefemizin esas unsurlarını teşkil etmekte bulunmuştur. Atatürk devrimlerinin hedefi olan bugünkü medeni milletler seviyesine ulaşma, Türk milli eğitiminin hedefini teşkil etmektedir. Binaenaleyh, zaman zaman sisteminde, usulünde, tatbikatında birtakım aksamalar, birtakım değişmeler olmasına rağmen, Milli Eğitim Bakanlığı yurt hizmetini üzerine aldığı 1923'ten itibaren bir bütün halinde sosyal ve kültürel gelişmeyi adım adım takip etmiş ve bu gelişmede hissesine düşen rolü oynamıştır. Sanki bugünkü Hükümetin, eğitimimizi, felsefeden mahrum ettiği gibi bir intiba yaratmak istenmesini de doğrusu haksız bulmamak mümkün değildir. Bu arada Adalet Partisi Sözcüsü İhsan Ataöv arkadaşımız hakikaten nevi şahsına münhasır bir tenkit yapmışlardır. 1961 yılından itibaren eğitim hizmetleri Cumhuriyet Halk Partisi Grubu mensubu olan üç arkadaş tarafından yürütülmektedir. Birinci Koalisyon Hükümetine Adalet Partisi ortak olarak katılmış, 7 - 8 ay Hükümet icrasında sorumluluğun ortağı da olmuştur. Bu müddet zarfında eğitim politikamıza hâkim bulunan bütün unsurlar dün ne idiye aşağı - yukarı

bugün de o olmakta devam etmektedir. Ama nedense Ataöv arkadaşımın aynı gruba mensup bulunan iki bakan arasında bir farklılık yaratmak gayretiyle aynı partiye mensup bulunan arkadaşları birbiri ile karşılaştırmak gibi bir garabetin içine düşmüş bulunuyor. Bundan neyi kastediyor, onu anlayamıyorum. Ama anlayabildiğim şeyleri ben de kendisine cevap vererek anlatmaya çalışacağım. Sayın Hatipoğlu arkadaşım Cumhuriyet Halk Partilidir. O da tıpkı benim gibi Cumhuriyet Halk Partisinin programı ile bağlıdır. Ve bu programı benim gibi o da uygulamaya çalışmıştır. Usul bakımından bazı ayrılıklar olmuş olabilir. Şimdi bu farkları arkadaşlarımız sanki temel felsefe ve ahlâk anlayışı farkları gibi ortaya koyarak bizi birbirimize düşürmek isterler.”²³⁷

III.1.3.12. İzmir Milletvekili Şükrü Akkan Tarafından Başbakana Sorulan Soruların Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem Tarafından Cevaplandırılması

09.11.1964 tarihli genel kurulda Şükrü Akkan Başbakan'ın sözlü olarak cevaplandırması için üç soru sormuştur. Bu sorular: “1. Anayasa'nın 21. maddesi (Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir) demektedir. Bu bilim ve sanat hürriyeti karşısında Türkiye Cumhuriyeti Devletinde lise mezunu her vatandaşın üniversite tahsili yapmak temel hak ve hürriyetlerinden midir?

2. Anayasanın 120. maddesine göre (Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulmaktadır.) Devletin tekelinde bulunan üniversitelerin geçen senelerin kararları hilâfına üniversitelere girmek hakkını imtihana tâbi tutup neticesinde binlerce lise mezununu bilim hürriyetinden mahrum etmek hakları var mıdır? Bilimsel ve idari özerkliğe sahip bulunan üniversite yetkili organlarının bu hattihareketleri binlerce gencin bilim hak ve hürriyetlerine tecavüz manasına gelmez mi?

²³⁷ MM ZC (23.02.1964, O:4, B:60: 30, 31).

3. Türkiye'mizde özel teşebbüse üniversite kurmak hakkı anayasaca tanınmadığına göre, bu işi tekelinde bulunduran devletin okumak isteyen lise mezunlarını bu haklarından mahrum etmeye kanuni hakkı var mıdır? Kişinin temel hak ve hürriyetlerinden olan bilim ve sanat hürriyetinin sağlanması için yukarıda sayılı engelleri kaldırmakla yükümlü bulunan devletin bir unsuru olarak Hükümet ne gibi tedbirler düşünmektedir? Olayda eşitlik hakkının ihlali mevzu bahis değil midir?"

Bu sorulara cevaben İbrahim Öktem şunları söylemiştir:

"1. Anayasamızın 14. maddesinde herkesin, maddi ve manevi varlığını geliştirme, 21. maddesinde bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme haklarına sahip olduğu belirtilmekte ve 50. maddeye göre de halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarının sağlanması devletin başta gelen ödevlerinden sayılmakta ise de, 53. maddede devletin, iktisadi ve sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini ancak iktisadi gelişme ve mali kaynakların yeterliği ölçüsünde yerine getireceği belirtilmektedir. Aynı zamanda fiili zaruretlerin icabını ifade eden bu hükme uygun olarak, Devletin her lise mezununa üniversitemizde öğrenim imkânı hazırlama görevini de ancak mali kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getireceği tabiidir.

2. Üniversitemizi bir giriş imtihanı yapmaya zorlayan husus, öğrenci alma kapasitelerinin sınırlı olmasıdır. Devletin eliyle kurulan üniversitelerin öğrenci kapasitelerinin genişletilmesi ise birinci maddede de açıklandığı üzere, devletin mali imkânlarına bağlı bulunmaktadır. Bu bakımdan üniversite giriş imtihanları, lise mezunu gençlerin okuma hak ve hürriyetine bir tecavüz manası taşıyamaz.

3. Bir yandan üniversitemizin mevcut kapasitelerinden en geniş ölçüde faydalanma yolları araştırılırken, diğer yandan da Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

uyarınca mevcut kapasitenin genişletilmesi ve üniversiteler açılması imkânları hazırlanmaktadır.”²³⁸

III.1.3.13. 5247 Sayılı İstanbul Üniversitesi Kuruluş Kadroları Kanununa Ek Kanun Tasarısının İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi

20.01.1965 tarihli meclis oturumunda İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi kuruluş ve teşkilât kanununun öncelik ve ivedilikle görüşülmesini teklif etmesi üzerine bu önergesi diğer milletvekilleri tarafından kabul görmüştür.²³⁹

III.1.3.14. Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun Tasarılarının İvedilikle Görüşülmesi Hakkındaki Önergesi

11.02.1965 tarihli meclis genel kurulunda Ankara Üniversitesi kuruluş kadroları hakkındaki 5239 sayılı Kanuna ek kanun tasarısını bütün işlerden önce gündeme alınmasını, öncelik ve ivedilikle görüşülmesini teklif eden İbrahim Öktem’in bu isteği diğer milletvekilleri tarafından da kabul görmüştür.²⁴⁰

III.1.3.15. Ankara'da Politeknik Fakültesi Kurulması Hakkında Kanun Teklifi

26.03.1965 tarihli oturumda Bursa Milletvekili İbrahim Öktem, Ankara'da Politeknik Fakültesi kurulması hakkında kanun teklifinde bulunmuş ve teklifin Milli Eğitim ve Plan Komisyonlarına sevk edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁴¹

III.1.4. İrfan Baran'ın Hayatı

İrfan Baran, 1927 yılında Karaman'da doğmuştur. Babasının adı Muharrem Selahattin, annesinin adı ise Aliye'dir. Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Az düzeyde İngilizce ve

²³⁸ *MM ZC* (09.11.1964, O:1, B:4: 158, 159).

²³⁹ *MM ZC* (20.01.1965, O:1, B:42: 5).

²⁴⁰ *MM ZC* (11.02.1965, O:1, B:55: 457).

²⁴¹ *MM ZC* (26.03.1965, O:1, B:82: 639).

Fransızca bilmektedir. Serbest avukat olarak faaliyet göstermiştir. İrfan Bey 2 kez meclise girmeye hak kazanmıştır. 1961 yılı seçimlerinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XII. yasama dönemine, 1969 yılı seçimlerinde ise Cumhuriyet Halk Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XIV. yasama dönemine katılmıştır. Kendisi aynı zamanda bakanlık görevine de getirilmiştir. 29. Hükümet döneminde kısa bir süre Adalet Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Evli ve 2 çocuk babasıdır.²⁴²

III.1.5. İrfan Baran'ın Siyasi Faaliyetleri

XII. yasama dönemi boyunca İrfan Baran, Konya'da Bir Yüksek İslam Enstitüsü açılıp açılmayacağına dair söz almış, İçişleri Bakanlığı'nın bütçesi hakkında konuşma yapmış, Kıbrıs olayları ve meseleleri ile hükümetin bu konuda takip ettiği ve edeceği politika hususlarında bir genel görüşme açılmasına dair önerge vermiş, Maliye Bakanlığı'nın 1964 yılı bütçesi hakkında konuşma yapmış ve çeşitli soru önergeleri vermiştir.

İrfan Bey bu faaliyetlerinin dışında 1961 Mali Yılı Bütçe Kanununa Bağlı (A/L) İşaretli Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun oylamasına, Asker Kişiler Tarafından 22-23 Şubat 1962 Olayları Dolayısıyla Veya Daha Evvel Bu Olaylara Esas Teşkil Edebilecek Mahiyette İşlenen Fiil ve Hareketler İçin Ceza Kovuşturulması Yapılmaması Hakkındaki Kanun oylamasına, Tekel Genel Müdürlüğü 1962 yılı Bütçe kanunu oylamasına, 19.10.1960 Tarih ve 105 Sayılı Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun Teklifleri oylamasına da katılmıştır.²⁴³

²⁴² TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 808, 936); İrfan Baran'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2748.4.1); İrfan Baran'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2748.4.3); İrfan Baran'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2748.4.1); İrfan Baran'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2748.4.3).

²⁴³ MM ZC (22.01.1962, O:1, B:36: 117); MM ZC (30.04.1962, O:1, B:82: 82); MM ZC (27.02.1962, O:2, B:58: 719); MM ZC (10.09.1962, O:1, B:114: 426); BCA, 030.18.1.185.21.4.

III.1.5.1. Konya’da Bir Yüksek İslam Enstitüsü Açılıp Açılmayacağına

Dair Sorusu

26.12.1961 tarihinde İrfan Baran Konya’da bir Yüksek İslâm Enstitüsü açılmasının kararlaştırılmış olup olmadığı; kararlaştırılmış ise öğrenime ne zaman başlanabileceği hususlarının Milli Eğitim Bakanı tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasını rica etmiştir.²⁴⁴

İrfan Bey’in bu sorusuna dönemin Milli Eğitim Bakanı Hilmi İncesulu “7344 sayılı Kanun gereğince Yüksek İslâm Enstitüsü açılmak üzere 20’şer öğretmen, 4’er asistan, 4’er memur kadrosu alınmış, bunlardan biri İstanbul’da önce İmam Hatip Okulu binasında bilahare Fındıklı’da Namık Kemal İlkokulunda 19.11.1959 tarihinde faaliyete başlamış ve diğer ikisinin kadroları (L) cetvelinde bırakılmıştır. İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünün halen yatılı ve gündüzlü olmak üzere 221 öğrencisi vardır. Enstitü 1962 - 1963 öğretim yılı sonunda ilk mezunlarını verecektir. Bahis konusu kanun yürürlüğe girdikten sonra Konya’da bir müteşebbis heyet mahallen halktan toplanan teberrularla 5 katlı bir bina yaptırmış, eksiklerinin tamamlanması için Milli Birlik İdaresinden de 300 bin liralık bir yardım sağlanmışır. Ancak Konya’da yüksek seviyede din öğretimi yapacak bir öğrenim kurumunun muhtaç olduğu öğretim kadrosunu temin etmek güçlüğü karşısında bugüne kadar açılmamıştır. Yüksek İslam Enstitüsünün Konya’da açılabilmesi için yeterli bir öğretim kadrosunun teminine çalışılmaktadır. Bunu sağladığımız takdirde açmaktan ancak memnuniyet duyacağız” şeklinde cevap vermiştir.²⁴⁵

III.1.5.2. İçişleri Bakanlığı’nın Bütçesi Hakkındaki Konuşması

21.02.1962 tarihinde mecliste yapılan görüşmelerde İçişleri Bakanlığı’nın bütçesi gündeme gelmiş ve konuyla ilgili olarak CKMP Meclis Grubu adına İrfan Baran

²⁴⁴ MM ZC (22.01.1962, O:1, B:36: 112).

²⁴⁵ MM ZC (22.01.1962, O:1, B:36: 112).

bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında “Türk Milleti; hukuk, tarih ve hayat bakımından olduğu kadar idari mekanizma ve idare usulleri bakımından da çok köhnemiş bir imparatorluğun çöken enkazları arasından silkinerek fırlamış, ayağa kalkmış, bugünlere gelmiştir. Ancak hâlihazır durumumuzla kırk yıllık bir zamanın gerektirdiği maddi ve manevi irtifalara da ulaşabilmiş değiliz.

Biz, bugünkü idari teşkilâtımızı da ruh ve zihniyet, muamelât ve idare usulü bakımından ihtiyacı karşılar mahiyette bulmuyoruz. Hükümet ve teşkilatı, halkın dışında ve üstünde yalnız emreden bir varlık değildir. Hükümet ve teşkilatı sözle değil fiilen de halkın ve milletin hizmetinde olmalıdır. Vatandaşların işleri adalet ve eşitlik ölçüleri içinde yürütülmeli; halk ve idare münasebetleri özlenen demokratik sistemin kaplarını ruhlarına sindiren bir zihniyet içinde geliştirilmelidir. İdare âmirleri, iktidarların emrinde ve hizmetinde bir nevi protokol memurları görünüşünden de kurtarılmalıdır.

Bugün Türkiye'mizde mahalli idarelerin durumu yürekler acısıdır. Hizmetler dağınık, perişan ve kifayetsizdir. Mahalli idareler parasızlıktan muattal kalmış, borçlarını da ödeyemez duruma girmişlerdir. Bu idareler, personel bakımından da şişkin kadroları ile verimsizdirler. Genel bütçeye yük olmaktadır. Nitekim 80 milyon civarında gelire sahip özel idareler sadece personel masraflarını karşılayabilmektedirler. Belediyelerin borçları ise bir milyar yedi yüz milyonu aşmıştır. Senelerden beri ödeyemedikleri istimplâk borçları yedi yüz milyon lirayı bulmuştur. Özel idarelerin ve belediyelerin yeni mali ve hukuki imkânlarla takviye edilip şahsiyat ve hizmet gücüne kavuşturulması elzemdir. Köylerde ise mahalli hizmet diye hiçbir şey yoktur. Köy Kanunu işlememektedir. Uzun zamandan beri hazırlığı yapılan Köy Kanununun bir an evvel ihzârı temenniye şayandır. Salmanın kaldırılmasında fayda vardır. Ancak ihdası düşünülen köy Arazi Vergisinin, kaldırılması mutasavver Arazi Vergisinin ihyası, manası taşıyacağına işaret etmek isteriz.

Anayasamızın 116. maddesi mucibince mahalli idaremiz yeni baştan kurulup düzenlenmelidir. Bu değişiklikler sırasında, illere ve bucaklara tanınacak yetkiler, şahıslara değil il genel meclislerine ve bucak meclislerine ait olmalıdır. Valiler, kaymakamlar, bucak başkanlarının yetkileri sadece idare işlerine münhasır kalmalıdır. Böylece halkın idareye en geniş şekilde iştirakinin sağlanabileceğine inanıyoruz. Bucak, belediye ve iller idareleri faaliyetlerinin ihtisas heyetlerince hazırlanacak program ve planlara göre yürütülmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Zabıta çoklukla gösterilen şahitlerin beyanlarını tespitle iktifa etmekte bunu da gereğince değerlendirip derinleştirememektedir. Bu durum, birçok suçların faillerinin meçhul kalması veya delil kifayetsizliğinden faillerin kurtulmaları sonucunu doğurmaktadır. Asayiş, emniyet ve adalet yönünden ise bunun vahameti ortadadır. Bu bakımdan Hükümetin, zabitanın çalışma usullerini mevzuat ve muamelât bakımından ıslah; malzeme ve kalifiye personel yönünden gerekli tedbirleri ittihaz eylemesinde zaruret vardır. Trafik konusu da büyük eksikleri, eksiklikleri yanında çok kesif şikâyetlere yol açmaktadır. Trafik düzenine önem verilirken bu sahada çalışanların da dikkatle murakabelerinin temini halinde vatandaşların çeşitli ıstırapları da giderilmiş olacaktır” şeklinde düşünceleri grubu adına dile getirmiştir.²⁴⁶

III.1.5.3. Kıbrıs Olayları ve Meseleleri ile Hükümetin Bu Konuda Takip Ettiği ve Edeceği Politika Hususlarında Bir Genel Görüşme Açılmasına Dair Önergesi

03.02.1964 günü İrfan Baran meclise bir önerge vermiş ve bu önerge iki gün sonra gündeme alınmıştır. İrfan Bey önergesinde Kıbrıs olayları ve meseleleriyle Hükümetin bu konuda takip ettiği ve takip edeceği politika hususlarında Millet Meclisinde

²⁴⁶ MM ZC (21.02.1962, O:1, B:52: 108-111).

bir genel görüşme açılmasını teklif etmiştir. Teklifi mecliste okunduktan sonra bu konudaki düşüncelerini dile getirmiştir. Görüşmeler sırasında düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Muhterem arkadaşlar, son olaylarla nihai bir noktaya varan Kıbrıs meselelerinin Türk milleti için taşıdığı önem meydandadır. Kıbrıs'la Türk milletinin yakın ilgisi; Anayurt sahillerinin emniyeti ile münasebettar olmasından, tarihten, coğrafyadan, orada yaşayan soydaşlarının kaderleriyle ilgilenmekten ibaret değildir. Türk milleti, öteden beri beynelmilel haksızlıklara, korsanlıklara, haydutluklara karşı da reaksiyon göstermiş bir millettir. Söz ve imzaya millet olarak sadakat, ahde vefayı milli ve dini bir gelenek halinde yaşatmıştır. İmparatorluklar kurup idare ettiği devirlerde; beşeriyete karşı girişilmiş insanlık dışı hareketleri tediple adaleti tesis etmiştir. Türk orduları, din namına yapılan zulümle inleyen Balkanlarda, yerli halk tarafından hürriyet ve adalet getiren kuvvetler olarak beklenmiş, istenmiş ve karşılanmıştır. Atalarından kalan bu manevi hasletlerdir ki daha dün milletimiz, kendi vatandaşları açlık ve sefalet içindeyken öz halkının ihtiyaçlarına yetmeyen mahsullerinden bir kısmını, gemi gemi aç Yunanistan'a taşımıştı. O Yunanistan ki sadece 20 yıl evvel Türklüğü imha etmek için Anadolu topraklarında ilerliyordu.

Hak ve şeref duyguları için canından ve malından herkesten evvel vazgeçmesini bilen büyük Türk milleti; sınırlarının bir nefes ötesinde bigünah ve kaderleri çetin kendi soydaşlarının Saint Barthelmey Katliamını hatırlatan bir vahşetle imhaya kalkışılmasını mutaassıp ve muannit düşmanları gibi tabii bir soğukkanlılıkla seyretmek durumunda kalamazdı. Türk milletini temsil eden parlamentonun, olayların akışı içinde heyet olarak kâfi derecede sesi duyurulmamıştır. Hükümetten sorulacak hususlar da vardır. Şüphesiz hükümetin de söyleyecekleri olabilir. Muhterem arkadaşlarım, konuyu meclisinize bir soru ile getirmek ihtiyacı karşılamayacak; gensoru da henüz vuzuh içinde

bulunmadığımız için erken ve isabetsiz sayılacaktır. Olayların akışını beklemeyi düşünenler var. Fakat önümüzde de Marta kadar bütçe var. Meclisin sıkışık anında da olsa, bir gün tahsis edilerek bu milli davanın üzerine eğilmek ihtiyacını karşılamak için teklifte bulunduk. Milleti temsil eden meclis, olayların arkasından gitmek durumunda kalmamalıdır. Olaylara sahip olmalı, gerektiğinde hükümete de takaddüm etmelidir. Bu sebeple, konunun görüşülmesi erken değildir. Sokaktaki ve evlerdeki çocukları ve ihtiyarları, kadınları, hastanelerdeki hastaları ve hastabakıcıları bile kurşunlayan bir vahşet karşısında; Türk milletinin teselli kabul etmez ıstırabını insanlık âlemine karşı tarih önünde ifade etmek lazımdır. Daha dün uzak bir Asya ülkesindeki insanların hürriyetleri için genç evlatlarının hayatlarını büyük Türk milleti fedadan sakınmamıştır. Kendi sahilleri ötesinde, soydaşlarını katleden, evlerini, mülklerini, gasp ederek 25.000 insanı göçe zorlayıp bir temerküz kampında hapsedenlerin cezalandırılmasına niçin tevessül edilmediğini veya edilemediğini büyük Türk milletinin temsilcileri, kendi hükümetlerine bu kürsüden sormak ihtiyacındadırlar. Daha dün çok uzaktaki bir milleti korumak için evlatlarını ateşe atıp şehitler vermiş bir millet; elbette ki kendi soydaşlarına yapılan ve devam eden zulümlere rağmen önceden tanınmış müdahale ve koruma mekanizmasının neden harekete geçirilmediğini veya geçirilemediğini yalnız öğrenmekle yetinemeyecektir. Karşınızdakilerin vaktiyle bize tanıdıkları antlaşmalara bağlı haklarımızı, dostlukları ve vazife zaruretleri ve hikmetleri de öğrenmek isteyecektir. Dostluk uğruna düşmanlıklar kazanan bir millet olarak hasımlarımız gibi bu dostlarımızın da zulme karşı çıkmayıp zulme karşı ahdi haklarına dayanarak çıkmayı düşünenleri durdurmalarının sebebini de hükümeti ile birlikte araştırmak ihtiyacındadır. Bu dostların da bu davranışları karşısında elbette ki söyleyecekleri bulunabilir. Kaybettiklerinin acısı içinde, bir büyük temerküz kampına kapatılıp işsizlik, yoksuzluk, sefalet ve korkunun kahredici ellerinde günbegün

eridikleri aşikâr olan bir Türk kütlesinin yok edilmesi için zamanını silah gibi kullananlardan bu imkânın alınması için ne düşünüldüğünü öğrenmek ve ne yapılabileceğini de kararlaştırmak zorundayız. Durmadan zikzaklar yapan, her çıkışında, her seferinde, gerileyen ve bütün bunları da kazanılmış bir başarı veya merhale sayan Hükümetin takip ettiği ve edeceği politikasını izah ve teşrih etmesi, hesabını vermesi lüzumludur, Makarios son cevabında Birleşmiş Milletlere bağlı içinde NATO Kuvvetlerinin de bulunabileceği bir kuvveti kabul edebileceğini beyan ettiği halde bu eski Makarios planını son İngiliz Amerikan planının şartlı olarak kabulü şeklindeki takdim ve izahın ve anlayışın; keza Amerikan - İngiliz planının bizi nerelere kadar ve hangi istikametlere götüreceğinin de bir genel görüşmede tespitinde zaruret vardır.”²⁴⁷

İrfan Bey’in bu konuşması dönemin sorunlarından biri olan Kıbrıs sorunu hakkında bilgi verdiği gibi çözüm konusunda neler yapılabileceği hususundaki görüşleri de dile getirilmiştir.

III.1.5.4. Maliye Bakanlığı’nın 1964 yılı Bütçesi Hakkındaki Konuşması

28.02.1964 tarihli meclis oturumunda 1964 yılı Maliye Bakanlığı bütçesi hakkında konuşulurken İrfan Bey de CKMP Grubu adına söz alarak şunları söylemiştir: “Muhterem milletvekilleri gelirleri toplayan, devlet teşkilâtına ve hizmetlerine, millet ihtiyaçlarına tahsis eden bir müessese olarak Maliye Bakanlığının takip ettiği politikanın, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi hayatına en önde ve önemli derece tesir ettiği aşikârdır. Maliye Bakanlığı, Türk milletinin, devletinin ihtiyaçları için gelirleri toplamakta ve bunları yine bu müesseselerin ve milletin ihtiyacı için sarfta da en önemli derecede amil olmaktadır. Ancak, bu sarf şeklinde bugüne kadar süregelen kanuni de olsa bir tatbik şeklinin değiştirilmesi lüzumu kanaatindeyiz. Şöyle ki gerek komisyonlarda, gerek yüksek

²⁴⁷ MM ZC (05.02.1964, O:1, B:48: 328, 329).

meclislerle ilk önce masraf bütçeleri çıkarılmaktadır. Oysaki bir milletten alınacak vergilerin resimlerin ve harçların milletin mali imkânlarıyla, milli geliriyle mütenasip olması birinci derecede elzemdir. Millete ait milli gelire göre ona tahmil edilecek yük, vergi yükü tespit edildikten sonra, devletin yapacağı masrafların buna göre ayarlanması mantığa olduğu kadar, hakkaniyete ve ekonomik imkânlarla da uygun bir tutum yolu olacaktır. Oysaki gayet büyük bir serbestlik içinde, adeta hiçbir tehdit ihtiyacı hissetmeksizin masraf kalemleri gelişi güzel şişkin rakamlar halinde hazırlanmakta, komisyonlarda millet namına bu masrafları kısmakla görevli olanlar yeni masraf artışları için yarış yapmakta ve maalesef parlamentoda yeni masraf kanunlarıyla masraf hanesini alabildiğine şişirmektedir. Bundan sonra, masraflar tespit edildikten sonra yanlış ve ters bir istikamette olarak gelirlerin buna göre ayarlanması yoluna gidilmekte ve gerçek gelir kaynaklarıyla masrafları karşılayacak gerçek miktarlar bulunmadığı için samimiyetten uzaklaşarak hayali gelir tahminlerine gidilmektedir. Bununla da kalınmamaktadır. Mesele tersinden tutulduğu için peşinen kabul edilen masraflar bilahare millete bir yük tahmil eden gelir bütçesini de otomatikman ve bu masraflara uygun olarak arttıran bir mecburiyet oluşturmaktadır.

Bu bakımdan bütçelerin tanziminde ve müzakeresinde millettten temin edilecek gelirlere göre bir masraf tevzi yoluna gidilmesi ve bugün için takip edilmesi lazım gelen yeni bir yoldur kanaatindeyiz.

Merkez teşkilatlarındaki (D) cetvelleri, hizmet ihtiyaçlarından çok bir takım rahatlıkları temin eden adam kayırma cetvelleri halinde hâlâ yeni ilavelerle gelişmeye devam etmektedir. Merkez teşkilâtında hizmetlerle kıyaslanamayacak nispette insanlar taşranın sıkıntıları yanında üst üste dairelere yığılmışlardır. Bunlara tahsis edilen ve devlet için nereye kadar gideceği belli olmayan yeni bir masraf kayırması da taşıtlar meselesidir.

1964 bütçesinin Maliye Bakanlığı kısmına bir göz atarsanız sadece bu yıl alınacak taşıtlar bedelinin 30 milyon liradan fazla olduğunu müşahede edeceksiniz. Oysaki 1946 - 1950 arasındaki mücadeleyi hatırlayanlar 12 milyon liralık bir umumi taşıt masrafının ne büyük gürültülere sebebiyet verdiğini hatırlayacaklardır. Şimdi, yakıt ve personel masrafları hariç, bu bütçede bir yıl içinde temin ettiğimiz vasıtaların bedeli dahi 30 milyon lirayı aşmaktadır. Geçen yıl yaptığımız kabataslak hesaplara bu 30 milyon lirayı ilâve edecek olursanız, bugün Türkiye devletinin senelik vasıta masraflarının 100 milyon lirayı aştığını müşahede etmiş olacaksınız.

Muhterem milletvekilleri, nüfusunun büyük kısmı ilgisiz olan ve tarım sahasındaki nüfusunu sanayiye nakletmedikçe işsizlik meselesini halletmesine, iptidailikten kurtulmasına, kalkınmasına imkân olmayan bir memlekette, çok mahdut olan milli sermayenin, iş hanı, apartman, otel gibi hususi şahısların da yaptırabileceği ve yaptırmakta olduğu binalara bağlanması yerine daha prodüktif olan, millet için daha çok gelir sağlayacak ve böylece sanayileşme davamıza hizmet edecek olan sanayi sahasına aktarılmamış olması gibi sakın bir yola gidilmesi büyük bir hatadır. Türkiye'de devlet artık bina kurmaktan ve sadece kira getirecek olan beton yığınları ile kalkınma yapıyoruz, yatırım yapıyoruz edebiyatından vazgeçmelidir. Gerçek yatırım, milli geliri artırıcı istikamette ve istihale hizmet edici sahalarda olmalıdır. Mahdut olan sermaye kaynaklarını prodüktif olmayan bu sahalarda harcamakta herhalde isabet yoktur. Biran evvel böyle bir istikametten ayrılmakta, pahalı ve lüks binalar kurup, bunları kiraya verirken dahi, Turizm Bankasının, Ziraat Bankasının, Vakıfların yaptıracığı binalarda olduğu gibi, üstelik zarar etmekte mana yoktur.

Muhterem arkadaşlar, devlet borçlarında da artış temayüllerinin devam etmekte olduğu 1964 bütçesinin tetkikinden anlaşılmaktadır. Ancak, bilhassa dış borçların

azaltılması ve bu suretle de Türk devletinin üzerindeki ekonomik, hatta siyasi sahalara kadar varan baskıları azaltmak için milletçe katlandığımız fedakârlıkları iyi yollara harcamak suretiyle dış borçlar yekûnunu gitgide azaltmakta, büyük milli menfaatimiz vardır. Temin edilen krediler yüksek faizlidir. Üstelik bu faizler bazen resûlmalı (anapara) dahi geçmekte ve devlet bütçesine büyük yükler tahmil etmektedir. Nitekim 1964 yılı bütçesinde derpiş edildiği üzere iç borçların faizi 263 milyon, dış borçların faizi ise 212 milyon liraya baliğ olmaktadır. Bu suretle devletimizin bu yıl ödeyeceği sadece faiz miktarı 475 milyon liraya çıkmaktadır. Devletin, modern devletin borçlanması vakıa olağan bir hâdisedir. İleri devletlerde de rastlanan bir hâdisedir. Fakat Türkiye'nin dış ticaret muvazenesindeki açıklar sebebiyle, bilhassa dış borçlanmalar yüzünden son 15 seneden beri, nasıl büyük bir müşkülât içinde olduğunu düşünürseniz, dış borçlanmalarda artık iyi bir harcama yolu ile bir iyi istikamete yönelmenin zamanı geldiğine de inanıyoruz.”²⁴⁸

III.1.5.5. İstanbul Milletvekili Reşit Ülker'in, İstanbul'da Yayımlanan Bazı Dergi ve Kitapların Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkındaki Soru Önergesi ve Adalet Bakanı İrfan Baran'ın Sözlü Cevabı

19.09.1964 günü İstanbul Milletvekili Reşit Ülker, Adalet Bakanı İrfan Baran'a “İstanbul'da yayımlanan Düşünen Adam Dergisinin 11 ve 18 Eylül 1964 tarihli ve 2. sayılarına ek olarak verilen ve her sayı ile birlikte verilmekte devam edeceği anlaşılan ve yazarının Tekin Erer olduğu bildirilen “Yassıada ve Sonrası” adlı kitap formalarında 27 Mayıs 1960 Devrimi, Yüksek Adalet Divanı tarafından verilmiş olan hükümler, Yüksek Adalet Divanı Başkanı, Savcısı ve tüm olarak çok ağır bir şekilde kötülendiği açıkça görülmektedir. Bu yayın, 2 Mart 1962 tarihinde Millet Meclisine Başbakan Malatya

²⁴⁸ MM ZC (28.02.1964, O:2, B:65: 370-376).

Milletvekili İsmet İnönü, AP Genel Başkanı İzmir Milletvekili Ragıp Gümüşpala, CHP Genel Sekreteri Ankara Milletvekili İsmail Rüştü Aksal, CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, YTP Genel Başkanı Sakarya Milletvekili Ekrem Alican imzalarıyla verilen anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkında kanun teklifinin meclislerce kabul edilmesiyle kanunlaşmış olan 38 sayılı tedbirler hakkındaki kanuna aykırı değil midir? Aykırı ise şimdiye kadar yapılan muamele nedir? Cumhurbaşkanı ve başbakan özel afla ilgili kararnamelerini imzalamadan önce bu yayımdan haberdar edilmişler midir?” gibi sorular sormuştur.

Bunun üzerine İrfan Baran “İstanbul’da yayınlanan Düşünen Adanı isimli haftalık dergide formalar halinde verilmiş bulunan Tekin Erer imzalı (Yassıada ve Sonrası) isimli kitap muhteviyatının, neşrinden itibaren bütün formalarının İstanbul Cumhuriyet Savcılığınca dikkatle takip edilip, derginin 15.10.1964 tarihine kadar yayınlanan 6 sayısı ile birlikte verilen 96. sahifeye kadar olan kısmının muhtelif paragraflarında 38 sayılı anayasa nizamını, milli güvenlik ve huzuru bozan bazı fiiller hakkındaki kanununun 1. maddesinin A ve B bentlerine muhalefet edildiği sonucuna varıldığından, kitabın yazarı Tekin Erer ile sözü edilen derginin bahis konusu sayılarında sorumlu yazı işleri müdürlüğünü ifa eden diğer sanık İlhan Bardakçı haklarında 12.11.1964 gününde, İstanbul Sorgu Hâkimliğine kamu davası açıldığı ve diğer taraftan adı geçen sanıkların, (Formaların dergi ile beraber verilmesinin ve 28, 52. sahifelerdeki resimlerin Umumi Neşriyat Müdürü Hami Tezkan'ın emriyle kitaba konduğu) yolundaki beyanlarına istinaden 5680 sayılı Basın Kanununun 16. maddesinin 3. bendi dalaletiyle sözü edilen 38 sayılı kanuna göre ve aynı suçtan dolayı ve aynı kanunun 5. maddesi nazara alınmak suretiyle, derginin Umumi Neşriyat Müdürü bulunan Hami Tezkan hakkında kamu davası açılabilme üzere, anayasanın 79. maddesi hükmü dairesinde mumaileyhin yasama dokunulmazlığının

kaldırılmasının talep edildiği ve bu konuda bakanlığımıza tevdi edilen fezlekeli tahkikat evrakının, müteakip işlemlerin ifasına dalaletleri bakımından, 20 Kasım 1964 tarihinde başbakanlığa sunulduğu, bunu takiben, devam eden neşriyat sebebiyle, derginin 12. ve 15. sayıları ile birlikte verilen fasiküllerde de 38 sayılı kanuna muhalefet edildiği sonucuna varan İstanbul Cumhuriyet Savcılığının vaki isteği üzerine, adı geçen kanunun 5. maddesi hükmüne tevfi kan bu nüshaların mahkemece toplattırılmasına karar verildiği ve 26.04.1965 gününde ek bir talepname ile yazar Tekin Erer ile derginin 96. sahifesinden sonra sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü deruhte eden Muzaffer Zorlu haklarında aynı yer sorgu hâkimliğine kamu davası açıldığı, ayrıca söz konusu neşriyatın, evvelce dava açılan 96. sahifeden sonraki kısmı ile 125. sahifede başlayıp nihayete kadar devam eden ve tasvipkar bir ifade ile yayınlanan Tahkikat Komisyonu raporunun neşrinden dolayı da (Diğer sanıkların sorumluluk atfeden beyanları ve Tahkikat Komisyonu raporunun tarafımdan ilâveye konulduğu yolunda Hami Tezkan'ın vaki beyanı muvacehesinde 88 sayılı kanunun 1. maddesinin A, B ve D bentlerinin ihlâl edildiği neticesine varıldığından, hakkında kamu davası açılabilme üzere yasama dokunulmazlığının kaldırılması talep edilip, İstanbul Cumhuriyet Savcılığının 26.04.1965 günlü fezlekesi ile bakanlığımıza gönderilen tahkikat evrakı, keza müteakip işlemlerin ifasına dalâletleri için, 10.05.1965 gününde başbakanlığa sunulmuştur. İstanbul Cumhuriyet Savcılığının bu konudaki bildirimleri ve ilgili dosyanın tetkiki ile bu arz ettiğim malûmatı bilgilerine sunuyorum. Önergenin son paragrafında (Cumhurbaşkanı ve Başbakanın özel afla ilgili kararnameleri imzalamadan önce bu yayından haberdar edilip edilmedikleri) sorulmakta ise de, memleketimizde her ne suretle olursa olsun işlenen ve kamu adına takibi gerektiren bütün suçlar Cumhuriyet Savcıları tarafından önemle takip edildiği ve diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hükümlerine göre yapılan tasarruflara etki yapabilecek herhangi

bir husus düşünülmediği için, bakanlığımızca Sayın Cumhurbaşkanına ve Başbakanına bu konuda bir bilgi verilmemiştir” diye cevaplamıştır.²⁴⁹

III.1.6. Mehmet Faruk Sükan'ın Hayatı

Mehmet Faruk Sükan, 1921 yılında Karaman'da doğmuştur. Babasının adı Mahmut Hamdi, annesinin adı ise Kadın Kız'dır. Mehmet Faruk Bey, ilkokul ve ortaokulu Karaman'da, liseyi Konya'da okuduktan sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Daha sonra Paris'te ihtisas yapmıştır. Fransızca bilmektedir. Mehmet Faruk Bey dâhiliye mütehassısı ve serbest doktor olarak faaliyet göstermiştir. Aynı zamanda 1955 yılında Ereğli Belediyesi'nde meclis üyeliği ve 1957'de ise belediye başkanlığı görevinde bulunmuştur. Kendisi 5 kez meclise girmeye hak kazanmıştır. 1961 yılı seçimlerinde Adalet Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XII. yasama dönemine, 1965 yılı seçimlerinde yine aynı parti ve ilden XIII. yasama dönemine, 1969 yılı seçimlerinde Konya Bağımsız Milletvekili (seçimlerden sonra Demokratik Parti'ye katılmıştır) olarak XIV. yasama dönemine, 1973 yılı seçimlerinde Demokratik Parti'den Konya adayı olmuş ve XV. yasama dönemine, 1977 yılı seçimlerinde ise yine Demokratik Parti'den (seçimlerden sonra önce bağımsız olmuş sonra Adalet Partisi'ne katılmıştır) XVI. yasama dönemine katılmıştır. Mehmet Faruk Sükan bakanlık da yapmıştır. 29. Hükümet döneminde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı, 30. Hükümet döneminde İçişleri Bakanı, 42. Hükümet döneminde ise Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olmuştur. Evli ve 4 çocuk babasıdır. 03.01.2005 tarihinde vefat etmiştir.²⁵⁰

²⁴⁹ MM ZC (09.06.1965, O:2, B:125: 30, 31).

²⁵⁰ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 810, 874, 938, 1004, 1068); Mehmet Faruk Sükan'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.1); Mehmet Faruk Sükan'ın II. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.2); Mehmet Faruk Sükan'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.3); Mehmet Faruk Sükan'ın V. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.5); Mehmet Faruk Sükan'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.1); Mehmet Faruk Sükan'ın II. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.2); Mehmet Faruk Sükan'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.3); Mehmet Faruk Sükan'ın IV. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.4); Mehmet Faruk Sükan'ın V. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.5).

III.1.7. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri

XII. yasama döneminde Mehmet Faruk Sükan'ın Türk Hava Yolları ile ortak çalışan Seri Havacılık Servisinde çeşitli suiistimler ve yolsuzluklar yapıldığı hakkındaki neşriyatın doğru olup olmadığına dair yazılı sorusunu ve Konya Ovasında vuku bulan fırtına ve şiddetli rüzgârdan mütevellit meydana gelen hasarın mahalleriyle miktarının tespit edilip edilmediğine dair sorusunu ilgililere sormuştur. Bunların dışında Plan Karma Komisyonu Raporu, 1963 yılı XII. Türkiye Büyük Millet Meclisi bütçesi ve 1963 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi münasebetiyle söz almıştır. Faruk Sükan'ın, siyasi ve askeri görüşmelerde muhalefet partilerinin de fikrinin alınmasına dair konuşması, son aylarda geçen önemli olaylar hakkında hükümetin meclise açıklama yapmamış olmasının sakıncalı olacağına dair demeci, yaklaşan mahalli seçimler dolayısıyla yapılan menfi propagandalar hakkında tedbir alınmasına ve hükümetin tavzifte bulunmasına dair demeci, Ankara Halk Sağlığı Akademisi kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısının öncelik ve ivedilikle görüşülmesine dair önergeleri bulunmaktadır.

Mehmet Faruk Bey bunların dışında Yatırımlar Finansman Fonu Teşkil ve Tasarruf Bonoları İhracı Hakkındaki 5 Ocak 1961 Tarihli ve 223 Sayılı Kanunun 9'ncu Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun oylamasına da katılmıştır.²⁵¹

III.1.7.1. Türk Hava Yolları ile Ortak Çalışan Seri Havacılık Servisinde Çeşitli Suiistimler ve Yolsuzluklar Yapıldığı Hakkındaki Neşriyatın Doğru Olup Olmadığına Dair Yazılı Sorusu ve Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar'ın Yazılı Cevabı

16.04.1962 günü Faruk Sükan Ulaştırma Bakanlığı'na "15 Nisan 1962 gün ve 4461 sayılı Yeni İstanbul gazetesinin 1. sayfasında Seri Şirketi çiftlik gibi idare ediliyor başlıklı yazıda THY ile ortak çalışan Seri Havacılık Servisinde suiistimal ve çeşitli

²⁵⁰ MM ZC (22.01.1962, O:1, B:36: 112).

²⁵¹ MM ZC (27.04.1962, O:1, B:81: 36).

yolsuzluklardan bahsedilmekte ve Umum Müdür emekli Albay Selâhattin Ozan itham edilmektedir.

1. Şirketin salahiyetli şahıslardan birisi tarafından açıklandığı bildirilen ve 10 madde halinde sıralanan vazifeyi kötüye kullanma ve yolsuzluk, iddia ve isnadının doğruluk derecesi ve mahiyeti nedir?

2. Vaki ihbar neticesinde yaptırılmış bir teftiş ve açılmış bir tahkikat mevcut mudur?” sorularını sormuştur.²⁵²

Bunun üzerine Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar yazılı olarak cevap vermiş ve “15 Nisan 1962 gün ve 4461 sayılı Yeni İstanbul gazetesinde yapılan neşriyata takaddüm eden günlerde Uçak Servisi T.A.Ş. hakkında çeşitli kanallardan olunan ihbarlar üzerine adı geçen şirketin umumi durumu Umumi Murakabe Heyeti uzmanı, Maliye Bakanlığı ve Bakanlığımız müfettişlerinden müteşekkil bir heyet marifetiyle tetkik ettirilmiş ve alınan rapordan netice itibariye, şirketin umumi durumunun memnuniyet verici görülmediği ve istikbalinin de karanlık bulunduğu ve bu hali ile hizmete devam edemeyeceği anlaşılmıştır. Şirketin en büyük sermayedarı bulunan THY Genel Müdürlüğü’ne durum aksettirilmiş ve Seri Şirketinin 26.04.1962 tarihinde mukarrer Genel Kurul toplantısında bu rapor münderecatı açıklanarak bu şirket hakkında bir karara varılması bildirilmiştir.”²⁵³

III.1.7.2. Konya Ovasında Vuku Bulan Fırtına ve Şiddetli Rüzgârdan Mütevellit Meydana Gelen Hasarın Tespit Edilip Edilmediğine Dair Sorusuna Tarım Bakanı Cavit Oral’ın Sözlü Cevabı

02.04.1962 tarihinde Faruk Sükan Tarım Bakanı Cavit Oral’a şu soruları sormuştur: “1. Konya ovasında Mart ayının son haftasında vukua gelen fırtına ve şiddetli

²⁵² MM ZC (27.04.1962, O:1, B:81: 32, 33).

²⁵³ MM ZC (27.04.1962, O:1, B:81: 32, 33).

rüzgârdan mütevellit ekim sahalarındaki hasarın mahalleri ve miktarı tespit edilmiş midir, edilmişse ne kadardır?

2. Zarar gören çiftçilere ne şekilde bir yardım düşünülmektedir?

3. Orta-Anadolu ovasında fırtına ve rüzgârların yaptığı erozyon Türkiye ölçüsünde ziraat sahalarında hasar ve kuraklığa sebebiyet vermekte ve netice itibariyle büyük mikyasta zirai istihsalin düşmesine amil olmaktadır. Rüzgâr erozyonlarının önlenmesi hususunda Tarım Bakanlığınca ne gibi tedbirler düşünülmekte ve bu işe ait program ve çalışmalar hangi safhada bulunmaktadır? Tedbir ve tasavvurların realize edilebilmesi için dış yardımlardan faydalanılmakta mıdır?

4. 1962 yılı faaliyet programına hangi mıntıklar dâhil edilmiştir ve ne miktar tahsisat ayrılmıştır?”²⁵⁴

Bunun üzerine Tarım Bakanı şu cevabı vermiştir: “1. Konya bölgesinde Mart ayının son haftasında vukua gelen fırtına ve şiddetli rüzgârlardan mütevellit ekim sahalarındaki hasarın mahalleri, genişliği ve hasar durumları Konya Valiliğince ve Topraksu Bölge Müdürlüğünce tespit edilmiştir. İlk alınan malûmatlara göre Konya'nın Karapınar, Karaman, Çumra, Ereğli ve Cihanbeyli mıntıklarında ceman 434.690 dekar arazideki hububat ekimi ve nadas arazisi rüzgâr erozyonu sebebiyle zarar görmüştür. Bilhassa Karapınar kazasında öteden beri vukua gelen rüzgâr erozyonu arazinin zirai kıymetini kaybettirdiği gibi bu kasabanın ve civardaki 17 köyün insan ve hayvan hayatını tehdit etmektedir. Bundan başka Kırşehir vilâyetinde 15.000 dekar arazinin de bu fırtınadan zarar gördüğü tespit edilmiştir. Niğde ve Eskişehir vilâyetlerinde de rüzgâr erozyonu zararı mevcuttur. Netice itibariyle Orta - Anadolu'nun büyük bir kısmı rüzgâr

²⁵⁴ MM ZC (02.05.1962, O:1, B:83: 107-109).

erozyonu zararına maruz kalmıştır. Bu cümleden olarak Balâ Devlet Çiftliğinde 4.000 dekar; Malya Devlet Çiftliğinde ise 2.300 dekar arazide hububat büyük hasara uğramıştır.

2. ve 3. soruların cevabı: Orta - Anadolu'da fırtına ve rüzgârların meydana getirdiği erozyonun ehemmiyetli nispetlerde hasar ve kuraklığa sebebiyet verdiği ve netice itibariyle zirai istihsalin düşmesine amil olacağı tabiidir. Rüzgârın erozyona sebebiyet vermesi takip edilen ziraat sistemi, ziraat tekniği, hayvancılık, hayvan otlatma tarzı başka bir ifade ile arazi kullanma şekliyle alâkalı bir mevzudur. Rüzgâr erozyonu daha ziyade kurak ve yarı kurak bölgelerde meydana gelir. Memleketimizin büyük bir kısmı ise bu karakterdedir. Son on sene zarfında makinalı ziraatla birçok mera arazisinin ziraata açılmasıyla toprağı tutan bitki örtüsünün ortadan kalkması, takip edilen nadas sisteminde geniş arazi sathının çıplak olması ve ekili sahalardaki hububatın kıştan küçük ve zayıf çıktığından koruyucu bir örtü teşkil edememesi Mart ve Nisan aylarında esen rüzgârların toprak tanelerini kopararak harekete geçirmesi ve savurmasına sebep olmaktadır. Keza, bu müddet zarfında hayvan sayısındaki artış, mera arazisinin otlatma kapasitesinin düşmesine dolayısıyla çok ağır otlatılmasına sebep olmuş, hasat edilen tarlalarda anızın otlatılması, hayvan gübresinin yakacak olarak kullanılması ve nadas sistemi toprağı tutan ve toprağa hayatiyet veren organik maddenin düşük olmasına ve bütün bunlar toprağın su ve rüzgârla kolayca harekete geçmesine yol açmıştır. Kurak ve organik maddece fakir olan bu bölge topraklarında diskli pulluk gibi toprağı ufalayan toprak işleme aletlerinin kullanılması da toprak yapısının bozulması ve dolayısıyla erozyon şiddetinin artmasına sebep olmaktadır. Aynı zamanda ticaret gübreleri de az kullanıldığından hububat kıştan pek zayıf olarak çıkmaktadır. Bundan böyle, bu şartlar altında Mart ve Nisan aylarında esen şiddetli rüzgârların rüzgâr erozyonunu meydana getireceği tabiidir. Keza içinde bulunduğumuz Nisan ayında da tekrar rüzgâr erozyonuyla karşılaşmak ihtimali mevcuttur. Bu sene 23

Mart tarihinde Kuzey - Amerika'dan gelen rutubetsiz güney rüzgârları saatte 80 - 110 km süratle bütün Orta - Anadolu'yu kat ederek yukarda daha önce bildirilmiş olan mahallerde şiddetli erozyona sebebiyet vermiştir. Bu yıl rüzgâr erozyonu meydana gelen sahaların yağışları normalin altında olmuş ve rüzgârın rutubetsiz oluşu erozyonun şiddetini artırmıştır. 1956 yılının 16 - 17 Nisan'ında da Orta - Anadolu'da şiddetli rüzgâr olayları kaydedilmiş, daha o zaman durumun ciddiyetini gören Tarım Bakanlığı Orta - Anadolu'daki muhtelif devlet üretme çiftliklerinde ceman 80.000 dekar arazi üzerinde erozyona karşı tedbirler almıştır. Bunlar hâkim rüzgâr istikametine dik şeritvari ekimlerdir. Bu usulde tarlalar 50 veya 100'er metrelik şeritlere bölünerek nadas iki ekili şerit arasına getirilmektedir. Ve nadas şeritleri Mart ve Nisan aylarına kadar anızla bırakılmaktadır. Toprak işleme karasaban prensibindeki graham pulluğu ile yapılmış yabancı ot kontrolü için rod weederler kullanılmıştır. Bugün de bu ekim sistemleri devam etmektedir. Artık bu çiftliklerde toprağı ufalayan diskli aletler kullanılmaktadır. Nitekim bu fırtınanın tesir sahasına giren çiftliklerde rüzgâr şeritli ekiminin tatbik edildiği sahalarda rüzgâr erozyonu zararı görülmemiştir. Hâlbuki aynı çiftliklerde rüzgâr erozyonu tedbiri alınmayan kısımlarda çiftçi arazisinde olduğu gibi hasar görülmüştür. Tarım Bakanlığı bir an önce bu nevi müspet çalışmaları ve diğer erozyon önleyici metot ve tedbirlerin tatbikatını bu seneden itibaren çiftçi arazisine intikal ettirmeye başlamıştır. Ancak, oldukça geniş sahalarda vukua gelmekte olan rüzgâr erozyonunu önlemek için alınacak tedbirler arazinin kullanma şekillerinde değişiklik yapmak, yem bitkisi yetiştirmek imkânlarında ve mümkün olan yerlerde yeraltı sularından da istifade etmek suretiyle kuru ziraatı sulu ziraata çevirmek, çiftçinin ziraat tekniğini değiştirmek, mera tesis ve ıslahı yapmak gerekmektedir. Konya'nın Karapınar ilçesindeki rüzgâr erozyonunun önlenmesi için 10 yıllık bir program hazırlanmış ve bu program gereğince toprak etütlerine 1961 yılında

başlanmış, halen 70.000 dekar sahanın istikşafı, toprak etütleri tamamlanmış bulunmaktadır. PL-480 buğday yardımı adı altında hazırlanan 5 yıllık bir proje gereğince Amerika'dan 504.000 ton buğday yardımı alınacaktır. Halen tatbik etmekte oldukları ziraat sistemini arazi kabiliyetine uygun olarak başka bir verimli şekle çevirmek isteyecek olan çiftçi gruplarına tahsis edilecek bu buğdayın 127.500 tonu rüzgâr erozyonuna maruz tarlalarda bir münavebe dâhilinde daimi bir örtü ve şerit ekimi yapılmasında, mera haline çevrilmesinde ve rüzgâr kıranlar tesisinde bu araziden gelir alınıncaya kadar geçecek müddet zarfında çiftçilere verilecektir.

4. 1962 yılında Karapınar ilçesine toprak etütlerine devam edilecek ve ıslah çalışmalarına başlanacaktır. PL-480 buğday yardımı projesinin tatbikatına 100.000 dekarlık bir sahada 10.000 ton buğday yardımı ile başlanacaktır. Çumra, Ereğli, Karaman, Cihanbeyli, Aksaray ve Karapınar ilçelerinde ön etütlere başlanılmıştır. Gözlü Devlet Üretme Çiftliklerinde ve Karapınar ilçesi dâhilinde birer toprak muhafaza araştırma istasyonu kurulacaktır. Etüt, tatbikat ve araştırma işleri için 1962 yılında 750.000 TL tahsisat ayrılmıştır.”²⁵⁵

III.1.7.3. Başbakanlık Tezkeresi, Kalkınma Planı ile Cumhuriyet Senatosunca Kabul Edilen Değiştirgelere Dair Plan Karma Komisyonu Raporu Münasebetiyle Söz Alması

21.11.1962 günü yapılan oturumda Birinci Beş Yıllık Kalkınma planı görüşülmeye başlanmış ve görüşmeler sırasında Faruk Sükan da araya girerek söz almıştır. Kendisi Plan Karma Komisyonu Raporu dolayısıyla şu açıklamaları yapmıştır: “Plan daha ziyade devlet sektörüne dayanan bir esas üzerine bina ettirilmiş olduğundan sermayenin bu sahaya akmasını sağlayacak şekilde tertiplenmiştir. Bunun tabii bir neticesi olarak devlet

²⁵⁵ MM ZC (02.05.1962, O:1, B:83: 107-109).

sektörü lehine, hususi sektörün zayıflaması neticesini verecek ve esasen serbest teşebbüs aleyhine mevcut olan dengesizlik bu planın tatbikatı ile daha da büyüyecektir. Planın müdafaası yapılırken söylenenler ise bunun aksini gösterir ve temenni eder bir mahiyette olduğu da nazara alınarak planın memleket ihtiyacına ve bu beyanlara uygun olarak tanzimi bir zaruret halini almış bulunmaktadır.”²⁵⁶

Aynı zamanda kalkınma planı tasarısı görüşülürken tasarıya “kalkınma planı tasarısında toplum kalkınması (köy kalkınması) bölümünün 72. sayfa ikinci satırında; bu konuda idari tedbirler yanında örnek bölge çalışmaları da yapılacaktır cümlesinden sonra bu çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla bölgede (teknik, sanayi ve kültür merkezleri kurulur.) cümlesinin ilâvesini” arz ve teklif etmiştir.²⁵⁷

III.1.7.4. 1963 Yılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi Münasebetiyle Yapılan Görüşmelerde Söz Alması

13.02.1963 günü yapılan görüşmeler sırasında Mehmet Faruk Sükan da söz alarak Milli Saraylar konusunda şu soruları sormuştur: “Birincisi: Dolmabahçe Sarayında son iki sene zarfında 4 - 5 bin kalem kıymetli ve nadide eşyanın yer değiştirdiği, hatta bir kısmının nerede olduğunun bilinmediği söylenmektedir. Bundan Riyaset Divanının haberi var mıdır? Bunların ne tarzda tanzimi yapılacaktır? Çünkü saray eski tarihi hüviyetini ve orijinalitesini kaybetmiştir. Riyaset Divanı nasıl ve ne gibi bir heyet marifetiyle bunu yeniden tanzim ettirecektir?

İkincisi: Saraylar ücretsiz olarak ziyaret ettirilmekte ve turistler, günlerce sarayların önünde bekletilmektedir. Batı memleketlerinde, saraylar ücretle gezdirilmekte ve bazı değerli nadide eşyalar, kaybolur mülâhazası ile gösterilmemektedir, bu doğru

²⁵⁶ *MM ZC* (21.11.1962, O:2, B:11: 517, 525).

²⁵⁷ *MM ZC* (21.11.1962, O:2, B:11: 517, 525).

değildir. Tarihi ve milli mefahirin halkımıza ve turistlere teşhiri lüzumlu ve faydalıdır. Bu itibarla bunların tanzimi ve ücretle gösterilmesi hususunda divan ne düşünmektedir?

Üçüncüsü: 1960-1962 yılları arasında Dolmabahçe'nin ve diğer sarayların restorasyonunda usulsüzlüklerin olduğu, gerek meclis hesaplarını inceleme komisyonunda ve gerekse alâkalı murakıplar tarafından tespit edilmiştir. Buna ait bir rapor var mı? Kimlere ne tarzda ve ne şekilde bu iş ihale edilmiştir?²⁵⁸

Bu sorular üzerine Millet Meclisi İdare Amiri Celâl Sungur şu cevabı vermiştir: “İhtilâlin arifesinde, geçen son on sene zarfında, Milli Saraylardan pek çok eşyanın sağa, sola gittiği söylenmiş idi. 27 Mayıs'ın mahkûm ettiği devrede dahi Milli Saraylardan hiçbir şey bir tarafta kaybolmamıştır. 1960'tan bu yana hiçbir şeye ziyan gelmemiştir. Bazı saraylarda, sarayların Millet Meclisine bağlı olmadığı zamanlarda, ufak tefek eşya zayi olmuşsa da, Atatürk'ün emriyle saraylar Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlandıktan sonra saraylardan bir şey kaybolmamıştır. İhtilâlden sonra Milli Birlik İdaresi saraylara müdahale ettiği zaman şu durum tespit edilmiştir: Birçok tarihi sobalar ve saire, kilimler, halılar bodrumlarda muhafaza edilmekte imiş. İhtilâl idaresince buradaki eşyalar tekrar onarılarak tefriş edilmek yoluna gidilmiş. Yani bazı salonların, boş kısımların tekrardan ihyası ve gösterilmeye hazır vaziyete getirilmesi yoluna gidilmiş ve bu seçimlere kadar devam etmiştir. Bu arada, bir de envantere başlanmıştır. Ancak, seçimlerden sonra, Riyaset Divanı, vermiş olduğu bir kararla bu envanteri durdurmuş bulunuyor. Şimdi bugün halen görevde bulunan Riyaset Divanı, Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu ve murakıp arkadaşlarımızla teşriki mesai ederek Mart'tan itibaren yeniden envanter yaptırılmasına ve buranın yeniden düzenlenmesine karar vermiştir. Ziyaret konusuna gelince, haftada iki gün buranın ziyaret günleridir. Herkes bunları ziyaret edebiliyor yalnız

---

²⁵⁸ *MM ZC* (13.02.1963, O:2, B:48: 445).

bu ziyaret ticari mi olsun, yoksa olmasın mı? Gelenler her zaman gezsün mi, gezemesin mi mevzuu ayrıca tetkike değer bir hâdisedir. Çünkü bu milli saraylara bugün kıymet biçilemiyor. Ahşap binalardır, bir yangınla bu milli mefahirimiz yok olabilir. Ziyaretlerin takdidi bundan ileri gelmektedir. Restorasyon işleri Meclis Riyasetinin kontrolü altında 1955'ten bugüne kadar yürütölmekte olup bir suiistimal tespit edilememiştir.”²⁵⁹

Faruk Sükan istediğı cevabı aldığı için oturuma devam edilmiştir.

III.1.7.5. 1963 Yılı Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

17.02.1963 günü yapılan Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi münasebetiyle Faruk Sükan da söz alarak bazı sorular sormuştur: “1. NATO Bakanlar Konseyi tarafından üye memleketler arasında ilmi ve teknik iş birliğini sağlamak, ilim adamı ve teknik personel adedini artırmak maksadıyla kurulmuş bulunan NATO İlim Komitesi tarafından hazırlanan programa göre, memleketimizde 1960 yılı için 148.400 dolar; 1962 için 226.600 dolar, 1963 yılı için 296.800 dolarlık burs verilmesi kararlaştırılmıştı. Acaba bu burslar temin edilmiş midir, edilmişse, kimlere ve hangi müesseselere verilmiştir?

2. NATO İlim Komitesi üye memleketlerde ilmi araştırmaları teşvik maksadıyla üniversite ve diğer ilim müesseselerine araştırma projeleri vermektedir. Bizim üniversitemize ve ilim kurumlarımıza bu tarzda projeler verilmiş imidir? Verilmiş ise hangi müesseselere verilmiştir? Ve mahiyetleri nedir?

3. Yüksek vasıflı ve milletlerarası değer taşıyan sanatkârlara verilen sanat mükâfatı acaba ilim sahasında da isim yapmış keşiflerde bulunmuş şöhret yapmış Türk

²⁵⁹ MM ZC (13.02.1963, O:2, B:48: 445).

ilim adamlarına da teknik mükâfatı olarak verilmesi hususunu hedef tutan bir kanun tasarısının getirilmesi vekâletçe düşünülmekte midir?”²⁶⁰

Daha sonra Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatiboğlu sadece Faruk Bey’in değil tüm milletvekillerinin sorularına birden cevap vermiştir.²⁶¹

III.1.7.6. Siyasi ve Askeri Görüşmelerde Muhalefet Partilerinin de Fikrinin Alınmasına Dair Konuşması ve Başbakan İsmet İnönü’nün Cevabı

29.04.1963 günü yapılan oturumda Faruk Sükan söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: “Geçen hafta Ankara’da Türkiye için hayati ehemmiyet taşıyan askeri ve siyasi müzakereler cereyan etmiştir. Dost Amerika Birleşik Devletleri Hariciye Vekili Dean Rusk, Başkan Kennedy’nin Özel Temsilcisi Amerika Genelkurmay Başkanı General Taylor ve onu takiben de İngiliz Hariciye Nâzırı Lord Home memleketimize, Ankara’ya gelmişler ve temaslarda bulunmuşlardır. Kıymetli arkadaşlarım, bu temaslar hakkında bugüne kadar Büyük Meclise ve milletvekillerine duyurulması iktiza eden kadarı da olsa malûmat verilmemiştir. Biz, milletvekilleri olarak ve parlamento olarak, gerek dış basında ve gerek iç basında bu mevzuda yer alan tefsirler ve neşriyat kadarına vâkıf bulunmamaktayız. Ankara temaları, gerek dostlarımız nezdinde, gerekse dünya efkârı umumiyesinde ehemmiyetli telakki edilmektedir. Sayın Milli Savunma Vekili Beyefendi, bugün yalnız Başkan Kennedy’nin Özel Temsilcisinin NATO içinde nükleer kuvvete iştirak mevzunda kısaca malumat verdiler. Sayın arkadaşlarım, verilen malumat dahi değil dış sahada, iç basınıımızdaki tefsirler yanında bile kifayetsiz kalmaktadır. Bunu şunun için arz ediyorum arkadaşlar; milli kaderimizle ilgili, milli savunma ve milli güvenliğimizle ilgili konular üzerinde, her halde Millet Meclisinin ve milletvekillerinin malûmatları olması iktiza eder. Fakat her nedense bugüne kadar bu, âdet teamül halinde Millet

²⁶⁰ MM ZC (17.02.1963, O:3, B:52: 166).

²⁶¹ MM ZC (17.02.1963, O:3, B:52: 166).

Meclisinde tatbik edilmemektedir. Meselâ, Türkiye'nin nükleer kuvvete iştiraki halinde tahaddüs edecek askeri ve mali külfetler mevzuunda ve tahaddüs edecek stratejik problemler konusunda dünya matbuatında çeşitli tefsirler yapılmaktadır. Buna muvazi olarak bilhassa şu hususu da arz etmek istiyorum; Jüpiter Füzelерinin Türkiye'ye kurulması sırasında Moskova'ya paralel olarak yurdumuzda o zaman uyandırılan telaş ve propaganda aynen bugün de yapılmaktadır. Yurttaki son senelerde şu tarzda nükleer kuvvete iştirakimiz halinde şu menfi propaganda yapılmaktadır: Eğer Türkiye nükleer kuvvete, vurucu kuvvete iştirak edecek olursa yıldırımlar, şimşekler Türkiye'nin üzerine çevrilecektir ve Türkiye kaldıramayacağı kadar mükellefiyetlere sürüklenecektir. Yine aynı tarzda, yeni bulunan, yeni keşfedilen atomik silahlar muvacehesinde NATO camiası içinde Türkiye stratejik ehemmiyetini kaybetmiş ve terk edilmiş bir duruma sevk edileceği cihetle politikasını yeni baştan gözden geçirmeli tarafsız bir politika takip etmeli ve hatta Rusya ile de anlaşmak cihetine gitmelidir tarzında menfi, yıkıcı, Milli Savunma gücümüzü sarsıcı mahiyette menfi propagandalar yapılmaktadır. Gönül isterdi ki Hükümet bu mevzuda daha aydınlatıcı ve daha sarıh malumat versin. Biz, elbette ki devlet sırrı mülahasasıyla ve devletin menfaatleri icabı verilmesinde mahzur görülen malumatı istemiyoruz! Askeri sırların ve askeri yönden mahzurlu görülen kısımların açıklanmasında hiçbir iddiamız yoktur, ama verilmesi zaruri olan malûmat dahi Büyük Meclise ve milletvekillerine verilmemektedir arkadaşlarım. Arkadaşlarım, Ankara'da cereyan eden müzakereler münasebetiyle şahsen çok mühim addettiğim bir nokta hususunda dikkatlerinizi çekmek ve bunu arz etmek istiyorum. Parlamentomuzun tereküp tarzı itibariyle, bütün parlamentoyu teşkil eden partiler, dış politikada esas itibariyle mutabıktırlar. Yalnız, dış politikamızın gerçek manada milli bir hüviyet ve karakter taşıması için riayet edilmesi lazım gelen bazı temel unsur ve şartlar vardır. Biz de bu şartların başında memleket kaderi ile ilgili dış

meseleler ve müzakereler cereyan etmeden önce iktidarın ve Hükümet Başkanının, muhalefetin de görüşünü alması ve muhalefetin de fikirleriyle mücehhez olarak müzakerelere katılması milli menfaatlere uygun olduğu kanaatini taşımaktayız. Esas itibariyle bu cihet, demokratik garp memleketlerinde normal bir âdet halinde ve bir lazımedir. Bu itibarla bir nokta üzerinde hassasiyetle durulması lazımdır. Diğer taraftan Sayın Başbakan muhalefeti devirlerinde 10 sene mütemadiyen bu mevzu üzerinde hassasiyetle durmuş, gerek sözcüleri ve gerekse kendileri bu hususta ısrarla şikâyet etmişlerdir. Diğer taraftan, 2. Koalisyon Hükümeti teşkil edilirken Adalet Partisi Heyetiyle yaptığı görüşmede mühim iç ve dış meselelerin zuhuru halinde muhakkak surette muhalefetin görüşünü almak, onların da desteğini istemek zaruretinin ifade buyurmuşlardı. Bu itibarla bugüne kadar bu lazıme, bu demokratik yol yerine getirilmemiş ve tatbik edilmemiştir. Bu vesileyle bir hususu arz etmeme müsaadelerinizi rica edeceğim. Hükümetin görüşmelerde ve müzakerelerde bulunduğu Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk, bilhassa Amerika'nın hariciye politikasının tespitinde ve demokratik bir memleketin dış politikasının tespitinde iktidar ve muhalefet münasebetlerine ve dış politikanın tespitinde muhalefetin görüşünün alınmasına bilhassa önem veren bir şahsiyettir. Bu ifade Kennedy'nin Dean Rusk hakkında sözüdür. O halde, Dean Rusk'la yapılan müzakerelerde ve bu zihniyette olan bir kimseyle yapılan memleket kaderi ile ilgili olan bir müzakerede, her halde memlekette büyük halk kütlelerini sinesinde toplayan muhalefetin görüşünün de tespiti, milli menfaatlerimiz bakımından lazım ve şart idi. Bu lazımenin hiç değilse bundan sonra yerine getirilmesini hassaten istirham ediyorum. Eğer bu memlekette çok partili demokratik nizamı inanıyorsak onun vecibelerini, her türlü peşin hükümlerden, hislerden tecerrüt ederek yerine getirmek iktidarın ve Hükümet Başkanının başlıca vazifesi olmalıdır. Arkadaşlar, bir hususa bilhassa işaret etmeme müsaadelerinizi rica ediyorum. Bu

tarzda takip edilecek bir dış politika elbette ki çok daha memleket menfaatlerine hadim olacak ve müsmir olacak ve memleket menfaatleri için uygun olacaktır. Yine bu görüş ve bu zihniyettir ki, Türkiye'nin içinde bulunduğu buhranlardan kurtulma yolları bulunmuş olacaktır. Bunu samimiyetle, şahsen bir milletvekili olarak, bütün kalbimle inanarak arz ediyorum, arkadaşlar. Bu görüş ve bu zihniyetle Dean Rusk gibi ve demokratik memleket devlet adamları gibi, muhalefetin görüşüne ehemmiyet veren şahsiyetlerle yapılan görüşmelerde, muhalefetin görüş ve fikirlerini almak lazım. Muhalefetin fikirleri alınmadan yapılan bir görüşmede, bu tek taraflı yapılan, muhalefeti kale almayan müzakerelerde memleket hayrına istihsal edebilecek neticelerin derecelerini de yüksek takdirlerinize arz etmek istiyorum. Hükümetten tek taraflı tasarruflardan, peşin hükümlerden muhalefeti sindirici hissi davranışlardan sıyrılarak hareket etmesini de bilhassa bir milletvekili olarak istirham ediyorum. Aziz arkadaşlarım, maruzatım münhasıran bu konulara ve dış meselelerle ilgili bu mevzulara inhisar etmektedir. İç meseleler hakkında devletin temel nizamlarına müteveccih hareketler olduğu bir sırada ve hükümetin bu meseleler karşısında zaafı ve kudretini, otoritesini tespit etmediği bir sırada, bunların şimdi bir polemik mevzu yapılmasının zaruretine kani olmayarak mevzuu yalnız bu noktalara inhisar ettiriyorum.”²⁶²

Bu konuşmadan sonra Başbakan İsmet İnönü söz alarak şunları söylemiştir: “Dış politika üzerinde sayın arkadaşımızın hitabesinden sonra söz almaya mecbur oldum. Müttefik devletlerin dışişleri bakanlarının memleketimizi ziyareti ve görüşmelerinin neticesi hakkında şimdiye kadar malumat verilmemiş olduğunu söylemek için pek acele edilmiştir, zannederim. Ben, İngiliz Dışişleri Bakanı ile görüşeli henüz bir saat olmuştur. Ben görüştüğüm sonra bizim Dışişleri Bakanımız ile beraber hepsi yeni vazifelerine,

---

²⁶² *MM ZC* (29.04.1963, O:1, B:79: 568-571).

seyahate çıkmışlardır. Vakit geçirilmesi, meclisin habersiz bırakılması bahis konusu olmasa gerektir. Dış politika üzerinde esas itibariyle istinat ettiğimiz kuvvetli temeller vardır. Memnuniyetle kabul etmeliyiz ki Türkiye'de bütün siyasi partiler dış politika üzerinde mutabıktırlar. NATO'da ve CENTO'da ittifak vecibelerimiz vardır. Bir müttefikler ailesi içinde sadakatle vazifemizi, vecibelerimizi yerine getirme kararındayız. Şimdi muhalefet partisine mensup olan arkadaşlarla birlikte mesuliyet taşıdığımız zaman vaziyet bu idi. Şimdiki hükümetin programında da NATO ittifakından, CENTO'dan sarahat ve sadakatle bahis olunmuştur. Politika üzerinde yeniden görüşler alınıp tespit edilmesi için esaslı bir ihtiyaç henüz yoktur. Muhterem arkadaşlarım bilirsiniz ki NATO ittifakının esasları Büyük Meclisten kanunlarla çıkmış, kabul edilmiştir. Bundan sonra, bu ittifakın ve CENTO ittifakının kendi hükümleri dâhilinde işlemesi, mesul olanların, alâkalı vazifelilerin daimi temasları ile iş birlikleri ile temin edilmektedir. Bu sefer yakında da Tahran ve Karaçi'de CENTO ittifakının toplantıları olacaktır. Ondan sonra NATO Dışişleri Bakanları Ottawa'da ve sonra Washington'da toplanacaklarıdır. Bizim Dışişleri Bakanımız da gitmiştir. Bu seyahatten döndükten sonra Dışişleri Bakanımızın Büyük Meclise geniş ölçüde malûmat vermeye çalışması tabiidir. Müsterih olabilirsiniz. Dedikodular arasında nükleer silahların tehlikesinden veya Türkiye'nin büyük tehlikeler karşısında tarafsız bir istikamet tutması lüzumundan bahseden propagandalar ileri sürülmüştür. Türkiye için bu ihtimallerin varit olmadığını tekrar, sarahatle ve kesin ifadelerle teyit ederim. Biz müttefikler ailesi içinde, NATO içinde, CENTO içinde, vazife ve vecibeler alırken, birtakım müttefiklerimizden vazifeler isterken, ittifak muahedeleriyle bize düşen vazifeleri de sadakatle yapacağımızı taahhüt etmişizdir ki bu Büyük Meclisin malumudur, bütün partilerin malumudur. Ve bütün partiler bu konuda açılan her müzakerede mutabakat ve ittifak göstermişlerdir. Nötralist kelimesi, yapılan propagandanın ifadesi bakımından

burada söylenmiş olacaktır. Bunu arzu eden muhitler ve siyaset akımları vardır. Fakat Türkiye, ittifaklarına sarahatle bağlı olmaya kesin olarak karar vermiş ve bu vaziyetinden memnun olan bir devlettir. Bütün bu su-i tefehhüme mahal verebilecek noktaları tasrih ve izah ettikten sonra Dışişleri Bakanları ile temaslarımız hakkında kısa malumat vermek isterim. Vereceğim malûmatın mahiyeti bizzat Dışişleri Bakanlarının bizim umumi efkârımıza yaptıkları beyanlardan çok güzel anlaşılmaktadır. Amerika Dışişleri Bakanı, Türklerle beraber olduklarını, Türklerle beraber kalacaklarını, Türkiye'nin iktisadi kalkınması ile çok alâkadar olduklarını, bu hususta ellerinden gelen yardımları, hizmetleri yapmak için kararlı olduklarını Türk umumi efkârına açıklamıştır. Dostlukta vefa ve ittifakta sadakat ve iyi münasebetlerin teyidi mahiyetindeki bu beyanlardan çok memnuniyet duyduğumuzu huzurunuzda ifade etmek isterim. Konuşmalar, münasebetlerimizin gözden geçirilmesi, bugün ittifak ailesi içinde ve siyaset sahasında mevcut olan meselelerin beraberce, iki müttefik Dışişleri Bakanı olarak tetkiki mahiyetindedir. Bunların bahsinde nokta-i nazar ayrılığı olmadığı müşahede edilmiştir. Bunları, bu hükümleri bildiride de sadakatle aksettirmişizdir. İngiliz Dışişleri Bakanı ile dün Dışişleri Bakanımız birkaç saat görüştü. Bugün de ben İngiliz Dışişleri Bakanı ile bir saatten fazla mülakat ettim, ittifak içindeki meselelerde, muvazi bir yolda mutabık bir halde yürüdüğümüzü müşahede ettiğimiz gibi, yalnız bizi alâkadar eden meseleleri de İngiltere ile Türkiye'nin beraber taahhüt altında buldukları meseleleri de gözden geçirdik. Bunların hepsinde görüşlerimizde mutabakat olduğunu ve hareket hatlarımızda birbirimizden memnun bir halde bulunduğumuzu müşahede ettik. Vaziyet umumi olarak bu merkezdedir. Daha fazla tafsilâtı Dışişleri Bakanı geldikten sonra umumi olarak alacaksınız. Muhalefetin nokta-i nazarını öğrenmek, gerek harici meselelerde gerek iç politikamız meselelerinde daima arzu ettiğimiz bir şeydir. Muhalefetle münasebetlerimiz

hakkında geçmişte söylediğim sözlerle hareketlerimiz arasında bir tenakuz görüldüğü ifadesinde bir yanlışlık olacaktır. Biz, kendi kanaatimizce, gerek iktidarda bulunan partilerle, gerek muhalefette bulunan siyasi partilerle beraber çalışmak için her türlü gayreti sadakatle göstermekteyiz. Arkadaşımızın sözlerini, muhalefetin iktidarla iyi yolda yürümek için bir iyi niyet tezahürü şeklinde tefsir etmek caizse bundan yalnız memnun olabiliriz.”²⁶³

III.1.7.7. Meydana Gelen Önemli Olaylar Hakkında Hükümetin Meclise Açıklama Yapmamış Olmasının Sakıncalı Olacağına Dair Demeci ve Dışişleri Bakanınca Böyle Bir Açıklamanın Yapılacağına Dair Cevap

27.08.1963 günü yapılan meclis oturumunda Faruk Sükan söz alarak şu konuşmayı yapmıştır: “Son üç ay içerisinde iç bünyemizde cereyan eden elim ve esef verici hâdiseler içerisinde ve muvacehesinde gerek parlamentomuz, gerek efkârı umumiye Türkiye'yi yakından ilgilendiren ve Türkiye'nin milli güvenliği, milli savunması ile ilgili ve aynı zamanda iktisadi hayatımızı da ilgilendiren birçok dış meseleler hakkında malumatsız kalmış ve efkârı umumiye nazarını daha ziyade iç meselelere teksif etmiştir. Şu süre içinde cereyan eden hâdiseler hakkında Hükümet Yüksek Meclise ve parlamentoya maalesef bugüne kadar lüzumlu bilgi ve malumatı vermemiş, lüzumlu açıklamayı yapmamış bulunmaktadır. Bu kürsüden müteaddit defalar yaptığımız ikaz ve temennilere rağmen hükümet her nedense parlamentoya karşı mesuliyetini âdetâ unutarak tek taraflı, parlamento olmasına rağmen, parlamento üstü bir otorite kurma yolunda bir temayül ve davranış içine girmiş bulunuyor. Bu görüşümüzü teyit eden son üç ay içinde memleketimizle ilgili hâdiseleri kısaca arz etmek suretiyle bu görüşümüzü teyit ve ifade etmek istiyoruz. 21 Mayıs hâdiselerinden hemen sonra 23 Mayıs'ta Kanada'da Ottawa'da

²⁶³ MM ZC (29.04.1963, O:1, B:79: 568-571).

toplanan NATO Bakanlar Konferansına bir NATO üyesi olan Türkiye de iştirak etti. Dışışleri Bakanı ve Milli Savunma Bakanı da bu konferansa katıldılar. Konferansın gündemi, gerek NATO camiası devletler için, gerekse Türkiye için ehemmiyet taşıyordu. NATO içinde bir nükleer kuvvet kurulması hususunda müzakerelerle birlikte NATO devletlerini alâkadar eden siyasi, iktisadi ve diğerkonular da gündem konusu yapıldı. Bu müzakerelerde ve konferansta Amerika Hariciye Vekili Dean Rusk, bu konferansa iştirak eden devletlerin Hariciye Vekillerinden, kendi memleketlerini alâkadar eden ne gibi meseleler varsa bildirmelerini açıkça ifade ve ikaz etmesine rağmen acaba Türkiye Hariciye Vekili bu konferansta Türkiye'ye ait ne gibi mevzular göstermiştir? Bunlar bizce meçhuldür. Yine aynı şekilde Hariciye Vekilimiz bu konferans sonunda gerek Başkan Kennedy ile ve gerekse Hariciye Vekili Dean Rusk ile hususi görüşmelerde bulundu. Bundan sonra Türkiye'ye döndüler. Fakat bu kadar ehemmiyetli ve hayati konular üzerinde parlamentoya izahat vermek lüzumunu hissetmediler. Ama maalesef Türk efkârı umumiyesi dönüşlerinde bir şeye muttali oldu. Bütün Türk matbuatı daha Londra Hava Meydanından itibaren Dışışleri Bakanı ile Savunma Bakanının bir otomobil hikâyesi veya bir yemeğe davet edilip edilmedikleri meselesini günün konusu haline getirdiler. Ve manşet konusu yaptılar. Memleket için bu kadar hayati ehemmiyeti bulunan bu konferans dönüşü herhalde Dışışleri Bakanı ve Milli Savunma Bakanımızın bu meseleleri Yüksek Meclise getirmeleri ve meseleler hakkında Yüksek Meclisi tenvir etmeleri iktiza ederdi. Bu yapılmamıştır. Aynı tarzda Temmuz başlarında Türkiye'yi, Amerikan İktisadi İş Birliği Bakanı Shell ve refakatinde bir heyet ziyaret etti ve bu heyet Türkiye ile iktisadi meseleler üzerinde konuştu. Keban Barajı üzerinde yerinde tetkiklerde bulundu. Neler konuşuldu, ne neticeler alındı bu hususta da parlamentoya hiçbir malumat verilmedi. Yine Temmuz ayı başlarında Sovyet Rusya Türkiye'ye bir nota verdi. Bu nota Akdeniz'in nükleer silahlardan

tecridi ve aynı zamanda Şimali Irak'ta vukua gelen Kürt isyanı münasebetiyle Türkiye'nin Irak iç meselelerine müdahale ettiği yolunda idi. Bu notayı ve buna verilen cevabı ancak gazeteden okuduk. Parlamento'ya keza bu hususta da hiçbir bilgi verilmedi. 15 Temmuz'da Fransız Başbakanı George Pompidou ve Dışişleri Bakanı Türkiye'yi şereflendirdiler, onlarla da müzakereler cereyan etti, neler konuşuldu, ne gibi neticeler alındı, bu hususta da parlamento'ya malumat arz edilmedi. Yine aynı tarzda, 15 Temmuz'da Moskova'da başlayan, Amerika, İngiltere ve Rusya arasında nükleer denemelerin kısmen yasaklanmasına matuf ve derpiş eden görüşme ve anlaşmalar hakkında da parlamento'ya hiçbir bilgi verilmedi. Şimdi, bütün NATO'ya dâhil memleketlerin parlamentolarında bu meseleler müzakere edilirken hususiyle Amerikan Senatosunda enine boyuna bu mesele görüşülürken Türkiye'nin güvenliği ile milli savunması ile ilgili bu konu hakkında hükümet ve ilgili bakan tek bir malumat vermek lüzumunu dahi hissetmemiştir. Bu vakıalar, hâdiseler karşısında diyoruz ki hükümet parlamento üstü, parlamento'ya rağmen bir otorite kurmak davranışı içindedir ve parlamento'ya karşı kendisini mesul addetmemektedir. Hâlbuki demokratik parlamenter rejimde icra, daima teşriî organa karşı mesuldür. Ve her mühim hâdisede izahat vermek duygu ve mesuliyetini taşımaktadır. Bunun böyle olmasını temenni ediyoruz. Müsaade buyurursanız biraz da Ortak Pazar ve Konsorsiyum hakkında yine parlamento'ya yakın zamanlarda bilgi verilmemesi hakkında maruzatta bulunmak istiyorum. Arkadaşlar 4 seneden beri Ortak Pazarla yapılan müzakerelerin sona erdiğini gazetelerden öğrenmiş bulunuyoruz. Ama Ortak Pazara tam üye olmamız için muhtelif etapları atlatmak mecburiyetinde olduğumuz bildiriliyor. Bir hazırlık devresinden bahsediliyor ve 5 sene şart konuşuluyor. Bu hazırlık devresinde 5 senelik müddette ileri sürülen şartlar yerine getirilmezse bu 5 sene temdit edilecekmiş. Yine aynı tarzda membere associe orta üye olmak için de 2. bir safhanın geçirilmesi iktiza ediyormuş. Bundan

sonradır ki, Ortak Pazara tam üyelik vasfını Türkiye iktisap edebilecektir. Yani, şu halde, Türkiye'nin Ortak Pazara üye olabilmesi için en az 15-20 senelik bir safhanın geçmesi lazım. Acaba bu ortak üyelik için, lüzumlu iktisadi ve mali şartlar nelerden ibaret bulunmaktadır, bu hususta Hükümet parlamentoya malumat vermemiş ve bizler parlamenterler olarak, milletvekilleri olarak, lüzumlu ve kâfi malûmata sahip bulunmamaktayız. Aynı tarzda, Ortak Pazar Konsorsiyum mevzuunda Hükümet, 1963 uygulama programının dış finansmanı için lüzumlu yardıma, yani 200 milyon dolarlık yardım planının yürürlüğe girdiği sene başında temin edilmediği takdirde ki bu sözler Sayın Alican'ındır, 28 Eylül 1962'de Avrupa Dünya Bankası Guvernörler Toplantısından dönüşünde ifade buyurmuşlardı, eğer bu para zamanında temin edilemediği takdirde 1963 programı zamanında ve arzu edildiği şekilde realize edilemeyecektir. Hâlbuki sekizinci ayın sonuna gelmiş bulunuyoruz. Acaba 1963 programını realize etmek için lüzumlu bu dış finansman temin edilmiş midir? Bunun için lüzumlu buyurdıkları kalkınma kredisi, yani uzun vadeli ve kısa faizli ne miktar yardım temin edilmiştir? Bunlar hakkında malumat verilmesi iktiza eder. Yalnız şunu da söylemek isterim ki bu yardımların gecikmesinde bazı sebepler bulunduğunu kabul etmek lazımdır. Dünya radyoları ve konsorsiyuma dâhil memleketler, Türkiye'nin iç huzursuzluğu dolayısıyla, ona şüphe ile bakmaktadırlar. Meselâ, geçen hafta Salı günü Monte Carlo Radyosunda Le Monde'un siyasi muhabiri Eric Rulo, Türkiye hakkındaki bir tefsirde, Türkiye'de hâdiselerin devam ettiğini, iç huzursuzlukların bulunduğunu ve hatta Ekim ayında bir fırtına olabileceği ihtimalini bütün dünyaya ilân etti. Şu vaziyetler karşısında dış yardımların temin edilmemesinin sebepleri üzerinde de durmak lazımdır. Yine denmektedir ki 1963 programı için lüzumlu hazırlıklar, projeler, zamanında konsorsiyum üyelerine tevdi edilmemiştir. Eğer bu aynı şekilde 1964 programı için zamanında tevdi edilmeyecek olursa, lüzumlu dış yardımlar temin

edilemeyecek ve Türkiye iktisaden çok müşkül durumlarda kalacaktır. Binaenaleyh bu mevzular hakkında hükümetin parlamentoya izah vermesini gerekli bilgi vermesini tekraren temenni ve rica ediyoruz. Arkadaşlar, meseleleri ortaya açıkça koymak lazımdır. Demokrasi açıklık prensibine ehemmiyet veren bir rejimdir. Binaenaleyh her şeyi gizlemek veyahut her şeyi ben yaparım, ben bilirim psikozu içinde bulunmak bu memleketin ana meselelerini halletmeye kâfi gelmez, kanaatindeyim. Bu itibarla muhalefet olarak ve bir milletvekili olarak ana meseleler milli hüviyet taşıyan şu meclise ve şu sıralarda oturan vatanperverane duygularla dolu şu insanlara aksettirildiği takdirde en mühim meselelerin en mükemmel şekilde halledileceğine inanıyorum ve bu duygularla bu temennilerde bulunuyoruz.”²⁶⁴

Bu konuşma üzerine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu söz alarak şunları söylemiştir: “Sayın Konya Milletvekili Faruk Sükan'a bu meselelerin mecliste konuşulması fırsatını bir defa daha verdikleri için teşekkür ederiz. Moskova Paketi, NATO toplantısı, Irak olayları ile ilgili muhtıra ve buna benzer olaylar hakkında Dışişleri Bakanının, kısa zamanda Yüce Meclise izah vermesini kendisinden rica edeceğiz. Bugün Ankara'da olsaydı hemen cevap verebilirdi. İlk fırsatta bu hususta, bir hâdisenin mahiyetinin gerektirdiği ve mümkün kıldığı ölçüde izah vereceği şüphesizdir. Ortak Pazar, konsorsiyum müzakereleri, bu mecliste muhtelif vesilelerle takdim edilmiş olan esaslar ve prensipler dairesinde ilerlemiştir. Daha evvel, hatırlanacak olursa, gerek dış politika genel görüşmeleri gerek bütçe görüşmeleri, gerek başka vesilelerle Orta Pazarla aramızdaki müzakerelerin hangi prensipler üzerinde cereyan ettiği, Türk tezinin ne olduğu izah edilmiştir. Bu izah edilmiş olan Türk tezi çerçevesi içinde anlaşma akdedilmiştir. 12 Eylül'de Ankara'da imzalanacaktır. Başka bir celsede gerek Ortak Pazar Anlaşmasının

²⁶⁴ *MM ZC* (27.08.1963, O:1, B:125: 395-398).

teferruatı, gerek konsorsiyum müzakereleri neticesinde bugüne kadar elde edilmiş olan sonuçlar hakkında etraflı izahat vermeye amade olduğumuzu ve Sükan arkadaşımıza bu fırsatı verdiği için müteşekkir olduğumuzu bir defa daha ifade etmek isterim. Yalnız, şunu tasrih edeyim ki, dış yardımlar bakımından 1963 yılında konsorsiyumun ilk kuruluş yılı olmasına rağmen çok büyük mesafe alınmıştır. Arkadaşımızın bahsettiği miktarın da üstünde yardım sağlanmıştır. Bunların büyük bir kısmı fiilen memleketimize gelmiş, kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bir kısmı da daha son hafta içinde akdedilmiş olan Alman ve İngiliz Anlaşmasında olduğu gibi, 50 milyon küsur dolarlık kısmı da anlaşmaya bağlanmış ve gelmek üzeredir. Yıl boyunca kullanılacak olan bir yardımın azar azar gelmesine programımızın aksamadan yürütmesine imkân vermiştir ve verecektir. Bu hususta müsterih ve memnun olacaklarını bildiğim için kendilerine teminat vermek isterim tekrar teşekkür ederim.”²⁶⁵

III.1.7.8. Mahalli Seçimler Dolayısıyla Yapılan Menfi Propagandalar Hakkında Tedbir Alınmasına ve Hükümetin Tavzifte Bulunmasına Dair Demeci

Faruk Sükan bu demecini 22.10.1963 tarihli meclis oturumunda söz alarak vermiştir. Konuşması şöyledir: “Devlet ve millet olarak 17 Kasım’da yapılacak mahalli seçimlere şevk ve heyecanla hazırlanıyoruz. Milletçe, yeni bir demokrasi tecrübe ve imtihanı geçireceğiz. Türk vatandaşının memleket severliği ve sağduyusu sayesinde bu imtihandan muvaffak ve muzaffer çıkacağımıza inanıyoruz. Mahalli seçimlerin yaklaştığı şu günlerde milli iradenin serbest olarak tecellisine mani olabilecek bir mevzu ve menfi propaganda üzerinde durmak, hükümetin dikkatini çekmek ve ikaz etmek istiyoruz. 1961 büyük seçimleri öncesinden beri muhtelif zamanlarda ve bazı hâdiseler vesilesiyle ortaya atılan ve bugün kesafet peyda eden propaganda ve slogan şudur: CHP’den başka bir parti

²⁶⁵ MM ZC (27.08.1963, O:1, B:125: 395-398).

ve bhusus AP seçimleri kazansa dahi iktidar verilmeyecektir. Keza belediye ve mahalli idareler, ekseriyet reyine rağmen devir ve teslim edilmeyecektir. Türk vatandaşı bugün bu menfi ve yıkıcı propaganda ve haberlerden üzüntü ve endişe duymaktadır. Seçim emniyetini zedeleyen, seçme, seçilme hakkını ihlâl eden dolayısıyla fert huzurunu bozan ve ferdin temel hak ve hürriyetlerine tecavüz sayılan bu propagandaları ve hareketleri önlemek ve zihinlerden silmek lazımdır. Hükümet demokratik sisteme ve anayasaya gölge düşürücü ve zedeleyici bu propagandaları takbih ve reddettiğini kesin olarak beyan etmeli ve bildirmelidir. Aksi halde, hür seçimlerden, seçim emniyetinden ve binnetice anayasanın teminatı altında olan demokratik müesseseleri gerçek manada tatbik edildiğinden ve işlediğinden bahsetmek mümkün olmaz. Bu propagandalar karşısında susmak ve onları müsamaha ile karşılamak anayasa ve demokratik prensipleri zedelemek ve çiğnemek demektir. Arkadaşlar, bir memlekette vatandaşa farklı muamele yapıldığı kanaati hâkimse, basma tehditler konmuş ve susturulmuşsa ve kişinin temel hak ve hürriyetlerine tecavüzler vaki olmuşsa o memlekette tam ve kâmil manada milli iradenin tecelli ve tezahürü beklenemez. Ve seçim emniyetinden bahsedilemez. Bir memlekette ekseriyetin reyine hürmet edilmezse, o memlekette artık hukuk devletinden bahsedilemez, hukuk devleti çökmüş olur. Millet çoğunluğunun desteklediği partiler temsilcilerine devlet idaresinde rol ve vazife verilmeyeceği tarzında çıkartılan haber ve propagandalar karşısında devlet ve hükümet seyirci kalmaz. Çünkü anayasamız devleti, fert huzurunu ve kişinin temel hak ve hürriyetlerini koruması için vazifelendirmiştir. Anayasanın tahmil ettiği bu vazife gereğince hükümet bu mukaddes kürsüden bütün bu şüphe ve endişeleri dağıtıcı ve yıkıcı propagandaları izale edici sarih ve kesin beyanda bulunmalıdır. Bunu bekliyor ve talep ediyoruz. Bugünkü muhalefet olarak bu hakkımızdır. Muhtaç olduğumuz iç huzurumuz ve dış itibarımız için bu lazımdır ve şarttır. Seçimlere tam bir huzur ve güven içerisinde

girmeliyiz. Türk vatandaşı, bu ulvi ve milli vazifesini her türlü şüphe ve şaibeden uzak, kanunların hâkimiyet ve teminatı altında olmanın huzuru içerisinde eda etmeli ve vicdanının sesini yerine getirmelidir. Hürmetle selâmlarım.”²⁶⁶

III.1.7.9. Hükümetin Çok Taraflı NATO Nükleer Gücüne Katılmayı Kabul Etmemesinin Dış Ülkelerde Yarattığı Tepkilere ve Yorumlara Dair Yaptığı Konuşması ve Dışişleri Bakan Vekili Kemal Satır'ın Cevabı

21.01.1965 tarihinde yapılan oturumda Mehmet Faruk Sükan söz alarak şunları söylemiştir: “Türkiye'nin güvenliği ve savunması ile ilgili ve aynı zamanda dış politikamızın istikameti bakımından da büyük önem taşıyan iki konu hakkında maruzatta bulunmak ve bu hususlarda hükümetin izahat vermesini istemek için gündem dışı söz almış bulunuyorum. Birinci konu, Türk Hükümetinin çok taraflı NATO nükleer vurucu kuvvetine katılmayı ret kararının ilânı hâdisesi, ikinci konu da, Potgorni Başkanlığındaki Sovyet Heyetinin memleketimizi ziyaret etmesi hâdisesidir. Geçen hafta bütün dünya basını, siyasi çevreleri radyo ve televizyonları Türk hükümetinin NATO'ya bağlı çok taraflı atomik vurucu kuvvete katılmayı ret kararı üzerine çeşitli tefsirlerde ve memleketimiz hakkında çok değişik haberler neşretmiş bulunuyorlar. Konu aktüalitesini bugün de muhafaza ve tepkileri devam ettirmektedir. Bu ret kararının bilhassa NATO camiasına dâhil devletler nezdindeki tesirleri ehemmiyetle işaret edilmeye değer. Bunun Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya'da şüphe ve endişe, istifhamlar yarattığı anlaşılıyor. Diğer taraftan iki gün önce Varşova'da toplanan Doğu Avrupa Komünist Ülkeleri Zirve Konferansında, siyasi komitenin gündeminin ana maddesinin Türkiye'nin katılmayacağını ilân ettiği çok taraflı NATO vurucu kuvveti tasarısının teşkil etmekte olduğu bildirilmektedir. Sovyet Rusya ve Komünist blok basın ve yayın vasıtaları çok

²⁶⁶ *MM ZC* (22.10.1963, O:1, B:155: 297, 298).

tarafli atomik vurucu kuvvetin tesekli mevzuunda Batililara, NATO'ya, Amerika, İngiltere ve Almanya'ya şiddetli hücumlarda bulunmaktadırlar. Muhterem arkadaşlarım, takdir buyurursunuz ki mesele çok önemli bir mahiyet arz etmektedir. Evveleminde memleketimizin savunması ve güvenliği ile ilgili bir konudur. Ayrıca NATO'ya dâhil bir devlet olmamız hasebiyle NATO ile münasebetlerimiz bakımından da mesele önem taşımaktadır. Geçen yıllarda Türkiye'deki sabit füze rampalarının artık demode olmuş savunma silahları olmaları sebebiyle sökülmesi hâdisesi üzerine yine bu kürsüden hükümetin dikkatini çekmiş ve yapılan neşriyat üzerine Türkiye'nin harici politikasının istikameti hakkında tefsirlerin mahiyetinin açıklanmasını talep etmiştik. Bunun üzerine bu rampaların sökülmesi hâdisesi üzerine hükümet muhtelif vesilelerle, demode olmuş füze rampaları yerine Türkiye'nin güvenliği ve emniyetinin daha modern silahlarla hareketli, uzun menzilli atomik başlıklı Polaris Füzeleri vasıtasıyla temin edileceği hususunu burada beyan etmişti. Acaba alınan bu karar ile NATO tarafından garanti altına alınan bu savunma sistemimizdeki çelişmede herhangi bir tereddüt hâsıl olmayacak mıdır? Müdafaa sistemi, NATO tarafından Türkiye'nin güvenliği bakımından bu anlaşma mâni teşkil etmeyecek midir? Diğer taraftan Podgorni Başkanlığındaki Sovyet Heyetinin Türkiye'yi ziyareti gerek memleketimiz dâhilinde gerekse hariçte çok şiddetli tesirler yaratmakta ve tepkilere maruz kalmaktadır. Aziz arkadaşlarım, NATO savunma sistemi içerisinde mütalâa edilen nükleer vurucu kuvvete iştirak etmeme kararının, Sovyet Heyetinin Türkiye'de bulunduğu bir sırada ilân edilmesi, o zamana kadar gizli tutulması, yürütölegelmekte olan Türk dış politikasının istikameti hakkında şüphe ve endişeler yaratmıştır. Her yerde ve herkes tarafından şu sual sorulmaktadır: Türk harici politikasında mihver mi değiştirilmek isteniyor? Büyük Atatürk tarafından tarihimizin en güç devresinde vücut ve şahsiyet bulan milli dış politikamızın temel prensiplerinden ve felsefesinden inhiraf lar mı vaki oluyor?

Washington, Londra ve Bonn'un salâhiyetli çevreleri, Türkiye'nin atomik güce katılmama kararının, Rusya'nın çok taraflı atom gücü projesine şiddetle muhalefet etmesinden ileri geldiği noktasında da durmaktadırlar. Meselenin Podgorni ile yapılan görüşmelerde ele alındığı, aksine dair hiçbir resmi beyanın olmadığı ifade edilmektedir. Keza Türk Hükümetini bu karara sevk eden amilin Kıbrıs meselesinde Sovyet desteğini temin etmek için verilmiş bir taviz olduğu söylenmekte ve yazılmaktadır. Türkiye'nin çok taraflı NATO nükleer kuvvete katılma veya katılmamasının milli menfaatlerimiz yönünden objektif ölçüler içerisinde muhasebe ve icmalî nedir? Bu kararın siyasi ve iktisadi cepheleriyle ihtilâtları fayda ve mahzurları çok dikkatli bir surette tetkik ve hesap edilmiş midir? Muhterem milletvekilleri, bizler, Büyük Türk milletinin mümessilleri TBMM azaları olarak, gerekli bilgilerle mücehhez bir surette ve tatminkâr olarak bu soruları maalesef cevaplandırabilecek durumda değiliz. Bu imkânlardan mahrum bulunmaktayız. Çünkü hükümet, memleketimizin kaderi ile ilgili bu mesele hakkında TBMM'ye zamanında lüzumlu bilgileri vermemiş ve Yüce Meclisin görüş ve temayüllerini öğrenmenin fayda ve mecburiyetini hissetmemiştir. Türkiye'nin Batılı dost ve müttelikleriyle münasebetlerine temelden müessir olabilecek bu kararı bizler ve Türk umumi efkârı dış kaynaklardan öğrenmiş bulunuyoruz. Türkiye'nin güvenliği, savunması ve milli menfaatleriyle çok yakından ilgili meselelerin her yerden önce milli iradenin yegâne tecelligâhı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinde münakaşa ve müzakere edilmesi lazımdır. Hükümet maalesef hayati ve milli meselelerde dahi kendisini Yüce Meclisin murakabesinden uzak tutmak yoluna sapmak mı istemektedir? TBMM'nin görüş ve temayülleri alınmadan, bu kutsî merci ikna edilmeden verilen ve tatbik edilen kararların, milli menfaatlerimizle bağdaşamayacağını ve devletimizin dış itibarını zedeleyebileceğini ve dolayısıyla yurtda huzursuzlukların amilî olabileceğini bir kere daha hatırlatmama müsaadelerinizi rica

ederim. Bu itibarla Hükümetin çok taraflı nükleer vurucu kuvvete katılmama kararının sebeplerini açıklamasını, şüphe ve endişeleri dağıtıcı mahiyette izahat vermesini ve Türk - Rus münasebetlerinin son durumu ve inkişafı hakkında tatminkâr bilgiler lütfetmesini hassaten temenni ve rica ediyorum.”²⁶⁷

Bunun üzerine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Kemal Satır söz alarak “Faruk Sükan arkadaşımızın dış politikamızla ilgili Rusların Türkiye’yi ziyaretleri ve Türkiye’nin NATO nükleer gücünden niçin çıktığı hususundaki sorusunu şimdi hep beraber dinlemiş bulunuyoruz. Bir defa şunu kesin olarak ifade etmek isterim Türkiye hükümeti dış politikasını Atatürk’ün çizmiş olduğu milli politikadan inhiraf ettirmemiştir ve ettirmeyecektir. Bu bakımdan arkadaşımızın endişeleri veya başkalarına izafeten endişeli gibi görünmeleri bir mesnetten uzak bulunmaktadır. Şimdi, sormuş buldukları hususlar birtakım teknik malûmatı Yüksek Meclise vermemizi icap ettirmektedir. Bunun içindir ki Yüksek Heyetinize en kısa bir zaman içinde, hemen 2 - 3 gün içerisinde bu cevapları teknik olarak arz edeceğim. Yalnız peşinen şunu ifade edeyim ki Türkiye nükleer güce katılmak kararını vermemiştir ki çıkmak için bir karar almış olsun. Bu hususta şimdiye kadar yapılmış olan çalışmaları önümüzdeki meclis toplantısında Yüksek Heyetinize arz edeceğim efendim” sözleriyle cevap vermiştir.²⁶⁸

III.1.7.10. Ankara Halk Sağlığı Akademisi Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısının Öncelik ve İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi

10.06.1965 günü yapılan genel kurulda Faruk Sükan “937 sıra sayısı ile basılarak dağıtılmış olan Ankara Halk Sağlığı Akademisi kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarısının Bütçe Komisyonu kararı veçhile öncelik ve ivedilikle ve diğer işlere

²⁶⁷ MM ZC (21.01.1965, O:1, B:43: 65, 66).

²⁶⁸ MM ZC (21.01.1965, O:1, B:43: 65, 66).

takdimen görüşülmesini” arz etmiş ve sonrasında bu önerge oylanarak diğer milletvekilleri tarafından da kabul edilmiştir.²⁶⁹

III.2. XIII. Yasama Dönemi (10.10.1965-12.10.1969)

1965 yılında Türkiye genel seçimleri 10 Ekim 1965 tarihinde yapılmıştır. İlk kez Milli bakiye sisteminin uygulandığı bu seçimlerde, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa bir sosyalist parti (TİP) milletvekili çıkararak meclise girmiştir. AP bu seçimden zaferle ayrılmıştır. Türkiye genelinde AP %52,8 oyla 240 milletvekilliği kazanırken CHP %28,7 oyla ancak 134 milletvekili çıkarabilmiştir. Adalet Partisi tek başına iktidara gelmiş, CHP ise çok büyük oy kaybıyla ana muhalefette kalmıştır. Bu iki partinin dışında MP 31, YTP 19, TİP 14, CKMP 11 ve bağımsızlar ise 1 milletvekili ile meclise katılma hakkı elde etmiştir.²⁷⁰

Karaman’ın o yıllarda bağlı olduğu Konya’daki sonuçlara bakmak gerekirse AP 169.612 oy alarak %54,17’lik bir oran, CHP 78.310 oy alarak %25,01’lik bir oran, MP 29.389 oy alarak %9,39’luk bir oran, bağımsızlar 18.064 oy alarak %5,77’lik bir oran ve TİP ise 6.753 oy alarak %2,16’lık bir oran yakalamıştır.²⁷¹

10.10.1965-12.10.1969 tarihleri arasında faaliyet gösteren XIII. yasama döneminde iki Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar İbrahim Hulusi Öktem ve Mehmet Faruk Sükan’dır. İbrahim Hulusi Öktem Bursa’dan, Mehmet Faruk Sükan ise Konya’dan aday olarak seçilmiştir.

²⁶⁹ MM ZC (10.06.1965, O:2, B:126: 49).

²⁷⁰ Duman, Sun İpekşen (2013: 123); *1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

²⁷¹ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1965 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

III.2.1. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri

İbrahim Hulusi Öktem ilk kez 02.05.1954-01.11.1957 tarihleri arasında faaliyet gösteren X. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili yerde ele alınmıştır. Buradaki görevi onun üçüncü milletvekilliğidir.

İbrahim Bey XIII. yasama döneminde 1967 yılı Bütçe Kanun Tasarısının karma bütçe komisyonunca eklenen 38. maddesinin tasarıdan çıkarılması teklifinde bulunmuş ve memleketin Ortak Pazara girmesinde öngörülen geçiş devresine intikal için gerekli hazırlıkların yapılmadığı yolundaki söylentilere cevap vermiştir.

İbrahim Bey bu siyasi faaliyetlerin dışında Tekel Genel Müdürlüğü 1966 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı oylamasına da katılmıştır.²⁷²

III.2.1.1. 1967 Yılı Bütçe Kanun Tasarısının Karma Bütçe Komisyonunca Eklenen 38. Maddesinin Tasarıdan Çıkarılması Teklifi

26.02.1967 tarihli meclis oturumunda İbrahim Hulusi Öktem 1967 yılı Bütçe Kanunu Tasarısından Karma Bütçe Komisyonu'nca eklenen 38. maddenin tasarıdan çıkarılmasını teklif etmiştir. Bütçe Kanununun 38. maddesi dışişleri teşkilâtında idari memur olarak çalışan personelin, görevlerinin hususiyetlerini dikkati nazarına alarak ödeme emsallerinin Bakanlar Kurulunca tespit edilmesini öngören bir maddedir. Fakat görüşmeler sonrasında bu maddenin tasarıdan çıkarılması kabul edilmemiştir.²⁷³

III.2.1.2. Memleketimizin Ortak Pazara Girmesi ve Bu Hususta Hükümetin Güttüğü Politika Hakkında Bilgi Verilmesine Dair Demeci

03.02.1969 tarihli meclis oturumunda İbrahim Öktem ilgili konuda söz alarak şu demeci vermiştir: “Yurdumuzun ve ulusumuzun geleceği üzerinde hayati etkisi olan

²⁷² MM ZC (26.02.1967, O:2, B:65: 700).

²⁷³ MM ZC (26.02.1967, O:2, B:65: 696-697).

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe giren ortaklık anlaşmasının 4 yıllık uygulanma süresinden sonra girişilen hazırlıklara göre Hükümetin almaya mecbur olduğu son derece önemli bir karar üzerinde Yüksek Meclislinizin dikkatini çekmek üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum, Yurdun ekonomik ve siyasal geleceğini, hatta kaderini çok yakından ilgilendiren bu hayati konu üzerinde bugüne kadar meclisimize bilgi verilmemiştir. Bu arada anlaşma gereğince ortaklık, Karma Parlamento Heyetinin Türk kanadı olarak seçilen 15 kişilik Türk-Parlamento Heyeti 3 yıllık müzakereler sonunda huzuruza hiç değilse bu çalışmalarını yansıtan bir raporla çıkması gerekir idi. Maalesef bunu da yapamadık. Bu eksikliğin, önümüze çıkan yeni karar safhasında giderilmesinin gereğine inanarak Türk Parlamento Heyetinin ikinci başkanından birisi sıfatıyla Yüce Meclislinizin bilmesi gereken bazı hususları arz etmeyi uygun gördüm. Aziz arkadaşlarım; bilginizi tazelemek için de olsa bu anlaşmanın yükümleri ve işleyiş mekanizması üzerinde kısaca bilgi sunmak istiyorum. Esas, fakat uzun vadeli amacı Avrupa Birleşik Devletlerini yaratma olan Avrupa Ekonomik Topluluğu ilk planda üye devletleri birlik halinde ekonomik bakımdan güçlendirmek ve haklarının hayat seviyesini yükseltmek için ekonomik işbirliğinin gerçekleştirilmesini ele almış bulunuyorlar. 1957 de Roma'da imzalanıp, 1958'de yürürlüğe giren anlaşma gereğince 6 Avrupa devletinin kurduğu bu topluluğa, sonucu üyelik olan bir ortaklık anlaşması ile devletimiz de katılmış bulunuyor. Türkiye, topluluğun sağlayacağı imkânlardan faydalanarak ekonomik kalkınmasını hızlandırabileceği ümidi ile Ortak Pazar'a üye olma yolundadır. Bu sonuca ulaşmak için şu 3 dönemden geçmek gerekmektedir. Birincisi hazırlık dönemi, ikincisi geçiş dönemi, üçüncüsü ise doğrudan doğruya bütün hak ve vecibeleriyle üye olma dönemi. 1 Aralık 1964'te başlayan hazırlık dönemi süresi en az beş en çok on senedir. Bu sürelerde

başarılacak iş, Türkiye'yi geçiş dönemine hazırlamak için gerekli tedbirleri alarak Türk ekonomisini güçlendirmektir. Bu maksatla Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Yatırım Bankası yolu ile Türkiye'ye 175 milyon dolarlık kredi yardımında bulunmayı bazı ihraç mallarımıza kolaylıklar tanımayı ve elemeği fazlamızı kıymetlendirmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye'nin bu dönemde karşı hiçbir taahhüdü yoktur. İkinci dönem olan geçiş dönemi süresi 12 yıldır. Bu sürenin bir miktar uzatılabileceği anlaşmada kayıtlıdır. Avrupa Ekonomik Topluluğu yetkililerinin; birinci dönem en az sürede tutulduğu takdirde, geçiş dönemi süresinin 20 yıla kadar çıkarılabileceği görüşünü benimsedikleri söylenmektedir. Ancak bu dönemde, kademeli de olsa, anlaşma gümrük birliğini öngörmektedir. Bu birliğin kurulması ile aynı zamanda karşılıklı olarak maliye, iktisat ve tarım politikalarının uyuşturulması da öngörülmüştür. Bu dönemin sonunda Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu, yani Ortak Pazar memleketleri arasında tam bir gümrük birliği kurulacak ve sonra üçüncü dönem Ortak Pazara tam üye olmanın bütün hak ve vecibeleri karşılıklı olarak işleyecektir. Sayın milletvekilleri, 1 Aralık 1969'da hazırlık döneminin en az süresi olan beş yıl dolmaktadır. Ortaklık anlaşmamıza bağlı geçici protokol gereğince hazırlık döneminin dördüncü yılı sonunda yani önümüzdeki gün ve haftalar içinde taraflar, Türkiye'nin geçiş dönemine girip giremeyeceğini, girecekse yapılacak işlerin, program ve sürelerini müzakere ederek bir katma protokol halinde tespit edeceklerdir. 1968 yılı Ekim ayında Ankara'da yapılan ortaklık konseyi toplantısında tarafların ikinci dönemle ilgili olarak hazırlık çalışmalarına girişmesine karar verdikleri öğrenilmiş bulunmaktadır. Bu doğru ise Türk Hükümetinin bu konudaki ön düşüncesinin ikinci dönem olan geçiş dönemine, hazırlık dönemi için verilen en asgari süre olan beş yılın bitiminde girmek şartlarını aramak ve hatta girme kararına varmak şeklinde olduğu görülmektedir. Avrupa ekonomik topluluğu ise kendi çıkarı açısından ikinci döneme, 1969 Aralık ayından itibaren

geçilmesini ister görülmektedir. Türkiye'nin yüksek menfaatleri bakımından gerçek durumumuz nedir? Dört yılı aşan birinci dönem uygulamasında geçiş dönemi için gerekli hazırlıklar tamamlanmış mıdır? Kademeli de olsa gümrük birliğine sanayi kurullarımız direnebilecekler midir? İktisatçılarımız, ticaret ve sanayi çevrelerimiz çoğunlukla girişilen hazırlıkların, tedbirlerin yeterli olmadığı düşüncesindedirler. Hazırlık döneminin beşinci yılına girildiği halde Avrupa Yatırım Bankası kredilerinin bile tam kullanılmadığı, Ortak Pazar ülkelerine yaptığımız ihracatın beklenen ölçüde artmadığı, ithalâtın ise aleyhimize büyük ölçüde geliştiği ileri sürülmektedir. Sanayi yatırımlarının plan hedeflerine uygun bir gelişme göstermemesine karşılık montaj sanayiinin hızla geliştiği, tarımda ise verimi artırıcı ciddi tedbirlerin alınmadığı ve tüm milli üretimimizin Ortak Pazar memleketleriyle rekabet gücünü sağlayıcı bir değere kavuşmaktan uzak kaldığı iddia edilmektedir. Devlet Planlama Teşkilâtının da bir ölçüde bu görüşleri paylaştığı görülmüştür. Nitekim 1968 Nisan'ında Venedik şehrinde yapılan Ortak Pazar Türkiye Parlamento Heyetleri toplantısından önce bizlere bu teşkilât tarafından olduğu gibi, Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği temsilcileri tarafından verilen bilgiler ve özet dokümanlarda, geçiş dönemine gereği kadar hazırlık yapılamadığı şeklinde olmuştur. Ortaklık anlaşmasının yürütülmesinden sorumlu olan Hükümet, bugüne kadar son derece önemli olan bu konuda Meclislere bilgi vermemiştir. Bu konuşmamla hükümeti, ortaklık anlaşmasını yürütmekte bugüne kadar uyguladığı politika ile bundan sonraki safhalarda uygulayacağı politika üzerinde ileri sürülen endişe ve iddiaları da kapsayarak meclislere bilgi vermeye çağırıyorum. Bu fırsattan yararlanarak hükümetin vereceği bilgilerin milli çıkarımız ve hatta ekonomik varlığımız açısından duyulan endişeleri ortadan kaldırmaya yardımcı olmasını temenni ederim. Aksi halde Yüce Meclisin milli kaderimizi ilgilendiren bir anlaşmanın daha olumlu, daha bilgili

ve daha basiretli bir politika ile zararımıza değil çıkarımıza yürütülmesini sağlayabilmesi için tedbir alacağımı ümit ediyoruz.”²⁷⁴

III.2.2. Mehmet Faruk Sükan’ın Siyasi Faaliyetleri

Mehmet Faruk Sükan ilk kez 14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasında faaliyet gösteren XII. yasama dönemine katılmıştır. Dolayısıyla hayatı V. Bölüm’de ilgili başlıkta ele alınmıştır. Buradaki görevi onun ikinci milletvekilliğidir.

Faruk Bey XIII. yasama döneminde İsmail Hakkı Yılanlıoğlu'nun, 24 Asya, Afrika devletinin, Kıbrıs konusunda, Birleşmiş Milletlere bir rapor verip vermediklerine dair sorusuna sözlü olarak cevap vermiş, 2 Kasım 1965 Perşembe günü Kıbrıs'ta Magosa bölgesinde Rumlar tarafından yapılan saldırı ve bazı binaların işgali dolayısıyla ortaya çıkan durumu düzeltmek üzere varılan Magosa Anlaşmasına dair açıklama yapmış, Umum Müdür, Vali ve Kaymakamların sınıf değiştirme ve tayinlerinin kış ortasına rastlatılmasının doğurduğu baskıya dair ve Kadıköy civarında meydana gelen bir olay hakkında demeç vermiştir.

Mehmet Faruk Sükan bu faaliyetleri dışında 1965 Kalkınma İstikrazı Hakkındaki Kanun Tasarısı oylamasına, Ankara Üniversitesi 1965 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı oylamasına, Karayolları Genel Müdürlüğü 1965 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Hakkındaki Kanun Tasarısı oylamasına, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1965 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı oylamasına, Orman Genel Müdürlüğü 1965 Yılı Bütçe Kanununa Bağlı Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı oylamasına, Vakıflar Genel Müdürlüğü 1966 Yılı Bütçe Kanunu

²⁷⁴ MM ZC (03.02.1969, O:1, B:42: 58, 59).

Tasarısı oylamasına, Petrol Dairesi Başkanlığı 1966 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı oylamasına katılmıştır.²⁷⁵

III.2.2.1. Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu'nun Kıbrıs Konusunda Sorusu ve Mehmet Faruk Sükan'ın Sözlü Cevabı

30.11.1965 tarihinde Kastamonu Milletvekili İsmail Hakkı Yılanlıoğlu, Faruk Sükan'ın cevaplandırılması için şu soruları sormuştur: “1. 24 Asya - Afrika Devleti Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlere rapor vermişler midir?

2. Raporun mahiyeti nedir? Ve hangi devletler tarafından verilmiştir.”

Bu sorular üzerine 09.12.1965 tarihinde İçişleri Bakanı ve Dışişleri Bakanı Vekili Faruk Sükan söz alarak “1. Kıbrıs konusunda 24 Asya - Afrika memleketi Birleşmiş Milletlere rapor vermiş değildirlir. 24 tarafsız memleket Birleşmiş Milletlere bir karar tasarısı sunmuşlardır. 2. 24 memleket karar tasarısının mahiyeti şudur: Tasarı, 10 Ekim 1964 tarihinde Kahire'de toplanan tarafsızlar konferansında Kıbrıs konusunda alınan karara; Galo Plaza'nın 26 Mart 1965 tarihli raporuna ve Kıbrıs Rum idaresinin insan hakları konusundaki deklarasyonuna atıf yapmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyetinin dış müdahaleden masun olarak tam egemenlik ve bağımsızlığa sahip olduğunu kaydetmektedir. Bütün devletleri Kıbrıs'ın egemenliğine, birliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne riayet etmeye ve Kıbrıs'a karşı müdahaleden içtinap etmeye davet eylemektedir. Güvenlik Konseyine Birleşmiş Milletler arabuluculuk mesaisinin devam etmesini tavsiye etmektedir” diye cevap vermiştir.²⁷⁶

²⁷⁵ *MM ZC* (10.01.1966, O:2, B:33: 332); *MM ZC* (07.02.1966, O:1, B:42: 640, 644, 648, 652); *MM ZC* (18.02.1966, O:4, B:49: 545); *MM ZC* (24.02.1966, O:4, B:55: 592).

²⁷⁶ *MM ZC* (09.12.1965, O:1, B:21: 530).

III.2.2.2. Magosa Bölgesinde Rumlar Tarafından Yapılan Saldırı ve Magosa Anlaşmasına Dair Açıklaması

Faruk Sükan bu açıklamayı 14.12.1965 günü meclis genel kurulunda yapma gereği duymuştur. Konuşması şöyledir: “2 Kasım günü Kıbrıs'ta Magosa bölgesinde Rumlar tarafından Türk bölgesine vaki tecavüz ve işgal hadisesi münasebetiyle, Dışişleri Bakanı arkadaşımız Çağlayangil tarafından Yüksek Meclislere bilgi verilmiş ve bu hâdiseler dolayısıyla hükümetimizin yapmış bulunduğu teşebbüsleri izah ile gelişecek hâdiselerin inkişafına göre Yüksek Meclislere bilgi verileceği hususu beyan edilmişti. İki Kasım hâdiseleri münasebetiyle varılan ve Magosa Anlaşması adıyla neticelenen bir mesele hakkında bilgi vermek ve Yüksek Meclisi aydınlatmak istiyoruz. Kıbrıslı Rumların 2 Kasım tarihinde Magosa'da Türk bölgesine karşı girişmiş oldukları tecavüz neticesinde ortaya çıkan durumu düzeltmek üzere Birleşmiş Milletler temsilcilerinin aracılığı ile yapılan müzakereler sonunda Kıbrıslı Türklerin haklarını koruyan bir anlaşma elde edilmiş bulunmaktadır. Kıbrıslı Rumların giriştikleri tecavüz sonucunda Hükümetimiz tarafından Güvenlik Konseyine yapılan şikâyet ve Konseyin almış olduğu karar hakkında Dışişleri Bakanı 5 Kasım'da senatoda ve 7 Kasım'da Millet Meclisinde gerekli izahlarda bulunmuştu. Hükümetimiz o tarihte Dışişleri Bakanı tarafından ifade edilmiş olduğu üzere Rum tecavüzleri ile Magosa'da ateşkes anlaşmasına aykırı olarak işgal edilen mevkilerin tahliyesinde katıyetle ısrar etmeye karar vermişti. Hükümetimizin bu kararlı tutumu neticesinde ve bir aya yakın uzun müzakereleri takiben Rumların 2 Kasım tarihinden sonra işgal etmiş oldukları mevkilerden çekilmeleri kararlaştırılmış ve şu ana kadar Namık Kemal Lisesi, Evkaf Apartmanı ve Tekke'nin Rumların işgalinden tahliyesi temin edilmiştir. Diğer mevkilerin de peyderpey kaldırılması ameliyesi devam etmektedir. Anlaşmaya göre, surlar dışındaki bölgede bulunan bütün yol barikatları kaldırılmış ve sivil

şahısların aramaya tabi tutulmasına son verilmiştir. Türk mahallelerindeki Türk polisleri tabiatıyla görevlerine eskiden olduğu gibi devam edeceklerdir. Bu anlaşmanın bir özelliği de anlaşmayı tatbik etmek işini üzerine alan Barış Gücünün bu işi yaparken vazife ve salâhiyetleriyle ilgili talimatları sonuna kadar kullanmayı tekeffül etmiş olmasıdır. Bu vesile ile Birleşmiş Milletler Temsilcilerinin bu nazik meseledeki yardımlarını ve bir anlaşmaya varılması hususunda göstermiş oldukları gayreti memnuniyetle kaydetmek isterim. Hükümetimizin, ahdi ve manevi mükellefiyetleri icabı olarak, Kıbrıslı Türklerin hak ve menfaatleriyle ilgili konuları en büyük bir dikkat ve titizlikle izlemeye devam etmekte olduğunu da teyiden arz ederim. Bir hususu da yüksek nazarlarınıza arz etmek isterim. Bugün Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunda Kıbrıs meselesi müzakereleri devam etmektedir. Bu gece Güvenlik Konseyinde de ayrıca Barış Gücü ile ilgili olan müzakerelere başlanacaktır. Alınan neticeler ve müzakereler hakkında etraflı ve teferruatlı malûmat sırasında ve kısa zaman içinde Yüksek Meclislere arz edilecektir. Hürmetle selâmlarım.²⁷⁷

III.2.2.3. Umum Müdür, Vali ve Kaymakamların Sınıf Değişirme ve Tayinlerinin Kış Ortasına Rastlatılmasının Doğurduğu Baskıya Dair Demeci

17.01.1966 günü Faruk Sükan, genel kurulda Konya Milletvekili Nazif Kurucu'nun, umum müdür, vali ve kaymakamların sınıf değişirme ve tayinlerinin kış ortasına rastlatılmasının doğurduğu baskıya dair bir demec vermiştir. Nazif Kurucu'nun demecine katılan Faruk Sükan, Nazif Kurucu'dan sonra demecinde “seçimlerden evvel seçim beyannamemizde, seçimlerden sonra da hükümet programımızda büyük Türk milletine hizmetler vadettik. Bu hizmetlerin daha iyi ifası zımında kanunların bize bahşettiği hak, salâhiyet ve takdir ölçülerini kullanmak suretiyle kanuni olarak nakil ve

²⁷⁷ MM ZC (14.12.1965, O:1, B:22: 538, 539).

tainlerde bulunduk. Hiç kimseyi mağdur etmiş değiliz. Hiç kimseyi açıkta bırakmış değiliz. Demokratik memleketlerde olduğu gibi, Türkiye'de de bu kabil tasarruflar hükümetlerin kanuni hakları ve tasarruflarıdır. Hizmetler ancak böyle görülür. Kanuni olarak yapılan tasarrufların millet vicdanındaki akislerini zaman ortaya koyacaktır. Müspet hizmetleri ortaya koymak suretiyle değerlendirilecektir. Bu meselenin polemik ve demogojik bir konu yapılmamasını, Türk Devletinin ve Hükümetinin icraatları bakımından samimiyetle temenni ve rica ediyoruz” şeklinde bir açıklama yapmıştır.²⁷⁸

III.2.2.4. Boğazdan Meydana Gelen Bir Kaza Sonucunda Yangın Çıkması ve Olayla İlgili Gerekli Tedbirlerin Alındığına Dair Demeci

Bu demeç Faruk Sükan tarafından 02.03.1966 tarihinde verilmiştir. Demeci şöyledir: “Dün akşam gecenin geç saatlerinde başlayıp bugün sabahın üç buçuğuna kadar devam eden ve iki Rus gemisinin çarpışması neticesinde akıttığı ham petrolden mütevellit vukua gelen, İstanbul için hakikaten büyük bir tehlike arz eden yangın hâdisesi münasebetiyle gündem dışı söz almış bulunuyorum. 1 Mart 1966 günü saat 23 sıralarında Karadeniz’den Çanakkale istikametine gitmekte olan Rus bandralı Lutsk tankeri ile yine Çanakkale istikametinden gelip Karadeniz’e gitmekte olan Rus bandralı Krasnye Oktaber şilebi Kabataş - Üsküdar arasında seyretmekte iken çarpışmaları neticesinde denize ham petrol akıtmaya başlamıştır. Saat 23.45’te Karaköy’den Kadıköy’e sefer yapacak Kadıköy vapurunun hareketi mazot hadisesinden dolayı geciktirilmiştir. Saat 00.20 sıralarında iskelede bulunan Kadıköy yolcu vapurunun arka tarafından ani bir yangının çıktığı görülmüş ve bu yangın Kadıköy iskelesine de derhal sirayet etmiştir. İşte bu andan itibaren Boğaz, bilhassa Ziraat Bankası’nın ön kısmında geniş ölçüde alev dalgalarıyla İstanbul’u tehdit etmeye başlamıştır. Hadise duyulur duyulmaz, derhal alakalılar harekete geçmiş,

²⁷⁸ MM ZC (17.01.1966, O:1, B:36: 418, 419).

gerek resmi makamlar, gerek civar vilâyetlerden itfaiye teşekkülleri ve ekipleri harekete geçirilmiştir. Ani başlayan ve süratle gelişen bu yangın karşısında önleyici tedbirler bu suretle derhal alınmış ve yangının genişlemesine mâni olunmaya çalışılmıştır. Krasnye Oktaber isimli şilep Kumkapı açıklarına demirlemiş, Çanakkale istikametine giden Lutsk isimli tanker Çanakkale limanında tahkikat neticesine kadar bekletilmesi için Çanakkale valiliğine derhal talimat verilmiştir. Yanmakta olan Kadıköy yolcu vapuru ise yangın mahallinden yanar bir halde uzaklaştırılarak Hayırsız Ada açıklarına götürülmüştür. Kadıköy iskelesi ve Kadıköy vapurunun yanmasından başka çok şükür maddi bir hasar ve can kaybı olmamıştır. Keyfiyet adli ve idari yönden gayet genişlikle tahkikata başlanmış ve hadise üzerine sabahın üç buçuğunda Sayın Ulaştırma Bakanı arkadaşımız meseleye el koymuş ve sabahleyin ilk tayyare ile İstanbul'a, hadise mahalline alakalılarla birlikte gitmiş, hem karadan, hem de helikopterle gerekli tetkikatta bulunmuş ve hadiseye böylece en geniş surette el konmuştur. İstanbul'un geçirdiği bu elim tehlike karşısında geçmiş olsun der, keyfiyeti Yüce Meclise saygılarımla arz ederim. Gerekli bütün emniyet tedbirleri ve muhtemel hadiseye karşı gerekli planlama ve tedbirlerin alınmış olduğunu da saygılarımla arz ederim.”²⁷⁹

III.2.2.5. Malatya'da Atatürk'ün Büstünün Kırılması ve Bayrağımızın Yırılması Olayı ile İlgili Gündem Dışı Açıklaması

Faruk Sükan bu olay üzerine meclis kürsüsüne gelerek: “Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım, efkârı umumiyemizi yakinen ilgilendiren ve umumi teessürü mucip olan Malatya'nın merkezine bağlı Dilek kasabasının okulunda, Büyük Atatürk'ün iki büstünün kırılması ve Türk bayrağının yırtılması ile ilgili olay hakkında Yüksek Meclise bilgi vermek üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum. Olay, Türk efkârı umumiyesinde

²⁷⁹ MM ZC (02.03.1966, O:1, B:60: 4, 5).

bütün müesseselerde ve keza Türk parlamentosunda nefretle karşılanmış ve hadisenin aydınlanması hususunda alakalı mercilerle beraber efkârı umumiyeğimiz meselenin üzerinde hassasiyetle durmuştur. Bu itibarla kısaca olay hakkında arzı malumatta bulunacağım. 9 Nisan Cumartesi günü hadise Malatya'nın Dilek kasabasında köy okulunun içinde cereyan ediyor. Ancak 11 Nisan Pazartesi günü, okulun başöğretmen vekili ve aynı okulun öğretmeni olan Şaban Özayabakan tarafından savcılığa ihbar ediliyor. Bunun üzerine vilâyet ve alâkalılar meselenin ehemmiyeti ve ciddiyetiyle mütenasip bir şekilde soruşturma ve tahkikata başlıyorlar. Buna muvazi olmak üzere Ankara'dan gerek siyasi şubemizden ve gerekse parmak izi ve diğer teknisyenler hadise mahalline gönderilmiştir. 18 saatlik devamlı ve ciddi bir tetkikattan sonra bu şeni hadisenin sanığı olarak ihbarı yapan aynı köyün öğretmeni ve başöğretmen vekili olan Şaban Özayabakan'ın bu hadiseyi yaptığı sabit oluyor ve mahkeme tarafından tevkif ediliyor. Aziz arkadaşlarım, bu vesile ile şunu arz etmek isteriz ki Türk milleti huzur, sükûn ve emniyet içerisinde işi ile gücü ile meşgul olmak ve aziz vatanımıza hizmet etmek gayret ve çabası içinde bulunmaktadır. Bu huzur ve sükûnu bozmak isteyenler çıkabilir. Keza Türk milletinin gönlünde ve kafasında yerleşmiş, milli mefahir ve milli değerlerimize, Büyük Atatürk'e, millet huzurunu bozacak tarzda anarşist hareketlerde bulunmak isteyenler çıkabilir, ama şu kürsüden milletin temsilcileri olarak ve hükümet olarak beyan etmek isteriz ki milletin huzurunu ve milli mefahiri, millet büyüklerini ve Büyük Atatürk'ü adi emelleri ve maksatlı tertipleri uğruna hiçbir kimse kullanamayacaktır. Buna bizatihi büyük millet ve milli müesseselerimizle birlikte vatanperver Türk gençliği ve Hükümetleri müsaade etmeyecek ve bu gibiler, her zaman olduğu gibi en kısa zaman içinde Cumhuriyet kanunlarının pençesinden kurtulamayacaklar ve lâıyk oldukları yeri bulacaklardır. Bu vesileyle Hükümetin bu gibi hareketler ve hâdiseler karşısında daima uyanık, dikkatli ve müteyakkız bulunduğunu

saygılarımla arz eder, hepinizi hürmetle selâmlarım” sözleriyle bitirdiği bir konuşma yapmıştır. Konuşmanın yapıldığı tarih 15.04.1966’dır.²⁸⁰

III.2.2.6. Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne Dair Olan 3656 Sayılı Kanuna Bağlı Cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü Kısımına Kadro Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifinin İvedilikle Görüşülmesine Dair Önergesi

02.12.1966 tarihli oturumda Faruk Sükan meclise bir önerge vererek gündemin birinci görüşülmesi gereken işler bölümünün ilk sırasında yer alan Giresun Milletvekili İbrahim Etem Kılıçoğlu ve 21 arkadaşının, devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı cetvelin Emniyet Genel Müdürlüğü kısmına kadro eklenmesi hakkında kanun teklifinin bir an önce kanunlaşması zaruri bulunduğundan öncelik ve ivedilikle görüşülmesini istemiş ve bu teklifi diğer milletvekilleri tarafından da kabul görmüştür.²⁸¹

III.2.2.7. Osmaniye İlçesinde Cereyan Eden Olaylar Hakkında Gündem Dışı Demeci

12.02.1968 günü İçişleri Bakanı Faruk Sükan, Osmaniye’de gerçekleşen olaylarla ilgili olarak “Dün Osmaniye’de cereyan eden bazı olaylar dolayısıyla bugün Türk basınında çıkan neşriyat karşısında, yanlışlıklara mahal vermemek ve olay mahallinde alınan resmi malumatı arz etmek üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum. Müsaade buyurursanız kısaca olayın cereyan tarzı hakkında maruzatta bulunacağım. Dün, yani 11 Şubat günü Osmaniye’de, öğleden sonra kanun dışı toplantı ve gösterilerde bulunan bir grup vatandaş idarenin aldığı tedbirler neticesinde dağıtılmış ve müsebbiplerle tahrikçiler adalete teslim edilmiştir. Hadisenin cereyan tarzı şöyledir: Komünizmle Mücadele Derneği Osmaniye Şubesi, 6 Şubat ve 9 Şubat’ta İstanbul’da Kalamış’ta olduğu söylenti halinde

²⁸⁰ MM ZC (15.04.1966, O:1, B:80: 867).

²⁸¹ MM ZC (02.12.1966, O:1, B:13: 301).

bildirilen ve neşriyat konusu yapılan Kuran-ı Kerimi yırtma olayı dolayısıyla bir telin mitingi yapmak üzere kaymakamlığa müracaatta bulunuyorlar. 6 Şubat'ta ve 9 Şubat'taki bu müracaat karşısında Osmaniye Kaymakamı, hadisenin fevkalade hassas bir konu olduğunu, çeşitli yönlerden istismara müsait bulunduğunu ve muhtemel hadiseler karşısında kendilerinin de müşkül durumda kalabileceğini izahla ve esasen hadisenin mahiyetinin tam gün ışığına çıkmadığını da izah etmek suretiyle, böyle bir toplantının yapılmasının doğru olmadığını, müracaat sahiplerine bildiriyor. Müracaat sahipleri bu izahat karşısında böyle bir toplantıyı yapmaktan sarf-ı nazar ediyorlar. Dün, bir müddet önce Site yurdunda öldürülen Ruhi Kılıçkiran isimindeki öğrencinin Osmaniye'li olması dolayısıyla, dayısı tarafından Osmaniye'de bir mevlit okutuluyor. Mevlit 13.30'da hitama eriyor. Mevlitten sonra 14.30'da bine yakın bir kalabalık hükümet meydanında toplanıyor. Bu toplantının gayrikanuni olduğu, 171 sayılı kanuna muhalif bulunduğu alakalıları tarafından ihtar ediliyor. Birisi öğretmen, birisi emekli bir astsubay sandalye üzerine çıkmak suretiyle, kendilerinin maksadının kötü olmadığını, ancak Kur'an-ı Kerim yırtma hadisesini telin etmek istediklerini ve dinlerine bağlı olduklarını, ondan gayri herhangi bir niyetleri bulunmadığını beyan etmeleri üzerine, yine kendilerine ikazda bulunuluyor. Bunun üzerine gruplar dağılıyor, Osmaniye'deki şehitliğe gidiliyor, orada dua ediliyor. İki kişi savcının talebiyle ifadesi alınmak üzere emniyet makamları tarafından nezarete alınıyor. Bu haber üzerine şehitlikten dönen gruplar tekrar birleşiyorlar. Bunların ekserisi 15 yaşında, 20 yaşında gençlerdir ve tutuklanan arkadaşlarının bırakılması talebinde bulunuyorlar. Bunun üzerine kaymakam ve savcı harekete geçiyorlar. Kaymakam, kendilerinin yaptıklarının suç olduğunu ve dağılmalarını, dağılmadıkları takdirde kanuni icabın yapılacağını hatırlatıyor ve ihtar ediyor. Bir taraftan da Adana Valiliğine keyfiyet duyuruluyor ve İçişleri Bakanlığına da, bendenize de malumat veriliyor. Gerekli tedbirler

alınıyor. Esasen mevlitten sonra böyle bir hadise olabileceği düşünülerek, daha evvelki talepler de nazar-ı itibara alınmak suretiyle, idari makamlar tarafından hassas noktalarla gerekli tedbirler alınıyor ve ilgili makamlar da ikaz ediliyor. Alınan tedbirler neticesinde topluluk dağılıyor ve hadiseye sebebiyet veren muharrrik durumda, müsebbip durumda bulunan 14 kişi ifadesi alınmak üzere savcılığa davet ediliyor, savcılığa getiriliyor ve savcılıkta da ifadeleri alındıktan sonra kefalete rapten serbest bırakılıyor. Bugün sabahleyin de bu on dört kişi adliyeye sevk ediliyor. 171 sayılı kanunu göre ihlâl, suça tahrikten dolayı bu on dört kişi adliyeye verilmiş bulunuyor. Hükümet binasının taşlandığı veyahut şeriat isteriz gibi irticai bazı faaliyette bulunulduğu ve sözler sarf edildiği yolundaki haberler hilafı hakikattir. Bu vesileyle şunu arz etmek isterim: Bundan bir müddet önce konuşmanın basında arz ettiğim, Kuran-ı Kerimi yırtma olayı haberi ve neşriyatı üzerine gerek idare ve gerekse adliye harekete geçmiş ve gerekli tahkikatı yapmışlardır. Tahkikat neticesinde Kuran-ı Kerimi yırtma gibi bir hibenin sureti katiyede vaki olmadığı, Cumhuriyet Savcılığının yaptığı tespit ve tahkikat neticesinde, taayyün etmiştir. Arkadaşlar, bu vesile ile şunu arz etmek isterim ki bu millet, büyük Türk milleti, manevi kıymetlerine, mukaddes mefhumlarına, milli mefahirine karşı tecavüzler karşısında son derece hassastır. Bu hassasiyeti istismar etmeye kimsenin hakkı yoktur, hangi yönden gelirse gelsin. Millet in bu asli temayülüne uygun olarak gerek Türk parlamentosu, gerekse onun Hükümeti ve bütün Türk milleti, bu kabil hareketlere gayet tabii sessiz kalamayacağı gibi, Hükümet olarak da kanun çerçevesi içinde, maneviyat ve mukaddesat düşmanlarına ve milli mefahire karşı gelenlere de elbette ki gerekli şekilde, aynı tarzda istismara yeltenenlere de müsamaha ve müsaade etmeyeceğimizi bir kere daha bu kürsüden arz etmek isterim. Bu itibarla, her ne şekilde olursa olsun, ne tarzda ve nereden gelirse gelsin, bu tarzdaki tahriklerin muhtaç bulunduğumuz millet huzuru bakımından doğru olmadığını

ve bunlara hükümet olarak ve Cumhuriyet kanunları olarak sureti katiyede müsamaha etmediğimizi ifade ve beyan etmek isterim” diyerek olayın gerçekleşme şeklini aktarmıştır.²⁸²

III.3. XIV. Yasama Dönemi (12.10.1969-14.10.1973)

1969 yılı Türkiye genel seçimleri 12 Ekim 1969 tarihinde yapılmıştır. Bu seçimlerde CHP beklediğini bulamamıştır. İktidardaki AP %46,5 oy alarak 256 milletvekilliği kazanmış ve tek başına iktidarını sürdürmüştür. Buna karşın CHP %27,3’le 143 milletvekili kazanmıştır. Seçime katılan diğer partilere bakıldığında GP 15, Bağımsızlar 13, BP 8, MP 6, YTP 6, TİP 2 ve MHP 1 milletvekili ile meclise katılma hakkı elde etmiştir.²⁸³

Konya iline bakıldığında ise AP 144.151 oy ile %49,57 oranında, CHP 63.170 oy ile %21,72 oranında, GP 31.139 oy ile %10,71 oranında, bağımsızlar 22.926 oy ile %7,88 oranında, MP 13.178 oy ile %4,53 oranında, MHP 8.728 oy ile %3 oranında, TİP 5.591 oy ile %1,92 oranında, YTP 1.885 oy ile %0,65 oranında mecliste temsil edilme hakkı elde etmiştir.²⁸⁴

1969 yılı seçimleriyle birlikte AP tekrar büyük çoğunlukla iktidara gelmiş fakat iktidarda fazla kalamamıştır. 12 Mart 1971 günü Türk Silahlı Kuvvetleri, Hükümeti bir muhtırayla uyarmış ve Başbakan Süleyman Demirel istifa etmiştir. Yeni hükümeti eski CHP’li Nihat Erim kurmuş ve Bülent Ecevit bu askeri müdahaleye karşı olduğundan CHP’nin hükümette yer almasını istememiştir. İsmet İnönü muhtıraya karşı ılımlı bir tavır

²⁸² MM ZC (12.02.1968, O:1, B:39: 377, 378).

²⁸³ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

²⁸⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1969 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

takınıp hükümete destek vereceğini belirtince Genel Sekreter Bülent Ecevit istifa etmiştir.²⁸⁵

5 Mayıs günü geldiğinde Türkiye gergin bir dönemece girmiştir. Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkında infaz cezaları verilmiştir. Bu arada THY'nin bir uçağı Sofya'ya kaçırılmıştır. Gerilim Genel Başkan İsmet İnönü'ye de yansımış, İnönü kalp krizi geçirmiştir. CHP kurultayı bir gün sonrasına ertelenmiş ve 6 Mayıs 1972 günü Genel Başkan İsmet İnönü ve Bülent Ecevit karşı karşıya gelmiştir. İnönü açılış konuşmasında açık konuşarak ya ben ya Bülent demiş ve kararı partiye bırakmıştır. Bu gelişmelerden sonra 33 yıldır Genel Başkan olarak CHP'yi yöneten İsmet İnönü 8 Mayıs 1972'de genel başkanlıktan istifa etmiştir. 14 Mayıs 1972 günü yapılan genel başkanlık seçimi özel kurultayında Bülent Ecevit, Atatürk ve İnönü'den sonra CHP'nin III. Genel Başkanı seçilmiştir.²⁸⁶

Bülent Ecevit, asker destekli Ferit Melen Hükümeti'ne 5 bakan vererek destek olmuştur. Ancak 5 Kasım'da Ferit Melen'le anlaşamayarak bakanları geri çekmiştir. Bu arada İsmet İnönü, anayasanın eski cumhurbaşkanlarına verdiği tabii senatör olma hakkını kullanarak TBMM'de tabii senatör olarak çalışmalarına devam etmiştir. 28 Mart 1973'de Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresi bitince Orgeneral Faruk Gürler'i seçtirmek isteyen demokrasi dışı güçlere karşı CHP ile AP işbirliği yapmıştır. Nitekim 6 Nisan 1973'te Fahri Korutürk cumhurbaşkanı seçilmiştir.²⁸⁷

12.10.1969-14.10.1973 tarihleri arasındaki XIV. yasama döneminde dört Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar İbrahim Hulusi Öktem, İrfan Baran, Mehmet

²⁸⁵ Duman, Sun İpekşen (2013: 124).

²⁸⁶ Ahmad (1994: 227, 228).

²⁸⁷ Duman, Sun İpekşen (2013: 124).

Faruk Sükan ve Mehmet Sadi Koçaş'dır. İbrahim Hulusi Öktem Bursa'dan, Mehmet Faruk Sükan, İrfan Baran ve Mehmet Sadi Koçaş ise Konya'dan aday olarak seçilmiştir.

III.3.1. İbrahim Hulusi Öktem'in Siyasi Faaliyetleri

İbrahim Bey XIV. yasama dönemi boyunca 1961 Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında bir teklif sunmuş ayrıca Anayasa Komisyonu Raporu ve Atatürk Üniversitesi kanun tasarısı münasebetiyle mecliste söz almıştır.

III.3.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu Münasebetiyle Söz Alması

27.08.1971 tarihli meclis oturumunda anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bazı maddelerin eklenmesi konusunda İbrahim Hulusi Öktem şu konuşmayı yapmıştır: "Türkiye Millet Meclisi Anayasa değişikliği gibi son derece önemli bir görevi yerine getirmekle meşgul bulunuyor. Müzakere açıldığından beri dört grup sözcüsü ile iki milletvekili konuştular. Daha söz almış bulunan milletvekili arkadaşlarımız var. Genel olarak bir hatalı, bir eksik tutumun içinde olduğumuzu muhterem heyetinize uyarıcı olarak arz etmek istiyorum. Gruplarımızın sözcüleri her ne kadar grupları temsil eden görüşleri dile getirirlerse de bunun dışında kişisel görüşlerini açıklamak isteyen milletvekilleri, öyle zannediyorum, müzakere edilen konuya bir ayrı açıdan bakarak onun oluşmasına, onun karara erdirilmesine yardımcı birtakım yan görüşler getirirler. Anayasa değişikliği gibi son derece önemli bir konuda, lütfedin, milletvekili arkadaşlarınız da hiç değilse grup sözcüleri sayısında konuşabilsinler ve onların getirecekleri kişisel görüşleri de öğrenerek daha sağlam bir karara varma olanağını sağlayın. Öyle zannediyorum ki milletvekilleri kişisel görüşlerinde muhtemelen kendi sözcülerinin görüşlerinden birtakım

farklı, nüanslı görüşleri dile getirecektir. Anayasa değişikliği gibi son derece önemli bir konuda Yüce Meclisin anlayış göstereceğine inanarak, söz almış bulunan milletvekili arkadaşlarınıza söz hakkı tanımanızı bilhassa rica ediyorum.”²⁸⁸

III.3.1.2. Atatürk Akademisi Kanun Tasarısı Münasebetiyle Söz Alması

08.01.1973 tarihinde mecliste Atatürk Akademisi hakkında kanun tasarısı görüşülürken İbrahim Hulusi Öktem de söz alarak konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: “Müzakeresi ele alınan Atatürk Akademisi kanun tasarısının Milli Eğitim Komisyonunda aylarca süren görüşülmesinden sonra aldığı şekliyle bu tasarının amacını gerçekleştirmekten uzak, madde hükümleriyle de yozlaştıracağını görerek karşı çıkmış ve söz hakkımı saklı tutmuştum. İşte bu karşı görüşümün dayanaklarını Yüce Meclise sunmak üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum. Sayın milletvekilleri, tasarının genel gerekçesinde açıklandığı gibi, Atatürk'ün Türk inkılâbı, ulusumuzun da Atatürk inkılâbı dediği büyük tarih olayı ve Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve hayat sebebi sayılan Atatürkçülüğün; Atatürk'ün ölümünden bu yana, hele 1961 Anayasasının getirdiği özgürlükler içinde, şeriatçı eğilimlerden tutunuz da, aşırı sol eğilimlere kadar giden, doktriner ya da pragmatik çeşitli görüş ve anlayışlara göre çoğu siyasal anlam taşıyan yorumlara yol açmış olduğu gibi, bunlardan her birinin Atatürkçülüğü kendine mal etme çabaları bugüne kadar süre gelmiştir. Atatürkçülüğü kendi çıkarına sömürmek isteyenlerin yarattığı suni bir kavram anarşisi ortamında, her türlü özerkliğe sahip bir bilim kuruluşunun gerekli imkânlarla da sahip kılınarak, özerklik içinde girişeceği araştırmalar yurt kamuoyunda olduğu kadar, dünya kamuoyunda da tartışmalara açık, bilimsel, tarafsız ve objektif; dolayısıyla da herkesin kuşkusuz benimseyebileceği araştırma verileriyle Atatürkçülüğün ne olduğunu ve de ne olmadığını saptama yetkisinde, tekelinde değil, bir kuruluşun meydana getirilmesi

²⁸⁸ MM ZC (27.08.1971, O:2, B:156: 293).

zorunluğu ortaya çıkmış bulunmaktadı. Ancak açık söyleyelim ki; dñnyanın çağdaş bilim anlayışı benimsemiş olan demokratik ÷lkelerinde, gerçek görevi bilimsel araştırma yapmak olan bir bilim kurumunun bu tasarıda getirildiği gibi, kurullarının yapısı - dolaylı da olsa - yönetim ve denetimi seçimden seçime değişebilecek değişik eğilimdeki iktidarlara bırakılmamıştır. Bu gerçek Atatürkçölüđe uymayan, doktrini eşmeye yol ačan çok sakıncalı bir yol olmaktadır. Sayın milletvekilleri, arz ettiğim sakıncaların ve hatta tehlikelerin dayanaklarını, tasarının maddeleri açık ve seçik olarak ortaya koymaktadır. Şöyle ki 1. madde ile akademi başbakana bağlı kılınmaktadır. Bu bir siyasal bağımlılığı kaçınılmaz hale getirmektedir ki geçmiş siyasi hayatımızdaki çeşitli yorum ve uygulamalarla da gör÷ldüğu gibi, bir parti iktidarının en yetkili başı olan başbakanın, tarafsız kalma ve bilimsel özerkliğin gereği olan objektiflik içinde bir tutum alması geleneğinden henüz yoksun olduğumuzu bilmezlikten gelemeyiz. 3. madde ile tayin edilen akademinin görevleri arasında (D) ve (J) bendinde gör÷ldüğu üzere, siyasal bağımlılığı göz önüne alınınca, iktidarın Atatürkçölük eğitimi politikasına kurulan katılma ve hatta karışma olanakları yaratan sakıncalı görevler yer bulmaktadır. Bu durum, iktidarla ona bağlı olan akademi arasındaki karşılıklı tavizlere yol açma tehlikesi taşımaktadır. Akademinin siyasal iktidara bağımlılığını pekiştiren 10. ve 11. maddelere gelince, 10. madde akademi başkanı asli üyeler arasından 4 yıl için seçilerek, Müřterek Hükümet Kararnamesi ile atanır hükmünü getirmektedir. 11. madde ile de akademinin genel sekreteri, doğrudan doğruya akademi başkanının önerisi ve başkanın onayı ile atanmaktadır. Yönetimin en yetkili bu iki başının atanma yetkisinin başbakanda bulunması, üzerinde ciddi olarak durmayı gerektiren bir husustur. Akademinin siyasal bağımlılığını hiç bir tereddüde yer vermeden ortaya koyan madde ise yapının siyasal iktidarca oluşturulmasına yetki tanıyan 1. geçici maddedir. Buna göre de Milli Eđitim Bakanı, ilgili

Bakanlıklar, Milli Güvenlik Kurulu, diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla yapacağı danışmadan sonra, seçilecek üye sayısının en az iki katı kadar adayı Bakanlar Kuruluna önerir. Bakanlar Kurulu bu adaylar arasından 4 asli üye seçer. Bunlar da, yani bu 4 üye, diğer 14 asli üyeyi seçerler. Görüldüğü gibi, Akademinin Başkanının, Genel Sekreterinin seçimi ve atanma yetkileri, 18 üyelik genel kurul üyelerinden 14'ünü seçen ilk 4 asli üyenin seçimi mekanizması tamamen siyasal olup, iktidarın kurulun yapısında siyasal tercihlerini hâkim kılan kesin bir rol oynamasına imkân vermektedir. Bu siyasal yapı, gerekli bilimsel özerklikle hiç bir şekilde bağdaşmayacak, idari özerklikten ise söz etmek imkânsız olacaktır. Diğer önemli bir nokta da uygulamada akademiye tanınır görülen yetkilerle bilimsel özerkliğin gereği olan tarafsızlık ve objektiflik içinde saptanacak sonuçları, siyasal iktidar organlarına ne ölçüde benimseteceği başlı başına çetin bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İktidarla olan bu sıkı ilişkisinin ister istemez taraflara güçleriyle orantılı taviz verme veya taviz koparma zorunluğu getireceğinden endişelenmemek imkânsızdır. Milli Eğitim Komisyonu, görüşlerini almak üzere üniversitelerin yüksek kurumlarının, Türk Dil Kurumu, Tarih Kurumunun, İnkılap Tarihi Enstitüsünün ve diğer genel oy mihraklarının, bu arada basının temsilcilerini davet etmiştir. 15 temsilcinin katıldığı bu toplantıda tasarı ciddi olarak eleştirilmiş, büyük çoğunluk, yukarıda özetlemeye çalıştığımız sakıncalı siyasal yapının ve bağlantının bilimsel özerkliğe gölge düşüreceği, elde edilecek sonuçların siyasal iktidar organlarının güdümü ile uygulanmaya konma olanağının gene de sonuçların devletin resmi Atatürkçülük görüşü sayılmasıyla da değişecek siyasal iktidarların elinde çelişik yangılara ve politikalara imkân verecek bir siyasal koz olma endişelerini ortaya sermektedir. 12 Mart öncesi, tüm ulusumuzu kaygılandıran anarşik ortamını sosyal, ekonomik ve politik nedenlerine ciddi bir teşhis konmadan belli başlı çarelerden birisi olarak bütün topluma benimsetilecek standart bir

Atatürkçülük görüşünde aramak hem yetersiz hem de bilime, akla, dinamizme dayalı olan Atatürk ilkelerini günün koşulları içinde gelişme ve değişmeye kapıları ardına kadar açık tutan gerçek Atatürkçülüğü donduracak, kalıplaştıracak hatta doktrinleştirecek bir tutuma yol açılmış olmaktadır. Kaldı ki evvelce kurulmuş bulunan benzeri İstanbul Üniversitesine bağlı İnkılâp Tarihi Kürsüsü, Ankara Üniversitesine bağlı İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Halkevi Genel Merkezinde ve bir yıl önceden İstanbul Üniversitesinde açılan Atatürk Enstitüsü gibi kurumların istenilen ve beklenen verimi niçin sağlayamadıkları ciddi bir şekilde araştırılmadan siyasal bir yapıda günün iktidarından güç alan çok sakıncalı bir kuruluşa gidilmesi gerçekten düşündürücüdür. Hâlbuki önemli olan Atatürk Akademisini siyasal etkilere açık tutmak yerine, onun siyasi kuruluşları hatta icra organlarını amacı yönünde saptayacağı her türlü eleştiriye açık ve dayanıklı bilimsel verilerle bir ölçüde kendi moral etkisi altına alabilmektedir. Diğer yandan Osmanlı devrinin neşriyat müessesesi gibi resmi bir fetva müessesesi olma tehlikesi de tasarıda yatmaktadır. Bu takdirde gerçek Atatürkçülüğe ihanet edilmiş olacağı düşüncesindeyim. Sayın milletvekilleri sonuç olarak, Milli Eğitim Komisyonunda da teklif ettiğim gibi akademinin başbakana bağlanması yerine, girişeceği araştırmaların önyargısız, dışardan gelecek bilim dışı, hele siyasal etkilerin tamamen dışında ve üstünde kalabilmesinin ön şartı, kurumun üniversitelerarası bir kuruma bağlanmasıdır. İdari ve bilimsel özerkliğin akademinin tarihi görevinin ilk şartı olduğu bir gerçektir. Ancak bu anlayış ve görüşledir ki, Atatürk Akademisinin özerkliğinin sağlayacağı fikir ve araştırma özgürlükleri içinde elde edeceği bilimsel verilerin tarafsızlığı ve objektifliği ile ulusun birliğini, yurdun bütünlüğünü pekiştirerek, Batı uygarlığı düzeyine ulaşma ülküsünü sembolize eden Atatürk ilkelerinin dinamizme, akılcılığa ve bilimsel gerçekçiliğe dayalı gerçek anlamına kavuşturulmasının sağlayacağı inanç birliğinin tüm Türk ulusunu ve onun genç kuşaklarını sarması hiçbir şekilde

önlenemeyecek, bu da bizim yenilmez milli gücümüz olacaktır. Sayın milletvekilleri Yüce Millet Meclisinin bu son derece önemli konu karşısındaki tarihi sorumluluğunu idrak ederek konuya gerekli ışığı tutacağı inancı içindeyim, maddelere geçildiği zaman vereceğim önergelerle de elimden geldiği kadar bu tasarının gerçek Atatürkçülüğe hizmet edecek ve tarih karşısında bizi sorumlu kılmaktan uzak tutacak değişiklikleri sizlerden dileyeceğim.²⁸⁹

III.3.2. İrfan Baran'ın Siyasi Faaliyetleri

İrfan Baran meclise ilk kez 14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasındaki XII. yasama dönemine katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili yerde ele alınmıştır. Buradaki görevi onun ikinci milletvekilliğidir.

XIV. yasama döneminde İrfan Baran hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önerge vermiş ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 31 ve 53. maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri münasebetiyle söz almıştır.

III.3.2.1. Türk Parasının Değerini Düşürme Kararının Alınmasıyla Kararın Türk Ekonomisini Bir Çıkmaza Soktuğundan Hükümet Hakkında Bir Gensoru Açılmasına Dair Önergesi

21.12.1970 tarihli oturumda İrfan Baran söz alarak Türk parasının değerini düşürme kararının alınmasında, hükümetin, şimdiye kadarki ekonomik ve politik aksaklıklarının sebep olduğu ve bu kararın Türk ekonomisini bir çıkmaza soktuğu iddiasıyla hükümet hakkında bir gensoru açılmasına dair önergesini sunmuştur. Önergesinde “5 yıllık Adalet Partisi iktidarının ve hükümetinin, çağımızın gerçeklerine ve gereklerine ters düşen yetersiz ve kusurlu politikası, milletimizi içinden çıkılması zor ekonomik, sosyal sıkıntılara getirip bırakmıştır, ikazlara rağmen, yıllardır enflasyonist ve

²⁸⁹ MM ZC (08.01.1973, O:3, B:35: 615-617).

müsrif bir harcama politikası takip edilmiştir. Hayat pahalılığı ve fiyatlar 5 yılda yüzde 50 oranında artmış, dış ticaret dengesi, yıllık bütçeler devamlı açık vermiştir, ihracatı artırıcı bünyevi tedbirler alınmamış, ithalâtı artırıcı dışa bağlı sanayi ıslah edilmemiştir. Anayasamızın da emrettiği temel reformlar gerçekleştirilmemiş, lüzumu da inkâr edilmiştir. Nihayet, dış kredilere bağlı hareket serbestisini kaybetmiş ekonomimize, yabancı müesseseler alışlagelmiş reçetelerini uzatmışlar, hükümetten Türk lirasının değerini düşürmesini istemişlerdir. Konsorsiyum ve Ortak Pazara kaderini sıkı sıkıya bağlamış Hükümet, tıkanan dış ticareti açabilmek için, yabancıların tavsiyelerini kabul zorunda kalmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatile girmesi beklenilmiş, Ağustos'un ilk haftasında meşum karar, kalkınmayı sağlayacak sihirli yepyeni bir yol olarak milletimize sunulmuştur. Sayın Başbakanı bakılırsa, bu kararlar memleketin yararına olup, kaçınılması mümkün değildir. Türkiye'nin kalkınmasına hayatiyet verecek para değerinin ayarlanması ve buna bağlı tedbirler, güçlü bir Türkiye yaratmak maksadına matuftur. Bunun için de iktisadi ve siyasi istikrar şarttır. Güçlü ve kalkınmış Türkiye'yi yaratmak, paramızın değerini düşürmek gibi kolay ve basit bir formüle bağlanıyorsa, yıllardan beri bu işe başvurarak, müreffeh Türkiye'yi niçin kuramadıklarını, memleketi bir batağa sokmalarının sebebini sormak gerekir. Şart olan siyasi ve iktisadi istikrar ise, gündüzleri bile fener alaylarıyla aranan bir Anka kuşu haline gelmiştir. Beynelmilel devalüasyon reçetesinin gerekçelerini hükümet tebliğlerinde ve beyanlarında dinledik, okuduk, ihracatımız artacak, gelişecek, ithalat talepleri kısılacak, ödemeler dengesi sağlanacak, istikrar kurulacak ve de hızlı bir kalkınmaya geçilecektmiş. Bünyedeki hastalığı geliştirip, ekonomiyi kansız ve cansız ameliyat masasına yatıranlar onu iyileştirip işe koşacaklarmış. Anlaşıyor ki borç kamçısı yiyen yiğitler milletin sırtında biraz daha koşacaklar, koşturacaklar. İki gün evvel başbakanın bir eski mesai arkadaşının gazetesinde İzmir'de

devalüasyon ilan edilmiştir. Cuma akşamı verilen karar cümle âleme belli edildikten sonra, Pazar akşamı açıklanmıştır. Arada Merkez Bankasından külliyetli miktarda, yüz milyonları aşan aktarmalar yapılmıştır. Milli bankalardan karşılıksız 50 milyon lira çekebilen muteber Şellefyan bile, devalüasyondan sonra Türkiye'nin dışında icrayı politikaya başlamıştır. Bu hususlarda öne sürülen iddiaların da açıklanması lazımdır. Devalüasyonu zaruri bir ameliye sayan ve gösterenler, memleketi böyle bir zaruretle karşı karşıya bırakan hükümetin sorumluluğunu görmezlikten gelmektedirler. Bizce aranması gereken hükümetin sorumluluğudur. Bir memleketin yabancı finans kaynaklarından devamlı borç para alarak, bunların bir kısmını israf, bir kısmını kişilere aktararak kalkınması, bağımsız politika güdebilmesi mümkün değildir. İhracatımız son iki yılda ithalât ve ihracat mukayesesi bakımından %1,2 oranında artabilmişken, hükümetin aynı yıllardaki dış borçlanmalarının artış hızı %11 civarındadır. Görülüyor ki, borçlarımız yılda %11 artarken, ödeme olanaklarımız %1'i ancak aşabiliyor. Bu suretle milli ekonomimiz yabancıların idarelerine ve iradelerine boyun eğer hale gelmiştir. Devalüasyonla onların koşullarına uyma, reçetelerini uygulama, faturalarını ödeme zorunluluğunda bırakıyoruz. Devalüasyonlar Türkiye'yi de Latin Amerika'ya benzetecek bir ameliyedir. Bizde de 1946 devalüasyonundan sonra, ihracatımız 905.000 tondan, 1.173.000 tona çıkmış, gelir değeri ise 233 milyon dolardan 219 milyon dolara düşmüştür. Hükümet, devalüasyonla dış borçların Türk parası ile miktarını 15 milyardan 25 milyar liraya çıkarmıştır. Türk milleti cılız imkânları ile ihracatını artıracak, daha çok, daha çok mal verecek, daha az gelir sağlayarak 15 milyardan kendi fermanı ile 25 milyar liraya çıkarttığı borçlarını ödeyecek, sonra artıracak ve ferahlayacak. İşte hükümetimiz böylesine hızlı ve güçlü bir kalkınma yolu açmaktadır. Bu yokuşu yararlı bir keşif olarak millete takdim etmektedir. Dış ticaretin tıkandığı yollarda yeniden borç yılanına sarılırken, ithalâtı kolaylaştıracak, ferahlatacak 1

milyarlık mutat dışı kredilerin dökümü de yapılabilmiş, açıklanabilmiş değildir. İşçi dövizlerindeki artışta devalüasyonun büyük payı olamayacağı kanısındayım. Zira 385 kuruşluk işçi dövizini Markın 410 kuruşına çıkması sadece %7 bir artışı ifade etmektedir, içerideki fiyatlarımız çok daha fazla arttığına göre, işçilerimize devalüasyonun sağladığı fazlaca bir cazibe yoktur. Bütün bunlar ihracata bağlanan ümitleri, bünyevi geliştirici tedbirler alınmadıkça, askıda bırakacaktır. Öte yandan, iç fiyatlar da hükümetin şekere ve akaryakıtta devalüasyonla birlikte aldığı hatalı zam kararı ile derhal harekete geçmiştir. Bir yıl süre ile hareketin devam edeceği de açıktır. Memleket ekonomisi çıkmazdan, bataktan, esaretten kurtarılabilir. Dış ticaret devletleştirilirse, 5 bin kişinin imtiyazlı kazançları son bulur. Bununla ekonomiye devamlı kan kaybettiren kaçakçılık önenebilir. Rüşvet ve irtikâp şebekeleri dağıtılabilir. 1.500.000.000 doları aşan dış ticaretin %30 kârı, takriben 7.500.000.000 liralık gelir hazineye aktarılabilir. Maliyenin hesap uzmanlarına göre %40'a varan vergi kaçakçılığı önlenir. İtibarlı kişilerin itibarsız imtiyazlarına son verilirse yılda 3 milyar liralık gelir sağlanmış olur. Halk ve müstahsil yararına bir kredi düzeni kurulursa büyük dolandırıcılıklar önlenir, istihsal, ihracat destekleme, teşvik görür. Resmi istatistiklere göre hayat son 5 yıl içinde %50 pahalılaşmıştır. Son kararlar hızlanan çarşı - pazar fiyatları halkın sırtına bir ateşten gömlek gibi sarılmıştır. 100'den 150 puana çıkan fiyatlar şimdi 200 puanın yolundadır. Fakat milyonlarca hububat üreticisinin mahsulleri geçen yılki fiyatlarla satıldı, hububat fiyatlarına %5 zam yapan hükümetin son 5 yılki fiyat artışlarının %50 olduğu, devalüasyondan sonra yeni artışlar bulunduğu düşünülürse, hububat üreticilerine ne büyük bir haksızlık yapmış olduğu meydana çıkar. Çiftçi ezilmiştir, yaşama ve geçinme ümidini kaybetmiştir. 16 milyon ton olan yıllık hububat rekoltesinin takriben yarısı şahsi ihtiyaçlar dışında satış konusu olursa, üreticinin bu yılki kaybı takriben 5 milyar liranın üzerindedir. En yoksul kütle, sosyal adalet ilkelerine aykırı

olarak devalüasyonla en çok ezilen kütle olmuştur. Bir görevle karşı karşıyayız. Partilerde sulta kuran veya kurmak isteyenlerin işlerine geldiği için, seçimlere gitmek zarureti de çıksa, bu görevi ifa zorundayız. Milletimizin ıstırap ve dileklerine vekiller olarak sahip çıkmalıyız. Demokratik rejimi feda edeceğimize, partizanlık, arkadaşlık duygularımızın, alışkanlıklarımızın üstüne çıkararak, görev memuriyetlerimizi tercih edebilmeliyiz” diyerek konuşmasını sonlandırmıştır.²⁹⁰

III.3.2.2. Bazı Kanun Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifleri

Münasebetiyle Söz Alması

12.05.1972 günü yapılan oturum sırasında İrfan Baran CHP Grubu adına ilgili konu hakkında söz alarak şunları söylemiştir: “Müzakere edilmekte olan geçici 15. maddenin Anayasada yapılan değişiklik dolayısıyla Yüksek Hâkimler Kurulunda görevli iken eski görevlerine dönmeleri gereken 13 seçkin yargıç için Adalet Komisyonu tarafından bizzat ıstar edilen bir madde olduğu ortadadır. Komisyon Başkanı Sayın Tekinel, bu hukuk prensiplerine, Anayasaya, kanun yapma tekniğine, içtüzüğümüze aykırı şekli, bu noktalardan mütalaa ederek savunmak yerine, bu seçkin yargıçların mağdur olmaması gibi bir beşeri endişe ile hazırladıklarını ve Yüksek Meclise sunduklarını, dünkü konuşmalarında da, - hatırımızda kaldığına göre - madde üzerinde ısrar etmemekte olduklarını ifade buyurdular. Değerli arkadaşlar, önce bir mağduriyet veya bir müktesep hak noktası üzerinde endişeli olmamak gerektiği kanaatindeyim. Bu seçkin yargıçlar hâlihazırda buldukları vazifeye, devamlı olarak vazife görmek üzere getirilmemişlerdir. Ancak muvakkat bir süre için seçilmişlerdir. Tıpkı bir yargıcın zaruret halinde başka bir kaza çevresine gönderilişi gibi, tıpkı belediye reisliğine seçilen bir zat gibi, milletvekilliğine seçilen bir zat gibi. Nasıl ki seçimlerin öne alınması dolayısıyla belediye

²⁹⁰ MM ZC (21.12.1970, O:1, B:24: 334-339).

reisleri, senatörler, milletvekilleri, efendim seçimleri öne aldınız, bizim müddetimiz dolmadı diye herhangi bir hak talebinde bulunma hakkına sahip değillerse, zaten muvakkat bir vazifeye getirilmiş olan bu kimselerin esasen kaybedecekleri bir hakları da olmadığı için, eski görevlerine dönmüş olmalarının kendileri için kaybedilmiş bir müktesep hak sayılması veya mağduriyetlerini mucip bir cihet olacağı düşünülmesinin yerinde bir mütalaa olmayacağı kanaatindeyim. Arkadaşlar, bir kere mahkemeler bağımsızdır. Mahkemelerde vazife gören yargıçlar da, bağımsız mahkemelerde vazife gördüklerine göre, herhangi bir hiyerarşik usule tabi değildirler. Diğer devlet dairelerinde olduğu gibi, yüksek kademeye gelmiş bir memurun seçimle geldiği bu müesseseden ayrıldıktan sonra, evvelce haklarında muamele yaptığı, emrettiği kimselerin emrine girmesi gibi gayritabii bir durum mevzubahis değildir. Yargıçlar müstakilen vazife gördüklerine, her hangi bir makama veya başka bir yargıca tabi olmadıklarına, hiyerarşi olmadığına, müstakil mahkemelerin bağımsız yargıçları olduklarına göre, bu değerli kişiler yine ya ağır ceza reisi, olacaklar, ya asliye hukuk hâkimi olacaklar ve vazifelerinde eskisi gibi yine bağımsız olarak icra-i vazife edeceklerdir ki ne maddi yönden, ne de manevi yönden her hangi bir kayıplarını düşünmek mümkün değildir, bir mağduriyet yoktur. Arkadaşlar, dün Sayın Nebil Oktay'ın da ifade ettikleri gibi, meclis içtüzüğüne göre, komisyonlar, kendileri kanun yapamazlar, kanun teklif edemezler. Ancak, kendilerine muhavvil işleri görüşürler ve kendilerine tevdi edilen işleri ya aynen kabul ederler, reddederler veya değiştirirler. Farz ediniz ki bir kanunun bir maddesinin değiştirilmesi için bir teklif veya tasarı komisyona gelmiş. Bunu vesile yaparak, bu kanun medeni kanun olsun, bir maddesi için bir değişiklik teklifi gelmiş, acaba vazifeli komisyon bunu vesile yaparak kendisine gelmeyen diğer maddeleri de ele almak, değiştirmek yetkisine, meclis içtüzüğüne göre, sahip olabilir mi? Kanunda eksiklikler var diye yeni maddeler ıstarına imkân bulabilir mi? Meclis içtüzüğüne

göre, bu mümkün değildir arkadaşlar. Nitekim, daha yakında siyasi partiler kanun tasarısı görüşülürken, komisyon üyeleri, bu kanun tasarısının değiştirilmesi gereken bir çok maddelerinin değiştirilmediğini görerek bu ihtiyacı hissetti, ama o maddelere el atamadı. Ancak Sayın İsmet Sezgin ve arkadaşlarına ricada bulunarak onların yaptığı kanun teklifini komisyona havale ettirmek suretiyle o maddeleri de inceleyip huzurunuzda sevk edebildi. Bu bakımdan bir kere Sayın Komisyon görevini bu noktadan aşmıştır. İkincisi ise arkadaşlar, biz neyi müdafaa edeceğiz? Anayasaya aykırı bir hüküm var, ruhu ile falan değil lafzıyla apaçık aykırı bir hüküm. Bile bile takdir meselesi de değil. Anayasaya aykırı bir hükmü, sadece 13 yargıca karşı bir nevi cemilekâr davranış için ihlal etmek meclisin itibarına ve sayın milletvekillerinin vazifelerine karşı bir küçültücü tesir icra etmez mi arkadaşlar? Bütün bu sebeplerden ötürü maddenin reddine karar verilmesini dileriz.”²⁹¹

III.3.3. Mehmet Faruk Sükan’ın Siyasi Faaliyetleri

Mehmet Faruk Sükan meclise ilk kez 14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasındaki XII. yasama döneminde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili yerde ele alınmıştır. Bu milletvekilliği onun meclisteki üçüncü vekilliğidir.

Mehmet Faruk Sükan İstanbul'un Sağmalcılar semtinde ortaya çıkan Kolera hastalığının önlenmesi konusunda, zamanında gereken tedbirleri almakta sorumsuzca davrandığı iddiasıyla anayasanın 89. maddesi gereğince sağlık ve sosyal yardım bakanı hakkında bir gensoru vermiştir. Ayrıca ihtilâlcî gruplara dâhil yabancı memleketlerdeki Türk vatandaşlarına dair vermiş olduğu soru önergesine Başbakan Ferit Melen yazılı cevap vermiştir.

²⁹¹ MM ZC (12.05.1972, O:1, B:88: 567, 568).

III.3.3.1. İstanbul'da Ortaya Çıkan Kolera Hastalığının Önlenmesi Konusunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Hakkında Bir Gensoru Açılmasına Dair Önerge Münasebetiyle Faruk Sükan'ın Söz Alması

07.01.1971 tarihli oturumda konuyla ilgili olarak DP Grubu adına Mehmet Faruk Sükan söz almış ve şunları söylemiştir: “Sağmalcılar ve civarında meydana gelen kolera salgını hakikaten fevkalâde önemli bir hadisedir. Memleketimizin sosyal ve ekonomik hayatında büyük tahribat yapmıştır. Bu vahim salgın dolayısıyla birçok acı gerçekler ortaya çıkmıştır. Peşinen arz edeyim ki bu konu bir gensoru konusu değildir, bu konu bu hüviyeti ile bir gensoru konusu değildir. Mesele fevkalâde ehemmiyetli, Türk halkının sağlığı ile ilgili, bizi köklü tedbirlere götürmesi iktiza eden ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin hassasiyet ve ehemmiyetle üzerinde durması lazım gelen bir alarm mevzuu halinde önümüzde durmaktadır. Onun için, meselenin bu yönleri ile Demokratik Parti olarak biz bir araştırma konusu olduğu kanaatindeyiz. Onun için bir müddet sonra meseleyi yurt sağlığı, milli sağlık politikası, Türkiye'de takip edilen sağlık hizmetleri yönünden, hangi yönleriyle araştırma konusu yapılması lazım geldiği hususunda bir araştırma önergesi vermek suretiyle büyük meclisin meseleye el koymasını isteyeceğiz ve o araştırmalar neticesinde ortaya konacak ilmi, objektif hakikatlere istinat eden gerçekler muvacehesinde sorumlular varsa ve kimler ise onlar hakkında elbette ki yetkilerimizin kullanılmasını isteyeceğiz. Arkadaşlar, resmi rakamlara göre son Ekim kolera salgınında Türkiye'de 50'den fazla insanımız ölmüştür. 65 kolera hâdisesi münasebetiyle, o zaman Sağlık Bakanı bulunmam cihetiyle mesele üzerinde ciddiyetle etüt yapmış bir meslek adamı, mesul bir politikacı ve mesul bir insan sıfatıyla arz ediyorum, mesele 1.500 kişinin üstünde. Bizzat laboratuvarlarla tespit edilen el-tor vilbrisyonu taşıyan hasta sayısı 500 dahi olsa, Türkiye'ye kolera girmiştir arkadaşlar. Mahalli bir hastalık, bir andemik hastalık

olarak tifo gibi, paratifo gibi, verem gibi, sıtma gibi, cüzzam gibi, trahom gibi hatta çiçek gibi bir hastalık mahiyetini almıştır. Çok üzücüdür tabii. Dünya Sağlık Teşkilatı bültenlerinde ve dünyada İstanbul şehri ve Türkiye maalesef arkadaşlarım, bir enfeksiyon membaı gözüyle görülmektedir. Yaptığı zarar gerek ticari ve iktisadi hayatımız bakımından gerek turizm bakımından olduğu kadar, insan sağlığı bakımından, fevkalade ehemmiyetle üzerinde durulmaya değer. Onun için, meselenin üzerine meclis el koymalı. Mesele fevkalade ciddidir. Bugün için hastalık geçmiştir gibi görünmektedir ama hayır! Hastalık vardır. Yarın ne olacağını kimse bilmez. Ve maalesef, bu hastalıklara karşı da zelzele afetinde gösterilen hassasiyet gösterilmez. Veremden senede 20 -30 bin kişi ölür, trafik kazasından bir o kadar ölür; bunlar umuru adliyeden alışkanlıklar haline gelir, işin vahameti üzerinde durulmaz. Onun için, bu tip bulaşıcı hastalıklarda durum Türkiye'de böyledir arkadaşlar. Arkadaşlar, İstanbul salgınında hatalar var mıdır? Kanaatimize göre vardır, ama bunu büyük ölçüde bir politika istismarı mevzuu haline getirmememiz lazımdır. Hataları vardır, benim çok kıymetli sınıf arkadaşım meslektaşımın, doğru görmediğim... Kusura bakmasın. Daha dikkatli olsun. Tavsiye etmek mecburiyetindeyim; bu fevkalâde ciddi... İşte elime aldım, 15 Ekim 1970 tarihli Milliyet gazetesi. Bütün radyolar da verdi bu haberi. Bakan Vedat Ali Özkan, hastalığın kolera olmadığına memnun oldum, buradan daha huzurlu ayrılıyorum, demiştir diye yazıyor. Radyolarda, televizyonlarda halkıma müjdelerim ki hastalık kolera değildir, bir gastro enterit enfeksiyonudur, sudan geçen bir mide bağırsak hastalığıdır diye ilan etmiştir. Bakanın beyanlarına göre, hastalık 12 Ekim'de patlak vermiştir. Birçok vaka, gastro enterit tezahürüyle, mide bağırsak, kusma, ishal vs. tezahürüyle ortaya çıkmış ve akın halinde hastanelere gidilmiş. Hakikaten kolera cinsinden klinik araz vermiş. Doğru. 12 Ekim veya 13 Ekim. Yani bu hadiseden üç gün evvel teşhis ve tespit edilememiştir. Fakat gönlüm arzu

ederdi ki ihtiyatlı olunsun, daha ihtiyatlı hareket edelim. Tıp şüphecilik ilmidir. Tıp, kati neticeye vasıl olmadan kesin konuşmayı gerektirmez. Çünkü tespit edilemezse bile kolera gibi tedbir almak iktiza eder. Belki de o şekilde tedbir alınmıştır, fakat ben bu şekilde bir beyandan sonra Türkiye'de ve İstanbul'da gerekli tedbir alınmamasından mütevellit, koleralı portölerin Sağmalcılar'dan etrafa gittiğini ve hastalığı etrafa bulaştırdığını hekim olarak biliyorum. Bunun aksi mümkün değil. Mesela katiyen politika meselesi değil, bu ilmi bir hakikat. Herkes bunu böyle bilir. İstanbul'da da böyle cereyan etmiştir. Şimdi kıymetli arkadaşlarım, mesele çok yönlü bir problem. Sağlık Bakanlığının kudreti ve imkânları dâhilinde olan hususlar var, onların dışında olan hususlar var, fakat her halde ciddi bir araştırma mevzusu. Burada istendiği kadar söylenir. Şunlar yapıldı, gayret sarf edildi. Doğru, insanüstü bir gayret sarf edildi sağlık personeli tarafından. Doğru, inkâr edilmez. Bu memleketin insanı, idarecisi insanüstü gayret sarf etmiştir, ama işin esası halledilmeli. Böyle tezahürlerle palyatif tedbirlerle mesele halledilmez. Türkiye'nin, Anadolu'nun sağlık politikası, Türkiye'nin milli sağlık politikasının esasları ciddi bir meclis araştırmasıyla, bilhassa bulaşıcı hastalıklar yönünden, aşı, kanalizasyon, su, sağlık personeli yetiştirilmesi ve ona mümasil çeşitli yönlerden ele alınmalı ve bunlar bir plan içerisinde hükümetler tarafından gerçekleştirilmelidir. Bu yapılmadığı takdirde, bugün 50 tane koleradan mütevellit 80 tane ölüm, yarın 500 başka hastalıktan, yarın diğer hastalıktan. Hepimiz için fevkalâde haysiyet kırıcı tablolar yaratır ve nihayet bunun politikası yapılır, millet nazarında da veballi ve günahkâr oluruz. Hele mesul insanlar, salahiyetli insanlar, bilen insanlar olarak başta parlamento, bu işin mesuliyetini taşıyan millete niyabeten en büyük müessese olarak bu işi ele almalıdır. O itibarla, Demokratik Parti olarak biz konuyu bir gensoru konusu olarak değil, bir araştırma konusu olarak mütalaa ediyoruz, Meclisin ele almasını arzu ediyoruz, bu maksatla da en kısa zaman

içerisinde bir araştırma önergesini takdim ederek, ileride sorumluluk derecesini ve meseleleri bu açıdan ele alma hususunda görüşlerimizi arz edeceğiz.”²⁹²

III.3.3.2. Yabancı Memleketlerdeki Türk Vatandaşlarına Dair Soru Önergesi ve Başbakan Ferit Melen'in Yazılı Cevabı

17.06.1972 tarihinde Faruk Sükan Başbakan Ferit Melen'e “Türkiye son yıllarda, milletlerarası komünizm deneme ve uygulama merkezi haline getirilmiştir. Tedhiş ve anarşi hareketleri ile eylemlerin çok değişik şekilleri, memleketimizde başarılı olarak uygulanmıştır. Türk devletini yıkmaya kararlı ve bu maksatla yetiştirilmiş olan tedhişçi, ihtilâlcı gruplar taktik ve stratejilerini akıllıca sahneye koymayı bilmişlerdir. Türkiye'nin çok yakınında komşu memleketlerdeki Marxçı, Maoçu gerilla kamplarında cinayet ve katliamlar düzenlemek için intihar komandoları ile çeşitli tedhiş ve sabotaj hareketlerinin yaratıcısı fedailerin yetiştirildiği artık bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmış gerçeklerdir. Enternasyonal karakterli tedhiş, anarşi ve cinayetler düzenleyen ve kızıl yeraltı örgütü olan Halk Kurtuluş Cephesi mensuplarının Türkiye'de ve bütün hür demokratik memleketlerde işledikleri ve işleyecekleri cinayetler karşısında ilgili devletler sessiz ve hareketsiz kalmamalıdır. İnsanlığa, mukaddes hak ve hürriyetlere ve meşru düzene karşı korkunç tertipler hazırlayan teşkilâta ve bunlara vücut veren ideolojiye karşı hür demokratik camia bir müşterek cephe kurmalıdır. İlgili hükümetler sıkı ve ciddi işbirliği yaparak etkili tedbirler almalıdırlar. İşte bu düşünce ve bu gerçeklerin ışığı altında, 1. Memleketimizde rejimi ve devletimizi yıkmak için tedhiş ve anarşi hareketleri düzenleyen ve korkunç cinayetler isleyen kızıl ihtilâlcı grupların, dış memleketlerdeki hıyanet şebekesine dâhil Türk vatandaşları hakkında bugüne kadar ne gibi muamele yapılmıştır? 2. Yabancı memleketlerde, Türk devleti aleyhinde yıkıcı tertipler hazırlayanların zararsız hale

---

²⁹² MM ZC (07.01.1971, O:2, B:31: 625-628).

getirilmeleri hususunda hükümetin bu devletler nezdinde teşebbüsleri var mıdır? Varsa, bu teşebbüslerin mahiyeti? 3. Enternasyonal komünizmin, insanlığa ve hürriyet rejimlerine karşı giriştiği hainâne tertipler ve düzenlediği korkunç, cinayetler muvacehesinde, hükümetimizin, ilgili devletlerle işbirliği ve müşterek cephe kurulması hususunda çalışmaları ve teşebbüsleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?” gibi soruları sormuştur.

Bunun üzerine Başbakan Ferit Melen 15.09.1972 tarihinde şu cevabı vermiştir:

“1. Yurtdışında memleketimiz aleyhine faaliyet gösterenler hakkında zaman zaman çeşitli kaynaklardan alınan bilgiler ilgili kuruluşlarca değerlendirilmekte ve gereği yapılmak üzere adli ve idari makamlara intikal ettirilmektedir. Bunlardan salahiyetli mahkemelerce haklarında tutuklama kararı verilenlerin, mevcut iade-i mücrimin anlaşmaları ve devletler hukuku kaideleri çerçevesinde memleketimize iadeleri için gerekli teşebbüslerde bulunmaktadır. Ancak, iade-i mücrimin anlaşmalarının çoğunda siyasi ve askeri mahiyette suç işleyenlerin iade edilmeyecekleri öngörülmüştür. Aramızda iade-i mücrimin anlaşması bulunmayan memleketler nezdinde de gerekli çaba sarf edilmektedir. Ayrıca yurtdışında bu gibi faaliyetleri tespit edilen öğrencilerin öğrencilik hakları iptal edilmekte, aynı durumda olan işçilerin işçi pasaportlarının iptaline mevzuatımız müsait olmadığı için bunların yurda dönmeleri halinde bir daha yurt dışına çıkmalarına izin verilmemektedir.

2. Yurdumuzda muhtelif anarşik eylemlere girişmek için bazı vatandaşlarımızın çeşitli yollardan yurt dışına çıkıp komşu ülkelerdeki gerilla örgütlerine katıldıkları ve yetişmiş birer militan olarak yurdumuza döndükleri bilinmektedir. Bu durumun önlenmesi için ilgili devletler nezdinde diplomatik yollardan yapılan teşebbüslerden genellikle olumlu bir sonuç alınmamıştır. Ancak sınırlarımızda sıkı güvenlik tedbirleri alınarak anılan örgütlere yeniden katılmalarının önlenmesine çalışılmakta, yurda dönerek eyleme geçmek isteyenler, buna fırsat verilmeden yakalanarak

haklarında kanuni işlem yapılmak üzere ilgili mercilere sevk edilmektedir. İçişleri Bakanlığı bünyesinde teşkil olunan bir komisyon tarafından tedhiş ve anarşi hareketlerine karşı yabancı ülkelerde alınan tedbirler ve uygulanan mevzuat, incelenerek buna göre konu ile ilgili kanunlarımızın günün şartlarına uygun hale getirilmesi yolunda çalışmalar sürdürülmektedir. Önergenin 3. maddesinde yer alan, komünizmin insanlığa ve hürriyet rejimlerine karşı giriştiği tertipler konusunda ise memleketimiz aleyhine yönelecek faaliyetlerin önlenmesi için yurt menfaatinin gerektirdiği nispette ve ölçüde her türlü teşebbüslere tevessül olunmaktadır.”²⁹³

III.3.4. Mehmet Sadi Koçaş'ın Hayatı

Mehmet Sadi Koçaş, 1919 yılında günümüzde Karaman'ın ilçesi olan Ermenek'te doğmuştur. Babasının adı Mehmet Sait, annesinin adı ise Hidayet'tir. İlk, orta ve yüksek tahsillerini İstanbul ve Ankara'da yapmıştır. 1940 yılında Topçu Asteğmen rütbesiyle subay olmuş ve daha sonra Harp Okulu ve Harp Akademisi'nde eğitim alarak mezun olmuştur. İngilizce bilmektedir. Kendisi çeşitli yerlerde asker olarak hizmet etmiştir. Kurmay Albay rütbesine kadar yükselmiştir. 9. Kolordu 9. Topçu Alayı Subayı, İzmir 12. Kolordu 112. Topçu Alayı Subayı, Gelibolu 2. Kolordu Kurmay Karargâhı Subayı, Genelkurmay Harekât Başkanlığı 1. Şube Subayı, Milli Savunma Bakanlığı İstanbul Temsil Bürosu Müdürü, Bükreş ve Londra Askeri Ataşesi, Gelibolu 4. Tümen 2. Şube Müdürü, Ankara 2. Ordu 1. Topçu Taburu Komutan Yardımcısı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanlığı Şube Müdürü, Bağdat Paktı (CENTO) Askeri Karargâhı Eğitim Tatbikat ve Harekât Subayı, Londra Askeri Ataşesi, Gelibolu 2. Kolordu Harekât Eğitim Şube Müdürü olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda Milli Savunma Bakanlığı Yüksek İstişare Kurulu Üyeliği görevinde bulunmuş ve 07.07.1962-22.10.1969 tarihleri

²⁹³ MM ZC (27.11.1972, O:1, B:10: 237, 238).

arasında Cumhurbaşkanı tarafından Cumhuriyet Senatosu'na üye olarak seçilmiştir. 1969 yılı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XIV. yasama döneme vekil seçilmiştir. Mehmet Sadi Bey aynı zamanda bakanlık görevine de getirilmiştir. 33. Hükümet döneminde Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirilmiştir. Çeşitli konularda yazılmış kitap ve makaleleri vardır. Tarih Boyunca Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri adlı eseri Fransızca ve İngilizceye çevrilmiştir. Evli ve 2 çocuk babasıdır. 11.10.1998 tarihinde vefat etmiştir.²⁹⁴

III.3.5. Mehmet Sadi Koçaş'ın Siyasi Faaliyetleri

Mehmet Sadi Koçaş'ın bu dönemdeki siyasi faaliyetleri arasında belediye hisselerinin İller Bankasındaki miktarına ve hangi belediyelere ne kadar yardım yapıldığına dair sorusu ve İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'nun cevabı, 1970 yılı Bütçesi Finansman Kanunu Tasarısı 80. Madde (Konut İnşaatı) tablosunun değiştirilmesinin arz ve teklifi yazılı bir önergesi, hayati öneme sahip madenlerin kamulaştırılması hakkında kanun teklifi, İçtüzüğün 36. Maddesi gereğince gündeme alınmasına dair önergesi ve Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen bir önergesi, Dışişleri ve Milli Savunma Bakanlıklarına gönderilen bir önergesi, Burdur İli ve dolaylarında vuku bulan deprem felâketi hakkında gündem dışı demeci, Çin Halk Cumhuriyeti ile kurulan diplomatik ilişkiler konusunda gündem dışı demeci onun siyasi faaliyetleri arasında yer almaktadır.

III.3.5.1. Belediye Hisselerine Dair Sorusu ve İmar ve İskân Bakanı

Hayrettin Nakiboğlu'nun Yazılı Cevabı

26.10.1969 tarihinde Sadi Koçaş yazılı olarak İmar ve İskân Bakanı Hayrettin Nakiboğlu'na "1. 5237, 6802 ve 197 sayılı kanunlar gereğince muhtelif isimler altında İller

²⁹⁴ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 938); Mehmet Sadi Koçaş'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3257.4.3); Mehmet Sadi Koçaş'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3257.4.3); BCA, 030.18.1.02.266.33.13.

Bankasında toplanmakta olan belediye hisselerinin, 1969 yılında (bugüne kadar) miktarı ne olmuştur? 2. 5237 sayılı kanunun 40 ve 41. maddeleri gereğince, Eylül 1969 ayı sonuna kadar hangi belediyelere ne miktar para ödenmiştir? 3. Bu maddeler gereğince para ödenmesi icap ettiği halde ödenmemiş belediye var mıdır? 4. Kesinti yapılmış ise hangi sebeple yapılmıştır? 5. Geç gönderilen para var ise sebebi nedir? Ve bu geç gönderilen hisseler için belediyelere faiz ödenmiş midir? 6. Ödenmiş ise hangi belediyelere ne kadar ödenmiştir? 7. Eylül sonuna kadar olan hissesini almayan kaç belediye vardır? Hangi belediyelerdir, ödenmemiş istihkakları ne kadardır?” gibi sorular sormuştur.

İmar ve İskân Bakanı ise bu sorulara 12.01.1970 tarihinde şu yanıtları vermiştir: “1. 5237, 6802 ve 197 sayılı kanunlar gereğince muhtelif isimler altında İller Bankasında toplanmakta olan 1969 yılı belediye hisselerinin 1969 Kasım ayı sonu itibariyle yekûnu 458.970.147,51 liradır. Bu miktarın %20’si olan 90.714.683,45 lira, 5237 sayılı kanunun 40 ve 42. maddeleri gereğince, fon olarak İmar ve İskân Bakanlığı emrine ayrılmış ve %80’i olan 368.075.464,06 lira son nüfus sayımındaki nüfus miktarına göre, belediyelere tevzi edilmiştir. Tevzi edilen bu miktardan, belediyelerin İller Bankasına olan vadesi gelmiş muhtelif borçları tutarı, 164.590.245,55 lira tenzil edilmiş ve kalan 203.485.218,51 liraya belediyelerce istihkak kesp edilmiştir. 2. Hâlihazır durum itibariyle, İller Bankasından hisse almaya hak kazanan 1281 adet belediye mevcuttur. Eylül 1969 sonuna kadar bu belediyelere, cem'an 163.225.925,70 lira ödenmesi gerektiği halde, nakit durumunun, aşağıda maruz sebeplerle müsait olmaması muvacehesinde, ancak 137.467.925,70 lira ödenebilmiştir. 1969 yılı başından Eylül 1969 ayı tevziatına kadar yapılmış bulunan 9 tevzi işleminde, belediyelerimizin her birisinin hisselerinin az veya çok miktarda noksan gönderilmiş olduğu doğrudur. Ancak hangi belediyelere ne miktarda noksan ödendiğinin tespiti hususu ise müşkülât arz etmektedir. Şöyle ki Eylül 1969 sonuna

kadar, 1281 belediyeye 9'ar defa tevzi yapıldığına göre, cem'an 11.529 adet muamelenin beyanının çıkarılması bahis konusu olmaktadır. Mezkûr 11.529 muamelenin her biri vasati 5'er türlü borç tevkifatına tabi olduğundan, cem'an yekûn 57.645 kalem hesabın föylerden teker teker çıkarılması gerekecektir. Bu iş 8 ile 10 kişilik bir ekibin en az 3 aylık çalışmasını icap ettirdiğinden bilgiler çıkartılmamıştır. Ancak İller Bankasının kayıtlarının her an tetkiki mümkündür, istenilen her belediyenin durumunun münferit olarak, bankada tetkik ve tespiti yapılabilir. Buna rağmen bahis konusu bilgilerin çıkarılması mutlaka istendiği takdirde, 15 Nisan 1970 tarihine kadar çıkarılabilecektir. 3. Eylül 1969 sonu itibariyle ödenmesi icap ettiği halde nakit durumunun kifayetsizliği sebebiyle ödenemeyen belediye hisseleri tutarı 25.758.000 liradır. Bu hisselerin gönderilememe sebepleri aşağıda 5. maddede tafsilatı ile gösterilmiştir. Öte yandan, 15.12.1969 günü yapılan tevziattan hisse borçlarının tamamı ödenmiş ve sözü geçen tarihte ödenmemiş hiçbir belediye hissesi kalmamıştır. 4. Belediyelerin tevziye tabi hisselerinden, vadesi gelmemiş taksit borçları için her hangi bir tevkifat yapılmasına esasen mer'i mevzuat müsait bulunmamaktadır. Ancak belediyelerin İller Bankasına olan ortaklık payları istikraz ve kısa avans taksitleri, fon borcu taksitleri, sigorta borçları ve daha çeşitli mahiyetteki, banka alacakları, 5237 sayılı kanunun 41. maddesi uyarınca, hisselerinden kesilmektedir. 5. Yukarıda 3. maddede izah olunduğu üzere, belediyelerin geç gönderilen hisseleri mevcuttur. Ve bu durumun sebepleri muhtelifdir. Şunu bilhassa belirtmek icap eder ki İller Bankasının yıllık yatırım programlarında derpiş edilen işlerin finansmanı yalnız kendi öz kaynakları ile değil, genel bütçeden aldığı yardımların da ilâvesi ile karşılanmaktadır. Diğer taraftan 691 sayılı kanun gereğince Maliye Bakanlığına devredilmiş belediye borçlarının taksitlerinin de mezkûr bakanlık bütçesinden İller Bankasına verilmesi gerekmektedir. Böylece, banka finansman politikası bakımından büyük ölçüde Maliye Bakanlığına bağlı kalmak durumundadır. Bu

izahtan sonra, taksitlerin vaktinde gitmeyişi sebepleri; a) İnşaat mevsiminde mümkün mertebe fazla iş yapılması zaruretinden dolayı yatırımlarla ilgili istihkak ve tediye havalelerinin büyük ölçüde bu devrelerde yapılması zorunluluğu, b) Buna mukabil, Maliye Bakanlığının yapmakta olduğu tediyeleerin yukarıda yazılı ödemeleri tam olarak realize edebilmek bakımından yetersiz ve gayrimuayyen zamanlarda olması, c) Yukarıda arz edilen hususlara ilave olarak 1969 yılında iller Bankasına Genel Bütçeden verilmesi öngörülen 227.000.000 liranın 100.000.000 lirasının 15.09.1969 gün ve 6/12.417 sayılı kararname ile tasarrufa tabi tutulmasıdır. Geç gönderilen hisseler için faiz ödenmesine ise mer'i mevzuat çerçevesinde imkân bulunmamaktadır. 6. Yukarıda ilgili maddelerde izah olunduğu üzere belediyelere her hangi bir faiz ödenmesinde bulunulmamıştır. Ancak, 5237 sayılı kanunun 41. maddesi gereğince geç gönderilen hisselerden dolayı, Afyon iline bağlı Dinar Belediyesi kanuni yollara başvurmuş kaziye-yi muhkeme halini almış bir ilam ile İller Bankasından 18.579,92 lira tutan %10 zammı tahsil etmiştir. Yukarıda açıklanan zaruretle dolayısıyla hisseleri vaktinde gönderilememiş belediyeler, İller Bankasının içinde bulunduğu sıkıntılı durumu anlayışla karşılayarak her hangi bir ceza talebinde bulunmamışlardır. Ceza talebinde bulunan belediyelerin sayısı 8 - 10 civarında olup, durum kendilerine gerek yazı ile ve gerekse şifahen izah edildiğinde, keyfiyeti anlayışla karşılayarak, bu taleplerini icra mevkiine koymamışlardır. 15.12.1969 günü yapılan ve yılın son tevziatı olan dağıtımda, bugüne kadar zaruri sebeplerle ödenmemiş hisseler gönderilmiş ve halen İller Bankasından alacaklı durumda hiçbir belediye kalmamıştır.”²⁹⁵

---

²⁹⁵ MM ZC (27.01.1970, O:2, B:34: 475-477).

III.3.5.2. 1970 Yılı Bütçesi Finansman Kanunu Tasarısıyla İlgili Arz ve Teklifi

25.06.1970 tarihli meclis oturumunda Sadi Koçaş 1970 yılı bütçesi finansman kanunu tasarısı görüşmeleri sırasında 80. maddenin şu şekilde değiştirilmesini istemiştir:

	TL	TL	TL
A) 75 -100 m ² 'lik konut birimleri	5	2	1
B) 101 -120 m ² 'lik konut birimleri	20	10	7
C) 121 -150 m ² 'lik konut birimleri	40	20	10
D) 151 - 200 m ² 'lik konut birimleri	50	30	15
E) 200 m ² 'den büyük birimleri	60	40	20
A. 101 -120 m ² 'lik konut birimleri için			
B. 121 -150 m ² 'lik konut birimleri için			
C. 151 - 200 m ² 'lik konut birimleri için			
D. 200 m ² 'den fazla konut birimleri için ²⁹⁶			

III.3.5.3. Yazılı Bir Önergesi

29.01.1971 tarihli meclis oturumunda Sadi Koçaş Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacını karşılayan fabrikalara dair yazılı bir önerge vermiş ve bu önerge Milli Savunma Komisyonuna havale edilmiştir ancak konuyla ilgili herhangi bir işlem yapılmamıştır.²⁹⁷

III.3.5.4. Hayati Öneme Sahip Madenlerin Kamulaştırılması Hakkında Kanun Teklifinin Gündeme Alınmasına Dair Önergesi

01.03.1971 tarihinde yapılan oturumda Sadi Koçaş 23.06.1970 gün ve 469 sayı ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına teslim ettikleri, 17 arkadaşı tarafından imza edilmiş bulunan ve hayati öneme sahip madenlerin kamulaştırılması hakkında kanun teklifini

²⁹⁶ MM ZC (25.06.1970, O:2, B:111: 33).

²⁹⁷ MM ZC (29.01.1971, O:1, B:44: 326).

bugüne kadar komisyonda görüşülüp genel kurula sunulmamıştır. Bunun üzerine önergesini genel kurula sunmuş ve önerge görüşülürken “yedi aydan fazla zaman evvel millet meclisine teslim ettiğimiz bir kanunun komisyonda bugüne kadar görüşülmemesi üzerine, hayati önemini de dikkat nazarına alarak komisyonda görüşülmeden Yüce Meclise getirilmesini istedik” demiştir. Daha sonra ilgili komisyon başkanının önergenin meclise taşınması için 45 günlük sürenin dolmadığını söylemesi üzerine Sadi Koçuş önergesini geri çekmiştir.²⁹⁸

III.3.5.5. Dışişleri Bakanlığı'na Gönderilen Bir Önergesi

Sadi Koçuş'ın 24.02.1971'de bir senatörün, Formaza'yı ziyareti sırasında vermiş olduğu beyanata dair yazılı soru önergesi, 04.03.1971 tarihinde Dışişleri Bakanlığına gönderilmiştir.²⁹⁹

Bu önergesinde “Gazetelerden öğrendiğimize göre, Uzak Doğuda bir seyahatte bulunan Samsun Senatörü Fethi Tevetoğlu, Formoza'yı ziyareti sırasında bir beyanat vererek, AP Hükümetinin (nedense Türkiye'nin değil) Kızıl Çin'i tanımayacağını ileri sürmüştür. Devlet idaresi bu gibi önemli beyanların yetkili ve sorumlu kişiler tarafından verilebileceği esasına dayanır. Bir devletin tanınması veya tanınmaması da devletçe yapılacak tetkiklerin sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra yine yetkili ve sorumlu makamlar tarafından kararlaştırılır. Bütün dünyada günün en önemli konularından biri olarak devletlerarası ilişkileri etkileyen bu kadar önemli bir konu üzerinde, ne görev ne de bilgi ve ihtisas bakımından hiç bir yeteneği olmayan herkes beyanat vermeye kalkarsa devletimizin gerçekten müşkül durumlarda kalması ve yetkilileri içinden çıkılmaz hale düşürmesi sonucu ile karşı karşıya kalmamız tabiidir. Bu bakımdan 1. Bu konuda hükümetçe alınmış bir karar var mıdır? 2. Varsa, bu konuda beyanat vermesi için Senatör

²⁹⁸ MM ZC (01.03.1971, O:1, B:63: 3-5).

²⁹⁹ MM ZC (04.03.1971, O:1, B:65: 46).

Tevetoğlu'na görev ve yetki verilmiş midir? 3. Verilmişse, daha evvel Birleşmiş Milletlerdeki tutumumuz ve Millet Meclisinde yapılan görüşmelerde bu beyanat ile tezat teşkil eden ifadeler arasındaki çelişmenin sebebi nedir?” bu hususların Sayın Dışişleri Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasını istemiştir.

12.03.1971 tarihli cevabi yazıda Dışişleri Bakan Vekili Hasan Dinçer “1. Kıta Çin'inin tanınması hususundaki Hükümet görüş ve tutumu, Dışişleri Bakanı tarafından Bütçe Karma Komisyonunda ve Senatoda, Bakan Vekili tarafından da mecliste açıklanmıştır. 2. Bilindiği gibi her parlamenter dilediği konuda kendi şahsi görüş ve düşüncelerini ifade etmekte serbesttir. Senatör Sayın Tevetoğlu'nun ifadeleri tamamen kendi şahsi görüş ve düşüncelerini aksettirmekte olup, hükümeti bağlayıcı nitelikte değildir. 3. Birleşmiş Milletlerdeki son oylamada, Çin'in temsili konusunun önemli bir mesele olduğu esasına dayanan karar tasarısı lehinde oy kullanmış olan Hükümet görüşünde her hangi bir değişiklik vuku bulmuş değildir. Esasen bu oylama ile ilgili açıklama Sayın Dışişleri Bakanı tarafından Karma Komisyonunda yapılmıştır. Ancak, tanıma ile Birleşmiş Milletlerdeki temsil konuları birbirlerinden ayrı hususlar olmakla, mezkûr oylama ile meclisteki ifadeler arasında bir çelişme olduğu ileri sürülemez. Her hangi bir parlamenter gibi, şahsi düşüncelerini belirtmiş olan Sayın Tevetoğlu'nun beyanata, hükümet namına yapılmış olmadığı cihetle, burada da bir çelişmenin varlığını iddia etmek vakıalara uymamaktadır” şeklinde cevap vermiştir.³⁰⁰

III.3.5.6. Dışişleri ve Milli Savunma Bakanlıklarına Gönderilen Bir Önergesi

04.03.1971 tarihli oturumda Sadi Koçaş'ın gazetelerde neşredilen Kıbrıs'ta Türklerin evvelce terk ettikleri köylerine dönmek üzere oldukları ve bu hususun iki cemaat

³⁰⁰ MM ZC (12.05.1971, O:1, B:96: 375, 376).

tarafından kabul edildiği haberine dair yazılı soru önergesi, Dışişleri ve Milli Savunma bakanlıklarına gönderilmiştir.³⁰¹

III.3.5.7. Burdur İli ve Dolaylarındaki Deprem Felâketi Hakkında Gündem Dışı Demeci

12.05.1971 günü konuyla ilgili olarak Sadi Koçaş şu demeci vermiştir: “Değişik memleket meseleleriyle ilgili konularda hükümetiniz, ilk haberi bizim ağzımızdan almanızı prensip olarak kabul etmiştir. Buna rağmen bugün, arz etmeye çalışacağım konuda ilk haberi radyodan almanızın sebeplerini arz ederek konuşmama başlayacağım. Bugün sabah saat 08.25’te Burdur ilimizin merkez ilçesinden başlamak üzere bazı ilçe ve köylerinde bir deprem vuku bulmuştur. Bu durumu saat 09.00’den itibaren saat saat takip ettik. İlk haberi saat 15.00’te Yüce Meclise arz etmek istedik fakat kamuoyunun da bu konu üzerindeki hassasiyetini bildiğimiz için saat 12.30’a kadar toplanan haberleri, Hükümet olarak 12.30’da radyoya iletmekte fayda gördük. Bu açıklamayı, saat 13.00 ajansından bu haberi alan arkadaşlarımız, haberleri radyodan öğrenmiş olmanın üzüntüsünü duymasın diye yapıyorum. Haber, radyoya bizim tarafımızdan verilmiştir, kamuoyunu haberdar kılmak için bizim tarafımızdan verilmiştir, ama gerek o haberleri ve gerekse saat 12.30’dan 14.40’a kadar aldığımız haberleri şimdi sizlere arz edeceğim. Saat 09.00 dan 12.30’a kadar aldığımız haberlere göre; 08.25’te en şiddetli şekilde olanı merkez ilçede olmak üzere, Burdur ilimizde bir deprem kaydedilmiştir. Haberi TRT’ye biz verdik, ama bu haber TRT’nin kendi elemanlarıyla sağlanmış veya Hükümet sağlamıştır diye bir açıklama yapmaya lüzum görmedik. Biz, bu işi şu yapmıştır, bu yapmıştır iddiasında değiliz. Bu haber yayınlanmıştır, kamuoyunun aydınlanması düşüncesindeyiz, arz etmek istediğim budur. Haberi, isterse TRT kendi elemanlarıyla

---

³⁰¹ MM ZC (04.03.1971, O:1, B:65: 46).

sağlasın. İmkânları dolayısıyla sağlayamamışlardı, biz yardım ettik. Bunu belirtmeye lüzum görmüyorum; hepsi Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına, hepsi sizin adınıza çalışıyorlar, bunu belirtmek istedim. Merkez ilçede saat 08.25’le 12.30 arasında cereyan eden depremde üzümlere belirteceğim 18 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. Yazı ve Yarı adındaki iki köyümüz aşağı yukarı tamamen denecek kadar hasara uğramış, her iki köyde 20’nin üzerinde vefiyat tespit edilmiştir. Ayrıca, Yeşilova'nın bazı köylerinde, bu ölçüde olmamak üzere, hasar tespit edilmiştir. Diğer ilçelerimizde şu ana kadar bir hasar tespit edilememiş, daha doğrusu ilçelerimizle irtibat kurulmuş, çok şükür bir hasar olmadığı öğrenilmiştir. Isparta ilimizde bir iki ufak tefek baca yıkılmasından ibaret kalan hafif bir hasar tespit edilmiştir, büyük bir hasar yoktur. Saat 14.40'ta Burdur Valisiyle yeniden yaptığımız haberleşmede, biraz evvel arz ettiğim Yazı ve Yan köylerine ilâveten Büğüdüz köyünde 200 evin tamamen yıkıldığı, geri kalan evlerin büyük ölçüde hasara uğradığı, 2 vatandaşımızın vefat ettiği tespit edilmiştir. Bu haberlere ilâveten yarın sabah Sayın Başbakanın, benim ve Sağlık Bakanımızın diğer ilgili kişilerle beraber deprem bölgesine gideceğimizi ve orada müşahedelerimize istinaden alacağımız haberleri Yüce Meclisinize ve basın aracılığı ile kamuoyuna duyuracağımızı saygılarımla arz ederken, memleketimizin yıllardan beri görmekte olduğu felâketlere katılmış olan bu yeni felâketten dolayı Yüce Meclisin şahsında bütün Türk milletine teessürlerimizi belirtiriz, her felâkette olduğu gibi bu da devletin eliyle mümkün olan bütün imkânlar kullanılmak suretiyle telâfi edilecektir.³⁰²

---

³⁰² MM ZC (12.05.1971, O:1, B:98: 326-328).

III.3.5.8. Çin Halk Cumhuriyeti ile Kurulan Diplomatik İlişkiler Konusunda Gündem Dışı Demeci

06.08.1971 günü Sadi Koçuş konuyla ilgili olarak mecliste Şu demeci vermiştir:

“Cumhuriyet tarihimizde milletimizin en g¼c¼l¼ tarafl ve h¼k¼metlerimizin en takdire sayan tutumları dış politikamızda kendini g¼stermiŐtir. İktidar muhalefet iliŐkilerinin en Şiddetli olduğu devirlerde dahi, dış politikamız, bir ¼l¼¼ i¼inde milli olmak vasfını daima muhafaza etmiştir. Bu hal, memleketimiz i¼in her zaman yararlı ve olumlu sonu¼lar vermiştir. Bunun yeni bir ¼rneĐini bug¼n sizlere ve Y¼ce Meclisin kiŐiliĐinde milletimize duyurmak i¼in s¼z aldım. Bildiğiniz gibi, Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ilişki kurmak üzere, bir s¼reden beri Paris’te cereyan eden g¼r¼Őmeler sona ermiŐ ve iki devlet arasında bu ilişki kurulmuştur. Yapılan g¼r¼Őmelerin Őartlarından biri olarak, ancak a¼ıklandıktan sonra bilgi vermek Şartı kabul edilmiş olduğu i¼in, daha evvel Sayın Dışişleri Bakanı tarafından Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu ¼yelerine, daha sonra da benim tarafımdan Cumhuriyet Senatosu Dışişleri Komisyonu ¼yelerine, konu ¼zerinde etraflı bilgi arz edilmişti. Şimdi de Y¼ce Heyetinize, H¼k¼metimiz adına bu hususta kısaca bilgi arz edeceğim. 750 milyonluk n¼fusu ile d¼nyanın en b¼y¼k devleti olan Çin Halk Cumhuriyeti ile bug¼ne kadar diplomatik iliŐkimiz yoktu. Yıllardan beri m¼nakaŐa konusu olan bu hususu, gelmiş ge¼miŐ b¼t¼n H¼k¼metler incelemiŐ ve diplomatik ilişki kurmanın memleketimizin yararına mı, zararına mı olacağı y¼nleri, b¼t¼n teferruatı ile incelenmiŐti. Bu incelemeleri esas olarak ele alan ve bir durum muhakemesi yapan H¼k¼metimiz bu hususu karar bağlamış ve keyfiyeti d¼nya kamuoyuna a¼ıklanmıŐtır. Aradaki mesafenin uzaklığı, i¼ rejimlerin birbirinden farklı oluşu gibi nedenlerle Şimdiye kadar kurulamayan bu ilişki, d¼nya ger¼ekleri ve uluslararası politikadaki geliŐmelerin ıŐıĐında incelenmiŐ ve tahakkuk ettirilmiştir. Bu karar, m¼nhasıran T¼rkiye'nin devletlerarası alandaki ¼ıkarları g¼z ¼n¼nde

bulundurularak alınmıştır. Kararımızda hiçbir yabancı devletin tesiri, hatta telkini olmamıştır. Cumhuriyet Senatosu Dışışleri Komisyonu üyelerinin değerlendirmelerine göre, bu tutum Türk dış politikasında yeni bir devrin ve durumun da tezahürü olmuştur sayılabilir. Olaylar, memleketimizin bu kararı tam zamanında aldığı süratle göstermiştir. Bizim müzakerelere başlamamız üzerine diğer bazı devletler de harekete geçmiştir. Çin Halk Cumhuriyetini tanımakla beraber, önümüzdeki Birleşmiş Milletler toplantılarında Milliyetçi Çin Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletler üyeliğinden ayrılmasına taraftar olmayacağız; ancak, ilişkilerimizin tabii sonucu olarak Çin Halk Cumhuriyetinin Birleşmiş Milletler üyeliğini destekleyeceğiz. Bugüne kadar istisnasız bütün dünyadaki uygulamalar gereğince, bu ilişkilerden sonra Milliyetçi Çin Büyükelçisi memleketimizden ayrılacaktır. Aramızdaki anlaşma gereğince, Çin Halk Cumhuriyeti Türkiye'de 15 kişilik bir büyükelçilik kuracak ve bütün muameleler karşılıklı eşit haklar çerçevesinde cereyan edecektir. Bu hususu Yüce Heyetinize ve asil milletimize arz ederken, rejimleri ne olursa olsun, iki tarafın da birbirlerinin iç meselelerine katiyen karışmayacaklarını, ancak diplomatik ilişkilerle beraber ekonomik ilişkilerin de süratle gelişmesinin tabii olacağını bilhassa belirtmek isterim. Daha evvel teferruatlı olarak bilgi arz ettiğimiz her iki meclisin Dışışleri Komisyonundaki müzakerelerden edindiğimiz intiba odur ki, şimdiye kadar her dış meselede olduğu gibi bu dış politika sorunumuzda da Dışışleri Komisyonlarında bulunan tüm partilerin mensupları, sayın senatör ve sayın milletvekilleri durumu gayet olumlu olarak büyük bir anlayışla kabul etmişler ve benimsemişlerdir. Her türlü iç politika sorunlarının üstünde birleştirici ve yapıcı bir düşüncenin mahsulü olan bu kararın, bütün partiler ve sayın üyeler tarafından bu şekilde olumlu karşılanmasını, milletimizin dış politikada tarih boyunca gösterdiği birlik ve beraberliğin yeni bir tezahürü olarak arz

ederken; milletimize, memleketimize ve dünya barışına hayırlı olması temennimizle saygılarımı arz ederim”³⁰³

III.4. XV. Yasama Dönemi (14.10.1973-05.06.1977)

1973 Türkiye genel seçimleri 14 Ekim 1973 tarihinde yapılmıştır. 12 Mart 1971 muhtırasının gölgesinde yapılan 1973 seçimleri, muhtıra sonrasında demokratikleşme hareketi olarak önem kazanmaktadır. Halkın seçime katılımı %66,8 oranında gerçekleşmiştir. Önceki seçimlere göre katılımın daha az olduğu bu seçim, seçmenin sandık başına gitme isteğinin azaldığı yönünde yorumlanmıştır.³⁰⁴ Sekiz partinin katıldığı seçimde oylar bölünmüş ve gelecek yıllarda sıkça tekrarlanacak koalisyon hükümeti kurma modeli neredeyse bir zorunluluk halini almıştır. Toplumsal bunalım ve şiddet, 1969 seçimlerinden sonra yaşanan kaos ortamı, askeri muhtıra ve sonrasındaki gelişmeler siyasi partilerin seçim söylemlerinde ve afişlerinde de yer bulmuştur. Süleyman Demirel liderliğindeki AP, ortanın solu görüşünü savunan Bülent Ecevit’li CHP, Alparslan Türkeş liderliğindeki MHP ve milli görüş çizgisini savunan, seçimlerden kısa bir süre önce kurulan MSP’nin, seçimler için kıyasıya mücadele edeceklerini ortaya koymuştur.³⁰⁵

1973 seçimleri için gayri resmi kampanya aslında yaklaşık bir yıl önce, 1972 sonbaharında başlamıştır. Her ne kadar AP’den ayrılanların kurduğu Demokratik Parti, sağ oyların bölünme riskini getirse de, ortam AP’nin başarısı için uygun görünüyordu. Çünkü CHP’de İsmet İnönü’nün genel başkanlığı kaybetmesi ve Bülent Ecevit’in liderliği elde etmesi sonrası yaşanan sıkıntı ve bölünmeler, AP’nin şansını artırıyordu. 1973 seçimleri büyük bir sürprizle sonuçlanmıştır. AP 149, CHP 185, Demokratik Parti 45, Milli Selamet Partisi 48, Güven Partisi 13 milletvekili çıkarmıştır. Fakat görünen odur ki, CHP’nin seçim

³⁰³ MM ZC (06.08.1971, O:1, B:144: 535, 536).

³⁰⁴ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

³⁰⁵ Duman, Sun İpekşen (2013: 124).

kampanyası Bülent Ecevit'i Türkiye'de demokrasinin kurtarıcısı olarak öne çıkarmıştır. Seçmen, Ecevit'i güven telkin eden ve siyaseti parti kavgaları çıkmazından kurtarabilecek ve ülkeyi aydınlığa götürebilecek kişi olarak görmüştür.³⁰⁶

Konya ilinin 1973 yılı seçim sonuçlarına göre DP 121.470 oyla %33,92'lik bir oran, CHP 74.869 oyla %20,91'lik bir oran, MSP 59.242 oyla %16,55'lik bir oran, AP 48.294 oyla %13,49'luk bir oran, CGP 34.390 oyla %9,60'lık bir oran, MHP 14.332 oyla %4'lük bir oran, MP 3.864 oyla %1,08'lik bir oran ve bağımsızların ise 1.643 oyla %0,46'lık bir oy oranına sahip oldukları görülmüştür.³⁰⁷

14.10.1973-05.06.1977 tarihleri arasındaki XV. yasama döneminde iki Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar Mehmet Faruk Sükan ve Reşat Aksoy'dur. Her ikisi de Konya'dan aday olarak seçilmiştir.

III.4.1. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri

Mehmet Faruk Sükan meclise ilk kez 14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasındaki XII. yasama dönemine katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili yerde ele alınmıştır. Onun bu dönemdeki görevi dördüncü milletvekilliğidir.

Mehmet Faruk Sükan XV. yasama döneminde 1005 sayılı kanunun 1 ve 2. maddelerinde değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısında değişiklik teklifinde ve meclis araştırması açılmasına ilişkin bir öneride bulunmuştur. Bunların dışında 1974 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle, Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti arasında Kültürel ve Bilimsel Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı konusunda, 1977 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi

³⁰⁶ Ahmad (1994: 370, 371).

³⁰⁷ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1973 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

münasebetiyle ve 1977 yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesi nedeniyle söz almıştır.

Mehmet Faruk Bey bu faaliyetlerin dışında Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesinde Yapılan Değişikliklere İlişkin Protokollerin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Tasarısı oylamasına da katılmıştır.³⁰⁸

III.4.1.1. 1974 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

21.05.1974 günü meclis genel kurulunda 1974 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi görüşmeleri sırasında Faruk Sükan DP Grubu adına söz alarak bütçe hakkında şunları ifade etmiştir: “NATO stratejisinde yapılan değişiklikler dış yardımların azalmasına ve Ortadoğu'daki devlet güvenliğimizi tehdit eden yeni gelişmeler, Türk Genelkurmayını, Silahlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilatlanması ve modern vasıtalarla takviyesi zaruretini düşünmeye sevk etmiştir. 1972 yılında parlamentodan çıkarılan kanunla hükümete, REMO adı verilen planın uygulanması için 10 yılda 16 milyar lira harcama yetkisi tanınmıştır. Silahlı Kuvvetlerimizin reorganizasyonu ve modernizasyonu için hazırlanan projelerin zamanında gerçekleştirilebildiği hakkında sarih bilgilerden mahrum bulunmaktayız. Genelkurmay Başkanımızın da katıldığı geçen haftaki NATO toplantısında, Sovyet blokuna dâhil ülkelerin askeri gücünün NATO ülkelerinin askeri gücünü hem sayı, hem kalite yönünden geride bıraktığı ve Sovyetler Birliğinden büyük yardım gören Arapların eskisinden çok daha güçlü duruma geldiği ve bunlardan gerekli derslerin alınması gerektiği yolunda görüşmeler cereyan ettiğini basından öğrenmiş bulunuyoruz. Bu itibarla Arap-İsrail savaşları dolayısıyla Ortadoğu bölgesinde zuhur eden yeni şartlara ve yaratılan fiili durumlara göre REMO plan ve projelerinin, Silahlı Kuvvetlerimizin ihtiyacına ne derecede

³⁰⁸ MM ZC (27.01.1976, O:2, B:45: 705).

cevap verebileceğini hükümetten öğrenmek istiyoruz. Verilen resmi bilgilere göre ki geçen sene parlamentoda zamanın Milli Savunma Bakanı tarafından açıklanmıştır, REMO'nun ilk uygulanma planı olarak Amerika Birleşik Devletlerinden toplam proje bedeli 285 milyon dolar karşılığı 4 milyar lira tutarında 40 adet Fantom F - 4 uçağı, İsviçre'den 86 milyon dolar karşılığı 1.320.000.000 lira olan 50 bataryalık uçaksavar topu satın alınması siparişe bağlanmıştır. Uçaksavar topları siparişi için yapılan sözleşme ile bu topların ve mühimmatının yurdumuzda imal edilmesi hususunda İsviçre firmasıyla bir anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca, Silahlı Kuvvetlerimizin hareket kabiliyetini artırmak için bedeli İtalyan askeri yardımından ve milli kaynaklarımızdan karşılanmak üzere personel taşıt araçları satın alınması kararlaştırılmıştır. Bunlar geçen yıl parlamentoda zamanın Milli Savunma Bakanı tarafından açıklanmış ve zabıtlara da geçmiştir. Acaba bu projeler, beyan edildiği gibi zamanında gerçekleştirilebilmiş midir? Hükümetin konunun hassasiyetine uygun tarzda cevaplar vermesini rica ediyorum. NATO ile ilgili görüşlerimizi şu suretle hülasa etmek ve neticeye bağlamak istiyoruz. Bu itibarla Türkiye, NATO'ya bağlı kaldığı kadar, gerçek dostluklarına da bağlı ve sadık kalmalı, ahde vefa göstermelidir. Ancak, dâhil olduğumuz ortak savunma teşkilatlarına ve ikili anlaşmalar, maksat ve gayeleri ne kadar ulvî olursa olsun, tam bir teslimiyetle bağlı olmak, milli devlet ve hükümlan devlet olma felsefesiyle asla bağdaşamaz. Bu noktaya da önemle işaret etmek isteriz. NATO ittifakı içerisinde kader birliği yapan ülkeler, Ortadoğu savaşından yeterli dersleri almalıdır. NATO'nun güneydoğu kanadı, değişen şartlara göre ve muhtemel saldırılara karşı yeni savunma kuvvetleriyle takviye edilmelidir. Türkiye ve Yunanistan arasında devam eden ihtilafların ve Türkiye aleyhindeki fiili durumların giderilmesi, NATO ülkelerinin baş kaygısı olmalıdır. Hükümetten ve yetkililerden, devletimizin ciddi tehlikelerle çevrili olduğu bir devrede, milletlerarası bir platformda, 500.000 kişilik bir orduya sahip bir

devlet hüviyeti içerisinde ağırlığını koymasını ve faaliyetler göstermesini istiyoruz. Hükümetin, devletimizin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren önemli olaylar karşısındaki çekingen ve kararsız tutumunu, milli menfaatlerimizle bağdaştıramıyoruz. Değerli milletvekilleri, Demokratik Parti olarak, Milli Savunma Bütçesini yetersiz bulmaktayız. 1974 savunma bütçesi son on yılın en düşük bütçesidir. Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu ve her gün şiddetini artıran tehditler karşısında, devletimizin teminatı Silahlı Kuvvetlerimizin yenilenmesi ve güçlendirilmesi gerçeği ortadadır. Bu itibarla savunma bütçelinin arttırılması gerekirken, aksine geçen yıllara nazaran eksilmesi hayret vericidir. 1974 savunma bütçesi, bir yatırım, yenileme ve hizmet bütçesi değil, bir idame bütçesi karakterindedir ve idareyi maslahatçı bir zihniyetin mahsulüdür. Kuvvetli bir ordu için dış yardımlar gereğine inanıyoruz. Ancak, milli kaynaklarımızın her şeyden önce en iyi bir şekilde değerlendirilmesinin esas şart olduğunu kabul etmekteyiz. Türk Silahlı Kuvvetlerinin ihtiyacı bulunan dış yardımların azalmasında veya kesilmesinde ilgili devletlerin kendi politikalarının rolü olmakla beraber, kendimize ait hususları da kabul etmek mecburiyeti vardır. Türkiye, yalnız ittifakların savunma ve himayesine kaderini bağlamamalıdır. Biz, Demokratik Parti olarak askerlik hizmetinde bedel usulünün ihdas edilmesine taraftarız. Bedel usulü askerlik ihtiyacının ayarlanmasını sağlayacağı gibi, devlete yeni bir gelir kaynağı da açmış olacaktır. Büyük Atatürk, ilk defa bedel usulünü uygulamış ve büyük neticeler almıştır. Parti olarak görüşümüz budur. Anayasa değişikliği yapıldığı sırada bu görüşümüzü de beyan ettik, teklif ettik, bu görüşümüzde ısrar ediyoruz. Milli Savunma Bakanlığı 1974 yılı bütçe teklifi 11.827.000.000 lira olarak sunulmuştur. 1978 yılına göre artış oranı %24,5'tir. Devlet bütçesi geçen yıla nazaran %32 arttığı halde, Milli Savunma bütçesindeki artış ancak %14,8'dir. Biraz evvel de arz ettiğim gibi, bu bütçe 10 yıllık Milli Savunma bütçelerinin en düşüğüdür. Bu itibarla, bu bütçe ile günün

şartlarına uygun milli savunma hizmetlerinin görülmesi mümkün değildir. Milli Savunma Bakanlığı Bütçesinin memleketimize ve şerefli Türk Silahlı Kuvvetlerine hayırlı olmasını niyaz ediyorum.”³⁰⁹

III.4.1.2. 1005 Sayılı Kanunun 1 ve 2. Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısında Değişiklik Teklifi

08.04.1976 tarihli meclis oturumunda kanunlara dair değişiklikler görüşülürken Faruk Sükan, Antalya Milletvekili Faiz Sarlar, Niğde Milletvekili Mehmet Altınsoy, Konya Milletvekili Özer Ölçmen, Afyonkarahisar Milletvekili İbrahim Elmalı, Ankara Milletvekili Cevat Önder ve Sakarya Milletvekili Vedat Önsal 1005 sayılı kanunun 1 ve 2. maddelerindeki değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarısının 1 ve 2. maddesinin “1. Milli Mücadeleye iştirak eden ve bu sebeple kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş bulunan Türk vatandaşları ile 1950 yılında Türk tugayının Kore'ye ayak bastığı Ekim ayında başlamak ve 1953 yılı Pam-munjon Ateşkes Anlaşmasına kadar Kore'de fiilen savaşa katılmış olan Türk vatandaşlarına, hayatta buldukları sürece, vatani hizmet tertibinden 85 gösterge rakamının her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilen katsayı ile çarpılmasından bulunacak miktarda aylık bağlanır. Bu kanundan önce, özel bir kanunla kendilerine vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmış olanlar hakkında yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz. Vatani hizmet tertibinden bağlanan aylıklar hiçbir suretle hacedilemez. 2. Milli Mücadeleye iştiraklerinden dolayı kendilerine İstiklâl Madalyası verilmiş olan Türk vatandaşları ve kendilerine refakat eden eşleri, Devlet Demiryolları ve Denizcilik Bankasının iç hatları vasıtalarından subaylar I. mevkide, diğerleri II. mevkide ve belediye vasıtalarında ücretsiz seyahat ederler. Askeri hastaneler ile devlet

³⁰⁹ MM ZC (21.05.1974, O:3, B:81: 534-538).

hastanelerinde ücretsiz tedavi edilirler.” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir. Daha sonra milletvekilleri arasında oylanan bu değişiklik teklifi kabul görmüştür.³¹⁰

III.4.1.3. Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Bir Önergesi

22.06.1976 tarihli meclis zabıt cerideleri incelendiğinde Faruk Bey’in ve 9 arkadaşının İstanbul’da son çıkan yangınların sebeplerini ve sorumlularını saptamak amacıyla, anayasanın 88., Millet Meclisi içtüzüğünün 102 ve 103. maddeleri uyarınca bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verdikleri görülmektedir. Bu önergenin sonucu hakkında herhangi bir bilgi yoktur.³¹¹

III.4.1.4. Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti arasında Kültürel ve Bilimsel Yardımlaşma Anlaşmasına Dair Kanun Tasarısı Konusunda Söz Alması

23.11.1976 tarihli meclis oturumunda görüşmeye alınan ilgili husus konusunda DP Grubu adına Faruk Sükan söz almıştır. Konuşmasında “Türkiye, dış politikası bakımından fevkalade nazik bir devrenin içerisinde bulunuyor. Türkiye'nin kaderi ile ilgili birçok meseleler, Türk milletine niyabeten, parlamentoda yetkili hükümet ve hükümet azaları tarafından maalesef izah edilmemekte ve açıklanmamaktadır. Milletvekilleri hadiseler hakkında gazetelerden derme çatma malumatla iktifa etmektedir. Türk devletinin tehlikelerle çevrili olduğu bir devrede ve Türk devletinin yalnızlığa itilme gayretlerinin bulunduğu bir devrede, Türkiye Büyük Millet Meclisine, Hükümetin zamanında bilgiler vermemesi fevkalade üzücüdür. Bundan dolayı, devletimizin dış itibarı sarsılmıştır. Son Birleşmiş Milletler toplantısındaki hezimetimiz, itimat buyurun, Türk hariciye politikasının, Türk Hükümetinin ciddi bir devlet politikası, milli bir politika takip etmemesinden neşet etmektedir. Son Ekim ayındaki Birleşmiş Milletler toplantısında, Yunanistan Hariciye Bakanı Bitsios, kürsüye çıkmak suretiyle, Kıbrıs konusunda açıkça,

³¹⁰ MM ZC (08.04.1976, O:1, B:87: 525, 526).

³¹¹ MM ZC (22.06.1976, O:1, B:114: 4).

Heyeti Umumiyyeye şunları söylemiştir: Benim Türk Hükümeti ile müzakerede bulunmamı arzu ediyorsunuz. Bu, gerek Güvenlik Konseyi, gerek Birleşmiş Milletler Heyeti Umumiyesinin kararıdır. Ancak, size okuyorum; işte Kıbrıs konusunda, Türk Hükümetini teşkil eden siyasi parti liderlerinin, yani Hükümet ortaklarının görüşleri şunlardır demek suretiyle, mesela Sayın Erbakan'ın Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi konusundaki beyanına karşılık Sayın Dışişleri Bakanının ve Başbakanın protokolde böyle bir şeyin olmadığı yolundaki beyanını, keza Sayın Türkeş'in Kıbrıs'ın tamamının işgaliyle ilgili beyanını, bunun arkasından Sayın Feyzioğlu'nun federatif sistemi müdafaa eden beyanını ve keza son defa Kıbrıs'ta Makarios'a ortaklaşa bir hükümet kurulması yolundaki Sayın Dışişleri Bakanının beyanını ve buna karşılık da Sayın Erbakan'ın Fransız Cumhurbaşkanı Giscard D'Estaing'le yaptığı basın toplantısındaki beyanını açıklamak suretiyle Heyeti Umumiyyeye böyle bir hükümetle ben, hangi meseleyi nasıl görüşebilirim ve nasıl mutabakata varırım? Bana talimat verin, icabını yerine getireyim diye beyanda bulunmuştur. Buna karşılık cevap veren olmamıştır. Katiyen bir siyasi maksatla arz etmiyorum arkadaşlar, suret-i katiyede bir siyasi istismar konusu olarak arz etmiyorum; ama Türk devletinin dış politikası ve Türk devletinin dış itibarı hazindir ve fevkalâde üzücüdür. Bundan dolayı da milli meselelerimiz muallakta kalmakta ve Türk devleti yalnızlığa doğru itilmektedir. Kerkük Türkleri, Irak İhtilâl Konseyi tarafından 24 Ocak 1970 tarihli bildiriyle kendilerine tanınan kültürel hakların uygulanmasını istemektedirler. Keza, Irak Türkleri Irak'ın bütünlüğü içinde üçüncü temel unsur olan Türk cemaatinin, Irak anayasasının verdiği hakların teminat altına alınmasını istemektedirler. Esefle kaydetmek isterim ki bu temel hak ve hürriyetler, Irak'taki Türk varlığına çok görülmektedir. Irak'ta soydaşlarımıza karşı girişilen insanlık dışı baskı ve zulümlerin, Türk-İslâm kültür ve sanat varlığına karşı yürütülen imha hareketlerinin durdurulması için, hükümetin harekete geçmesini istiyoruz

ve bu hususta hükümeti ikaz etmek istiyoruz. Irak'a her sahada yardımcı olan Türkiye'nin, Hükümetin, Türk varlığına karşı reva görülen insanlık ve medeniyet dışı hareketleri görmemezlikten, bilmezlikten gelmesini müsamaha ile karşılamamız mümkün değildir. Bütün tarih boyunca hakkın, hukukun ve adaletin bayraktarlığını yapan Türkiye, kendi soydaşlarına ve kültür varlığına yapılan kötülükler ve imha hareketleri karşısında elbette kayıtsız ve sessiz kalamaz ve kalmamalıdır. Bugün Irak'taki Türk varlığının ve Türk-İslâm kültürünün durumu ve genel manzarası ve orada cereyan eden olayları işte böylece arz etmiş oluyorum. Değerli milletvekilleri, Sayın Başkanımız; bu konularda Hükümet gelip tatminkâr beyanlarda bulunmalıdır. Burada açık iddialarımız, tenkitlerimiz, vesikalarımız vardır. Bunları Büyük Meclise sunmadıkça, Büyük Meclisi tatmin etmedikçe, bu anlaşmanın onaylanmasına Demokratik Parti olarak rey vermeyeceğimiz gibi, Yüce Meclisin de tasvip etmemesini milli menfaatlerimiz bakımından temenni ediyor, saygılarımı arz ediyorum” diyerek grubu adına açıklamalarda bulunarak meseleye dair görüşleri dile getirmiştir.³¹²

III.4.1.5. 1977 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz

Alması

20.02.1977 günü toplanan mecliste parti grup sözcüleri sırayla söz alarak 1977 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle görüşlerinin diler getirmiştir. Faruk Sükan da DP Grubu adına söz alarak şunları söylemiştir: “Bugünkü dünya barışının tehlikede bulunduğu Ortadoğu ve Akdeniz bölgesinde ciddi olayların cereyan ettiği bir devrede Türk devletine yapılan hatalı ve kasıtlı hareketlerin karşılıksız kalmayacağını herkesin bilmesi ve düşünmesi lazım geldiği hususu ciddiyetle anlatılmalıdır. Bugünkü şartlar muvacehesinde NATO'nun güçlü bir varlık olarak devamı isteniyorsa, onun güney

³¹² MM ZC (23.11.1976, O:1, B:11: 300-306).

kanadının en kuvvetli üyesi Türkiye'yi kırmamak, darıltmamak, bilakis güçlendirmek lazım geldiğini NATO yöneticilerinin anlaması lazımdır. Ancak, bu hususları onlara kabul ettirebilecek sağlam iktidar ve hükümet lazımdır. Türkiye'nin maruz kaldığı tehditler, NATO stratejisinde yapılan değişiklikler ve dış yardımların büyük ölçüde azalması gibi önemli sebepler, Silahlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilatlanması, modern silahlarla donatılması gereğini ortaya koymuştur. Bu maksatla 1972 yılından beri yürürlükte bulunan REMO kanununun günün şartlarına göre değiştirilerek daha da takviye edilmesini memnuniyetle karşılamaktayız. Sayın Bakandan, REMO kanunu uygulamaları ile ilgili olarak aşağıdaki hususlarda bilgi lütfetmelerini rica edeceğim. Silahlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilatlanması ve modernleştirilmesi için 1601, 1904 ve 2020 sayılı kanunlarla kabul edilen 37.200.000.000 lira 1979 yılına kadar Silahlı Kuvvetlerin hizmet planlarına uygun olarak zamanında ve eksiksiz olarak sarf edilebilecek midir? Geçen yıllara ait REMO program ve projeleri, tespit edilen hizmet planlarına uygun olarak zamanında ve eksiksiz olarak gerçekleşmiş midir? REMO için verilen kanuni ödenekler hizmet planlarına uygun şekilde ve zamanında sarf edilmiş midir? Geçen yıllarda sözleşmesi yapıldığı bildirilen 30 projeden kaç tanesinin, hangi silah, araç, gereç ve malzeme için bağlantıları yapılmıştır? Amerika Askeri Satış Teşkilatı (FMS) kanalıyla sağlanan krediyle alınan 40 uçaklık 2 Fantom filosu kaç ve hangi şartlarla alınmıştır? Bedellerinin ne kadarı kredilerden ve ne kadarı da tarafımızdan peşin olarak ödenecektir? Bu uçaklar ne zaman teslim edilecektir? Zamanında herhangi bir şekilde teslim edilmediği takdirde, karşılıklı müeyyide ve mükellefiyet ne olacaktır? Türk Amerikan Savunma Anlaşması tasdik edilmediği takdirde hangi formülle ve fiyatlarla bu uçakları alabileceğiz? Batı Almanya ile Leopard Tankı alımı konusundaki görüşmeler olumlu şekilde sonuçlanmış mıdır? Kredi konusu halledilerek Alman hükümetince tasdik edilmiş midir? Bugüne kadar

memleketimizde harp sanayisinin geliştirilmesi için kullanılan Alman yardımının 9. dilimini teşkil eden 100 milyon marklık kısmı, Federal Alman Parlamentosu tarafından tasdik edilmiş midir? Geçen yıllarda İsviçre ve İtalya ile yaptığımız sipariş anlaşmalarıyla peşin parayla satın aldığımız silah, araç, gereç ve malzeme zamanında teslim edilmiş midir? Beş Yıllık Stratejik Hedef Planındaki tespit edilen projeler zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirilebilecek midir? Bugüne kadar Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde silah, araç, gereç ve malzemenin imaline kadar olan bütün safhaları kapsayan ve tiplerini tespit eden bir kontrol organizasyonunun mevcut olmadığını Sayın Bakan Senatoda ifade ettiler. Almanların MDW Teşkilatına benzer bir kuruluşun Milli Savunma Bakanlığımız bünyesinde teşkili hususunda bir hazırlık ve çalışma var mıdır? Amerika Birleşik Devletleri Kongresince 3 Ekim 1975 tarihinde ambargonun kaldırılması kararı verilmiş olmasına rağmen, fiiliyat ve tatbikatta ambargo çeşitli şekillerde devam etmektedir. Açıklanmasını istediğimiz husus şudur: Amerika'dan peşin parayla satın aldığımız veya almak istediğimiz uçak, silah ve malzeme üzerinde Amerikan makamlarınca ambargo mahiyetinde bir kısıtlama ve güçlük çıkarma halen devam etmekte midir? Ayrıca, yardım tarzındaki silah ve malzeme fiyatlarıyla peşin parayla çeşitli kanallardan satın alınan silah ve malzeme fiyatları arasında ne kadar fark vardır? Demokratik Parti olarak, milli harp ve silah sanayii konusunda hülâsa olarak şunları beyan etmek istiyoruz. Milli harp sanayimizin, kısa, orta ve uzun vadeli planlara bağlanmasını, ciddi etütlere dayalı ve belli programlar halinde gerçekleştirilmesini öngörüyoruz. Kendi öz kaynak ve imkânlarımızla dışardan temin edeceğimiz yardım ve imkânların gerçekçi bir görüşle telif edilmesini, realist bir ölçü içinde mümkün olan en kısa zamanda Türk ordusunun, öz malımız silahlarla mücehhez ve modern bir ordu haline getirilmesinin ciddi çalışmalarına vakit geçirmeden başlanmasını istiyoruz. Geçmişten ciddi ibret dersleri alarak, milli harp

sanayisi meselemizi gerçekçi ve doğru ölçüler içerisinde değerlendirmek zaruretine işaret etmek istiyoruz. Milli silah sanayisi konusunu geniş ölçüde milli sanayimiz içerisinde ele almak ve değerlendirmek lazımdır. Bugünkü sanayimizin, insan gücümüzün, teknolojimizin ekonomik varlığımızla milli kaynaklarımızın, savunmamızın, ihtiyacı olan silahların hangilerini ve ne miktarda yapabileceğinin ciddi araştırılması yapılmalı ve bunların plan ve projeleri hazırlanarak ortaya konulmalıdır. Meselenin platonik ölçülerde tutulmasına tahammülü yoktur. Demokratik Parti olarak biz, Hükümetin milli harp sanayisi kurulmasında vuzuh içinde olmadığı kanaati içindeyiz. Mesela 3-4 sene önce çıkartılan TUSAŞ Kanunu uygulamaya ve yürürlüğe konmamıştır. Politik ve hissi mülahazalarla işler sürüncemede bırakılmıştır. Ordumuzun ikmal ve donatımı ile ilgili sanayi müesseselerinin randımanla çalışmadığı bir gerçektir. Makine Kimya Endüstrisi Kurumundan bakım evlerine kadar, mevcut kurumları ihtiyaçlara göre ıslah etmek ve geliştirmek zaruridir. Demirel Hükümeti, basiretsiz tutum ve icraatı ile Türk Silahlı Kuvvetlerini siyasetin içine çekerek, huzursuz ve tedirgin etmiştir. Bu hususta bazı üzücü olayları burada tekrar hatırlatmak lüzum ve zaruretini duyuyoruz. Lockheed uçak yolsuzluğu ile ilgili soruşturma, giderek daha karışık bir duruma gelmiştir. Bilinen tek husus, Lockheed Şirketinden alınan F - 104 S uçaklarının alımı sırasında rüşvet dağıtılmış olmasıdır. Ortada Amerikan yetkililerinin Türkiye'de dağıtıldığını bildirdikleri 13 milyon var. Fakat rüşvet alanlar da elini kolunu sallayarak aramızda dolaşmaktadır. Demirel Hükümeti Amerika'yla yaptığı anlaşma ile parlamentomuz tarafından yapılacak soruşturmanın yolunu tıkamıştır. Anlaşma gereğince, Amerika'dan gönderilecek bilgi ve belgeler sadece adli kovuşturma ile görevli makamlara verilebilecektir. Bu bilgiler ve belgeler meclise sunulursa, Amerika bilgi akımını kesecektir. Amerika'dan gönderilen bilgi dosyası içinden bazı evrakların kaybolduğunu bizzat Adalet Bakanı açıklamıştır. Demirel

Hükümeti sözü geçen anlaşmayı ihlâl ettiği için, Amerika bilgi akımını durdurmuştur. Bu sebeple eldeki belgeler eksik kalmıştır. Ankara savcılığı, görevsizlik kararı vererek, yolsuzluk dosyasını Genelkurmay Askeri Savcılığına göndermiştir. Genelkurmay Askeri Savcılığı da olayda asker kişilerin ilişkisi bulunmadığını beyan ederek, görevsizlik kararı vermiştir. Genelkurmay Askeri Savcılığı tetkikatını eksik belge ve bilgiler üzerinden yaparak kararını ona göre vermiştir. Zira Amerika'dan gelecek olan bilgi ve belge akımı durdurulduğu gibi, bazı dosyalar da kaybolmuştur. Bu itibarla Genelkurmay Savcılığı evvelce gönderilen eksik bilgi ve belgeler üzerinden tetkikat yapmak zorunda kalmıştır. Kaybolan dosyalarla ilgili olarak Adalet Bakanığıyla Dışişleri Bakanı arasındaki karşılıklı suçlamalar henüz bir açıklığa kavuşmamıştır. Meclislerde Lockheed yolsuzluğuyla ilgili olarak, hem Demirel, hem de Ecevit hakkında soruşturma açılmıştır. Japonya, Hollanda ve İtalya Lockheed yolsuzluğuna adı karışanları aramış, bulmuş ve cezalandırmıştır. Başbakan Tanaka, Prens Barnard ve diğerlerinin akıbeti ortadadır. Soruşturmayı sonuçlandıramayan tek ülke Türkiye'mizdir. Hiç kimse soruşturma gizlidir gerekçesinin arkasına da sığınamaz. Zira soruşturma yolu zaten tıkanmıştır. Sivil savcılık da askeri savcılık da görevsizlik kararı vermiştir. Meclis Komisyonunca araştırma ve soruşturma yapılması, Amerika'yla yapılan anlaşma hükümleriyle önlenmiştir. Amerika'yla yeni bir anlaşma yapılmalı, meclislere soruşturma yapma imkânı hazırlanmalı, bütün belgeler getirilmeli ve bu yolsuzluk bir an önce ortaya çıkarılmalıdır ve de geç kalınmamalıdır. Biz hiç kimseyi itham etmek istemiyoruz ve itham da etmiyoruz. Mesele açıklığa kavuşturulmalı, şerefli ve namuslu insanların haysiyeti ile oynanmamalıdır. Silahlı Kuvvetler içerisinde huzursuzluk ve bunalıma sebep olan diğer bir olay da Hava Kuvvetleri Komutanlığı makamı üzerinde, bir komutanın ayrılışı ve yenisinin tayini konusunda vuku bulmuştur. Lockheed uçak yolsuzluğu olayının ortaya atıldığı günlerde

zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı bir İtalyan uçak firmasından, bir ilkokul için aldığı yardım sebebiyle hakkında Genelkurmay Başkanlığınca soruşturma açılması üzerine, soruşturmanın selâmetle yürütülmesi için görevinden istifa etti. Kurulan bir özel komisyon marifetiyle yürütülmüş olan soruşturma, Askeri Mahkemeye intikal etti ve eski komutan Orgeneral Emin Alpkaya'nın beraatıyla sonuçlandı. Askeri mahkeme bir ara kararıyla Genelkurmay Başkanlığı tarafından kurdurulan özel komisyonun yasalara aykırı olduğunu ve kurduranlar hakkında soruşturma açılması gerektiğini bildirdi. Mahkemenin bu kararının yerine getirilip getirilmediğini sormak istiyoruz. Burada şu hususu da belirtmeyi vazife saymaktayız. Hava Kuvvetleri eski komutanı Orgeneral Emin Alpkaya'nın istifası, meslek şeref ve haysiyetini şahsi hesapların üstünde tutan bir kimseye, bir komutana yaraşır örnek bir harekettir. Bu hareket, şaibe ithamı altında bulunan her devlet görevlisi için uyarıcı ve ibret verici bir ders mahiyetindedir. Emin Alpkaya olayında Genelkurmay Başkanlığının tutumunun hukuka uygun olmadığını ve hissi bir davranış bulduğumuzu ifade etmek istiyorum. Sayın Orgeneral Alpkaya'dan sonra Hava Kuvvetleri Komutanlığına tayin işi de kamuoyunu günlerce işgal eden ve Silahlı Kuvvetler bünyesinde rahatsızlık ve huzursuzluk yaratan bir olaydır. Yeni komutanın atanmasında kanun hükümleri ve bugüne kadar olan tatbikat değil, siyasi hesaplar ve siyasi ihtiraslar rol oynamıştır. Hava Kuvvetleri Komutanlığına kanuna ve usule uygun olarak Genelkurmay Başkanı ve Milli Savunma Bakanı tarafından dörtlü kararnamenin çıkarılması için kıdemli olan orgeneralin inhası, Başbakan tarafından beğenilmeyerek uzun süre bekletildikten sonra, geri çevrilmiş ve bilahare ikinci orgeneral da yok farz edilerek bir korgeneral atanmıştır. Sayın Genelkurmay Başkanı ve Sayın Milli Savunma Bakanı için de üzücü mahiyette olan bu atama, Yüksek Askeri İdare Mahkemesi tarafından bozulmuştur. Ancak Askeri İdare Mahkemesinin hak ve hukuku hâkim kılmasından sonradır ki Hava

Kuvvetleri Komutanlığına bir orgeneralin tayini yapılabılmıştır. Silahlı Kuvvetlerimizi huzursuz ve rahatsız eden başka bir konuya da kısaca temas ederek sözlerime son vereceğim. Hava Kuvvetleri Komutanlığının hükümetçe orgenerallikten korgeneralliğe indirilmesi olayından hemen sonra, Hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kanun tasarısı sevk etmiştir. Bu kanun tasarısı Silahlı Kuvvetler komuta kademeleri, general ve amiral kadroları ile ilgili olduğu halde, kanunların açık hükmüne rağmen Yüksek Askeri Şuranın mütalaası alınmadan Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilmiştir. Bu tasarıyla kanunların açık hükmüne ve bugüne kadarki tatbikatın aksine olarak, orgenerallikten korgeneralliğe indirilen Hava Kuvvetleri Komutanlığı kadrosu konusunda yapılan kanunsuzluğun telafisi cihetine gidilmek istenmiştir. Bu tasarı, ordunun politika içerisine çekilmesine fırsat ve imkân verebilecek ve ordunun yıpranmasına yol açabilecek mahiyettedir. Temenni ederim ki bundan sonra geçmiş hadiselerden ibret dersi alınarak Silahlı Kuvvetlerimizin içerisine politika sokulmamalıdır, hem de böyle nazik bir devrede. Sözlerime son verirken Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin Milli Savunma mensuplarına; erinden, orgeneraline kadar şerefli mensuplarına ve şerefli ordumuza hayırlı olmasını dilerim” diyerek oldukça kapsamlı olan konuşmasını sonlandırmıştır.³¹³

III.4.1.6. 1977 Yılı Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

23.02.1977 tarihli meclis toplantısında DP Grubu adına söz alan Faruk Sükan şunları ifade etmiştir: “Üç devrelik plan devresi bitmiş, Dördüncü Beş Yıllık Plan devresine girdiğimiz 1977 yılından bugüne kadar planlarda tespit edilen temel ilkeler ve hedefler, maalesef layıkıyla yerine getirilememiştir. Hakikaten planlarda, Sağlık Bakanlığının stratejisi, hedefleri, ilkeleri tespit edilmiştir; ama bunlar büyük ölçüde kâğıt

³¹³ MM ZC (2.02.1977, O:1, B:50: 442-446).

üzerinde kalmış, daha çok bakanlığa vücut veren, bakanlık politikası, gelen bakanların ve bakanlık kadrolarının inisiyatifine ve temayüllerine inhisar etmiştir. Hemen burada bir misal arz etmeme müsaadelerinizi istirham ederim. Üçüncü Beş Yıllık Planda mesela sağlık hizmetlerinin tek elden yönetilmesi temel ilkedir. Yataklı tedavi kurumlarında tek elden yönetime ulaşmak için yataklı tedavi tesisleri Üçüncü Planın ilk iki yılı içinde tek bir kurum haline getirilecek, Milli Savunma Bakanlığının özel nitelikteki ve üniversitelerin eğitim amaçları dışındaki bütün kamu kuruluşlarına bağlı hastaneler bu kuruma devredilecektir emredici hükmüne rağmen, bunlar sanki yazılmışın tam aksine, tam manasıyla bir dağınıklık, bir keşmekeş içerisinde yürütülmekte ve devam etmektedir. Sağlık Bakanlığının âdeta bu temel hizmet vazifesi ve sorumluluğu tam manasıyla tecezzi etmiş ve görev ve yetkilerine tedahüller olmuştur. Her kuruluş, münferiden kendi başına müstakil bir varlık halinde başıbozukluğa devam etmektedir. Bu yüzden, devletin sağlık hizmetleri diğer konularda olduğu gibi Sağlık Bakanlığında birleşmesi iktiza ettiği halde yani sağlık hizmetlerinin tek elden Sağlık Bakanlığında toplanması, sağlık hizmetlerinin yönetimiyle beraber bütün kuruluşların Sağlık Bakanlığında toplanması iktiza ettiği halde, tamamen dağılmış ve dağılmakta da devam etmektedir. Değerli milletvekilleri, bu itibarla meseleyi bütçenin maddi nispetleri içerisinde mütalaa etmemek lazım. Mühim olan, sistemin layıkıyla uygulanıp uygulanmadığının üzerinde durmak, lazım. Bir de mevcut imkân ve tesislerin hakikaten rasyonel şekilde, en iyi tarzda, gerek insan gücü olarak, insan potansiyeli olarak, gerekse maddi kaynaklar olarak, tesisler olarak en iyi şekilde, randımanlı şekilde faydalanılıp, ihtiyaca cevap verip vermediğinin tenkidini yapmak ve değerlendirilmesini yapmak lazım gelir. Buradan hareketle hemen arz etmek isterim ki Türkiye'deki Sağlık Bakanlığının bu temel prensipten hareketle elindeki tesis ve müesseseler rasyonel şekilde işletilememektedir. Sağlık Bakanlığı, devletin çok eski,

sağlam geleneklere sahip olan bir müessesesi olduğu halde, sağlık hizmetleri yönünden Türkiye'nin gelişen ve değişen şartlarına göre, yani sanayileşen, şehirleşen Türkiye ortamında yaşayan insanlarımıza cevap verebilecek tarzda yeni bir organizasyona, yeni bir zihniyete, yeni metotlarla yeni organizasyona Sağlık Bakanlığı maalesef girememiştir. Bu itibarla, meseleyi değerlendirirken, mevcut imkânlar neden en iyi şekilde değerlendirilememiş ve neden hatalar yapılmaktadır? Bunların sebepleri üzerinde ciddiyetle durmak lazımdır. Değerli milletvekilleri, Sağlık Bakanlığının temel ve asli vazifesi, koruyucu tababettir, koruyucu hekimliktir. Tedavi edici hekimlik, koruyucu hekimliğin yardımcı unsurudur, mütemmim cüzüdür ama bugüne kadarki tatbikatta Sağlık Bakanlığı daha çok tedavi edici hekimliğe yönelmiş, koruyucu hekimlik, insanlarımızın beden ve ruh bakımından sağlığını bozmayacak gerekli tedbirleri alma konusunda üzerine düşen fonksiyonu layığı veçhile ifa edememiştir. Bunu söylerken, Sağlık Bakanlığı bünyesinde büyük fedakârlıklarla hizmet gören değerli Türk hekimlerini ve sağlık personelinin hizmetlerini küçümsemek istemiyorum. Çok güç şartlar ve imkânsızlıklar içerisinde büyük hizmetler vermektedirler ama organizasyondaki bozukluk ve değişen Türkiye'nin şartlarına intibaksızlık dolayısıyla maalesef asli fonksiyonunu tali vazife haline getirmiştir. Bu yüzden de maalesef çok pahalı olan ve bütçe imkânlarımızla yetişilemeyecek olan tedavi hekimliği meselesinin altından çıkamaz hale gelmiştir. Sağlık hizmetlerini mütalaa ederken, insan unsurunu, insan gücünü son derecede dikkatle değerlendirmek lazım. Eğer bugün 53 senelik Cumhuriyet tarihinde yetişen Türk hekimi, tam manasıyla devletimizin her yönünde, gerek amme sektöründe, gerekse özel sektörde ve pratik hayatta tam manasıyla randımanlı çalışmıyorsa, bundaki mesuliyet ve vebal payının devletin ihmallerinde ve Sağlık Bakanlığının yönetiminde aramak mecburiyetinde olduğumuzu önemle tespit etmek isterim. Çünkü yetişen hekim, eğer bugün devlet

kuruluşlarından ayrılıyorsa, hatta büyük fedakârlıklarla fakir milletimizin, yetimin hakları pahasına yetişen hekimler Türkiye dışına göç etmek mecburiyetinde kalıyorsa, çıkan giden, göç eden insanları itham etmekten çok, o göçün sebepleri üzerinde, muhaceretin sebepleri üzerinde durmak ve giden insanların neden vatanlarına dönmediklerinin sebepleri üzerinde ciddiyetle durmak lazımdır. Birinci husus bu. İkinci husus: Acaba sağlık müesseselerinde hekim neden randımanlı çalışmamaktadır? Neden bugün hastaneler randımanlı değildir? Neden koruyucu hizmetler için milyonlar sarf edilen sosyalizasyon tatbikatı, bugün randımanlı çalışmamaktadır? Bütün bunları çok ciddi tetkik etmek lazımdır. Sağlık Bakanlığında eksik gördüğümüz mühim bir husus, bugünün şartlarına intibak edecek bu müesseselerde yeni bir organizasyona gitmek için ciddi araştırmanın yapılmamış olmasındadır. Hâlâ klasik bir anlayışla mevcut durum devam etmektedir. Sosyalizasyon bölgesindeki tatbikat hatalarını, eksiklikleri hatta Ankara içindeki hastanelerde ve sağlık kuruluşlarındaki noksanları çok ciddi bir sistematik tetkike tabi tutmadan, bunlar hakkında hükme varmamak lazımdır. İstenilen kadar bütçede para da verilmiş olsa, bu sisteme ait, temel kuruluşa alt aksaklıklar giderilmeden verilen paraların heba olduğunu da görürüz. Büyük kuruluşlarda lüzumlu cihaz, alet edevat yok iken ve kifayetsiz iken bakıyoruz taşrada bir sağlık merkezinde en modern cihazlar muattal durur. O kadar ki bir operatör gitmiştir bir sağlık merkezine, oranın milletvekili vasıtasıyla oraya alet edevat yığılmıştır ama oradaki operatör arkadaş üç ay çalışmıştır, altı ay çalışmıştır çekip gelmiştir, en modern 300 yataklı bir hastanenin ameliyathanesini idare edecek ameliyat lambası, ameliyat masası alet edevat orada kalıp küflenir. Öbür taraftan, büyük merkezlerde bu alet edevatı bulmak imkânı yoktur. Bu itibarla her şeyden evvel, mevcut tesis ve imkânlarımızı en rasyonel şekilde kullanmanın yolunu aramalıyız, Her şeyden evvel bu cihazların ve tesislerin standardizasyonu yapılmalıdır. Sağlık Bakanlığı evvela kendi müesseselerinde

yapmalıdır. Zaten planda da biraz evvel arz ettim mümkün değil, diğer kamu kuruluşları, diğer devlete ait Sosyal Sigortalar, belediyeler ve mümasil Devlet Denizyolları, Devlet Demiryolları, askeri hastaneler, üniversiteler hepsi ayrı bir âlemde, ayrı bir standart içerisinde, ayrı bir yönetim içerisinde, sanki ayrı devletin müesseseleriymiş gibi uygulama yaparlar ve bakarsınız ki, bir tarafta hastaneler yüzde yüz dolu, bir yatakta icabında iki insan yatar, öbür taraftaki yataklar bomboş, aynı şehirde. Milyonlarca lira alet, edevat sarf edilir, ama o kadar çok standarttan mahrum ki çeşitli müesseselere firmalara ait çeşitli cihazlar alınır. Bütün dünyada olduğu gibi, artık şehirleşen ve sanayileşen memleketlerde yeni sosyal hastalıklar büyük tahribat yapmaktadır. Bunlardan iki tanesi, birisi kanser, birisi de kalp ve damar hastalıklarıdır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının kalp ve damar hastalıkları konusunda ciddi bir organizasyon içinde olmadığını, hiç bir şekilde mübalâğa etmeden samimiyetle beyan etmek mecburiyetindeyim. Koruyucu hekimlik mevzuunda da henüz ciddi organizasyon yok. Hakikaten, sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu meselesi, sağlık hizmetlerinin vatandaşın ayağına kadar götürme gayesine matuf bir kanunla iyi bir düşünceyle felsefe prensibi olarak, mükemmel surette bir sistem olarak ortaya konmuştur, ama bugün uygulamada büyük aksaklıklar vardır. Bunun ciddi etüde ihtiyacı vardır. Çevre sağlığı meselesi, şu planda nazari kalmayan, gerçekleştirilecek bütün tedbirleri almadığımız müddetçe bilirsiniz ki bu Ankara hastaneleri, dizanteri gibi, lepra gibi, ona mümasil bütün bulaşıcı ve intanı hastalıklarla dolacaktır. Bunun tedbirlerini ciddiyetle almak lazım. Bu itibarla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının 1977 yılı Bütçesini görüşürken, meseleyi maddi mesele olmaktan daha çok, bir organizasyon ve metot meselesi olarak, bir devlet yönetimi meselesi olarak ele alıp, Türk hekimini

hakikaten, vatanperver Türk hekimini ve sağlık personelini memlekete daha mükemmel hizmet etme imkânlarını Devlet hazırlamalıdır.”³¹⁴

III.4.2. Reşat Aksoy’un Hayatı

Reşat Aksoy, 1939 yılında Karaman’da doğmuştur. Babasının adı Beytullah, annesinin adı ise Halime’dir. İlkokulu Ayrancı’da, ortaokulu Karaman’da ve liseyi Konya’da tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi Makine Fakültesi’nden mezun olmuştur. Fransızca bilmektedir. Reşat Bey, Konya Köy İşleri İçme Suyu Bölge Müdürlüğü Makine İkmal Başmühendisi, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 5. Bölge Müdürlüğü Makine İkmal Şefi, Milli Prodüktivite Merkezi Endüstri Uzmanı, serbest müşavir mühendis, Ankara Yükseliş Mühendis ve Mimar Yüksekokulu Öğretim Görevlisi olarak çalışmıştır. 1973 yılı seçimlerinde Milli Selamet Partisi’nden Konya adayı olmuş ve XV. yasama dönemine seçilmiştir. Evli ve 4 çocuk babasıdır. 01.04.1990 tarihinde vefat etmiştir.³¹⁵

III.4.3. Reşat Aksoy’un Siyasi Faaliyetleri

Reşat Aksoy XV. yasama dönemi boyunca 1976 Yılı Devlet Planlama Teşkilâtı bütçesi ve 1977 yılı Devlet Planlama Teşkilâtı bütçesi münasebetiyle söz almıştır.

III.4.3.1. 1976 Yılı Devlet Planlama Teşkilâtı Bütçesi Münasebetiyle Söz

Alması

19.02.1976 günü yapılan meclis görüşmelerinin gündem maddelerinden bir tanesi de 1976 yılı Devlet Planlama Teşkilâtı bütçesi ile alâkalı olmuştur. Bu görüşmeler sırasında Reşat Aksoy MSP Grubu adına söz alarak konuyla alâkalı şunları söylemiştir: “Planın milletçe benimsenerek topyekûn seferberlik halinde kalkınmanın yapılabilmesi için devlet-millet kaynaşmasının tekâmülü plan stratejimizin özünü teşkil etmelidir.

³¹⁴ MM ZC (23.07.1977, O:2, B:53: 36-40).

³¹⁵ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 1002); Reşat Aksoy’un IV. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3516.4.4); Reşat Aksoy’un IV. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3516.4.4).

Kalkınmayı fiilen gerçekleştirmek için bu milletin büyük potansiyelini aynı noktada toplamalıyız. Devlet ve millet yekvücut olmadıkça hiç bir kalkınma olamaz. Fert başına gelir artışının, refah artışı ölçüsü olabilmesi için ve cemiyette saadet, huzur, selâmet ve adaletin teessüsü için fiyat istikrarının sağlanması, plan stratejimizin başlıca gayelerinden olmalıdır. Bunun teessüsü için de her şeyden önce israfların önlenmesi, verimliliğin artırılması, faizciliğin terk edilmesi, her türlü istismarcılığın ve tefeciliğin ortadan kaldırılması şarttır. Plan stratejimizin bir diğer esası da, teşkilat, zihniyet ve mevzuatta inkılaptır. Devlet kuruluşlarımızdan başlayarak, teşkilatımızı mutlaka yepyeni duruma getirmeye mecburuz. Bugünkü bünye ile muasır milletler arasındaki yarışta mesafe almamız imkânsızdır. Sanayide yeni ve büyük hamleler, mevzuat engellerini aşıttan sonra mümkün olacaktır. Plan stratejimizde bölgesel ve zümresel dengesizliğin kaldırılması yaygın kalkınmamızda esastır. Bizim temel görüşümüz milli görüşte, Anadolu'da kalkınma ne devletle, ne de mutlu azınlıkla olmayacaktır, bölgesel kalkınma şirketleriyle sağlanacaktır. Anadolu insanı da kalkınmaya iştirak edecektir. Milli, güçlü, süratli ve yaygın kalkınma, satıhsal kalkınmayla, topyekûn Anadolu'nun kalkınmaya iştirak etmesiyle mümkündür. Değerli arkadaşlarım, mühim hususlardan biri de Üçüncü Beş Yıllık Planda köklü değişikliklerin zaruret haline gelmesidir. Birincisi, bütün dünyada yeni fiyat düzeyleri hâsıl olmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Plan, fiyatlardaki bu büyük değişiklikler sebebiyle kısa zamanda eskimiştir. Nitekim planda, 1972 yılında ihracat 750 milyon dolar olarak, 1977 yılında ise 1.175.000.000 olarak tespit edilmiş, bu şekilde öngörülmüştür. Hâlbuki ihracat daha 1974 yılında 1.532.000.000'a ulaşarak, nihai hedef aşılmıştır. Dolayısıyla planda, 1975, 1976 ve 1977 yılları için kullanılan ihracat hedefleri geçersiz hale gelmiştir. İthalat için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. Görülüyor ki yeni fiyat düzeylerinden dolayı Üçüncü Beş Yıllık Plan eskimiştir, değiştirilmesi zarurettir. İkincisi

işsizlik ve enflasyon, plan tahminlerinin katbekat üzerine çıkmıştır. Bunlarla mücadele, ziyadeleşerek ehemmiyet kazanmıştır. Dolayısıyla bu hedeflerin de yeniden tespiti ve planın yeniden tanzimi gerekmektedir. Üçüncüsü, Üçüncü Beş Yıllık Planda esasen mevcut olmayan manevi kalkınmanın başlı başına yeni bir konu olarak ele alınıp planlanması ve Üçüncü Beş Yıllık Planda yer alması zarureti vardır. Doğmuş yeni şartlar dolayısıyla, Milli Selâmet Partisi olarak, bu yıl, 1976 yılından başlayarak, süratle 1980 yılına kadar yeni bir beş yıllık planlama yapılmasında büyük yarar görüyoruz. Bu yapıldığı takdirde, manevi kalkınmanın da gereken ağırlıkla plan içerisinde yer alması sağlanmış ve önemi anlaşılmış olacaktır. Muhterem arkadaşlarım, her halükârda plan ve Planlama Teşkilatına aşağıdaki canlılığın getirilmesine yine zaruret görmekteyiz. Bu canlılığın behemehâl Dördüncü Beş Yıllık Plan döneminde tatbik bulmasında büyük yarar görmekteyiz. Birinci olarak, cari fiyatlarla, 1975 yılı fert başına milli gelir 13.460 Türk lirasıdır. Zahiren iyi bir gelişme olduğu, plan hedefine ulaştığı intibamı uyandırır da, %30 enflasyon nazarı itibara alındığında refah artmıyor, aslında azalıyor demektir. Plan süratle, bu gidişata bir hal çaresi getirmelidir. İkinci olarak, planda kamu yatırımlarının süratle artırılması öngörülmektedir. Hâlbuki 1976 yılı bütçesinde mevcut fiili açık dolayısıyla bu yatırımların yapılması mümkün değildir. Esasen, kamu iktisadi teşebbüslerine ait fabrikaların satışı gelir kaynakları arasında zikredilmektedir. Toplam yatırımın gerçekleşmesi için bölgesel kalkınma şirketlerinin ciddi bir şekilde teşviki zarurettir. Üçüncü olarak, Devlet Planlama Teşkilatının müessiriyetini mutlaka artırmalı, bölgelere yaymalıyız. Dördüncü olarak, israfı önleyici ciddi tedbirler getirilmelidir, israf bir bakıma sömürünün kendisini kabul ettirmesidir. Beşinci olarak, Ortak Pazar ile imzalanmış olan Katma Protokol hali hazır durumuyla Türkiye'ye bir fayda sağlamak şöyle dursun, sadece sanayileşmemizi engelleyen tahditler getirmektedir. Muhterem arkadaşlarım, bu gidişle

ekonomik faydaların sağlanacağı yıllar boşuna geçirilip, ideolojik bakımdan Türkiye'yi Avrupa potasında eritme devresi başlıyor ve daha rahat bir sömürme ortamına gidilmiş oluyor. Altıncı olarak, Müslüman ülkelerle münasebetlerimiz geliştirilerek, planlı kalkınmamıza yeni bir dengenin getirilmesi zarureti hâsıl olmuştur. Planlama Teşkilâtımız, bu ülkelerin planlamalarını, kalkınma planlarını yakinen takip etmeli ve bu ülkelerin planlama teşkilatlarıyla sıkı bir işbirliği kurmalıdır. Aslında, bu bir tercihtir. Pazar olarak mı kalacağız, kendimize yeni pazarlar mı bulacağız? Bu kararlı tercihin yapılması şarttır. Birçok tesisleri Müslüman ülkelerle anlaşarak müştereken veya mamullerin kendilerine satılacağı anlaşmalar yapılarak, daha büyük kapasite ile kurulması, dolayısıyla daha verimli işletmeler halinde tesis edilmesi mümkün olacaktır. Bu ülkelerde komple tesisler kurmamız mümkündür ve bu imkânlarla planlı kalkınmamıza yeni dengeler getirmek sağlanmış olacaktır. Dünyanın bugünkü durumunda meydana gelen şartlardan faydalanarak kalkınmamıza yeni imkânlar sağlamak ve hali hazır büyük avantajlardan faydalanmak zor olmayacaktır. Biz, Ortak Pazar denilince ticari ikili anlaşmaları anlıyoruz. Yoksa Avrupa'nın kapitalist ve sosyalist ülkelerinin arasına siyasi bir birleşme şeklinde katılmaya kati surette karşıyız. Bu anlamda ille siyasi katılmanın ağır basacağı bir ortak pazar aranıyorsa, hizmetçi olarak Avrupa Ortak Pazarı içinde erimektense, lider olarak Müslüman ülkelerin ortak pazarında Ortadoğu ülkelerini toparlamayı tercih etmeliyiz. Şuna inanıyoruz ki Türkiye, Ortak Pazar ile dengesiz münasebetlerini artırmaya zorlandıkça, kendisi için en emin ve garantili yerini Müslüman ülkelerle kuracağı ortak pazar içinde bulacaktır. Müslüman ülkelerle münasebetler artırılır veya bir ortak pazar şeklinde kurulursa, dünyanın en güçlü sanılan devletlerinin bu ülkelere talep ettiği sermaye bizim olacaktır. Ortadoğu ülkeleri içinde teknoloji ve personel açısından en güçlü olan Türkiye bir sanayi merkezi olacak, Ortadoğu ülkelerinin sanayi liderliğini yapacaktır.

Müslüman ülkelerle kurulacak münasebetlerle Türkiye, Avrupa'nın ve batı ülkelerinin pazarı olmaktan kurtulacaktır. Diğer milletlerin gözünü diktiği Ortadoğu'daki pazarı kendi emrinde bulacaktır. Avrupa'ya işçi transferini yavaşlatacak ve hatta durduracak, istihdam imkânını kendi ülkesinde sağlamış olacaktır. Enflasyonu önleyici en güçlü istihsal imkânlarına kavuşmuş olacaktır. Müslüman ülkelerle kurulacak olan münasebetler ve Ortak Pazar, birtakım müteşebbislerin özel teşebbüsleriyle sağlanacak bir konu değildir. Müslüman ülkelerle kurulmasında büyük yararlar bulduğumuz ortak pazar konusu, önümüzdeki günlerde İstanbul'da Müslüman ülkelerle yapılacak olan İslâm Ülkeleri Kongresinin gündemine alınmış bulunmaktadır. Muhterem arkadaşlar, girmekte olduğumuz Dördüncü Beş Yıllık Plan devresinde, Planlama Teşkilatımıza yeni üniteler getirilmesinde isabet buluyoruz. Bunlardan bir tanesi, dünya ülkelerindeki ekonomik konjonktürü takip edecek bir dairenin kurulmasıdır. Halen bir ünite vardır, ancak bunun bir daire olarak kurulması gereklidir. Bununla bütün dünya ülkelerindeki gelişmeler yakinen takip edilebilecektir. Muhterem arkadaşlarım, ikinci bir ünite, memleketimizin Müslüman ülkelerle koordinasyonunun sağlanması için bir daire kurulmasıdır. Bu ülkelerin planlamalarıyla yakinen alakadar olmalıyız. İhtiyaçlarını tespit etmeliyiz. Bu ihtiyaçlara paralel bir planlama yapmalıyız. Aslında, bu kuruluş, Türkiye için pazar olarak mı kalacak, yoksa kendisine yeni pazarlar mı bulacak? sorusunu cevaplayan ilk adım olacaktır, buna mutlaka inanıyoruz. Böyle bir kuruluşun Devlet Planlama Teşkilatı içinde kurulmasını bekliyoruz. Muhterem arkadaşlarım, üçüncü bir ünite olarak, Milli Harp Sanayisi Planlama dairesi vakit geçirilmeden kurulmalıdır. Bu daire, Planlama Teşkilatıyla iyi bir koordinasyon içerisinde bulunmalı, sınai imkânlar ve gelişmelere paralel olarak, harp silah ve vasıtalarının yurdumuzda imali, bir plan ve program tahtında gerçekleştirilmelidir.”³¹⁶

---

³¹⁶ MM ZC (19.02.1976, O:1 B:60: 461-464).

III.4.3.2. 1977 Yılı Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

18.02.1977 tarihinde 1977 yılı Devlet Planlama Teşkilatı bütçesi görüşülmeye başlanmış ve Reşat Aksoy da MSP Grubu adına söz alarak 1976 yılı Devlet Planlama Teşkilatı bütçesi dolayısıyla yaptığı konuşmanın aynısını yapmıştır.³¹⁷

III.5. XVI. Yasama Dönemi (05.06.1977-12.09.1980)

1977 Türkiye genel seçimleri 5 Haziran 1977 tarihinde yapılmıştır. Bu seçimlerle birlikte AP Genel Başkanı Süleyman Demirel'in liderliğinde İkinci Milliyetçi Cephe Koalisyonu kurulmuştur. Ancak istifalarla bu koalisyon kısa sürede dağılmış ve yerini Bülent Ecevit Hükümetine bırakmıştır. Bu dönemde CHP'nin bastırıldığı afişlerde sokağa seslenildiği ve seçmenin, sokak egemeni haline gelmiş silahlı gruplardan kurtarma vaadi işlenmiştir. “Analar çocuklarınızı oylarınızla koruyun.”, “Silah gidecek, barış gelecek” bu vaatlerden bazıları olmuştur. Ayrıca düşük sosyo-ekonomik statülü seçmeni yakalamak için de vaatlerin olduğu afişler ile milliyetçi çekiciliklerin kullanıldığı “Kıbrıs fatihi Karaoğlan” gibi söylemler de görülmüştür. 1977 seçimlerinin Türk siyasi hayatına getirdiği en büyük yeniliklerden biri TV'nin propaganda amaçlı, ücretsiz yayına açılmasıdır. Büyük siyasi partilerin yanı sıra, marjinal sol partiler de dahil olmak üzere, tüm partiler Yüksek Seçim Kurulu'nun saptadığı sürelerde propaganda yapmıştır. Dönemin siyasi arka planına bakılacak olursa, devlet can güvenliği sağlamada yetersiz kalmış, fikir ayrılıkları giderek sağ-sol kavgasına dönüşmüş, mezhep ayrılıkları büyük çatışmaları doğurmuştur. Akan kanın her geçen gün artması hükümetin sonunu hazırladığı kadar, yeni bir darbenin habercisi de olmuştur.³¹⁸

³¹⁷ MM ZC (18.02.1977, O:2 B:48: 280-284).

³¹⁸ Duman, Sun İpekşen (2013: 126, 127).

1977 yılı seçimlerine katılım oranı %72,4 oranında olmuştur. Bu seçimlerde Türkiye genelinde AP %36,9, CHP 41,4, CGP %1,9, DP %1,8, MHP %6,4, MSP %8,6, TBP %0,4, TİP %0,1 ve bağımsızlar ise %2,5 oy almıştır.³¹⁹

Konya'daki sonuçlara göre CHP 147.126 oy ile %31,35, AP 132.232 oy ile %28,17, MSP 92.694 oy ile %19,75, MHP 50.056 oy ile %10,66, DP 27.002 oy ile %5,75, CGP 19.896 oy ile %4,24, bağımsızlar 362 oy ile %0,08 oy almıştır.³²⁰

05.06.1977-12.09.1980 tarihleri arasındaki XVI. yasama dönemine üç Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar Lütfi Doğan, Mehmet Faruk Sükan ve Recep Özel'dir. Lütfi Doğan Malatya'dan, Mehmet Faruk Sükan Konya'dan, Recep Özel ise İstanbul'dan aday olarak seçilmiştir.

III.5.1. Lütfi Doğan'ın Hayatı

Lütfi Doğan, 1927 yılında günümüzde Karaman'ın bir ilçesi olan Ermenek'te doğmuştur. Babasının adı Ahmet Mevlüt, annesinin adı ise Hatice'dir. Kendisi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde Klasik Şark Dilleri Bölümü'nde okumuştur. Daha sonra Suriye Üniversitesi'nde ihtisasını tamamlayıp Ankara İlahiyat Fakültesi'nde doktorasını yapmıştır. Lütfi Bey Arapça, Farsça ve Fransızca bilmektedir. Arap Dili ve İslami İlimler üzerine çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Kendisi sırasıyla Diyanet İşleri Başkanlığı Bölge Vaizi, Ankara İmam Hatip Okulu Öğretmeni, Ankara İl Müftüsü, Diyanet İşleri Dini Eserleri İnceleme ve Müşavere Heyeti Azası, Din İşleri Yüksek Kurul Üyesi, Diyanet İşleri Başkanı, Başbakanlık Müttehassıs Müşaviri görevlerinde bulunmuştur. Yazarlık da yapmıştır. 1977 yılı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden Malatya adayı olmuş ve XVI. yasama dönemine vekil olarak girmeye hak kazanmıştır. Lütfi Bey aynı zamanda

³¹⁹ 1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

³²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1977 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

bakanlık görevine de getirilmiştir. 40. ve 42. hükümetler döneminde Devlet Bakanı olarak görevlendirilmiştir. Evli ve 3 çocuk babasıdır.³²¹

III.5.2. Lütfi Doğan'ın Siyasi Faaliyetleri

Lütfi Doğan XVI. yasama dönemi sırasında 1978, 1979 ve 1980 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçeleri münasebetiyle söz almıştır.

III.5.2.1. 1978 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

20.02.1978 tarihli meclis oturumunda 1978 yılına ait Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında Devlet Bakanı olan Lütfi Doğan da söz alarak bütçeyle alakalı şunları söylemiştir: “Sayın milletvekilleri, kutsal, mübarek dinin ve din hizmetinin siyasi yarar ve kişisel çıkar aracı olarak kullanılma arzuları ki tüm parti grup arkadaşlarım aynı noktada birleşmişlerdir acı deneylere rağmen zaman zaman ortaya çıkmaktadır. Özellikle, çok yakın geçmişte din görevlilerimiz hakkında uygulanan siyasal amaçlı, gerekçesiz toplu atama tasarrufları ve keyfi işlemler, Yüce Meclisin olaya el koyması ile sonuçlanan huzursuzluk ve kaynaşmalara neden olmuştur. Millet iradesinin gerçek temsilcileri önünde, sorumluluk taşıyan bir Hükümet üyesi olarak ve memnuniyetle şunu belirtmek isteriz ki Hükümetimiz iş başına geldiği günden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığındaki keyfi yönetime kesinlikle son verilmiştir. Sorumlular hakkında üç ayrı koldan inceleme ve soruşturmalar yapılmaktadır. Ayrıca, uygulanması savsaklanan Danıştay kararları derhal uygulanmış, gerekçesiz görevlendirmeler iptal edilmiş, bundan böyle keyfi tasarruftan önlemek üzere, başkanlık bünyesinde yeni kurullar oluşturulmuştur. Diyanet İşleri Başkanlığı artık hukuk devleti ve anayasadaki kuruluş esprisine uygun

³²¹ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 1069); Lütfi Doğan'ın V. Dönem Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3757.4.5); Lütfi Doğan'ın V. Dönem Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3757.4.5); BCA, 030.11.1.304.12.14.; BCA, 030.11.1.316.5.14.; BCA, 030.11.1.433.54.17.; BCA, 030.18.1.02.213.90.16.; BCA, 080.18.01.02.291.90.18.

olarak, keyfi işlemlerin ve kişisel çıkarların yer bulmadığı, örnek bir Cumhuriyet kurumu olarak genel idare içinde gerçek yerini alacaktır. Laiklik hakkında teşhis, tespit ve temennileri saygı ile karşılıyoruz. Laiklik, hepimizin de takdir ettiği gibi, dinsizlik demek değildir. Din hizmeti, bir insan hizmeti olarak, özellikle bu çağda yüceltici, yöneltici, iyiye, güzele, doğruya ve insan sevgisine, Allah'ın kulluğuna yöneltici, özendirici bir hizmettir. Her inanç mübarektir. Kişilerin kutsal inançlarına baskı yapmak yüce Müslümanlığın da medeni düşüncesinin de ayıpladığı ilkel bir tutumdur. Anayasa Mahkememizin 21.10.1971 gün ve 970/53 esas sayılı kararında da belirttiği gibi, din sosyal bir disiplindir. Laiklik ilkesine rağmen, yeni Türk devletinin, din hizmetlerinin yürütülmesini üzerine almasının espri ve anlamı budur. Kan gütme, kız kaçırma, başlık parası gibi sosyal olaylar konusunda halkımızın eğitilmesine ve Müslümanlığın bu konulardaki uyarıcı hükümlerinden yararlanmaya özel önem göstereceğiz. Memleketimizin, ülkemizin toplu kalkınmasında diğer bütün yurttaşlar gibi, din görevlisi de yerini alacaktır. Hac ibadeti konusunda dilek ve eleştirilere katılıyoruz. Hükümet programımızda da değinildiği gibi, Hac ibadetinin gayesine uygun olarak yerine getirilmesi, politikaya ve parasal kazanca araç olmaktan kurtulması için, gerekli önlemler alınacaktır ve Diyanet İşleri Başkanlığında bu faaliyet başlamış durumdadır. Muhterem üyeler, Türkiye'de Kuran öğretimi Tevhidi Tedrisat Kanununa uygun biçimde Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığının denetimi altında faaliyet gösteren kurslarda yapılmaktadır. Ancak bu faaliyetler, arkadaşlarımızın da zaman zaman temas ettiği gibi, Kuran öğretimi hakkında gerekirse mevzuat değişikliği yapılacak, bunlar tekrar gözden geçirilecektir. Amacımız Türk halkının bütün dünya milletlerinde olduğu gibi, mukaddes kitaplarını isteyerek, severek rahatlıkla okumaları, özellikle onu anlayarak, onun doğrultusunda yaşamalarıdır. Muhterem milletvekilleri, yurt dışında çalışan yurttaşlarımızın ibadet ve din eğitimi ihtiyaçları, bugüne kadar gereği gibi

karşılanamamıştır. Şüphesiz daha önce birtakım önlemler alınmıştır; fakat yüzbinlerce işçi kardeşimize gönderdiğimiz pek belli sayıda din görevlisi yeterli olamamaktadır. Bunu yeniden bir incelemeye tabi tutacağım. Çünkü Avrupa'da da birçok camiler yapılmış ve bu camiler Türkiye'den daha serbest bir şekilde din hizmetinin dışındaki birtakım faaliyetlere doğru yöneltilmeye başlanmıştır. Belki sosyal din görevlisinin hizmeti başka türlü değerlendirilecek, imamet hizmeti, hitabet hizmeti ve Kuran öğretimi hakkında hizmetlere doğru gidilecektir. Cumhuriyet hükümetlerinin yaptığı ikili anlaşmalar gereği, 1961 yılından bu yana yurt dışına gönderdiğimiz işçi sayısı çocuklarıyla birlikte 1,5 milyonu aşmış, özellikle çocukların yaşantısı, eğitim ve ibadet sorunları gerçekten önem kazanmaktadır. Yaklaşık olarak 500 bin çocuk eğitim çağındaki Türk çocuğu ve ana ve babalarının diğer ülke işçilerine göre, özellikle din hizmetleri yönünden sahipsiz bulunduğu muhakkaktır. Yahova şahitliği Hıristiyan propagandaları ve diğer ideolojik telkinlere açık bulunan Türk işçilerinin dini ihtiyaçları tespit edilecek ve bu konuda süratle önlemler alınacak. 2088 sayılı kanunun yetersizliği sebebiyle mağdur edilen vekil imam-hatiplerin, mağduriyetlerinin giderilmesi için en kısa zamanda hazırlanacak kanun tasarısı meclislere sunulacaktır. Muhterem milletvekilleri, bu konuyu tahmin ediyorum çok arkadaşlarımız iyi bilmektedir. Yıllardır bir yarış konusu yapılmıştır, bu kadar yarış konusu yapılmasına rağmen, bu kadar vakit kaybedilmesine rağmen, son dakikada çok acele bir kanun hazırlanmış çıkmış, bu ameleliğinden ötürü, asalete geçen imam-hatip vekillerinin bazı hakları kaybolmuştur. Bu bakımdan yeni bir kanunla bu açık bırakılan noktaları kapatmak istiyoruz. Köy bütçesinden ücret alan köy imam-hatiplerine şimdi de yasal sosyal güvenceler getirilecektir. Arkadaşlarım, kadrolu imam-hatiplerin yanı sıra, köylerde köy bütçesinden para alan muhtar gibi muhtarın yardımcısı olan öğretmen de güvence içerisinde bulunmakta ancak onun yanında imamın hiçbir güvencesi bulunmamaktadır.

Hatta 30 sene 35 sene bu hizmeti yaptığı halde, dünyasını değiştirdince arkasında bıraktığı çocuklara sahip çıkan kimse bulunmamaktadır. Bu bakımdan daha önce bunun acısını çektiğimiz için, bu sorumluluğu yüklenince, ilk işimiz Bakanlar Kuruluna bu konuyu getirmek olmuştur ve bu konuda da yasal bir önlem alınacak, kanun getirilecektir.” Bu sözlerinden sonra “Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesinin din görevlileri ve ulusumuza, halkımıza yararlı olmasını diler, Yüce Heyetinize ve özellikle bütün parti grupları adına konuşan arkadaşlarıma tekrar şükranlarımı, saygılarımı sunarım” diyerek bütçe hakkındaki konuşmasını sonlandırmıştır.³²²

Lütfi Bey’in konuşmasından sonra kendisine bazı sorular yöneltilmiştir. Örneğin imamların ve din adamlarının sosyal güvenliği konusunda nasıl bir çalışma yapılıyor? Ne düşünülüyor? diye bir soru sorulunca “köylerde kadrosuz, ancak köy bütçesinden para alan, hizmeti 10-20 sene olan imam-hatiplere Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından Bağ-Kur veya başka bir kuruluşa bağlayıcı, bir güvence getirici bir tasarı hazırlanmaktadır. Bütün önlemler alınmıştır, yakında getirilecektir” diye cevap vermiştir.³²³

III.5.2.2. 1979 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz

Alması

19.02.1979 günü yapılan meclis oturumunda 1979 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi gündeme alınmış ve konuyla alakalı olarak Lütfi Doğan şu konuşmayı yapmıştır: “Burada yapılan uyarılar, ulusun toplu kanaatidir. Eleştirilere, bu açıdan bakıyorum ve son derece yararlanacağımı ve yararlandığımı belirtmek istiyorum. Geçen yılki bütçe müzakerelerindeki bütün uyarı ve temennileri, tutanaklardan yararlanarak, kitap halinde bastırmayı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve din hizmetleri konusunda bu kutsal

³²² MM ZC (20.02.1978, O:2 B:111: 299-303).

³²³ MM ZC (20.02.1978, O:2 B:111: 303).

kürsüden söylenenleri kamuoyuna sunmayı ve bu uygulamanın geliştirilmesini istiyoruz. Doğruya yöneltici, ıslah edici dilekleri dinledim. Bunların kamuoyuna sunulması, daha geniş tabanda tartışılması, planlı dönemin yöntemlerine uygun olarak geliştirilmesi, kuşkusuz yararlı olacaktır. 1978 bütçe görüşmeleri dolayısıyla geçen yıl bu kürsüde konuşulanları değerlendirdik ve Diyanet İşleri Başkanlığında ilk kez çalışma programı hazırlattırdık. Bu programın uygulanmasını yıl içinde izledim. 1978 takvim yılı sonunda bastırarak başarmış olduğumuz, yapamadığımız işleri ve 1979 yılı çalışma programını broşür halinde bastırarak değerlendirmenize sunmuş bulunuyorum. Sayın üyeler, 1978 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı için hizmette hamle yılı olmuştur. Bu ifadeyi yaklaşık 5 yıl bu kurumu yönetmiş bir kişi olarak bilinçle seçtim. Başlatılan hizmetler ve tasarlanan kısa ve uzun vadeli programlar gerçekleştirilebilirse Diyanet İşleri Başkanlığı anayasamız ve özel kanunda gösterilen etkin yerini alacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığının son yılda yaptıkları ve önümüzde bir yılda gerçekleştirmeyi planladığı hizmetler bastırılarak sizlere sunulmuştur. Ben bu konuda detaya girmeyeceğim. Fakat eleştirileri tavzih açısından önemli birkaç konuda bilgi vermek istiyorum. Değerli milletvekilleri, geçen yıl bu kürsüde vaat ettiğim biçimde Diyanet İşleri Başkanlığının 7 yıldır kurulamayan Din İşleri Yüksek Kurulu 17 Mart 1978 günü İlahiyat, İslam İlimleri Fakülteleri, Yüksek İslam Enstitüleri, Din Eğitimi Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez ve İller Kuruluşu Temsilcilerinden oluşan aday tespit kurulunca seçilmiş ve Bakanlar Kurulu kararıyla atanmıştır. Bakanlığın en yüksek karar ve danışma organı olan bu kurul, 1978 yılı sonuna kadar 25 toplantı yapmış, bu toplantılarda 123 karar almıştır. Bu kararlar gereğince: 1. Uluslararası ayı gözetleme konferansı, Rüyeti Hilal Konferansı düzenlenmiş, Diyanet İşleri Başkanlığının tez ve önerisi ittifakla benimsenmiş, dini gün ve bayramların tespiti konusundaki ihtilaf uluslararası ölçüde giderilmişti. Bu

konuda Diyanet İşleri Başkanlığının ve İslam âleminde Türk ulusunun önderliği, gerçekten bütün İslam âleminde övgüyle dile getirilmiştir. 2. Bu yıl ilk kez hac seferleri düzenlenmiş, yaklaşık 5 bin yurttaşımız Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfının işbirliğiyle hacca götürülmüştür. Türkiye Diyanet Vakfının geçen yıl düzenlediği seferle bu 2 yıllık deneyimden yararlanılarak, bu ibadetin parasal yarar ve kişisel çıkar aracı olmaktan çıkarılması yolunda kısa ve uzun vadeli önlemler alınmakta, hukuki düzenlemeler düşünülmektedir. Şüphesiz bu İslam'ın temel ibadetlerinden biri olan hacda da, diğer ibadetler gibi, gerçekten yurttaşları yalnız başına bırakmamak gerekiyordu.

Tefsir, fıkıh ve hadis konularında 6 ana kaynak eser basımı kararlaştırılmış, bunların sadeleştirme, Türkçeleştirme çalışmaları sonuçlanma safhasına getirilmiştir. Ayrıca, milli birliği ve yurdun bütünlüğünü korumayı amaçlayan diğer tür eserler yayınlanması kararlaştırılmış, önceden açılan yarışmada başarılı görülen 6 eserin basımı için ihale aşamasına gelinmiştir. Şüphesiz bildiğiniz gibi Diyanet İşleri Başkanlığının en önemli konularından birisi, toplumu aydınlatma, eski deyimleriyle cemaati irşat etme görevidir. Bunu, bir taraftan sözle olduğu gibi, çağdaş dünyada bunu yayınlamak, diğer yayın araçlarından da yararlanmak gereklidir. Cumhuriyet kurulduğu zaman Diyanet İşleri Başkanlığından en önemli bir görev olarak, Büyük Atatürk Kuran-ı Kerimin tefsirini, açıklamasını ve peygamberin sözlerinin Türkçeye çevrilmesini istemiş, o zamanki Büyük Millet Meclisinin kararlarıyla bu gerçekleşmiştir. Büyük Elmalı Hamdi, merhum, tefsir yapmış ve Kâmil Miras ve diğerleri de hadisleri Türkçeye çevirmiştir. Ancak, sevgili, değerli milletvekilleri, o zamanki dil, o zamanki araçlarla yapılan bu yayınlar yetmemektedir. Çağımızda Türk ulusunun bu gereksinmelerini karşılamak için geniş ölçüde halka, çeşitli yörelere, çocuklarımıza, hanımlarımıza, işçilerimize ve özellikle halka yönelik yayınlara büyük itina edilecektir. Örnek hutbe-vaaz planlaması yapılmış, irşat

hizmetlerinin kendi kendine buyrultudan, başlı başına çalışmasından kurtarılması planlanmış Kuran-ı Kerimin Sesi yayını hazırlıkları bitirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı mevzuatı yeniden gözden geçirilmiş, hizmet konularında 5 ayrı yönetmelik yürürlüğe konulmuştur. Bunlar arasında çok önem verdiğimiz bir konu da bir kamu görevlisi olarak, din görevlilerinin, her seviyeden din görevlilerinin sorumluluklarını, görevlerini ve yetkilerini belirten yönetmeliğin bir an önce çıkması olacaktır. 1979 yılı içerisinde Din Şûrasının toplanması kararlaştırılmıştır.

Değerli üyeler, Diyanet İşleri Başkanlığınca bir yılda yapılanlar bunlardan ibaret değildir. Bu son yıl içerisinde kadrosu bulunmayan bucak ve köyler için 2 aşamada 4 bin kadro alınmıştır. Bu kadrolardan 2 bini henüz dağıtılmıştır. İlgili tüzüğün yürürlüğe girdiği zamandan bu yana ortaya çıkan nüfus değişiklikleri, ekonomik gereksinimler göz önüne alınarak dağıtımda bazı yeni kriterler geliştirilmiştir. Bunun için valiliklere genelge gönderilmiştir. 1979 yılında 4 bin kadro daha alınması hususunda Sayın Maliye Bakanı arkadaşımızla vardığımız mutabakatı bilginize sunmak istiyorum. Değerli milletvekilleri, genellikle her milletvekilinin gittiği yerde halktan en fazla istenen imam hatip kadroları konusu, bu Hükümetiniz zamanında bitirilecektir. Özellikle Sayın Başbakanın bu konudaki özel isteklerini de bir bakan olarak sunmak istiyorum. Değerli milletvekilleri, nereye giderseniz gidiniz bu konu daima milletvekillerine halkın bir isteği olarak getirilir. Bunu bir siyasi düşünce ayırımı olarak değil, hükümetimiz ulusumuzu kaplayan bir hükümet olduğu için memleketimizin her yöresinde, her köyde, her minarede ezan okunmasını önemseyeceğinden açık bulunan, şimdiye kadar verdiğimiz kadroların yanında 16 bin kadro en yakın zaman içinde bitirilecektir. Şüphesiz bu konuyu çözmek için, yaklaşımı belirtmek için konuşuyorum. Şüphesiz bunda ekonomik olasılıkları, imkânları araştırmak lazımdır; ancak bunu böyle bırakmadık, Beş Yıllık Programın içinde de bunun bitmesi lazım

geldiğini yazdık. Hükümetimiz bu konuda samimidir, bunu belirtmek istiyorum. Ayrıca bu yılki Kandilde din görevlilerine yaptığımız müjdeyi, burada milletvekili arkadaşlarıma bir hükümet çalışması olarak belirtmek istiyorum. Arkadaşlarım, yasalar bazen çok acele çıkıyor. Partiler arası yarışmadan ötürü geçen yıl vekil imam hatipleri asalete geçiren yasa da gümrükten mal kaçırır gibi, çabuk çıkmasından ötürü, asalete geçtiği halde birçok imam hatipler terfi edememişlerdi. Bunlar 15 bin kişi idi. Allaha çok şükür bu Kandilde din görevlilerine bir hediye olarak 15 bin adet aşağı derece imam hatip kadrosunun yüksek derece kadrolarla değiştirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu kararı çıktı. 2088 sayılı yasa gereği devlet memurluğuna alınan vekil imam hatiplerin mağduriyeti giderilmiş olacaktır.

Değerli milletvekilleri, 1978 yılında 236 adet, 1-4 derece arası kadro alınmış, görevlilerin derece yükselmeleri sağlanmıştır. Arkadaşlarım bu münasebetle din görevlilerinin, müftülerin ve vaizlerin buldukları makamlarda alacakları derecelere önem veriyoruz. Onun için Diyanet İşleri Başkanlığım zamanından beri devam ettiğim töre, hükümet üyesi olarak da aynı şekilde sürecektir. Müftülerimiz layık olduğu makamın derecesinde maaş alması ve din görevlilerinin manevi ve maddi bütün ihtiyaçlarını, güvenlerini sağlamak hükümetimizin bir politikasıdır.

Bakanlığın, Başkanlık Merkez Kuruluşu Araştırma, Planlama, Koordinasyon, Değerleme, Hac Daireleri kurulmuş, çalışmaya başlamıştır. Tüm dünyada kutlanacak olan, Hicretin 15. yüzyılının başlangıç yılı törenleri yurdumuzda da önemine yakışır bir programla kutlanacaktır.

633 sayılı Kanunun 22. maddesi gereğince, Diyanet İşleri Başkanı ile kuruluşun bütün görevlilerinde itikat, ibadet, tavır ve hareketlerinin, İslam törelerine uygunluğunun çevresinde bilinir olduğu ortak niteliği aranır. Ayrıca, yasanın 25. maddesi gereğince, Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluşunun her derecesinde görev alan personel,

Memurin Kanununun hizmetliler için yasal ettiği siyasi faaliyetten başka, dini görevi içinde veya bu görevin dışında, her ne surette olursa olsun, siyasi partilerden herhangi birinin veya onların tutum ve davranışını övemez ve yeremez. Bu gibi hareketleri tahkikatla sabit olanların, ilgili ve yetkili mercilerce işine son verilir. Konuşmacıların, haksız atamalar yapıldığı veya bazı görevlilerin görevlerine haksız son verildiği biçimindeki eleştirilerini, bu suretle cevaplandırmış oluyorum.”³²⁴

III.5.2.3. 1980 Yılı Diyanet İşleri Başkanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz

Alması

19.02.1980 tarihli 1980 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı bütçesi görüşmelerine bakıldığında Lütfi Doğan’ın başkanlık hakkında bilgi veren değil de bilgi soran olduğunu görmekteyiz çünkü kendisi bu tarihte devlet bakanı değildir. Görüşmeler sırasında kendisine de söz verilince şu soruları sormuştur: “Türkiye’de 630 sayılı Kanun çıktığı zaman bu konuda en önemli esaslardan birisi de Din Şûrası idi. Din Şûrasının tüzüğü ve birçok hususları çıktı, hazırlıkları tamamlandı. Acaba Sayın Bakan bu yıl içinde Türkiye’de dini konuları havi, özellikle İslam âlemine önderlik etmesi bakımından çok önemli olan, Din Şûrasını bu yıl toplama imkânını bulabilecekler midir? İkinci sorum: Daha önce vekâletten asaletе geçen, tahminen 10 bin kadar vekil imam hatiplerin bu kanun çıktıktan sonra, eğitim eksiklikleri eğitim yoluyla sağlanacaktır. Acaba bu yapılan eğitim çalışmaları tamamlanmış mıdır? İkincisi, yine aynı konuda asaletе geçen vekil imam hatipler konusunun, maalesef o zaman partiler arası yarışmalardan ötürü, bazı noktaları eksik kalmıştır. Özellikle 10 sene yahut daha fazla yıllar imam hatip vekilliğinde bulunduğu halde, askere gitmesinden veya her hangi bir şekilde ayrılmasından ötürü asaletе geçmeyen imam hatipler hakkında yasal bir çalışma yapılmakta mıdır? Üçüncü sorum yine köy imam

³²⁴ MM ZC (19.02.1979, O:3 B:57: 382-387).

hatipleri hakkında. Kadrosuz imam hatiplerden başka belediye bütçesinden, köy muhtarlığı bütçesinden ve derneklerden para alan kadrosuz, isimleri bilinmeyen belki 10-15 bin kadar köy imam hatibi vardır. Türkiye'de çalışanlar sosyal güvenliğe girdiği halde, sosyal güvensizlik içinde çalışan bu imam-hatipleri sosyal güvenliğe kavuşturma konusunda yasal bir çalışma düşünüyorlar mı? Bu konuda çalışma var mıdır? Dördüncü sorum: Bir arkadaşım filvaki sordular, daha önce, Diyanet İşleri Başkanı olarak, Devlet Bakanı olarak beni en fazla üzen bir konuyu Sayın Bakanım sormak istiyorum. Türkiye'de 500'e yakın imam-hatip okulu bulunmaktadır. Bu okullardan her yıl binlerce genç mezun olmaktadır. Fakat Cumhuriyet hükümetleri, ihtiyaç olan yerlere ayırdığı imam kadrolarına, maalesef bu kadar imam hatip mezunu olduğu halde, imam bulamamaktadır. Bu konuda sorumlu bakan olarak, binlerce Türk köyü imamsız, ezan sessiz dururken, imam hatip okulu mezunları madem imam olmayacaklar, acaba bakan olarak bu ihtiyacı karşılayacak bir personel düşünüyorlar mı?"

Bunun üzerine soruların muhatabı olan Devlet Bakanı Muhammet Kelleci şöyle cevap vermiştir: "Birinci sorusu: Biz de aynı ihtiyacı hissediyoruz. Din Şûrasının toplanması konusunda çalışmalarımız var. İnşallah, imkânlarımız fırsat verirse, onu temin edebilirsek, iyi bir hizmet olacağı kanaatindeyiz. O yönde, o istikamette çalışmalarımız var. Son sorusuna gelince Sayın Doğan'ın, biraz evvel kendisinin ifade ettikleri gibi, önce bu müessesede Diyanet İşleri Başkanlığı, sonra da selefimiz bulunuyor, Devlet Bakanlığı yaptılar, bu konuda kendileri bize ne bırakmışlar ise, hangi çalışmayı bırakmışlar ise onu devam ettireceğiz." Muhammet Kelleci diğer sorulara yazılı olarak cevap vereceğini söylese de sonraki tutanaklarda bu cevaplara rastlanmamıştır.³²⁵

³²⁵ MM ZC (19.02.1980, O:2 B:47: 304).

III.5.3. Mehmet Faruk Sükan'ın Siyasi Faaliyetleri

Mehmet Faruk Sükan meclise ilk kez 14.05.1961-14.05.1965 tarihleri arasındaki XII. yasama döneminde katılmıştır. Dolayısıyla hayatı ilgili yerde ele alınmıştır. Faruk Sükan bu mecliste beşinci kez milletvekili olarak görev yapmıştır.

XVI. yasama döneminde de milletvekili seçilen Mehmet Faruk Sükan, Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan bakanlar kurulu programı hakkında, Başbakan Süleyman Demirel tarafından kurulan bakanlar kurulu programı münasebetiyle, Millet Meclisi Başkanı seçimi hakkında, 1979 yılı Başbakanlık bütçesi münasebetiyle ve bazı konular hakkında gündem dışı konuşmak için söz almıştır.

Faruk Sükan bu faaliyetleri dışında Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun Tasarısı oylamasına da katılmıştır.³²⁶

III.5.3.1. Başbakan Bülent Ecevit Tarafından Kurulan Bakanlar Kurulu Programı Hakkında Söz Alması

01.07.1977 tarihli meclis oturumunda Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu görüşmeleri yapılırken Faruk Sükan da söz alarak “Ben ve partim, siyasi felsefe ve inanç olarak şu sıralarda oturan insanlarla çok çetin mücadele vermiş ve o mücadeleler içerisinde varlık göstermiş ve hizmet etmiş ama iftiharla, tevazu duygularımı bir kenara iterek arz etmek istiyorum ki açık alınla milletin kürsüsünden ifade ediyorum ki hak ve fazilet mücadelesinin bütün gereğini iktidar devremizde ve muhalefet olarak şerefle vermiş bir teşekkülün mensubuyum. Bu itibarla açık alınlı, namuslu, millete hesap vermeyi namus borcu bilen herkesin açıkça, burada kaçmadan meseleleri münakaşa etmesi lazımdı. Erken seçimi isteyen kimlerdi? Erken seçimi isteyen, evvela kurucu olmakla şeref duyduğum, sonradan çeşitli oyunlarla, millet iradesini sahte yollarla, gayri

³²⁶ MM ZC (22.09.1978, O:2 B:169: 925).

ahlaki yollarla ihlal eden bir teşekkülün başında olan insan idi. Adalet Partisi idi. Erken seçim 5 Haziran'da yapıldı. Seçim sandığından gerek onlar, gerek siz, umduğunuzu bulamadınız, umut yerine umutsuzluk çıktı, buhran çıktı sandıktan. Değerli milletvekilleri, ondan sonra hükümet kurulması mevzusunda bir tablo ortaya kondu. Millet iradesine uygun olarak en fazla oy alan siyasi teşekkülün liderine, parlamenter teamüllere uygun, anayasaya, yasalara uygun şekilde hükümet kurma vazifesi verildi ve her hususta, her türlü prosedüre, hukuka ve geleneklere de uygun olarak bu hükümet tablosu ortaya çıktı. Değerli arkadaşlarım, hay hay, bu hükümeti beğenmeyelim, yıkalım. Yıkamak isteyenler veyahut da bu hükümeti beğenmeyenlerin yolu, hani bahsettikleri, anayasa yolu. Ama istedikleri zaman millet huzurunda bu anayasa ile hükümet idare edilmez diye nutuk söylerler. Bu protesto, bu boykot? E, senelerce boykotun aleyhinde bulunduk, anayasa hükmü değil. Bu itibarla, yasalara ve usullere uygun bu formülü beğenmeyenlerin müspet formül getirmesi, hükümet şeklini, alternatifini koyması lazım. Benim şahsen edindiğim intibaha göre, güvenoyu vermeyecekler, çünkü vicdanlara ambargo konuldu. Sayın Ecevit'in de bu konuda müsaadelerinizle bir hususunu tenkit etmek istiyorum. Uzlaşmak mecburiyetindeyiz. Evet, Demirel uzlaşmak istemiyor, gerginliği artırmak istiyor ama madem ki çok partili parlamenter nizamdır, hiç tereddütsüz bütün parti liderleriyle her türlü art düşünceleri ve seçim havasından çıkmış sinir gerginliklerini ve öfkeleri de bir tarafa bırakmak suretiyle diyalog kurmanın lüzumuna inanıyorum. Yumuşatmak lazım. Gerginlikleri, her şeye rağmen, idare etmek mevkiinde olan ve o sorumluluğu taşıyan insanın bunları bile bile yapması lazım geldiği inancını taşıyorum. Çok iyi biliyorum ki gittiği takdirde, gördüğümüz gibi, yumuşatma değil, gerginliği azaltma değil, bilâkis gerginliği artıracak yolları arayacağını ve aradığını da biliyorum ama kamuoyuna karşı, Türkiye'nin içinde bulunduğu ağır şartlar muvacehesinde, her şeye rağmen, olgun,

basiretli, itidalli, yapıcı, uzlaştırıcı yolun denenmesi devlet adamlarına yaraşır bir haslettir. Ama görüyoruz ki netice vermedi. Ne olacak arkadaşlar? Haydi, güvenoyu alamadınız alınmadı, 5 Haziran gününe geliyoruz. 5 Haziran günündeki Türkiye'nin manzarası neydi? Neden bu hükümet erken seçim istedi, neden Demirel erken seçim istedi? Şimdi kurmak istedikleri hükümetten bıkmışlardı. O topluluk hükümet olamıyordu, iktidar olamıyordu, devletin meselelerine hâkim olamadıklarını kendileri söylüyordu. Sevgili arkadaşlarım, öyle şeyler söylediler ki 12 Mart şartları geliyor. Türk devleti yeni ve korkunç maceralara sürükleniyor. Onun için milletin hakemliğine gitmek mecburiyetindeyiz dediler.

Şu kürsülerden İçişleri Bakanının, Başbakanın, o günkü hükümet azalarının konuştuklarını zannediyorum milletin hafızasından silmek, şurada oturanların hafızasından silmek mümkün değil. Şimdi tekrar oraya gidiyoruz. Sayın Demirel, Erbakan için bu zat ne idüğü belirsiz adamdır dedi. Ne milliyetçisi dedi. Ömründe milletçilik lafını anmamış bir safсатаcıdır dedi. Sayın Erbakan, Demirel için bu masondur, bu renksizdir, bu dışarıdan emir alan adamdır dedi, bu Coca Cola imalatçısıdır dedi, montajcıdır dedi, Amerikan uşığıdır dedi. Değerli arkadaşlarım, devlet 5 Haziran'dan daha korkunç buhranlara sürükleniyor, hakikaten çok ağır sorumluluk altındayız milletvekilleri olarak.

Değerli arkadaşlarım, 1971'den itibaren bu seneye kadar fasılasız beş sene, parlamentomuzu temsilen Birleşmiş Milletler toplantılarında hazır bulundum. O toplantılarda hazır bulunanlar Türk devletini idare edenlerin aczi ve hatta bazı yerlerde ihanetleri yüzünden, Uganda Devletinden daha çok küçük ve haysiyetsiz bir devlet haline geldiğini görmenin ıstırabını yaşamışlardır. Değerli arkadaşlarım, şu vaziyet karşısında geçmiş hükümetlerle ve kurulacak o cins hükümetle, Türkiye'nin hiç bir önemli ve hayati dış meselesinin hallinin mümkün olmadığını altını çiziyorum.

Bütün bu iç ve dış meseleler muvacehesinde, milletvekilleri arkadaşlarım, bunlara çare bulacak hükümet lazımdır. Biz Demokratik Parti olarak işte bu bakımdan çıkmış ve yasalara uygun bulunan Ecevit Hükümetinin, hem de 5 Haziran seçimlerinden sonra tecelli eden millet iradesine uygun olarak aynı zamanda, artık, haklı haksız, bu Halk Partisi ve Ecevit denenmelidir ve bu şans verilmelidir. Değerli arkadaşlarım, Sayın Demirel, Erbakan ve Türkeş'in Cumhurbaşkanlığı makamına ve şahsına yaptıkları saldırıları, tecavüzleri tasvip etmek mümkün değildir, son derece de elem vericidir.

Yakın tarihten ibret dersi almak lazımdır. Bu devlet, bu memleket belki hiç unutamayacak, çocuklarına kadar sirayet edecek ıstırapları ve birçok çöküntüleri devam edecek olan 27 Mayısları, 12 Martları gördü. Bu noktaya devletimizi getirtmememiz lazım. Her vatanperver insanın siyasi hesaplarını bir tarafa atarak, vatani ve devleti düşünmesi lazım. Biz naçizane, gücümüz yettiği kadar bu duyguların sahibiyiz” demiştir.³²⁷

III.5.3.2. Başbakan Süleyman Demirel Tarafından Kurulan Bakanlar Kurulu Programı Münasebetiyle Söz Alması

30.07.1977 tarihli meclis toplantısında Başbakan Süleyman Demirel tarafından Bakanlar Kurulu programı görüşmeleri sırasında iktidar partisi ile ana muhalefet partisi arasında gerginlikler yaşanınca söz alarak şunları söylemiştir: “Değerli milletvekili arkadaşlarım, huzurun da huzursuzluğun da kaynağı burasıdır. Burada cereyan eden her hadise en ücra köye kadar, yurdun en ücra mıntıkasına kadar intikal eder. Eğer iç barıştan, eğer kardeşlikten gerçekten inanarak bahsediyorsak, onun örneklerini burada vermek lazımdır. Bu hadiseler cereyan ettiği takdirde buradan tek kanun çıkmaz arkadaşlar. İş inatlaşmaya, zıtlaşmaya giderse, 214 tane milletvekili, 78 senatörü ile burada bulunan muhalefet partisi, iktidarın, bütün imkânlarını kullanmasına rağmen kanun çıkartmaz. O

³²⁷ MM ZC (01.07.1977, O:1 B:11: 59-63).

itibarla, affınıza sığınırım, aklımızı başımıza toplamamız lazım. Yakın siyasi tarih olaylarından, siyasi tarihten ibret dersleri almak lazım.

Güçlü hükümete ihtiyaç var. Temel prensiplerde asgari müştereklere sahip olması lazım. Bu hükümet üyelerinin geçmiş tatbikatı ortada, siyasi kanaati, ahlâk anlayışı, hukuk anlayışı birbirinden farklı. Daha dün seçimlerden çıktık. Çıkar bir Başbakan Yardımcısı, Başbakanına, sen Masonsun, sen renksizsin, sen montajcısın, sen Coka-Cola milliyetçisisin derse, hiç kimse, bu hükümetin inandırıcı olmasına inanmaz. Değerli arkadaşlarım, bu tarzda ahenksiz olan, iç bünyesinde tutarlı olmayan, birbirine güvenmeyen bir kadro ile Türkiye'nin ana meselelerinin hallinin zor olacağı kanaatindeyiz. Geçmiş tatbikat da o istikamette. Ben işin bir tarafına daha gelmek istiyorum. Bu hizmetler ne ile görülecek? İdare ile. Sevgili arkadaşlarım, idare, bugün meflûç. İdarede rüşvet, irtikâp, partizanlık almış yürümüş. Değerli arkadaşlarım, Devletin temsilcisi olan vali, Cumhurbaşkanının temsilcisi tuğgeneralin kapısını açıp sol gerisinden giderse, o vali değil, o uşaktır.

Değerli arkadaşlarım, o itibarla, nazari olarak konuşmayalım. Dünyanın hiçbir demokratik memleketinde, Türkiye'de olduğu kadar asayiş, bu kadar iç huzur bozulmuş, böyle zayıf bir güvenlik teşkilatı olsun, görülmüş şey değil. Üstelik güvendiği kimse de yok. Vekili, valisi polise sahip çıkmazsa, jandarmaya sahip çıkmazsa, vazife görmez arkadaşlar. Bunlardan evvelki durum buydu. İşte, Sayın Başbakan seçimlerden evvel çıktı, burada, bu anarşik olaylar dolayısıyla Cumhurbaşkanını ziyaretten sonra dedi ki anarşi, siyasi cinayetlere dönüştü. Hükümet olarak bütün tedbirler alındı, iki tedbir kaldı. Birisi sıkıyönetim, diğeri üniversitelere el koymak. Hemen o akşam Sayın Başbakan Yardımcısı, hayır, sıkıyönetime de üniversitelere el koymaya da lüzum yoktur dedi. Değişti mi arkadaşlar bunlar? Sayın Başbakan, Türkiye'de 3 yılda komünizm 50 yıllık mesafe kat

etmiştir buyurdular. Doğru ama hemen arkasından Milli Gazete de sayende manşeti attı diye, arkasından tekzip etti.

Değerli milletvekilleri, 40 milyonluk büyük Türkiye, Amerika'dan sonra 500 bin kişilik büyük bir orduya sahip bir devlet, bugün âdeta tecrit edilme durumundadır. Türkiye'nin iç ve dış düşmanları, Ortadoğu'da emel besleyen süper devletler, Ortadoğu'nun zengin kaynaklarını istismar ederek Türkiye'nin büyük devlet olmasını istemeyen Amerika'sı da, Rusya'sı da Türkiye'yi abluka altına almış vaziyetler. Değerli arkadaşlarım, silah ambargosunun yanında iktisadi ambargo da var. Başka kaynaktan temin edeceğiz diyorlar. Edemezsiniz! Türk ordusunun silahlarının %90'ından fazlası Amerikan yapısı ve Amerikan silahı. Avrupa, Amerika'dan vize almadan silah vermez. Kaldı ki dövizimiz falan da yok. Bu vaziyet karşısında, Kıbrıs meselesini Amerika'dan ayırıyoruz mütalaası yanlıştır. Kıbrıs'ı haysiyetli bir şekilde, Türkiye'nin şartları içinde muhakkak bir çözüme bağlamak mecburiyetindediniz. Açık söylüyorum, gerekirse, haysiyetlice taviz vermek suretiyle, ama uzun vadeli. Türk ordusu orada. Çok akıllıca milli hedefleri tespit edilmiş bir plan içinde Kıbrıs meselesi halledilmelidir, ambargo meselesi halledilmelidir. Bu hükümet bunu yapmadığı takdirde, Türkiye Rusya'nın kucağına gidiyor, iktisaden Demirperde memleketlerinin ipoteği altına girmiş oluyoruz. Bu itibarla, bunun tedbirlerini almalı ve bu mecliste bunların müzakeresi yapılmalı idi. Rica ediyorum, kimler bunların münakaşasını bugün dile getirmiş oldular? Değerli arkadaşlarım, zamanım az, onun için acele ile satır başlarını arz etmeye çalışıyorum. Türkiye'de siyaset girmeyen her yere siyaset girdi. Ordu'ya da siyaset girdi, mektebe de siyaset girdi, camiye de siyaset girdi, eskiden tek imam, tek cemaatti, kahveler ayrıldığı gibi, şimdi camilerin imamı da ayrılıyor arkadaşlar.”³²⁸

---

³²⁸ MM ZC (30.07.1977, O:3 B:24: 187-191).

III.5.3.3. Millet Meclisi Başkanı Seçimi Hakkında Söz Alması

04.10.1977 tarihli meclis gündeminde Millet Meclisi Başkanı seçimi konusu görüşülürken Faruk Sükan da söz alarak şunları söylemiştir: “Değerli arkadaşlarım, dört aydan beri, 5 Haziran seçimlerinden itibaren geçen dört aydan beri Türk parlamentosu çalışmamaktadır, meclisimiz başkanını ve başkanlık divanını seçememektedir. Meseleyi bir parti kavgası, siyasi rekabet haline getirmek son derece tehlikelidir. Değerli milletvekilleri, burada edilen yeminin idraki içerisinde olmak mecburiyetindeyiz. Eğer, yeminin manasını, yeminin ihtiva ettiği vicdani, hukuki ve ilahi manayı idrak ediyorsak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmasını ve Millet Meclisinin çalışmasını sağlamak mecburiyetindeyiz. Dört aydan beri çalışmayan, çalışamayan, çalıştırılmayan meclis karşısında mazeret olamaz. Burada serdedilen mazeretler sathidir, makul değildir, mantıklı değildir. Bunun hem vicdani hem hukuki mesuliyeti vardır. Değerli arkadaşlarım, anayasa, devletimizin yapısını tarif etmiştir. Devletimiz demokratik parlamenter rejimle idare edilir hükmünü koymuştur. Demokratik parlamenter rejimin temel müessesesi olan millet meclisi dört aydan beri çalışmıyor, hukuken açık görünüyor ama fiilen çalışmıyor. Tatilde değiliz, beş aylık süreden filan bahsetmek fevkalade üzücü bir mazerettir. Değerli milletvekilleri, çalışmayan bir parlamento ile parlamento var demek mümkün değildir. Çalışmayan bir parlamento ile demokratik rejimden de bahsedilemez. Böylece, demokratik rejim düşmanlarına da fırsat verilmiş oluyor.” demiştir. Böylelikle meclisin biran önce işler hale getirilmesi gerektiğine dair görüşlerini dile getirmiştir.³²⁹

III.5.3.4. 1979 Yılı Başbakanlık Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

12.02.1979 tarihli meclis oturumunda 1979 yılı Başbakanlık bütçesi görüşmeleri sırasında söz alan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan,

³²⁹ MM ZC (04.10.1977, O:1 B:50: 295).

Hükümet adına söz alarak konuyla ilgili olarak “Değerli milletvekili arkadaşlarım, 1979 Türkiye’sinin gündeminde iki önemli konu vardır. Bunlardan birisi, devletin iç ve dış güvenliğine yönelik tehdit ve tehlikeler, devleti çökertmeye müteveccih şiddet hareketleri, teşkilatlı terörist faaliyetler, devletin ülke ve millet bütünlüğüne yönelik hareketler. Yani, devletle ilgili önemli konular. Diğer ikinci önemli husus da ekonomik konular, hayat pahalılığı, geçim sıkıntısı. Bunlardan birincisi devletle ilgili, devleti çökertmeye müteveccih, devleti yıkmaya müteveccih iç ve dış olaylardır.

Değerli arkadaşlarım, işte bu şartlar içerisinde devletin en büyük organı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarihi görev yapmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin grupları, birbirini iten, birbirini daima ağır şekilde itham eden gruplar ve insanlar olmak durumunda olmamalıdır. Bunu söylerken hükümet olarak da sorumluluğun ağırlığının tarafımızda olduğunu ifade ve beyan etmek istiyorum, aynı şekilde tekrar ediyorum. Bununla beraber küçük siyasi hesaplar ve partizanlık uğruna şiddet hareketlerinin taraftarlarına ve eylemcilere partizanlık uğruna fırsat verilmemesi lazım geldiğini önemle işaret etmek istiyorum. Çıkarılan beyannamelerle, sorumluların beyanlarıyla devlet düşmanlarına karşı fırsat vermememiz lazım geldiğine işaret etmek istiyorum. Bu sorumluluğu iktidar kadar muhalefetin de mutlaka düşünmesi lazım geldiğine işaret etmek istiyorum. Dün söylediklerimizi bugün muhafaza etmemiz, dün kötü dediğimizi bugün siyasi hesaplarla iyi veya dün iyi olanları bugün kötü göstermeye hakkımız yoktur. Olaylara doğru teşhis koymak ve yaklaşmak için, zannediyorum ki bu temel görüşlerde ve prensiplerde beraber olmamız lazım.

Değerli arkadaşlarım, ciddi bir istihbarat teşkilatı olmadığı takdirde, toplanan bilgileri uygulayabilecek ve zamanında bütün faaliyetleri önleyici mahiyette, devlet için tehlikeli olmadan önce, önleyebilecek, doğru, geçerli, süratli bir istihbarat teşkilatı

olmadığı takdirde, operasyona dönük bir istihbarat teşkilatı olmadığı takdirde, toplanan istihbaratı uygulayacak bir güvenlik teşkilatı olmadığı takdirde elbette ki olaylara hâkim olmak mümkün değildir. Onun için, meselenin önemine binaen, devlet güvenliği bakımından ilk yapılacak iş, devletin güvenliğini sağlayacak üç güvenlik teşkilatlarını, istihbaratıyla, polis teşkilatıyla yeni baştan en mükemmel şekilde organize etmek lazımdır.

Her türlü yolsuzlukların ve kamu kuruluşlarındaki aksaklıkların saptanıp kovuşturulmasıyla ilgili çalışmaların koordinasyonu görevi bendenize verilmiştir. Hükümet programında ve ondan sonra da bir Başbakanlık talimatıyla bu hususta gerekli çalışmaları yapmaktayız. Konu çok hayatidir. Hesabını verememiş insanların hesabını vermekten kaçınan devlet adamlarının ve yakınlarının, daima hesaptan kaçma hadisesi, millet vicdanında kanayan yara olarak devam etmektedir.

Değerli arkadaşlarım, sıkıyönetim konusunda şunları söylemek istiyorum. 1. Şahap Yardımoğlu, Sıkıyönetim Koordinatör Komutanı değildir. Sıkıyönetim Koordinatörlüğü 1402 sayılı Kanuna göre Başbakana aittir. 1402 sayılı Kanunun 5. Maddesi. Şahap Yardımoğlu Genelkurmay Sıkıyönetim Askerlik Hizmetleri Koordinasyon Başkanıdır. Hiç bir suretle koordinatör vazifesini başkan olarak yapmamaktadır. 2. Sıkıyönetim toplantıları devam etmektedir. Yarın sıkıyönetim komutanlarıyla beraber toplantılar yapılacaktır. Sıkıyönetim komutanları sıkıyönetim mahkemeleri hiç bir siyasi tesir altında değildir. Sıkıyönetimin mahkemeleri, sıkıyönetimin ilanına sebep olan olaylar ve suçlara bakmaktadır ve olayların köküne inmek ve şerefli vazifelerini yerine getirmek kararlılığı içerisinde. Bilesiniz ki hükümet de Başbakan da onların şerefli bir hizmeti görmeleri için her türlü yardımı yapmaktadırlar” diyerek sözlerini sonlandırmıştır.³³⁰

³³⁰ MM ZC (18.02.1979, O:1 B:56: 260-265).

III.5.3.5. Demirel Hükümeti Hakkında Güven Oylaması Sırasında Vuku Bulan Olaylarla İlgili Gündem Dışı Konuşması

28.11.1979 tarihli meclis görüşmeleri açılışında Faruk Sükan söz alarak gündem dışı olarak şu konuşmayı yapmıştır: “Demirel Hükümetinin güvenoyu münasebetiyle burada yapılan oylama esnasında, meclisimizde son derecede üzücü olaylar cereyan etmiştir. Ondan sonra da yine Türkiye Büyük Millet Meclisinin itibar ve haysiyetiyle bağdaşmayan ve milletin yegâne istinatgâhı olan, huzur ve güvenlik makam, aynı zamanda demokratik parlamenter rejimin teminat müessesesi, temel şartı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin mehabeti üzerinde ciddi endişeler zuhur etmiştir.

Önemli içtima günlerinde dinleyici localarından zaman zaman tecavüzler vaki olmuştur. Bunlardan en önemlilerinden bir tanesi, 1961 meclisinde merhum Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanlığına seçimi esnasında bu localardan milletvekillerinin iradesine baskı mahiyetindeki tecavüzler olayı üzerine, burada merhum Fuat Arna'nın bu kürsünden konuşması, milletvekilliğinin görevleri bakımından ve milletvekilliğinin sorumluluğu bakımından son derecede önemli tarihi bir hadise ve vesikadır. Ondan sonra alınan tedbirlerle, bu zaman içerisinde olaylar durmuştur. İkinci önemli olay 1963'te olmuştur, fakat ondan sonraki önemli olay 1974 senesinde CHP-MSP Hükümetinin kurulması ve oylaması esnasında vaki olmuştur ki yine burada önemli olaylar cereyan etmiştir. Bir kısım partiler meclisi terk etmişlerdir. 1977 senesinde AP-MHP-MSP Hükümeti zamanında yine aynı olaylar cereyan etmiş, dinleyici localarından tezahürat ve aleyhte hareketler olmuştur. Yani, hem milletvekillerinin iradesine tesir edecek, hem de içtüzüğümüze aykırı ve meclis geleneklerini tahrip eden olaylar cereyan etmiştir. Son defaki olaylar, evvelsi günkü olaylar da son derece elem vericidir. Arkadaşlar, ben burada şu veya bu şekilde hisleri tahrik etmek için söz almadım. Yalnız mesele son derece ciddidir. Türkiye Büyük Millet

Meclisinin itibarı zedelenmektedir. Milletın haysiyet ve şerefi tahrip edilmektedir ve bu büyük müessesese, milletin yegâne büyük müessesesi olan ve serbest tartışmanın, her türlü hür iradenin tezahür yeri olan bu makam vaki tecavüzler veyahut da onu müdafaayla mükellef olan milletvekillerinin tutum ve davranışları, rejime bağılı, sadık olan herkesi üzmemekte ve milleti ümitsizliğe, inkisara uğratmaktadır. Bugün meclislerimiz, devletin, milletin huzur ve selametiyle ilgili meselelerin görüşüldüğü ve tartışıldığı yüce makam olmaktan çok, maalesef siyasi ihtirasların, seviyesiz, ölçüsüz kavgaların cereyan ettiği bir arena manzarası göstermektedir. Unutulmamalıdır ki demokratik rejimlerde demokrasi tahrip edile edile mantık ve izanını kaybeder ve sonunda da rejim ve devletin çökmesi önlenemez hale gelir. Eğer, hür demokratik sistem yozlaşır ve dejenere edilirse, o takdirde, hem demokratik sistem ve hem de bu sistemin ayrılmaz unsurları olan kuruluşlar görevlerini yapamaz hale gelirler. O zaman da, görevli olmayanlar kendilerini görevli sayarak sorumsuz müdahale ile vahim sonuçlarına milleti ve devleti muhatap kılmış olurlar. Değerli arkadaşlarım, bu müessesese, devletin otorite ve nizamının kaynak olduğu müessesesidir. Burada anarşi olduğu takdirde, burada nizam tesis edilmediği takdirde, dışarıda anarşinin ve huzursuzluğun kaynaklarını aramada müşkülât çekilir ve yapanlar da haklılık kazanırlar. Bu itibarla, bu büyük müesseseyi korumak, bu müessesenin mehabeti için, bu büyük devlet müessesesiyle milletin yegâne ümit müessesesi olan Türkiye Büyük Millet Meclis'ine vaki tecavüzler karşısında müsamahasız hareket etmek lazımdır. Başkanlık Divanı bu hususta gerekli tedbirleri almalıdır. Localardan yapılan sözlü tecavüzlerin, yarım, bombalı, silahlı tecavüzler haline gelebileceğini unutmamamız lazımdır. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar bizi bunları düşünmeye ve acı acı düşündürmeye sevk etmektedir. Bu itibarla, değerli Başkanımızdan, Başkanlık Divanından ve siyasi partilerimizin yöneticilerinden, Türkiye Büyük Millet Meclisinin korunması

hususunda, yücelmesi hususunda, milletlin verdiği irade istikâmetimde hareket etmelerini temenni ediyoruz. 14 Ekim seçimleri sonunda Türk milleti hepimize işaret vermiştir. Millet huzur istiyor, millet kavga istemiyor. Millet, sen ben kavgasını değil, adil ve fazıl bir devlet yönetimi istiyor. Bunların gereğini yapmak, bu çatı altında sorumluluk alan milletvekillerinin asli vazifesi olmalıdır.”³³¹

III.5.3.6. Hükümetin Dış Politika ile İlgili Açıklamalarda Bulunması Gereği Hakkında Gündem Dışı Konuşması

16.01.1980 tarihli meclis görüşmeleri öncesi Faruk Sükan gündem dışı söz alarak “Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin etrafında son derecede önemli olaylar inkişaf etmektedir. Ortadoğu bölgesinde süper devletlerin ve emperyalist güçlerin sergiledikleri tertip ve oyunlar vardır, senaryolar sahneye konmaktadır. Ortadoğu ülkeleri süper güçlerin taksim alanı haline gelmiştir. Devletler hukuku, egemenlik hakları ayaklar altına alınmaktadır. Ortadoğu’da cereyan eden olaylar, Türkiye’ye de sirayet etme durumundadır ve Türkiye bu olayların tesir alanı dâhilindedir. Ortadoğu’da bu olaylar cereyan ederken, Türk parlamentosu, meclisimiz, olaylar hakkında yetkili ağızlardan, yani hükümetten ciddi bilgiler almaya muhtaçtır. Bu sözleri söylemek istemezdim ama bu kadar, devletin bekası, devletin güvenliğiyle ilgili önemli olaylar bölgede cereyan ederken ve Türkiye ile ilgili olaylar cereyan ederken hükümet kendiliğinden meclisimize gerekli bilgileri vermeliydi. Keza, gerekirse kapalı oturumlarda, hükümet devletin bu kadar hayati meseleleri hakkında parlamentoya bilgiler vererek, parlamentoyu ikna etmesi ve oluşturulacak, takip edilecek devlet politikası hakkında parlamentodan görüş almalı ve parlamentonun ittifakı sağlanmalıydı. Parlamentomuzu teşkil eden siyasi partilerin, devletin bu hayati meseleler

³³¹ MM ZC (28.11.1979, O:1 B:10: 243-245).

karşısında takip ettiği politikayı onaylaması, çok yönlü, bilhassa dış âleme karşı lüzumlu bir hadiseydi.

Türkiye'nin sahip olduğu, büyük fedakârlıklarla sahip olduğu 500.000 kişilik güçlü ordusuyla, jeopolitik ve stratejik durumuyla, bugünkü şartlar içinde Türkiye çok aktif rol oynamalıdır ve oynayabilir. Bizden istimdat bekleyen, işaret bekleyen birçok komşu ülke vardır. Ortadoğu gibi zengin ekonomik kaynaklara, bilhassa dünyanın petrol harbi içinde bulunduğu bir devrede, petrol ülkelerine müteveccih hareketler karşısında, tertipler karşısında, oyunlar karşısında Türkiye, durumunu, mevkiini, gücünü ortaya koymalıdır. Değerli arkadaşlarım, bir hususu daha yüksek dikkatlerinize sunmak istiyorum. Ne zaman ki Ortadoğu'da önemli hadiseler cereyan etmiştir, dostlarımız dâhil, müttefiklerimiz Türkiye'ye gerekli ekonomik ve askeri yardımdan bahsetmişlerdir ve bahsetmektedirler. Bugün yine Batının gündeminde Türkiye vardır, Ortadoğu olayları dolayısıyla. Değerli arkadaşlarım, bugünkü 13.00 haberlerini dinlemişseniz, Sovyet Rusya şimdi Afganistan'dan sonra, Pakistan ve İran hududuna doğru hızla ilerlemektedir. Olaylar, Türkiye'yi de bir sıcak harbin içerisine itme durumundadır ama bölgede tek kuvvetli demokratik ülke Türkiye'dir. Bunun değerini evvela kendimizin takdir etmesi lazım. Onun için, bu takdiri, bu gücü dışarıya karşı ispat edecek merci, makam, bütün müesseselerden önce, Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Siyasi kavgaları, siyasi ihtirasları ve parti çekişmelerini bir tarafa bırakarak, bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye'nin gücünü dünyaya ve herkese göstermeli ve ispat etmelidir. Dost bölge ülkeleriyle ve İslâm âlemiyle şu sırada çok yakından ve samimi ilişkiler kurmak lazımdır; en üst kademedeki temaslara ihtiyaç vardır. Ismarlama temaslara, mesajlarla bu işler olmaz. Bekle görme politikasıyla, tevekkül politikasıyla da işler yürümez arkadaşlar. Biz güçlü olursak ve

varlığımızı ispat edersek herkes bize yardım eder. Biz kimsenin bedava ve gözü kapalı jandarması ve bekçisi değiliz. İttifaklar, karşılıklı menfaat esasına dayanır.

Bu itibarla, Sayın Dışişleri Bakanı da burada bulunuyorlar, kendilerinden istirham ediyorum, görebilecekleri kadar, ikaza lüzum görmeden, önemli meseleler hakkında Hükümet izahat vermelidir. İcabında kapalı celselerde ki Milli Selâmet Partisinin bu yolda teşebbüsü olduğunu okudum, bu nazik konular hakkında parlamentonun ittihadını temin etmek lazımdır; grupları ikna etmek lazımdır; dış âleme karşı milli bütünlüğümüzü, vahdetimizi, gücümüzü ispat etmek mecburiyetindeyiz. Onun için, meseleler çok yönlü olarak ele alınmalı, meselelerin iç yüzü meclise anlatılmalıdır, milletin vekilleri ve onu temsil eden partiler, milli davalar karşısında bir ve beraber olduğunu böyle nazik bir devrede ortaya koymalıdır. Fırsatlar kaçtıktan sonra çok diz dövülür ama iş işten geçmiş olur. Türkiye'nin hiç kimseden alacak bir ianesi yoktur. Türkiye nihayet alırsa haklarını alacaktır. Bu nazik devrede müttefiklerden de dostlardan da komşulardan da verdiklerimizin karşılığını almak, istemek hem kendi milli menfaatlerimiz bakımından, hem de dünya sulhu ve bölgenin güvenliği bakımından lüzumludur” diyerek konuşmasını sonlandırmış ve meclis çalışmalarını gündem maddeleri ile sürdürmüştür.³³²

III.5.4. Recep Özel'in Hayatı

Recep Özel, 1946 yılında Karaman'da doğmuştur. Babasının adı Halis, annesinin adı ise Zeynep'tir. İstanbul Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisini bitirmiştir. Fransızca bilmektedir. Recep Bey inşaat mühendisi olarak çalışmıştır. Serbest inşaat mühendisliğinin yanı sıra Ereğli Demir Çelik Fabrikası'nda da inşaat mühendisi olarak görev almıştır. 1977 yılı seçimlerinde Adalet Partisi'nden İstanbul adayı olmuş ve

³³² *MM ZC* (16.01.1980, O:1 B:30: 731, 732).

XVI. yasama dönemine seçilmiştir. Recep Özel bu mecliste Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği de yapmıştır. Evli ve 1 çocuk babasıdır.³³³

III.5.5. Recep Özel'in Siyasi Faaliyetleri

Recep Özel XVI. yasama döneminde 1978 yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesi münasebetiyle, 1979 yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesi münasebetiyle, 1979 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi münasebetiyle, 1980 yılı İşçileri Bakanlığı bütçesi münasebetiyle ve 1980 yılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesi münasebetiyle söz almıştır. Bunların dışında Ereğli Demir-Çelik Fabrikalarında yapılan toplu iş sözleşmesine ilişkin başbakana yazılı soru önergesi vermiştir.

Recep Bey bu faaliyetlerinin dışında AP Millet Meclisi Grubu Başkanvekili Hayrettin Turgut Toker ve 13 milletvekilinin partizanca bir tutanla İşçi Sendikalarını bölmeye çalıştığı; yayınladığı bir genelge ile işçileri birbirine düşürerek güçlerini kırdığı ve bu suretle işçi topluluğunu anarşiye ittiği iddiasıyla, Çalışma Bakanı Bahir Ersoy hakkında Anayasanın 89'uncu, Millet Meclisi içtüzüğünün 107'nci maddesi uyarınca bir Gensoru açılmasına ilişkin önerenin gündeme alınıp alınmayacağı konusunda yapılan oylamaya da katılmıştır.³³⁴

III.5.5.1. 1978 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

20.02.1978 günü V. Millet Meclisinde 1978 yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesi görüşülürken söz alarak şunları söylemiştir: “Biz Adalet Partililer, 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanununun kabulünden beri, belli prensipler içerisinde toprak ve tarım reformunun beraberce mütalaa edilmesinden yana olmuşuzdur.

³³³ TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 1057); Recep Özel'in V. Dönem Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3716.4.5); Recep Özel'in V. Dönem Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3716.4.5).

³³⁴ MM ZC (09.05.1978, O:2 B:142: 574).

Toprak ve tarım reformunun başarıya ulaşmasında önemli bir faktör de, altyapı yatırımları ile bölgenin sosyal, ekonomik gelişim ve karakterlerinin tamamlayıcısı üst yapı yatırımlarıdır. Adalet Partisi, bugüne kadar bu reformun edebiyatını değil, fikriyatını ve uygulamasını yapmıştır. Nitekim Adalet Partisinin hükümette bulunduğu bir dönemde, Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, Cumhuriyet Halk Partisinin engellemelerine karşılık, meclisten geçirilerek kanunlaşmıştır. Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, Halk Partisi Genel Başkanı, 1973 yılında, gerek basındaki ve gerekse siyasi toplantılardaki beyanları ile topraksız vatandaşlarımızın ağalar tarafından ezildiğini ve onlara hayat hakkı tanınmadığını defalarca beyan etmiş fakat iş uygulamaya geldiğinde, yukarıda da belirttiğim gibi topraksızları bir tarafa iterek, şikâyet ettiği ağaların himayesine ve holdinglerin koluna girmiştir. 1 Kasım 1973'te, Urfa, toprak reformu bölgesi ilan edilmiş, 1974 yılında Halk Partisi hükümeti kurulmuştur. Urfa'da, 1974 yılında bir dönüm dahi arazi kamulaştırılmamıştır. Toprak reformu, bu derece önemli olan ve bu konuyu devamlı, istismar eden Halk Partisinin, hükümette bulunduğu süre içerisinde toprak ve tarım reformunda da Halk Partisinin ne derece samimi olduğunu göstermektedir.

Bugün Urfa'da 1 milyon 760 bin dönüm kamulaştırma yolu ile 1 milyon 150 bin dönüm de tapulama yolu ile olmak üzere toplam 2 milyon 900 bin dönüm üzerinde bir arazi hazine adına tescil edilmiş bulunmaktadır. Sayın milletvekilleri, şimdi soruyorum, Urfa'da rezerv olarak bulunan bu araziler, hasbelkader, entrikalar neticesinde de olsa, iktidar koltuğunu işgal eden Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti tarafından topraksız veya az topraklı çiftçi vatandaşlarımıza dağıtılacak mıdır, yoksa bu hükümetin kuruluşunda olduğu gibi, devamında da bir hükümet üyesinin topraklarının kurtarılması pazarlıkları söz konusu mudur? Eğer bu araziler dağıtılacaksa, Urfa'da, toprak reformu uygulamaları neden durdurulmuştur? Dağıtmayıp da yine Sayın Hükümetin başının tabiri ile, toprak ağalarına

geri verilecekse, bu konu ile ilgili açık ve seçik beyanların topraksız ve az topraklı aileler adına bu kürsüden duymak istiyoruz. Sayın üyeler, yüksek malumlarınız olduğu üzere 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, Anayasa Mahkemesi tarafından 10 Mayıs 1976 tarihinde, bir yıl süre bırakılmak kaydıyla iptal edilmiştir. 10 Mayıs 1978 tarihinde yürürlükten kalkacak olan 1757 sayılı Kanunun yerine yeni bir kanun tasarısı hazırlanmış mıdır? Hazırlanmış ise, 10 Mayıs 1978'e kadar bu kanun tasarısının meclisimizden geçerek yürürlüğe girmesi mümkün müdür? Şayet söz konusu tarihte bu kanun çıkmazsa ne gibi tedbirler düşünülmüştür? Yukarıda arz ettiğim veçhile, henüz dağıtılmamış 2 milyon 700 bin dönüm arazinin akıbeti ne olacaktır? Bütün bu endişelerimizin gerçekçi ve samimi beyanlarla izah edilmesi lazımdır. Aksi halde Cumhuriyet Halk Partisi hükümetini ve onun Başkanını topraksız Türk çiftçisi adına ihanetle suçlamak ve suçluluklarını huzurlarınızda ifade etmek daima görevimiz olacaktır. Ayrıca, 1975'de kuruluşunu gerçekleştiren, Sayın Demirel Hükümeti, Urfa dışında Ankara-Polatlı, Yozgat-Yerköy, İstanbul-Bakırköy, Kütahya-Simav, Tekirdağ-Hayrabolu ilçeleri de kısmi toprak ve tarım reformu bölgeleri ilan edilmiştir. Bu saydığımız yerlerde bulunan yüz binlerce dönüm kamulaştırılacak arazi ile binlerce topraksız vatandaşlarımızın durumları ne olacaktır? Yoksa bu vatandaşlarımızın durumları memleketin her türlü meselesinde yapıldığı gibi, bir başka bahara mı ertelenecektir? Biz Adalet Partililer her şeyde olduğu gibi, yaptığımızı ve yapacağımızı açıklıkla bu kürsülerden söylemişizdir. Halk Partisi gibi işimize geldiğinde muhalefette topraksızdan yana, iktidarda iken, ifadeleriyle ağalardan yana olmamışızdır.

Sayın üyeler, biz Adalet Partililer Toprak ve Tarım Reformuna bakış açımız birleştirici, birbirine düşman taraflar meydana getirmeden, ülkemizde fakiriyle zenginiyle, topraklısı ve topraksızı ile ensar ve muhacirin ile kardeşliğini, kendimize şaşmaz prensip

edinmiş ve bu yolda azimli, vakur tatbikatlarımızı göstermişizdir. Biz Toprak ve Tarım Reformu Kanununu değil, hürriyetçi parlamenter sistem içinde, özel mülkiyete meşru çerçeve içerisinde saygı ve sosyal adaleti zedelemeyen toprak ve tarım reformundan yanayız, işte hükümet elinizde, işte Urfa'da 2.700.000 dönüm arazi, işte ilan edilmiş yeni bölgeler, ne yapacaksınız yapınız. Yapmadığınız takdirde bu aziz ve necip Türk köylüsü sizi yalancılıkla itham etmek mecburiyetinde kalacaktır.”³³⁵

III.5.5.2. Ereğli Demir-Çelik Fabrikalarında Yapılan Toplu İş Sözleşmesine İlişkin Başbakanın Yazılı Soru Önergesi

22.03.1978 tarihli meclis oturumunda Recep Özel, Başbakana Ereğli Demir-Çelik Fabrikası ile ilgili olarak yazılı soru önergesinde şu soruları yöneltmiştir: “1. Adı geçen sözleşmede İşverenler Sendikası MESS ve ERDEMİR'in İdare Meclisinin bilgileri dışında sözleşme yapmaya yetkisiz Türkiye Maden - İş Sendikası 9. Bölge Temsilciliği ile Fabrika Genel Müdürlüğü arasında Çalışma ve Sanayi Bakanlarının ve bazı CHP milletvekillerinin kanunlara aykırı bir şekilde Başbakanın direktifleriyle ERDEMİR işverenine tertip ve baskı ile sözleşme imzalatırıldığı doğru mudur?

2. Taraflarca, 09.02.1978 tarihinde yapılan toplantıda 16.02.1978 tarihinde görüşmelere devam edilmesi kararlaştırılmasına rağmen, 11.02.1978 günü, grev uygulama yetkisi olmayan Türkiye Maden-İş Sendikası 9. Bölge Temsilciliğinin ERDEMİR işyerlerinde uyguladığı grev nedeniyle sorumluları hakkında herhangi bir tahkikat yapılmış mıdır?

3. Bizzat Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Yürütme Kurulunun yayınladığı bildiride, yapılanın kanunsuz, grevin şike olduğu ve CHP Genel Merkezi tarafından tertiplendiği iddiaları doğru mudur?

---

³³⁵ MM ZC (20.02.1978, O:1 B:111: 280-282).

4. Entrikalar neticesi imza ettirilen mezkûr sözleşme neticesi ERDEMİR'de işçiler arasında meydana çıkan olaylar nedeniyle hükümetin başı olarak tarafınızdan ulufe dağıtırcasına, görevinden alınan Türkiye Maden-İş Sendikası 9. Bölge Temsilcisine, Maden İş Genel Başkanlığı telefon talimatıyla vaat edildiği doğru mudur? Ve yine telefonla Maden-İş Sendikası tabelasının sökülerek yerine Devrimci Maden-İş Sendikası kurulması talimatı verilmiş midir?

5. Hükümet olarak işçi-işveren ve sendikalar arasındaki münasebetlerde tarafsız kalınacağı beyan edilmesine rağmen, ERDEMİR işyerinde dayanışması aidatı ödemek suretiyle 5 ve 6. dönem toplu sözleşmelerinden istifade eden yüzlerce işçinin bu defa 7. dönem toplu iş sözleşmesinden istifade etmeleri Devrimci Maden-İş Sendikasına üye olmaları şartına 275 sayılı Sendikalar Kanununun 7. maddesinin 3. fıkrasının emredici hükmüne rağmen nasıl bağlanmıştıır?”³³⁶

Bunun üzerine Başbakan adına Çalışma Bakanı Bahir Ersoy şu cevapları vermiştir: “1. ERDEMİR yöneticileri ile Maden-İş arasındaki uyuşmazlıkla ilgili olarak, Çalışma Bakanı Sayın Bahir Ersoy ve Sanayi ve Teknoloji Bakanı Sayın Orhan Alp'in arabuluculuk girişimleri ile uyuşmazlık konusu, 12.02.1978 tarihinde giderilmiş ve taraflar arasında anlaşma protokolü imzalanarak, grev uygulaması sona ermiştir. Bu protokolün imzalanmasından sonra toplu iş sözleşmesi de imzalanmıştır. Protokol ERDEMİR Yönetim Kurulunun ERDEMİR yöneticilerini yetkili kılması ve Maden-İş'in 9. Bölge Temsilcisini yetkili kılması üzerine, yetkili kişiler tarafından imzalanmıştır. Tertip ve baskı söz konusu değildir.

2. 11.02.1978 tarihinde uygulanmasına başlanan grev, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasasında belirtilen prosedürün tamamlanmasından sonra

³³⁶ MM ZC (22.03.1978, O:1 B:122: 93, 94).

yasal olarak alınmış olan grev kararının uygulanmasıdır. Grevin yasal olması nedeni ile bir takibat söz konusu değildir. Grev hakkı anayasal bir hak olduğu gibi, düzenlenen yasaya da uygundur.

3. Grevin şike olduğu ve CHP merkezince düzenlenmiş olduğuna ilişkin basında yer alan haberlere ilişkin olarak Başbakanımız Sayın Bülent Ecevit bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada da belirtildiği gibi, hükümetimiz sendikaların iç sorunları karşısında tarafsızdır ve müdahale etmeyi düşünmez. Hükümetin grev ile ilgilenmesi uyuşmazlığın biran önce giderilmesi için müdahale anlamı taşımaksızın tarafların isteğiyle arabuluculuk girişimlerini sürdürmesinden ibarettir.

4. Yukarıda da belirtildiği gibi, hükümetimiz sendikaların iç sorunları ile ilgili değildir. Herhangi bir talimat verilmesi söz konusu değildir. Bu durum Sayın Başbakanımız Bülent Ecevit tarafından da yalanlanmıştır.

5. 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun uygulaması nedeniyle gerek sendikaların kendi aralarında, gerekse sendikalar ile işçiler arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümlenmesi mahkemelerin görev ve yetkisi içinde bulunmakla bu konuda bakanlığımızca bir müdahale ve işlem yapılması söz konusu değildir.”³³⁷

III.5.5.3. 1979 Yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

19.02.1979 yılı Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı bütçesi görüşmeleri sırasında Recep Özel de söz alarak “Toprak Reformu bazı kişilerin iddia ettiği gibi ne Türkiye'nin tek melesidir, ne de en önde bulunan meselesidir. Toprak reformunun yerine, tarımda yapılacak düzenlemeler, sulama suyu, gübre, ilaçlama vs. gibi, yanında tarımsal

³³⁷ MM ZC (22.03.1978, O:1 B:122: 93, 94).

altyapının gerçekleştirilmesi halinde, birim alanından sağlanacak en yüksek verimin açacağı yeni iş imkânları, toprak reformundan daha radikal sonuçlar doğuracağı kanaatindeyim. Bütün bunlara rağmen, 12 Mart hükümetleri zamanında çıkan ve uygulama şanssızlığı milliyetçi hükümetlere düşen 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu, hak, adalet ve müsavat ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Ülkemiz nüfusunun %62,8'ini kırsal kesimde yaşayan halkımız teşkil etmektedir. Geçim kaynağını toprağa bağlayan bu insanlarımızın rahat ve huzur içinde ve insan haysiyetine yaraşır biçimde bir hayat sürdürmelerini sağlamak, her siyasi kadronun başta gelen vazifelerinden olmalıdır. Zira vergide, savaşta, fedakârlıkta ve feragatte en önde giden bu vefakâr insanlarımız her şeye layıktır. Ne var ki Cumhuriyet Halk Partisi, her iktidar olduğunda, bu insanlarımızı ezmekte ve onlara sağlanmış olan insanca yaşama haklarını elinden almaktadır. Muhalefette bulunduğu zamanlarda, köylünün yanında olduğunu iddia eden bu siyasi kadro, iktidara geldiğinde, onu daima karşısına almakta ve onu adeta cezalandırmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti 1974'de iktidara gelmiş, bütün insanlarımızla birlikte köylümüz de altından kalkılmayacak bir felaketin içerisine itilmiştir. Milletimiz için talihsiz bir yıl olan 1978'de de aynı felaket katbekat katlanmış, toprak reformu ile ilgili hiçbir şey yapılmamıştır. Bugünkü hükümet başkanı, muhalefette bulunduğu dönemlerde, yıllardan beri topraksız çiftçiye maraba edebiyatı yapan Cumhuriyet Halk Partisi, toprak reformu ile ilgili hiçbir şey yapmamıştır. Bütün Cumhuriyet Halk Partisi hükümetlerinde, bugünkü hükümet başkanı da dâhil, muhalefette bulunduğu dönemlerde topraksız köylümüzü daima istismar etmiş ve Demirperde gerisi ülkelerinde dahi ihtiyatla kullanılan sloganlarla vatandaşlarımızı kanunsuzluğa ve işgallere sevk etmiştir. 'Toprak işleyenin, su kullananın' diyerek, vatandaşı vatandaşa düşürmüştür. Muhalefette iken böyle yapan Cumhuriyet Halk Partisi ve onun lideri, iktidarda bunları tamamen unutmuş, topraksız

vatandaşlarımıza sırtını çevirerek, sağır kulağının üstüne yatmıştır. Bilmiyorum, yarın köylere gittiğinizde Sayın Cumhuriyet Halk Partililer, topraksız vatandaşların yüzüne nasıl bakacaksınız? Yine Cumhuriyet Halk Partisi, köylüyü, bir avuç toprağa mihnet ettirmiştir. Değerli milletvekilleri, toprak ve tarım reformu hakkında bugüne kadar çok şey söylendi, hele Cumhuriyet Halk Partisi büyük iddialarla kamuoyunun önüne çıktı. Şimdi, bu iddiaları ispatlamak zorundadır. Şimdi Cumhuriyet Halk Partisi iktidardadır, verdiği sözü tutmalıdır. Bunu yapmaya kalktığı gün, kendi içindeki büyük toprak ağalarını karşısında bulacaktır, kurduğu bu ayıplı hükümetin çatırdadığını görecektir. Her söylediği söz gibi, Toprak ve Tarım Reformu Kanununun tatbikinde de yalan çıkmıştır, hiçbir şey yapmadığı halde, bal yapmaz arı gibi, yalanı görülmüştür. Şimdi, topraksız köylümüz de ak günlerin umudunu arar olmuş, bu umutlarının seçim meydanlarında omuzlarda uçurtulan ak güvercinler gibi uçup, mavi bulutlara karıştığını görmenin ıstırap ve çilesiyle baş başadır. Siz Cumhuriyet Halk Partililer, iptal edilen Tarım ve Toprak Reformu Yasası hakkında ne yaptığınızı yüce Türk milletine söylemek mecburiyetindedesiniz. Şimdi, muhterem umumi heyete takdim edeceğim rakamlara dikkat buyurulursa, özellikle 1974 ve 1978 tarihlerini Cumhuriyet Halk Partisi milletvekillerinin iyi dinlemeleri lazımdır. 1973 ve 1974 senelerinde kamulaştırılan toprak miktarı yoktur. Tahakkuk eden bedel de yoktur. 1975, 1976, 1977 ve 1978 dönemlerinde kamulaştırma işlemleri yapılmıştır. Adalet Partisinin iktidarı döneminde, toprağı olmayan vatandaşlarımız vardı, bunu inkâr etmiyoruz ama o vatandaşın sofrasında bir kaşık yağ, yemeğinde bir tutam tuz, efkârında bir sigara dumanı, bardağında bir yudum çay, kandilinde bir alev ışık vardı” demiş ve sözlerine son vermiştir.³³⁸

---

³³⁸ *MM ZC* (19.02.1979, O:1 B:57: 352-354).

III.5.5.4. 1979 Yılı Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

24.02.1979 tarihinde meclis genel kurulunda 1979 yılı Milli Savunma Bakanlığı bütçesi görüşülürken Recep Özel de söz alarak Milli Savunma Bakanı Neşet Akmandor'a bazı sorular sormuştur. Bunlar: "1. Çıkarılan Tam Gün Yasasıyla silahlı kuvvetlerimizdeki hiyerarşik durum, para yönünden büyük ölçüde bozulmuştur. Bu mukaddes ocağımızdaki rahatsızlık, ordumuzun en yetkili makamı Sayın Genelkurmay Başkanımız Kenan Evren Paşa tarafından dile getirilmiştir. Bütçe Komisyonu Sayın Başkanı ise, silahlı kuvvetlerimizin kapsam alanına değinerek, hükümet ve komisyon teklifi olmadığını söylediler. Şunu öğrenmek istiyorum, bu kanun görüşülürken Millet Meclisi genel kurulunda, hangi partiye mensup milletvekili arkadaşlarımız Tam Gün Kanununun orduya tatbikini isteyen önergeyi vermişlerdir ve imzalamışlardır?"

2. Yurt savunmasında milli güvenlik stratejimizin tatbikinde görev alan kuruluşlarımızdan bir parça olan silahlı kuvvetlerimizin bünyesindeki Özel Harp Dairesi, günlerce polemik konusu yapılan kontr-gerilla sözünün muhatabı mıdır?

a) Kahraman silahlı kuvvetlerimizin bünyesinde bu sözün muhatabı olan bir kuruluşumuz var mıdır?

b) Yoksa yurt savunmasında büyük görev yapan milli bir kuruluşumuzdur ifadesine Sayın Bakan katılırlar mı?

3. Sayın Bakan konuşmalarında yakın komşumuz Yunanistan ile bazı problemlerimizin olduğundan bahsettiler. Bu problemlerimizi sayarken sıfır hattı, Ege sahası ve adalar gibi problemlerimizin olduğunu söylediler. Bundan bir müddet önce Sayın Hükümet Başkanı verdikleri bir beyanat ile Yunanistan ile aramızda hiçbir çıkar çatışması yoktur ifadesini kullandılar. Sayın Bakan, bu meclis kürsüsündeki ifadelerinde Sayın

Hükümet Başkanıyla ters düşmüyor mu? Bunun açıklanmasını rica ediyorum” şeklinde olmuştur.³³⁹

Bunun üzerine Milli Savunma Bakanı Neşet Akmandor söz alarak sadece “yurt savunmasında Özel Harp Dairesi konusunda çok konuşmalar olmuştur. Bu konuyu yazılı olarak cevaplandıracağım. Sıfır hattı konusunun teknik görünümünü anlattım. Bu konu çok görüşülmüş bir konudur, hepimiz biliyoruz ve burada bir ayrı ters düşme içinde olduğumuzu zannetmiyorum” demiştir.³⁴⁰

III.5.5.5. 1980 Yılı İçişleri Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

22.02.1980 tarihli meclis genel kurulunda 1980 yılı İçişleri Bakanlığı bütçesi görüşmeleri yapılırken Recep Özel, İçişleri Bakanı’na yazılı olarak “Bütçe Komisyonunda Bakanlığınız bütçesi görüşülürken, vali yardımcısı ve kaymakamlara fazla mesai ücreti verildiği halde, valilere bu fazla mesai ücreti verilmemiştir. Devleti temsil makamında, hizmeti mesai saatleriyle bağlı olmayan valilerimizin bu ücret dengesizliğinin giderilebilmesi için Bakanlığınız ne gibi bir çalışma içerisindedir?” sorusunu yöneltmiştir.

Bunun üzerine dönemin İçişleri Bakanı Mustafa Güçlügil “Vali muavinleri ve kaymakamlara bir imkân getirdik ve meclistedir. Valiler bunların dışında kaldı. Sebebi de şudur ki diğer bir kanun teklifiyle valilere özel idarelerden daha fazla, yani vali muavinleri ve kaymakamlara getirdiğimiz imkândan daha fazla bir imkân getirmiş bulunuyoruz. Kabul ettiğiniz takdirde, valiler daha iyi bir hale gelecektir” cevabını vermiştir.³⁴¹

³³⁹ *MM ZC* (24.02.1979, O:2 B:62: 237, 238).

³⁴⁰ *MM ZC* (24.02.1979, O:2 B:62: 238).

³⁴¹ *MM ZC* (22.02.1980, O:1 B:50: 576, 577).

III.5.5.6. 1980 Yılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Bütçesi Münasebetiyle

Söz Alması

27.02.1980 yılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bütçesi görüşmeleri yapılırken Recep özel söz alarak ilgili bakana şu soruları sormuştur: “1. Ereğli Demir Çelik Fabrikalarında işletme ve tevziat bölümlerine Ocak 1978 yılından bugüne kadar işçi, formen, genel formen, müdür ve başmüdür seviyesinde ne kadar kadro ihdas edilmiştir? Bunlar bu hizmetin gereği midir? Bu kadrolara kimler atanmıştır?

2. 1975-1977 yıllarında ERDEMİR'in üretimi ne kadardır? 1978 ve 1979 yıllarındaki üretim nedir? Çalışma kapasitesi 1978 ve 1979 yıllarında ne kadar olmuştur?

3. ERDEMİR birinci kademe tevziatının tayin edilen temdit içerisinde bitirilememe sebebi nedir?

4. Ülke ekonomisine büyük katkısı olan ERDEMİR'in bugünkü meflûç hale gelmesinin müsebbipleri, bugün hâlâ işbaşındaki idareciler midir? Bu görüşümüze Sayın Bakan katılıyorlar mı?”

Dönemin Sanayi ve Teknoloji Bakanı Nuri Bayar her ne kadar bu sorulara yazılı olarak cevap vereceğini söylemiş olsa da ileriki günlere ait tutanaklar incelendiğinde herhangi bir cevaba rastlanmamıştır.³⁴²

III.6. XVIII. Yasama Dönemi (29.11.1987-20.10.1991)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin XVII. Yasama döneminde herhangi bir Karamanlı milletvekili yer almamıştır.

1987 yılı Türkiye genel seçimleri 29 Kasım 1987 tarihinde yapılmıştır. Seçimlerden önce yürürlüğe giren yeni sisteme göre milletvekili sayısı 450'ye yükseltilirken, milletvekilliklerinin dağılımı çift barajlı ve kontenjanlı bir sistemle

³⁴² MM ZC (27.02.1980, O:1 B:50: 383, 384).

belirlenmiştir. Kontenjan adaylarının seçimi yönünden çoğunluk, liste adaylarının seçimi yönünden Barajlı D'hont sistemlerinin karmasından oluşan bir sisteme geçilmiştir. %10'luk Türkiye barajının yanında, %20'lik seçim çevresi barajı uygulanmıştır. 104 seçim çevresinde 450 milletvekilinin belirlendiği 29 Kasım 1987 genel seçimlerine 64'ü bağımsız toplam 3214 aday katılmıştır. 1987 yılı seçimleri 12 Eylül Darbesi'nden sonra siyaset yasağı konan eski liderlerin partilerinin başında seçime girdikleri ilk seçim olmuştur. Seçimlerden galip çıkan Anavatan Partisi, yürürlüğe giren yeni seçim sistemi sayesinde 1983 seçimlerine göre oy oranı 8 puan gerilemesine rağmen bir önceki seçimlere göre TBMM'deki temsil oranını arttırmıştır.³⁴³

1987 yılı genel seçimlerinde ANAP 8.704.335 oyla %36,31'lik, SHP 5.931.000 oyla %24,74'lük, DYP 4.587.062 oyla %19,14'lük, DSP 2.044.576 oyla %8,53'lük, RP 1.717.425 oyla %7,16'lık, MÇP 701.538 oyla %2,93'lük, IDP 196.272 oyla %0,82'lik ve bağımsızlar ise 89.421 oyla %0,37'lik oranda oy almıştır.³⁴⁴

29.11.1987-20.10.1991 tarihleri arasında faaliyet gösteren XVIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde iki Karamanlı milletvekili yer almıştır. Bunlar Ali Pınarbaşı ve Işın Çelebi'dir. Ali Pınarbaşı Konya'dan ve Işın Çelebi ise İzmir'den aday olarak XVIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilmiştir.

III.6.1. Ali Pınarbaşı'nın Hayatı

Ali Pınarbaşı, 1954 yılında Karaman'a bağlı İlisıra (Yollarbaşı) Köyü'nde doğmuştur. Babasının adı Ramazan, annesinin adı ise Emine'dir. İlkokulu Yollarbaşı'nda, ortaokulu Konya Ereğli Atatürk Orta Okulu'nda, liseyi ise 1972 yılında Ereğli Lisesi'nde bitirmiştir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Avukatlık stajını

³⁴³ Duman, Sun İpekşen (2013: 126, 127).

³⁴⁴ *Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1987 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları* (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Karaman'da yapmıştır. Almanca bilmektedir. Serbest avukat olarak görev yapmıştır. Askerliğini Karaman Askerlik Şubesi'nde tamamlamıştır. 1983 yılında kurulan Anavatan Partisi Karaman İlçe Teşkilatı'nda ilçe sekreteri olarak siyasi hayata atılmıştır. 1984 yılında yapılan birinci ve 1987 yılında yapılan ikinci kongrede ilçe başkanı seçilmiştir. 1987 yılı seçimlerinde Anavatan Partisi'nden Konya adayı olmuş ve XVIII. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne vekil olarak girmeye hak kazanmıştır. Ali Bey, evli ve 2 çocuk babasıdır.³⁴⁵

III.6.2. Ali Pınarbaşı'nın Siyasi Faaliyetleri

XVIII. yasama döneminde milletvekili seçilen Ali Pınarbaşı Başbakanlık 1989 mali yılı bütçesi, Adalet Bakanlığı 1989 mali yılı bütçesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğü 1990 mali yılı bütçesi konularında çalışma yapmıştır.

III.6.2.1. Başbakanlık 1989 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

11.12.1988 günü mecliste yapılan Başbakanlık 1989 mali yılı bütçesi ile 1987 mali yılı kesin hesabı münasebetiyle Ali Pınarbaşı söz alarak "İktidarımız döneminde kaynakları artırılan Toplu Konut Fonundan, 607 bin konuta kredi açılmış ve bu fondan 1 trilyon 614 milyar lira kredi verilerek, 300 binin üzerinde konutun tamamlanıp hak sahiplerine dağıtılması temin edilmiştir. Kamu Ortaklığı Fonunda ise, 5 baraja destekleme yardımı olarak, 3 milyar 350 milyon lira 11 baraja toplam olarak 758 milyar lira civarında para aktarılarak, bunlar daha erken bitirilerek ekonomimize 1,5 trilyon lira girdi sağlaması temin edilecektir.

Turizm gelirlerimiz 1987 yılında 1 milyar 467 milyon dolar olarak gerçekleşmişken, 1988 yılında 2 milyar 200 milyon dolar olacağı tahmin edilmektedir. 1989 yılındaki hedef ise, %21,6 artış düşünülerek, 2 milyar 675 milyon dolar olması

---

³⁴⁵ TBMM Albümü 1983-2010 (2010: 1216); Ali Pınarbaşı'nın XVIII. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.4384.1.18); Ali Pınarbaşı'nın XVIII. Dönem TBMM Seçim Mazbatası (SM.4384.1.18).

beklenmektedir. 1989 mali yılı bütçesinin, vatanımıza milletimize ve görüştüğümüz kısım itibariyle de Başbakanlığımıza hayırlı ve uğurlu olmasını” dileyerek konuşmasını bitirmiştir.³⁴⁶

III.6.2.2. Adalet Bakanlığı 1989 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

14.12.1988 tarihli meclis oturumunda Adalet Bakanlığının 1989 yılı bütçesi görüşmeleri yapılırken Ali Pınarbaşı da söz alarak şunları söylemiştir: “Peygamber postu üzerinde oturan, mesuliyetleri çok büyük olan ve bir gün adaletle hükmedince 40 yıl ibadet sevabına kavuşacağı müjdelenen hâkim ve savcılar için ifa ettikleri zor ve şerefli görevleriyle mütenasip iyileştirme tedbirleri neticesi, bu meslekler itibarını yeniden kazanma noktasına gelmiş bulunmaktadır. Zira geçtiğimiz bir yıl içerisinde açılan 200 hâkim kadrosuna 1.300 adayın müracaat etmesi ve bunlar arasında, yeni mezunlar kadar, meslekte tebarüz etmiş avukatların da bulunması, bu mesleğin kazandığı itibar konusunda bir fikir vermeye yeter sanıyorum. Hâkim ve savcılar için getirilen iyileştirmenin başında ücret artışları gelmektedir. 1983 Aralık ayında 76-77 bin Türk Lirası alan birinci derecenin dördüncü kademesindeki üç yıllık bir hâkimin, 1988 yılı Ekim ayındaki maaşı 776 bin Türk Lirasına çıkartılmıştır. 10 yıllık bir hâkim veya savcının maaşı ise 781 bin Türk Lirasına, birinci sınıf görevlerdeki maaşları ise 849 bin Türk Lirasına çıkmıştır. Yeni göreve atanmış sekizinci derecedeki bir hâkim veya savcının maaşı da, 1983'ten 1988'e, 33.482 Türk Lirasından, verilen kira yardımlarıyla birlikte 405 bin veya 505 bin Türk Lirasına çıkmış bulunmaktadır. Adalet camiasında çalışan bütün hâkim ve savcılarımıza lojman tahsis edilmiş veya kira yardımı yapılmaktadır. Kira yardımları, çalıştıkları yerin durumuna göre, 100 bin ila 200 bin lira arasında bulunmaktadır. Bu arada aynı orandaki

³⁴⁶ TBMM ZC (11.12.1988, O:2 B:39: 41, 42).

iyileştirmenin, Adalet Bakanlığının taşra teşkilatında çalışan personelinde ve ceza ve infaz kurumlarındaki çalışanlarda da yapılmasının en büyük arzum olduğunu ifade etmek istiyorum. Ankara'da açılan eğitim merkezi sayesinde, hâkim ve savcılarımızın daha iyi yetişmesi sağlanacaktır. Fondan sağlanacak imkânlarla, eğitim tesislerinin etüt ve proje çalışmaları da hızlandırılmış bulunmaktadır. Yine, vakıf gelirlerinden elde edilen gelirlerle, adliyelerimizin demirbaş ihtiyaçları karşılanmaktadır. Hâkim ve savcı odaları, adliye binaları tefriş edilmektedir. Hâkim ve savcılar kadar, sorumluluk taşıyan yardımcı personelin de bu iyileştirmeden nasibini almasını ve Bakanlığımızın bu konuda gerekli hassasiyeti göstermesini diliyorum. Anayasamızın 144. maddesi, davaların mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılmasına amirdir. Son yapılan bir araştırma neticesinde, bidayet mahkemelerinde üç ila altı ayda sonuçlandırılan bir ceza davasının veya altı ay ila iki yıl arasında sonuçlandırılan bir hukuk davasının, Yargıtay'da bir veya iki yıl, hatta üç yıl görüşülmek üzere sıra beklediğini, maalesef bu süre içerisinde görüşülme imkânı bulamadığını öğrenmiş bulunuyoruz. Yargıtay'a bir bütçe yılı içerisinde 440 binin üzerinde dosyanın gelmiş olması, uzun süre tıkanıklığa neden olmaktadır. Üst mahkemelerin bir an önce kurularak, Yargıtay'ın iş yükünün azaltılması gerekmektedir. Sayın Bakanlığın bir an önce üst mahkemeler kanununu Yüce Meclise sevk ederek kanunlaştırılmasını temin için gerekli çabayı göstereceğine olan inancımı ifade etmek istiyorum. İnfaz müessesesi üzerinde son günlerde çok durulduğu için, birkaç cümle ile buradan da söz etmek istiyorum. Bağımsız mahkemelerde yargılanarak, işlemiş olduğu suçun cezasıyla mütenasip bir ceza alan ve cezası Yargıtay murakabesinden de geçerek kesinleşen hükümlünün, cezasını cezaevinde çekmesinden tabii bir şey olamaz. Zira suçlunun cezasız kalması, zayıfların ezilmesine ve adaletin yok olmasına yol açar. Ceza infaz kurumlarında çağdaş bir infaz sistemi uygulanmaktadır. Cezaevine gelen bir hükümlü, bir suç işlemiştir

ve sistem içinde hasta olduğu kabul edilmektedir. Hastalığın tedavisi ve kişinin topluma kazandırılması temel düşüncedir. Cezanın infazıyla başkalarına ibret vermek, kamu vicdanını tatmin etmek, suç işleyeni toplumdan tecrit etmek, suçluyu bir işle meşgul edip zamanını değerlendirmek ve onun bunalıma düşmesini engellemek, bu sistemin gereklerindedir.

Üzerinde durmak istediğim bir diğer husus, yargının bağımsızlığı ve hâkimlerimizin teminatıdır. Muhalefete mensup milletvekilleri bu değerlendirmeyi çarpıtmaktadırlar. Yargı bağımsızlığı, hâkimlerin, hâkimler tarafından seçilmiş bir kurul tarafından atanması, tayin ve nakillerinin yapılması sanılmaktadır. Bunun sonucu olarak, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Adalet Bakanının başkanlık etmesi ve müsteşarın bu kurulda bulunmasıyla yargı bağımsızlığına gölge düşürüldüğü sanılmaktadır. Hâlbuki yargı bağımsızlığı, yargı kararlarının aynen uygulanmasını ifade etmektedir. Demokratik ülke olduklarından hiç kimsenin kuşkusu olmayan aşağıdaki devletlerin anayasal düzenlemelerine göre İngiltere'de hâkimler Adalet Bakanı tarafından, Amerika Birleşik Devletlerinde Başkan tarafından atanmakta senato tarafından tasdik edilmektedir. Fransa'da ise hâkimler Yüksek Adalet Konseyi tarafından atanmaktadır. Görüldüğü gibi ülkelerin, hâkim ve savcılarının tayin ve terfileri tamamen yürütme organı tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde ise, hâkimlerin tayin ve terfileri Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu, pek çok ülkedeki sistemlerden daha ileri bir sistemdir.

Adalet Bakanlığımızın, beş yıldır devam eden olumlu çalışmalarının daha da artırılarak devam etmesini, adalet hizmetinin verildiği binaların ve hizmetin şanına yaraşır bir düzeye getirilmesi için daha büyük çaba sarf edilmesini, hiçbir fedakârlıktan kaçınılmamasını, adaletin süratle tecellisi için gerekli kanunların hazırlanarak meclise

şevkinin ve kanunlaşmasının teminini diler, 1989 yılı bütçesinin adalet camiamıza ve ülkemize hayırlı, uğurlu olmasını temenni ederim.”³⁴⁷

III.6.2.3. Vakıflar Genel Müdürlüğü 1990 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle

Söz Alması

16.12.1989 tarihli meclis oturumunda 1990 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü bütçesi görüşmeleri yapılırken Ali Pınarbaşı da söz alarak “Selçuklu ve Osmanlı imparatorluğu dönemlerinde vakıflar eliyle tesis edilen eğitim ve öğretim kurumları asırlarca Türk insanına eğitim öğretim hizmeti vermiş olup, günümüzde de Vakıflar Genel Müdürlüğümüz aynı amaca yönelik çalışmalarına devam etmektedir. 1989 yılı içerisinde yurtlarımızda 7.263 öğrenciye karşılıksız barınma ve beslenme imkânı sağlanmıştır. Dileğimiz, bu imkândan yararlanan ve yararlandırılan öğrenci sayısının önümüzdeki yıllarda daha fazla artırılmasıdır.

Vakıflar Genel Müdürlüğümüz yine vakfiye şartı gereğince geçimini temin edemeyen yoksul ve kimsesiz bin civarında muhtaç vatandaşımıza, yönetmelik hükümleri gereğince aylık yardım vermeye çalışmaktadır. Yine, Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün denetiminde bulunan 21 imarete 3.175 vatandaşımıza her gün sıcak yemek verilmektedir.

Maddi değeri konusunda paha biçilemeyen ve bugün yurdumuzun dört bir yanına dağılmış, her biri başlı başına bir tarih hazinesi, bir mimari şaheser olan tescilli 7.600’ün üzerinde eser mevcuttur. Bu eserlerin bakım ve onarımı, işletilmesi Vakıflar Genel Müdürlüğümüzün en önemli hizmetlerinden biridir. Genel Müdürlük, 1989 yılında bütçesindeki 6 milyar 261 milyon Türk Lirası ödenekle, 202 adet kültürel ve turizm amaçlı eski eserin 81’inin tamamlanmasını temin etmiş bulunmaktadır. 1990 yılında ise, ayrılan 21

³⁴⁷ TBMM ZC (14.12.1988, O:2 B:42: 465-467).

milyar 300 milyon ödenekle, 197 adet kültürel, 39 adet turizm amaçlı olmak üzere, toplam 236 adet eski eserin onarım ve restorasyonu planlanmış bulunmaktadır.

Vakıflar bütçesi görüşülürken, diğer konuşmacı arkadaşlarımızın da değindiği, Vakıf Gureba Hastanesinden bahsetmemek mümkün değildir. Bezm-i Âlem Gureba-yı Müslimin Hastanesi, Sultan II. Mahmut'un hanımı ve Sultan Abdulmecid'in annesi Bezmi Âlem Valide Sultan tarafından İstanbul'da baş gösteren çiçek ve kolera salgını üzerine yaptırılmış, 4 Nisan 1845 'te hizmete açılmıştır. Hastane, bir buçuk asra yakın bir süredir hizmetine devam etmektedir. Bu vakıf hastanemizde tıp fakültesi açılması için bir girişimde bulunulmuş ve bunun etrafında Bezm-i Âlem Üniversitesi kurmak amacıyla yola çıkılmış, kanunlarımızın çizdiği sınırlar içerisinde kalınarak anayasamızın ve diğer kanunlarımızın Türk vatandaşına bahsettiği haklardan yararlanılarak, Bezm-i Âlem Üniversitesinin bütün işlemleri tamamlanarak 16 Kasım 1987 tarihinde tüzel kişilik kazandırılmıştır; ama her ne hikmetse, bu noktada ortaya çıkan bunalım, çok şeyler beklediğimiz üniversitemizin faaliyetlere başlamasını engellemiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğünün yapmasını temenni ettiğimiz hizmetlerin en iyi şekilde yapılması, şüphesiz, vakıf gelirlerinin artırılmasıyla mümkündür. Bunun için yapılması gereken en önemli husus, ivedilikle yapılması gereken husus, vakıf gelirlerinin artırılması, vakfa ait kira gelirlerinin, günün rayici üzerinden yeniden belirlenmesi, emsal kira bedelleri seviyesine yükseltilmesi, ayrıca bilgisayar yoluyla, vakıf mallarının envanterinin çıkarılmasıdır. Bu hususta Genel Müdürlüğümüz tarafından bir çalışmanın yapılmakta olduğunu takdirle öğrenmiş bulunuyorum.

Günümüzde sosyal ve iktisadi amaçlara yönelik vakıflar hızla yayılmaktadır. Ecdadımızın yüzyıllar öncesi kurarak hizmet verdiği bazı konuları iktidarımız zamanında kurulmuş olunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, bu sahadaki büyük bir

eksikliği, başarıyla doldurmaktadır. Bu vakıf sayesinde binlerce kişiye yiyecek, giyecek, yakacak yardımı yapılabilen, çalışmayacak durumda olanlara gerekli yardımlar yapılmaktadır. Ülkemizde mallarını vakfetmiş bütün hayırsever vatandaşlarımızın yaşayanlarını şükranla, ebediyete intikal etmiş olanları da rahmetle yâd eder, bütçemizin vakıf camiamıza, Genel Müdürlüğümüze, Türk ve İslâm âlemine hayırlı uğurlu olmasını dilerim” demiştir.³⁴⁸

III.6.3. Işın Çelebi'nin Hayatı

Işın Çelebi, 1950 yılında Karaman'da doğmuştur. Babasının adı Mustafa, annesinin adı ise Kamuran'dır. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Metalürji Bölümü'nden mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul Teknik Üniversitesi Metalürji Mühendisliği Bölümü'nde mastır yaptıktan sonra 9 Eylül Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde doktorasını tamamlamıştır. İngilizce bilmektedir. Işın Bey, metalürji yüksek mühendisi ve ekonomi doktoru olarak çeşitli işlerde çalışmıştır. Sırasıyla Devlet Planlama Teşkilatı İktisadi Planlama Dairesi Uzmanı, Grup Başkanı, METAŞ Genel Müdürü olarak görev yapmıştır. Işın Çelebi, 1987, 1991, 1995 ve 1999 yılı seçimlerinde Anavatan Partisi'nden İzmir adayı olmuş ve XVIII., XIX., XX. ve XXI. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne milletvekili olarak seçilmiştir. Bu süreçte Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortak Parlamento Komisyonu Üyesi olmuştur. Kendisi aynı zamanda 46., 47. ve 55. hükümetler döneminde Devlet Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Evli ve 3 çocuk babasıdır.³⁴⁹

³⁴⁸ TBMM ZC (16.12.1989, O:1 B:48: 293-296).

³⁴⁹ TBMM Albümü 1983-2010 (2010: 1208, 1273, 1344, 1420); Işın Çelebi'nin XVIII. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.4348.1.18); Işın Çelebi'nin XVIII. Dönem TBMM Seçim Mazbatası (SM.4348.1.18).

III.6.4. Işın Çelebi'nin Siyasi Faaliyetleri

Işın Çelebi XVIII. yasama döneminde milletvekili seçildikten sonra Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1988 mali yılı bütçesi, kuraklık ve çiftçinin içinde bulunduğu duruma ilişkin ve çeşitli konular hakkında söz alarak düşüncelerini beyan etmiştir.

Işın Bey bu siyasi faaliyetlerin dışında 1987 Mali Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesin Hesap Kanun Tasarısı oylamasına ve Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı oylamasına da katılmıştır.³⁵⁰

III.6.4.1. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı 1988 Mali Yılı Bütçesi Münasebetiyle Söz Alması

07.04.1988 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 1988 yılı bütçesi görüşmelerinde Işın Çelebi ANAP Grubu adına söz alarak “1988 mali yılı bütçesinin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bütçesine ilişkin bölümü tartışılırken, özellikle ekonomik yapıdaki gelişmeyi ve dış ticaretin durumunu dikkatle ele almakta büyük yarar görüyorum. Beş yıllık bir iktidar döneminin başlangıç yılı olması bakımından, bu tartışma ve yapılacak öneriler, gelecek beş yıllık bir dönem için büyük önem taşımaktadır. Türkiye, ithal ikamesi mantığına dayalı bir sanayileşme modeli 1980 öncesi ve 1980'de girdiği kilitlenme ve çıkmaz, Türkiye'yi yeni bir arayış içinde ve yeni bir modeli kendisinin uygulamak durumunda bırakmıştır. Cari işlemler açığının kapatabilmesi için, hızla döviz gelirlerinin artırımı noktasından hareketle, Türkiye ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin gereğini yapmaya başlamıştır. Türkiye'de, ödemeler dengesi probleminin ağırlaştığı 1980 öncesinde, ekonomide kaynakların yanlış dağılımının ortaya koyduğu dengenin bozulmasını, kilitlenmiş bir ekonomiyi ve çarkları durmuş bir yapıyı yeniden çalıştırmak ve sanayideki kapasite kullanım oranlarını yüzde 50'lerden daha yukarılara

³⁵⁰ TBMM ZC (23.12.1988, O:2 B:51: 763); TBMM ZC (19.06.1989, O:1 B:104: 78); TBMM ZC (22.06.1989, O:2 B:107: 353).

çekmek, üretimi ve büyümeyi artırmak, işsizliği artırmak problemiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye'nin ihracatta ve dışa açılma politikasında, uzun zaman koruma duvarları arkasına saklanmış sanayinin, belli mali teşviklerle dış rekabete hazır hale gelmesi bir süreç almış ve bu süreç sonunda, Türkiye 1984 sonrasında özellikle başarılı bir noktaya gelmiştir.

Türkiye'nin 1975 yılında 80 ülkeyle dış ticareti varken, 1987 yılında bu sayının 123 ülkeye çıkmış olması dünyada 145 ülkenin olduğu da dikkate alınırca dünyanın yüzde 85'i ile ticaret yapmaya başlayan bir Türkiye'nin, herhalde önemli bir noktaya geldiğinin de göstergesidir. Dış ticaretin ve gayri safi milli hâsılanın yapısını incelediğimizde, Türkiye'nin 1987'de sanayi mamulleri ihracatının yüzde 80'e gelmesi ve gayri safi milli hâsıla içinde sanayinin payının yüzde 23'ten yüzde 32'lere çıkması ve sanayide kapasite kullanım oranlarının yüzde 50'lerden yüzde 80'e çıkması, diğer önemli göstergeler olsa gerek. Gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hâsılasının yapısına baktığımızda da tarımın yüzde 5'ler düzeyinden sanayinin yüzde 40'lar düzeyinde ve hizmetler sektörünün de yüzde 55'ler düzeyinde olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin 1987 yılındaki gayri safi milli hâsılasının yapısı ise, tarımda yüzde 17, sanayide yüzde 32 ve hizmetlerde yüzde 50'dir. Türkiye, 1987 de yüzde 7,4'lük büyüme hızıyla ve ihracattaki 10 milyar doları geçen ihracat gelişmesi Türkiye'nin gerçekten ciddi bir yapısal değişim geçirdiğini göstermektedir.

Türkiye'de İhracatın ithalatı karşılama oranı dönemler halinde incelendiğinde, 1975 ve 1979 döneminde bu oran yüzde 38 iken, 1984 ve 1987 dönemimde yüzde 69,1'e çıkmıştır. Türkiye'nin 1984 yılında ihracatı 7 milyar dolarken, 1987 yılında 10 milyar dolara çıkmış ancak buna karşılık ortalama vergi iadesi oranı, yani toplam teşviklerin ihracatta vergi iadesi matrahına oranı yüzde 20'lerden yüzde 12'ye düşmüştür.

Türk ekonomisinin bugünkü gelinen noktasının doğru resmini çekmek gerektiği inancındayım. Gerçekten, bugün Türkiye'de ihracat artış hızı, ithalat artış hızından fazladır. Türkiye'de cari işlemler açığı ve ödemeler dengesi problemi yoktur ve döviz bugün sorun değildir. Türk ekonomisinde bugün çok sayıdaki sektör ve firma, uluslararası pazarlama bağlantılarını kurmuş, tesislerini modernize etmiş, teknoloji düzeylerini yükseltmiş ve insan gücü kaynaklarını bu alanlara yönelik olarak eğitmiş ve kendini uluslararası rekabete hazırlamıştır. Artık ihracat hızlarının kesilmesi söz konusu değildir. Bu Türk ekonomisinin ve Türk sanayicisinin başarısıdır. Gerçekte, dış ticarete darboğaz yoktur ancak Türkiye'de bugün toplam kamu kesimi finansman açığının disiplin altına alınması, bütçe açığının sağlam kaynaklara dayanması, vergi gelirlerini artırmak bir gerektir. Merkez Bankasının kale gibi bir banka olması ve bağımsız olması çok önemlidir.

Türkiye, 1987 sonu itibariyle 38,3 milyar dolarlık bir dış borca sahiptir. Bunun 29,6 milyar doları orta ve uzun oranı yüzde 23,3'lere gelirken, dış borçtur. 8,6 milyar doların 3,7 milyar doları Dresdner hesabı ve döviz tevdiat hesapları, 5 milyar doları ticari hesaplardır. Türkiye'de 1983 yılında 18 milyar dolarlık borç yapısı, 1987 yılı sonunda 38 milyar dolara çıkmıştır. 20 milyar dolarlık dış borç servisindeki artışın yüzde 40'ı ise yapılan hesaplamalarda kur artışlarından kaynaklanmaktadır. Bugün 1984 ve 1987 yılında alınan kredilerin yüzde 30'u program kredileri, yüzde 70'i ise proje kredileridir.

Bankacılık sektöründe, özellikle 1992 yılında Avrupa Topluluğunun ki başta İspanya'nın servis sektörlerinde belli bir toparlanmaya gitmesi, verimliliği artırma çalışmalarına paralel olarak kamu bankacılık kesiminin de böyle bir çalışma düzeni içine girmesi bir rastlantı değildir. Bilinçli bir politikanın sonucu olarak, Avrupa Topluluğu üyeliğine paralel bir çalışma düzeni olarak ele alınmıştır. Görüldüğü gibi, belirli bir dönemin, sanayileşmenin iç talebe dönük ithal ikameci yapısından, ara ve yatırım malları

açısından, ithalata bağımlı yapısından, dış kaynak ve döviz ihtiyacının hızla arttığı bir dönemden, petrol şokunun hızla Türkiye'yi ciddi darboğazlara soktuğu günlerden ve ödemeler dengesi probleminde, Türkiye, bugün dışa açık bir ekonomik yapıyla ve gerekli politika tedbirlerinin alınmasıyla, ihracatın ve dış pazarın ve rekabetin dinamizmi ve büyümeye pozitif etkisiyle Türk ekonomisi ciddi bir biçimde büyümeye devam etmektedir ve 1988 yılının ilk üç ayında elektrik enerjisi tüketimi ve üretimindeki hızlı artış da 1988 yılındaki bu büyüme hızının devam ettiğinin bir başka göstergesidir. Ancak bütçenin de gerçek kaynaklara bağlanması prensibinin, özellikle 1988 yılında önem taşıdığı inancındayım” diyerek sözlerini sonlandırmıştır.³⁵¹

III.6.4.2. İçel Milletvekili M. İstemihan Talay'ın, Kuraklık ve Çiftçimizin İçinde Bulunduğu Duruma İlişkin Gündem Dışı Konuşması Dolayısıyla Işın Çelebi'nin Söz Alması

25.04.1989 tarihli meclis oturumunda İçel Milletvekili M. İstemihan Talay kuraklık ve çiftçinin içinde bulunduğu duruma dair bir konuşma yaptıktan sonra Işın Çelebi de söz alarak şunları söylemiştir: “Hükümetimiz 1989 yılında tarımdaki gelişmeleri özellikle değerlendirmektedir. Kuraklık konusundaki uyarınız için teşekkür ederim. Bu konuda Hükümetimiz, Toprak Mahsulleri Ofisi kanalıyla gerekli tedbirleri almıştır. Önümüzdeki dönemde, Türkiye'de kuraklığın etkisini Türk halkı hissetmeyecektir. Bu konuda gerekli tedbirlerimiz alınmış, bağlantılarımız yapılmıştır. Yüce Meclise bu konuda gerekli bilgiyi vermeyi görev addetmekteyim. Değerli arkadaşlarım, tarımda, özellikle Türk köylüsünün yaşam standardını da dikkate alarak, bu yıl peşin ödeme yapmaya karar verdik. Devlet, Türk köylüsünün yaşam standardını yükseltmek için, gübrede yaklaşık 900 milyar liralık sübvansiyon yapacaktır. Yani tarımda köylünün gübreyi daha ucuza almasını

³⁵¹ TBMM ZC (07.04.1988, O:2 B:48: 283-289).

temin edecek tedbirler alınmıştır. Özellikle gübrede yaptığımız sübvansiyon ve tarım ürünlerinin değerlerinin peşin ödenmesi kararı, sanıyorum ki tarımda önümüzdeki dönemde gelişmeyi hızlandıracak ciddi ve önemli tedbirlerdir. Bunun ötesinde, Türk köylüsünün, tarım ürünlerinin yanı sıra, tarım alet ve araçlarını daha rahat alabileceği yeni sistemleri de kurmak üzere bankacılık sisteminde arkadaşlarımız ciddi çalışmalar yapmaktadırlar. Yine önümüzdeki dönem dikkate alınarak ve özellikle tarımdaki iklim şartları değişikliği dikkate alınarak, tarımsal destekleme kapsamının ne olması gerektiği üzerinde de çalışmalar yapılmaktadır ve önümüzdeki yılsonuna kadar, tarımda, özellikle Türk köylüsünün daha çok emeğinin karşılığını alacağı, daha iyi bir yaşam standardına erişeceği her türlü tedbir alınmaktadır.”³⁵²

III.6.4.3. Para ve Kredi Kurulunun 88/1 Sayılı Tebliğinin 43. Sırasındaki Mamuller İçin Yapılacak Ödemeler Konusunda Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önerge Münasebetiyle Işın Çelebi'nin Söz Alması

25.04.1989 tarihli meclis oturumunda Sakarya Milletvekili Ahmet Nedim ilgili konuşmasını yaptıktan sonra Işın Çelebi de söz alarak “Böyle bir konunun meclis araştırması şeklinde getirilip, ihracat politikalarımızın ve dış ticarete dönük çalışmalarımızın bir kez daha gözden geçirilmesi fırsatını ve şansını bize verdiğiniz için teşekkür ederim. Son yıllarda, özellikle 1984 sonrasında uyguladığımız dış ticaret politikaları, Türk sanayisinin ve ekonomisinin, hizmetler sektörü ve imalat sanayisi başta olmak üzere, tüm alanlarda, uluslararası rekabet koşullarına uygun, dinamik, verimli bir yapının ortaya çıkmasına dönük kararları içermekte olup, bu anlamda, yatırım politikalarımız ve uyguladığımız politikaların gereği aldığımız kararlar, tümüyle uluslararası rekabet koşullarına uygun bir ekonomik yapının, yani imalat sanayisi ve

³⁵² TBMM ZC (25.04.1989, O:1 B:82: 354, 355).

hizmetler sektörünü de kapsamak üzere belirli bir dinamizm içinde, Türkiye'nin gelişmesine katkıda bulunmasını temin etmek amacıyla alınmıştır ve bugün görüyoruz ki Türkiye'de ayda 1 milyar dolar düzeyinde ihracat hacmi oluşmuştur. Türkiye'nin ödemeler dengesinin pozitif kapandığı 1988 yılında 1,5 milyar dolarlık fazla verdiği bir dönemde, görüyoruz ki 1989 yılının ilk üç ayında da bu fazla sürmektedir ve bu ilk üç aylık dönem sonunda yine görüyoruz ki Türkiye'de ödemeler dengesinin yapısı değişmektedir. Bununla söz ettiğim konu; Birincisi, Türkiye dış borçlarını düzenli ödeyen, dış kaynak bulan ve fazla veren bir ödemeler dengesi yapısına sahiptir. İkincisi, Türkiye dış piyasalardan çeşitli alternatif kaynakları kullanarak, emniyeti de dikkate alan bir dış kredi irtibatları kuran bir yapıya erişmiştir. Bu nedenle, bu emniyet supapları ve dış borç ödemelerinde eriştiği üst performans, gerçekten Türkiye'nin önemli başarıları olarak niteleyebileceğim konulardır.

Bu anlamda, Türkiye'de Destekleme Fiyat İstikrar Fonundan ödenen teşvik primleri, bugün 107 malda uygulanmakta olup, bunun temel mantığı 1986 yılında oluşturulurken, bilebildiğim kadarıyla, özellikle Avrupa Topluluğu üye ülkelerini ve dünya ticaretinden daha fazla pay almak isteyen, gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerin şartlara göre, konjonktürün durumuna göre, teşvik sistemlerinde çok hızlı ve radikal değişiklikler yapmalarından kaynaklanmıştır. Özellikle gıda, elektronik ve bazı temel sektörlerde hemen esnek ve dinamik karar alabilen yapıların işletildiğini görmekteyiz. Bu yapı içinde DFİF ödemeleri Türkiye'de 107 malda uygulanmaktadır ve bugünkü uygulamada yıllık yaklaşık 300 milyon dolar Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan ödeme yapılmaktadır. Ama bu ödemeler vergi iadesinin sıfırlandığı bir dönemde sürdürülmektedir ve tedrici olarak da reel ekonomiye doğru giden DFİF ödemelerinde de belli biçimde gözden geçirilen bir süreç içinde uygulanmaktadır.

Bu kapsamda, Eximbank'ın ihracatta özellikle 1 trilyona yakın ihracat kredisi sistemini çalıştırıyor olması da dış ticaretimizde önemli avantajlardan biri olarak gündeme gelmektedir ve Eximbank son 5-6 ayda daha efektif çalışır bir kurum haline gelmiştir. Diğer bir sübvansiyon veya teşvik sistemimiz, enerji sübvansiyonudur. Üretimden başlayan ve üretimde kullanılan enerjide, fatura bedelleri üzerinden belli maliyetleri aşağıya çekici enerji teşvik sistemi uygulanmaktadır. Yani Meclis denetimini, özeleştirir olarak görüyorum ve bu konuşmayı ya da bilgi vermeyi bir ön tartışmaya yardımcı olur düşüncesiyle takdim ettim. Bugün spesifik olarak meclis araştırmasına sunulan konuda, elimizdeki resmi bilgileri de aktarmak durumundayız. Değerli arkadaşlarım, bu kapsamda sözü edilen lastik terlik, bot, çizme ve ayakkabıda toplam 1,5 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. 16 Ocak 1988 tarihinde alınan karara göre, fob bedelin yüzde 10'undan fazlası DFİF ödemelerinde yapılmayacak; yani DFİF ödemesi maksimum, bir mal bedelinin fob bedelin yüzde 10'u kadar olacaktır. 16 Ocak 1988 tarihinde bu karar çıkarılmış ancak terlikte bu karar 27 Ocak 1988'de unutulduğu için sehven ilave edilmiştir. Terlikte 1 Ocak 1988 tarihinden bu yana yapılan tüm Destekleme Fiyat İstikrar Fonu Ödemeleri fob bedelin yüzde 10'u üzerinden yapılmıştır. Bize verilen bütün resmi belgeler budur ve doğruluğunu da arkadaşlarımız birkaç kere tahkik ettiler. Toplam 1,5 milyon dolarlık ihracatın dağılımına baktığımızda lastik terlik ihracatının 250 bin dolar düzeyinde, bot ve çizmelerde 650 bin dolar ve ayakkabılarda da 640 bin dolar düzeyinde olduğunu görüyoruz. Yani toplam 1,5 milyar dolarlık yaklaşık ihracatın 150 bin doları Destekleme Fiyat İstikrar Fonundan ödenmiştir. Bu konuda hatalar, yanlışlar yapılmıştır, bilemiyorum yani yüzde yüz doğru olmayacağını da kabul ediyorum. Bu konuda kötü niyetli bir işlemin olmadığı inancındayım. Terlikte 225 bin dolarlık bir ödeme söz konusudur. Bu nedenle, bu

meclis araştırması önergesinin meclis tarafından kabul edilmesini, meselenin incelenmesini ve bu bilgilerin değerlendirilmesini rica ediyorum” demiştir.³⁵³

---

³⁵³ *TBMM ZC* (25.04.1989, O:1 B:82: 375, 377).

SONUÇ

Mondros Mütarekesi sonrasında Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı ile birlikte Anadolu halkı, hem işgallere karşı organize olarak mücadele sergilerken, hem de tamamen milli egemenliğe dayalı bir devletin temellerini atmaya başlamıştır.

Amasya Genelgesi ile birlikte "Milleti içinde bulunduğu durumdan yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" ibaresi ilke olarak benimsenmiştir. Böylece milli egemenlik kavramı ön plana çıkmıştır. Erzurum ve Sivas Kongreleri ile birlikte bir adım daha öne gidilerek yeni bir devlet kurma fikrinin oluşmaya başladığı görülmüştür. 23 Nisan 1920 tarihinde Birinci Büyük Millet Meclisi'nin açılması, Türk demokrasi tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin I. yasama döneminden itibaren Karamanlı milletvekilleri de meclisteki yerini almaya başlamıştır. 1920-1989 yılları arasında Karaman'ın Konya'ya bağlı bir ilçe konumunda olması, burada yaşayan insanların da seçimle meclise girmesini engellememiştir. I. dönemde TBMM'de 3 Karamanlı milletvekilinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu meclis aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nı yöneten ve kazanan meclistir. Devletin temelleri bu mecliste atılmıştır. Karaman doğumlu milletvekillerinin bu mecliste yer alması aynı zamanda Karaman'ın Milli Mücadele'ye ve devletin kuruluşuna verdiği desteği de göstermiştir.

I. yasama döneminden sonraki sürece bakıldığında II.-IX. yasama dönemleri arasındaki mecliste Karaman doğumlu milletvekillerinin yer almadığı görülmüştür. IX. yasama döneminde ise Remzi Birant ve Abdi Çilingir Karamanlı üyeler olarak meclise girmiştir.

Ayrıca X. yasama döneminde 3, XI. yasama döneminde 2, XII. yasama döneminde 4, XIII. yasama döneminde 2, XIV. yasama döneminde 4, XV. yasama

döneminde 2, XVI. yasama döneminde 3 ve XVIII. yasama döneminde 2 Karamanlı milletvekili meclise girmeye hak kazanmıştır.

1920-1989 yılları arasında meclise katılan 16 Karamanlı milletvekili bulunmaktadır. Bunlardan Abdi Çilingir 2, Remzi Birant 3, İbrahim Hulusi Öktem 4, Mehmet Faruk Sükan 5 kez seçimlere katılarak meclise milletvekili olarak girmeyi başarmıştır.

Belirtilen dönemler arasında seçilen milletvekilleri Konya, İstanbul, Malatya, Bursa ve İzmir gibi illerden aday olarak seçilmiştir.

Bu çalışma ile 1920-1989 yılları arasında TBMM'ye seçilen Karamanlı milletvekillerinin hayatları ve siyasi faaliyetleri ele alınmıştır. Bu süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görev yapan hemen hemen bütün Karamanlı vekiller başarılı bir eğitim hayatına sahip olduğu görülmektedir. Hemen hepsinin en az bir yabancı dil bilmektedir. Siyasi faaliyetleri esnasında ise Karamanlı vekillerin birçoğu farklı konuları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin genel kuruluna getirme ve kabul ettirme başarısını göstermiştir. Mesela Avrupa Ortak Pazarı yerine Müslüman Ortak Pazarı'nın kurulması, Atatürk Akademisi kurulması, Çin Halk Cumhuriyeti ile ilk defa diplomatik ilişki kurulması, Burdur depremi, REMO projesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu, şehit yakınları ve gazilerin haklarının iyileştirilmesi, yurtdışındaki Türk vatandaşlarının durumu gibi pek çok farklı konuda görüş belirtmişler, açıklamalar yapmışlar, önergeler vermişler, oylamalara katılmışlar yani kısacası ciddi bir siyasi faaliyetin içerisine girmişlerdir. Böylece Karamanlı milletvekilleri Türk siyasetine ve demokrasisine katkıda bulunmuşlardır.

1989 yılının 15 Haziran günü alınan meclis kararının 21 Haziran'da Resmi Gazetede yayınlanmasıyla Karaman, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 70. vilayeti

olmuştur. Bundan sonra Türk siyasetinde Karaman farklı bir kulvara girmiş, artık kendi milletvekillerini kendisi seçerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde doğrudan temsil edilme ve Türk siyasetinde doğrudan yer alma durumu göstermeye başlamıştır. 1989'dan günümüze kadar devam eden bu süreç, bugün ayrı bir çalışma konusu haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Vesikaları

BCA, 030.11.1.210.40.28.

BCA, 030.11.1.230.26.8.

BCA, 030.11.1.304.12.14.

BCA, 030.11.1.316.5.14.

BCA, 030.11.1.433.54.17.

BCA, 030.18.1.02.213.90.16.

BCA, 030.18.1.02.266.33.13.

BCA, 080.18.01.02.291.90.18.

BCA, 030.18.1.185.21.4.

II. Telif Eserler, Makale ve Bildiriler

ABADAN, Yavuz-SAVCI, Bahri (1959), *Türkiye’de Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış*, Ajans Matbaa, Ankara.

AHMAD, Feroz (1994), *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çeviren: Ahmet Fethi, İstanbul.

AKIN, İlhan F. (1992), *Türk Devrim Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul.

AKIN, Rıdvan (2001), *TBMM Devleti (1920-1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*, İletişim Yayınları, İstanbul.

AKINCI, Abdulvahap (2014), “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan, 9(1), s. 55-72.

AKŞİN, Sina (1980), *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, İstanbul.

_____ (2002), “Siyasal Tarih (1908-1923)”, *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul, s. 25-123.

ALTUĞ, Yılmaz (1999), *Türk İnkılâp Tarihi*, Çağlayan Kitapevi, İstanbul.

ARIKOĞLU, Damar (1961), *Hatıralarım*, Tan Gazetesi Matbaası, İstanbul.

ASLAN, Yavuz (2001), *TBMM Hükümeti*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

ATATÜRK, Mustafa Kemal (1997), *Nutuk (1919-1927)*, Hazırlayan: Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (2006), C. 1, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 5. Baskı, Ankara.

AYDEMİR, Şevket Süreyya (2003), *Tek Adam*, C. 1, Remzi Kitapevi, İstanbul.

AYDINEL, Sıtkı (1993), *Güneybatı Anadolu'da Kuvay-i Milliye Harekâtı*, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BERKES, Niyazi (1978), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu Batı Yayınları, İstanbul.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik (1959), *Atatürk Anadolu'da (1919-1921)*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

_____ (1960), "Birinci T.B.M.M.'nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri", *Bellekten*, C. XXIV, S. 96, s. 637-663.

CEBESOY, Ali Fuat (2007), *Siyasi Hatıralar*, C. 1, Temel Yayınları, İstanbul.

ÇOKER, Fahri (1994), *Türk Parlamento Tarihi*, Ankara.

DEMİREL, Ahmet (1994), *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İletişim Yayınları, İstanbul.

_____ (2014), *İlk Meclis'in Vekilleri Milli Mücadele Döneminde Seçimler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

DUMAN, Doğan; SUN İPEKŞEN Serçin (2013), "Türkiye'de Genel Seçim Kampanyaları (1950-2002)", *Turkish Studies - International Periodical For The*

Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 8/7, Summer 2013, Ankara, s. 117-135.

EROĞLU, Hamza (1990), *Türk İnkılâp Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara.

ESEN, Bülent Nuri (1971), *Türk Anayasa Hukuku*, Birinci Fasikül, Ankara.

GÜNEŞ, İhsan (2012), *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Hükümetler Programları ve Meclisteki Yankıları (1908-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

_____ (2009), *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

GÜNGÖR, Süleyman (2010), "14 Mayıs 1950 Seçimleri ve CHP'de Bunalım", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 21, s. 193-208.

İNAN, Afet (1998), *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

KANSU, Mazhar Müfit (1998), *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. 2, Ankara.

KARACA, Taha Niyazi (2004), *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

KARAİBRAHİMOĞLU, Sait (1968), *Türkiye Büyük Millet Meclisi*, Ege Matbaa, Ankara.

KARLI, Ercan (2004), *Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet*, Geçit Yayınları, İstanbul.

KAYMAZ, Nejat (1985), "TBMM'de Mîsâk-ı Millî'ye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu-I", *Tarih ve Toplum*, C. IV, S. 19, s. 47-51.

KIZILTAN, Yılmaz (2006), “I. Meşrutiyet’in İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan’ı”, *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 1, s. 251-272.

KİLİ, Suna (1982), *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul.

KİNROSS, Lord (1994), *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Çeviren: Necdet Sander, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

LEWIS, Bernard (1998), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çevirmen: Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

MARDİN, Şerif (1964), *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1938)*, Ankara.

MUMCU, Ahmet (1994), *Tarih Açısından Türk Tarihinin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul.

ÖZTÜRK, Kazım (1973), *T.B.M.M. Albümü (1920-1973)*, Ankara.

ÖZTÜRK, Kemal (1999), *İlk Meclis Belgesel*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.

SEÇKİN, Nalân (2002), *Türkiye Böyle Kuruldu*, Ümit Yayıncılık, Ankara.

SEZER, Ayten (2003), *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

SEZGİN, Ömür (2005), *Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu*, İmge Kitapevi, Ankara.

Son Vak'anüvis Abdurrahman Şeref Efendi Tarihi (II. Meşrutiyet Olayları) (1996), Hazırlayanlar: Bayram Kodaman, Mehmet Ali Ünal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet-KELEŞYILMAZ, Vahdet (2004), “Milli Mücadele Dönemi Türk Basınında Wilson Prensipleri”, *Aydınlanma 1923*, S. 49, s. 49-62.

TBMM Albümü 1920-1950 (2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, C. 1, Ankara.

TBMM Albümü 1950-1980 (2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, C. 2, Ankara.

TBMM Albümü 1983-2010 (2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, 2. Baskı, C. 3, Ankara.

TEVETOĞLU, Fethi (1991), *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

TEZİÇ, Erdoğan (1991), *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.

TUNAYA, Tarık Zafer (1956), “Türkiye’nin Gelişme Seyri İçinde İkinci Jön Türk Hareketinin Fikri Esasları”, *Tahir Taner’e Armağan*, İstanbul, s. 167-187.

_____ (1957), “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Kuruluşu ve Siyasi Karakteri”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. XXIII, S. 3-4, İstanbul, s. 227-247.

_____ (1959), *Türkiye’de Siyasi Partiler*, C. 1, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul.

TURAN, Şerafettin (1992), *Türk Devrim Tarihi*, Ankara.

TÜRKGELDİ, Âli (1948), *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara.

UCA, Alaattin-ÜLKER, Aytunç-ŞAŞMA, İbrahim-İNCEKARA, Halil İbrahim (2015), *Karaman’ın Ünlü Şahsiyetleri*, Altınordu Yayıncılık, Ankara.

III. Resmi Yayınlar

Abdi Çilingir’in IX. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.1790.1.9).

Abdi Çilingir’in IX. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1790.1.9)

Abdi Çilingir’in X. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1790.1.10).

Ali Pınarbaşı’nın XVIII. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.4384.1.18).

Ali Pınarbaşı'nın XVIII. Dönem TBMM Seçim Mazbatası (SM.4384.1.18).

Arif Bey (Baysal)'in Seçim Mazbatası (SM.281.1.1).

CS ZC (18.06.1963), O:1, B:76.

Hulusi Bey (Hulusu Göksu)'in Seçim Mazbatası (SM.283.1.1).

Hüseyin Cahit Yılmaz'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2757.4.1).

Hüseyin Cahit Yılmaz'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2757.4.1).

Işın Çelebi'nin XVIII. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.4348.1.18).

Işın Çelebi'nin XVIII. Dönem TBMM Seçim Mazbatası (SM.4348.1.18).

İbrahim Hulusi Öktem'in X. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.1.10).

İbrahim Hulusi Öktem'in Kurucu Meclis Seçim Mazbatası (SM.1974.2.2).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi I. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.1).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi II. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.2).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi III. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1974.4.3).

İbrahim Hulusi Öktem'in X. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.1974.1.10).

İbrahim Hulusi Öktem'in Kurucu Meclis Hal Tercümesi (HT.1974.2.2).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi I. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.1).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi II. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.2).

İbrahim Hulusi Öktem'in Millet Meclisi III. Dönem Hal Tercümesi (HT.1974.4.3).

İrfan Baran'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2748.4.1).

İrfan Baran'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2748.4.3).

İrfan Baran'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2748.4.1).

İrfan Baran'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2748.4.3).

Karayolları Genel Müdürlüğü 1951 Yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe

Komisyonu Raporu.

KM ZC (25.02.1961), O:3, B:6.

Lütfi Doğan'ın V. Dönem Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3757.4.5).

Lütfi Doğan'ın V. Dönem Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3757.4.5).

Mehmet Faruk Sükan'ın I. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.1).

Mehmet Faruk Sükan'ın II. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.2).

Mehmet Faruk Sükan'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.3).

Mehmet Faruk Sükan'ın V. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.5).

Mehmet Faruk Sükan'ın I. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.1).

Mehmet Faruk Sükan'ın II. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.2).

Mehmet Faruk Sükan'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.3).

Mehmet Faruk Sükan'ın IV. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.4).

Mehmet Faruk Sükan'ın V. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.2755.4.5).

Mehmet Sadi Koçuş'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3257.4.3).

Mehmet Sadi Koçuş'ın III. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3257.4.3).

MM ZC (22.01.1962), O:1, B:36.

MM ZC (05.02.1964), O:1, B:48.

MM ZC (21.02.1962), O:1, B:52.

MM ZC (22.02.1962), O:2, B:53.

MM ZC (27.02.1962), O:2, B:58.

MM ZC (27.04.1962), O:1, B:81.

MM ZC (30.04.1962), O:1, B:82.

MM ZC (02.05.1962), O:1, B:83.

MM ZC (24.06.1962), D:1, T:1.

MM ZC (05.07.1962), O:2, B:109.

MM ZC (07.07.1962), O:1, B:110.

MM ZC (10.09.1962), O:1, B:114.

MM ZC (01.11.1962), O:1, B:1.

MM ZC (21.11.1962), O:2, B:11.

MM ZC (13.02.1963), O:2, B:48.

MM ZC (17.02.1963), O:3, B:52.

MM ZC (29.04.1963), O:1, B:79.

MM ZC (27.08.1963), O:1, B:125.

MM ZC (05.09.1963), O:1, B:131.

MM ZC (22.10.1963), O:1, B:155.

MM ZC (29.01.1964), O:1, B:43.

MM ZC (23.02.1964), O:4, B:60.

MM ZC (28.02.1964), O:2, B:65.

MM ZC (09.11.1964), O:1, B:4.

MM ZC (20.01.1965), O:1, B:42.

MM ZC (21.01.1965), O:1, B:43.

MM ZC (11.02.1965), O:1, B:55.

MM ZC (16.03.1965), O:1, B:75.

MM ZC (26.03.1965), O:1, B:82.
MM ZC (09.06.1965), O:2, B:125.
MM ZC (10.06.1965), O:2, B:126.
MM ZC (09.12.1965), O:1, B:21.
MM ZC (14.12.1965), O:1, B:22.
MM ZC (10.01.1966), O:2, B:33.
MM ZC (17.01.1966), O:1, B:36.
MM ZC (07.02.1966), O:1, B:42.
MM ZC (18.02.1966), O:4, B:49.
MM ZC (24.02.1966), O:4, B:55.
MM ZC (02.03.1966), O:1, B:60.
MM ZC (15.04.1966), O:1, B:80.
MM ZC (02.12.1966), O:1, B:13.
MM ZC (26.02.1967), O:2, B:65.
MM ZC (12.02.1968), O:1, B:39.
MM ZC (03.02.1969), O:1, B:42.
MM ZC (27.01.1970), O:2, B:34.
MM ZC (25.06.1970), O:2, B:111.
MM ZC (21.12.1970), O:1, B:24.
MM ZC (07.01.1971), O:2, B:31.
MM ZC (29.01.1971), O:1, B:44.
MM ZC (01.03.1971), O:1, B:63.
MM ZC (04.03.1971), O:1, B:65.
MM ZC (12.05.1971), O:1, B:96.

MM ZC (06.08.1971), O:1, B:144.

MM ZC (27.08.1971), O:2, B:156.

MM ZC (12.05.1972), O:1, B:88.

MM ZC (27.11.1972), O:1, B:10.

MM ZC (08.01.1973), O:3, B:35.

MM ZC (21.05.1974), O:3, B:81.

MM ZC (27.01.1976), O:2, B:45.

MM ZC (19.02.1976), O:1 B:60.

MM ZC (08.04.1976), O:1, B:87.

MM ZC (22.06.1976), O:1, B:114.

MM ZC (23.11.1976), O:1, B:11.

MM ZC (2.02.1977), O:1, B:50.

MM ZC (18.02.1977), O:2 B:48.

MM ZC (01.07.1977), O:1 B:11.

MM ZC (23.07.1977), O:2, B:53.

MM ZC (30.07.1977), O:3 B:24.

MM ZC (04.10.1977), O:1 B:50.

MM ZC (20.02.1978), O:2 B:111.

MM ZC (22.03.1978), O:1 B:122.

MM ZC (09.05.1978), O:2 B:142.

MM ZC (22.09.1978), O:2 B:169.

MM ZC (18.02.1979), O:1 B:56.

MM ZC (19.02.1979), O:3 B:57.

MM ZC (24.02.1979), O:2 B:62.

MM ZC (28.11.1979), O:1 B:10.

MM ZC (16.01.1980), O:1 B:30.

MM ZC (19.02.1980), O:2 B:47.

MM ZC (22.02.1980), O:1 B:50.

MM ZC (27.02.1980), O:1 B:50.

Recep Özel'in V. Dönem Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3716.4.5).

Recep Özel'in V. Dönem Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3716.4.5).

Remzi Birant'ın IX. Dönem TBMM Hal Tercümesi (HT.1788.1.9).

Remzi Birant'ın IX. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.9).

Remzi Birant'ın X. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.10).

Remzi Birant'ın XI. Dönem Seçim Mazbatası (SM.1788.1.11).

Reşat Aksoy'un IV. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3516.4.4).

Reşat Aksoy'un IV. Millet Meclisi Seçim Mazbatası (SM.3516.4.4).

Sami Soylu'nun XI. Dönem Hal Tercümesi (HT.2391.1.11)

Sami Soylu'nun XI. Dönem Seçim Mazbatası (SM.2391.1.11).

Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'in Hal Tercümesi (HT.317.1.1).

Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'in Seçim Mazbatası (SM.317.1.1).

TBMM ZC (27.04.1336), C:2, İ:5.

TBMM ZC (17.05.1336), C:1, İ:17.

TBMM ZC (17.05.1336), C:4, İ:17.

TBMM ZC (19.05.1336), C:1, İ:19.

TBMM ZC (05.07.1336), C:1, İ:28.

TBMM ZC (17.08.1336), C:1, İ:51.

TBMM ZC (05.09.1336), C:1, İ:59.

TBMM ZC (18.09.1336), C:1, İ:67.

TBMM ZC (23.10.1336), C:1, İ:88.

TBMM ZC (25.11.1336), C:2, İ:102.

TBMM ZC (30.04.1337), C:1, İ:27.

TBMM ZC (27.06.1337), C:1, İ:43.

TBMM ZC (30.06.1337), C:1, İ:44.

TBMM ZC (22.12.1337), C:2, İ:132.

TBMM ZC (05.01.1338), C:2, İ:140.

TBMM ZC (17.01.1338), C:1, İ:146.

TBMM ZC (04.02.1338), C:1, İ:154.

TBMM ZC (06.03.1338), C:1, İ:3.

TBMM ZC (16.03.1338), C:1, İ:9.

TBMM ZC (22.06.1338), C:1, İ:60.

TBMM ZC (12.10.1338), C:1, İ:118.

TBMM ZC (06.11.1950), O:2, B:2.

TBMM ZC (02.06.1950), O:2, B:5.

TBMM ZC (08.12.1950), O:1, B:16.

TBMM ZC (11.12.1950), O:2, B:17.

TBMM ZC (03.01.1951), O:1, B:25.

TBMM ZC (08.01.1951), O:1, B:27.

TBMM ZC (10.01.1951), O:2, B:28.

TBMM ZC (15.01.1951), O:2, B:30.

TBMM ZC (17.01.1951), O:1, B:31.

TBMM ZC (24.01.1951), O:1, B:34.

TBMM ZC (14.02.1951), O:1, B:43.

TBMM ZC (25.02.1951), O:5, B:51.

TBMM ZC (28.02.1951), O:2, B:54.

TBMM ZC (11.05.1951), O:3, B:75.

TBMM ZC (23.05.1951), O:1, B:80.

TBMM ZC (28.05.1951), O:1, B:82.

TBMM ZC (10.08.1951), O:3, B:113.

TBMM ZC (21.01.1952), O:1, B:29.

TBMM ZC (27.02.1952), O:2, B:49.

TBMM ZC (30.01.1952), O:1, B:33.

TBMM ZC (28.02.1952), O:4, B:50.

TBMM ZC (06.06.1952), O:1, B:81.

TBMM ZC (04.02.1953), O:2, B:37.

TBMM ZC (28.02.1953), O:2, B:56.

TBMM ZC (13.05.1953), O:1, B:81.

TBMM ZC (10.06.1953), O:1, B:94.

TBMM ZC (01.07.1953), O:1, B:99.

TBMM ZC (18.12.1953), O:1, B:19.

TBMM ZC (27.01.1954), O:1, B:34.

TBMM ZC (29.01.1954), O:1, B:34.

TBMM ZC (31.01.1954), C:1, İ:34.

TBMM ZC (25.02.1954), C:2, İ:50.

TBMM ZC (11.03.1954), C:1, İ:64.

TBMM ZC (12.03.1954), C:2, İ:65.

TBMM ZC (24.05.1954), C:3, İ:3.
TBMM ZC (26.05.1954), C:1, İ:4.
TBMM ZC (11.06.1954), C:2, İ:7.
TBMM ZC (14.06.1954), C:1, İ:8.
TBMM ZC (18.06.1954), C:1, İ:10.
TBMM ZC (21.06.1954), C:2, İ:11.
TBMM ZC (30.06.1954), C:1, İ:15.
TBMM ZC (25.02.1955), C:1, İ:49.
TBMM ZC (26.02.1955), C:2, İ:50.
TBMM ZC (13.04.1955), C:1, İ:63.
TBMM ZC (26.12.1955), C:1, İ:19.
TBMM ZC (16.01.1956), C:2, İ:24.
TBMM ZC (24.02.1956), C:3, İ:43.
TBMM ZC (26.02.1956), C:3, İ:45.
TBMM ZC (04.07.1956), C:1, İ:85.
TBMM ZC (15.08.1956), C:1, İ:91.
TBMM ZC (28.12.1956), C:2, İ:22.
TBMM ZC (23.01.1957), C:2, İ:29.
TBMM ZC (11.02.1957), C:1, İ:37.
TBMM ZC (27.03.1957), C:1, İ:51.
TBMM ZC (29.05.1957), C:1, İ:74.
TBMM ZC (07.02.1958), C:2, İ:1.
TBMM ZC (19.11.1958), C:5, İ:2.
TBMM ZC (01.12.1958), C:1, İ:9.

TBMM ZC (20.07.1959), C:3, İ:83.

TBMM ZC (20.01.1960), C:1, İ:26.

TBMM ZC (27.02.1960), C:4, İ:49.

TBMM ZC (06.05.1960), C:13, İ:3.

TBMM ZC (07.04.1988), O:2 B:48.

TBMM ZC (11.12.1988), O:2 B:39.

TBMM ZC (14.12.1988), O:2 B:42.

TBMM ZC (23.12.1988), O:2 B:51.

TBMM ZC (25.04.1989), O:1 B:82.

TBMM ZC (19.06.1989), O:1 B:104.

TBMM ZC (22.06.1989), O:2 B:107.

TBMM ZC (16.12.1989), O:1 B:48.

TM ZC (13.07.1961), O:1, B:85.

IV. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet (28.10.1957).

Hâkimiyet-i Milliye (21 Şubat 1336), No: 10.

Peyam-ı Sabah (17 Mart 1336).

Peyam-ı Sabah (20 Mart 1336).

Ulus (28.10.1957).

Zafer (28.10.1957).

V. Tezler

ASLAN, Yavuz (1990), *Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kuruluşu, Evreleri, Yetki ve Sorumluluğu (23 Nisan 1920-30 Ekim 1923)*, T. C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.

DEMİRDEN YÜZGEÇ, Ayşegül (2006), *Birinci Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1920-1923)*, T. C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

VI. İnternet Kaynakları

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/First_TBMM.gif

(Erişim Tarihi: 21.07.2016).

<http://www.ataturkinkilaplari.com/ar/158/ataturk-meclisin-acilisinda-dua-ederken---23-nisan-1920.html> (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

<http://www.ataturktoday.com/ataturkgunlugu/nisanapril/23.htm> (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/brosurler/kurtulus_savas%C4%B1_muzesi.pdf (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1950 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1950&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1951 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1961&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1954 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1954&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1957 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1957&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1965 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1965&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1969 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1969&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1973 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1973&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1977 Yılı Genel Seçimlerinde Konya Seçim Bölgesinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_cevresi_partiler?p_secim_yili=1977&p_il_kodu=42 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Genel Seçimleri 1987 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oy Oranları,

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1987 (Erişim Tarihi: 25.01.2016).

www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 04.11.2015).

1950-1977 Yılları Arası Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları,<http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/SecmenIslemleri/Secimler/1950-1977-MVSecimleri/Turkiye.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2016)

EKLER

Ek 1: İstanbul'un işgalinden sonra Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan

1920'de Ankara'da açılması³⁵⁴

Ek 2: I. Büyük Millet Meclisi'nin açılışı³⁵⁵

³⁵⁴ https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/brosurler/kurtulus_savas%C4%B1_muzesi.pdf (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

³⁵⁵ https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/brosurler/kurtulus_savas%C4%B1_muzesi.pdf (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Ek 3: I. Büyük Millet Meclisi'nin dualarla açılması³⁵⁶

Ek 4: I. Büyük Millet Meclisi'nin milletvekilleri³⁵⁷

³⁵⁶ <http://www.ataturkinkilaplari.com/ar/158/ataturk-meclisin-acilisinda-dua-ederken---23-nisan-1920.html> (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

³⁵⁷ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/First_TBMM.gif (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Ek 5: I. Büyük Millet Meclisi'ne katılan milletvekilleri³⁵⁸

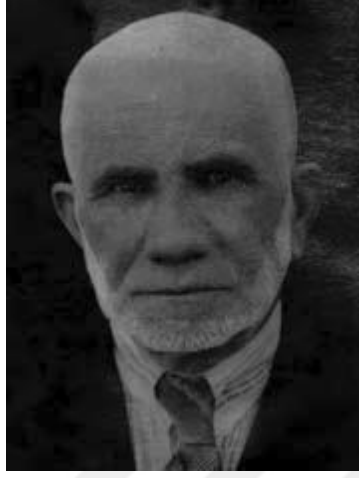
Ek 6: Arif Bey (Baysal) (1861-1946)³⁵⁹

³⁵⁸ <http://www.ataturktoday.com/ataturkgunlugu/nisanapril/23.htm> (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

³⁵⁹ *TBMM Albümü 1920-1950* (2010: 44).

Ek 7: Hulusi Bey (Hulusu Gökse) (1873-1946)³⁶⁰

Ek 8: Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür) (1875-1951)³⁶¹

---

³⁶⁰ *TBMM Albümü 1920-1950* (2010: 44).

³⁶¹ *TBMM Albümü 1920-1950* (2010: 48).

Ek 9: Abdi Çilingir (1902-1982)³⁶²

Ek 10: Remzi Birant (1908-1966)³⁶³

---

³⁶² *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 579).

³⁶³ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 579).

Ek 11: İbrahim Hulusi Öktem (1904-1982)³⁶⁴

Ek 12: Sami Soylu (1918-2013)³⁶⁵

---

³⁶⁴ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 623).

³⁶⁵ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 736).

Ek 13: Hüseyin Cahit Yılmaz (1927-1994)³⁶⁶

Ek 14: İrfan Baran (1927-...) ³⁶⁷

---

³⁶⁶ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 810).

³⁶⁷ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 936).

Ek 15: Mehmet Faruk Sükan (1921-2005)³⁶⁸

Ek 16: Mehmet Sadi Koçuş (1919-1998)³⁶⁹

---

³⁶⁸ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 938).

³⁶⁹ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 937).

Ek 17: Reşat Aksoy (1939-1990)³⁷⁰

Ek 18: Lütfi Doğan (1927-...)³⁷¹

---

³⁷⁰ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 1002).

³⁷¹ *TBMM Albümü 1950-1980* (2010: 1069).

Ek 19: Recep Özel (1946-...)³⁷²

Ek 20: Ali Pınarbaşı (1954-...)³⁷³

---

³⁷² TBMM Albümü 1950-1980 (2010: 1057).

³⁷³ TBMM Albümü 1983-2010 (2010: 1216).

Ek 21: Işın Çelebi (1950-...)³⁷⁴

---

³⁷⁴ *TBMM Albümü 1983-2010* (2010: 1344).

Ek 22: İbrahim Hulusi Öktem'in Milli Eğitim Bakanı olarak yer aldığı 27.

Hükümet listesi³⁷⁵

Görev	Bakan	Siyasi Parti
Başbakan	İsmet İnönü	Cumhuriyet Halk Partisi
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	Ekrem Alican	Yeni Türkiye Partisi
	Hasan Dinçer	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	Turhan Feyzioğlu	Cumhuriyet Halk Partisi
Devlet Bakanı	Hıfzı Oğuz Bekata 25 Haziran 1962 - 18 Ekim 1962	Cumhuriyet Halk Partisi
	Ali Şakir Ağanoğlu 1 Kasım 1962 - 17 Haziran 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	Vefik Pirinççioğlu 17 Haziran 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	Raif Aybar	Yeni Türkiye Partisi
Adalet Bakanı	Abdülhak Kemal Yörük	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Milli Savunma Bakanı	İlhami Sancar	Cumhuriyet Halk Partisi
İçişleri Bakanı	Kemal Sahir Kurutluoğlu 25 Haziran 1962 - 10 Ekim 1962	Bağımsız
	Hıfzı Oğuz Bekata 18 Ekim 1962 - 8 Ekim 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	İlyas Seçkin 22 Ekim 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
Dışişleri Bakanı	Feridun Cemal Erkin	Bağımsız
Maliye Bakanı	Ferit Melen	Bağımsız
Milli Eğitim Bakanı	Şevket Raşit Hatipoğlu 25 Haziran 1962 - 12 Haziran 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	İbrahim Öktem 12 Haziran 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyet Halk Partisi

³⁷⁵ https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Bayındırlık Bakanı	İlyas Seçkin 25 Haziran 1962 - 22 Ekim 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	Arif Hikmet Onat 22 Ekim 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
Ticaret Bakanı	Mehmet Muhlis Ete 25 Haziran 1962 - 17 Haziran 1963	Cumhuriyet Halk Partisi
	Ahmet Oğuz 17 Haziran 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Yusuf Azizoğlu 25 Haziran 1962 - 27 Kasım 1963	Yeni Türkiye Partisi
	Fahrettin Kerim Gökay 27 Kasım 1963 - 25 Aralık 1963	Yeni Türkiye Partisi
Gümrük ve Tekel Bakanı	Orhan Öztrak	Cumhuriyet Halk Partisi
Tarım Bakanı	Mehmet İzmen	Yeni Türkiye Partisi
Ulaştırma Bakanı	Rıfat Öçten 25 Haziran 1962 - 10 Haziran 1963	Yeni Türkiye Partisi
	İhsan Şeref Dura 13 Haziran 1963 - 25 Aralık 1963	Bağımsız
Çalışma Bakanı	Bülent Ecevit	Cumhuriyet Halk Partisi
Basın Yayın ve Turizm Bakanı	Celal Tevfik Karasapan 25 Haziran 1962 - 17 Haziran 1963	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	Nureddin Ardıçoğlu 17 Haziran 1963 - 25 Aralık 1963	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
İmar ve İskan Bakanı	Fahrettin Kerim Gökay 25 Haziran 1962 - 27 Kasım 1963	Yeni Türkiye Partisi
	Hayri Mumcuoğlu 27 Kasım 1963 - 25 Aralık 1963	Bağımsız

Ek 23: İrfan Baran'ın Adalet Bakanı, Mehmet Faruk Sükan'ın ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı olarak yer aldığı 29. Hükümet listesi³⁷⁶

Görev	Bakan	Siyasi Parti
Başbakan	Suat Hayri Ürgüplü	Bağımsız
Başbakan Yardımcısı	Süleyman Demirel	Adalet Partisi
Devlet Bakanı	Mehmet Altınsoy	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	Hüseyin Ataman	Millet Partisi
	Şekip İnal	Yeni Türkiye Partisi
Adalet Bakanı	İrfan Baran 20 Şubat 1965 - 31 Temmuz 1965	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	İhsan Köknel 31 Temmuz 1965 - 27 Ekim 1965	Bağımsız
Milli Savunma Bakanı	Hasan Dinçer 20 Şubat 1965 - 10 Ağustos 1965	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	Mustafa Hazım Dağlı 10 Ağustos 1965 - 27 Ekim 1965	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
İçişleri Bakanı	İsmail Hakkı Akdoğan 20 Şubat 1965 - 31 Temmuz 1965	Millet Partisi
	İzzet Gener 31 Temmuz 1965 - 27 Ekim 1965	Bağımsız
Dışişleri Bakanı	Hasan Esat Işık	Bağımsız
Maliye Bakanı	İhsan Gürsan	Adalet Partisi
Milli Eğitim Bakanı	Nevzat Cihat Bilgehan	Adalet Partisi
İmar ve İskan Bakanı	Ali Recai İskenderoğlu	Yeni Türkiye Partisi
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Mehmet Faruk Sükan	Adalet Partisi
Bayındırlık Bakanı	Orhan Alp	Bağımsız

³⁷⁶ https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Ulaştırma Bakanı	Mithat San 20 Şubat 1965 - 31 Temmuz 1965	Yeni Türkiye Partisi
	Kazım Yurdakul 31 Temmuz 1965 - 27 Ekim 1965	Bağımsız
Gümrük ve Tekel Bakanı	Ahmet Topaloğlu	Adalet Partisi
Tarım Bakanı	Turhan Kapanlı	Yeni Türkiye Partisi
Köyleri Bakanı	Mustafa Kepir	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
	Seyfi Öztürk	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çalışma Bakanı	İhsan Sabri Çağlayangil	Adalet Partisi
Ticaret Bakanı	Mustafa Macit Zeren	Adalet Partisi
Sanayi Bakanı	Ali Naili Erdem	Adalet Partisi
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı	Mehmet Turgut	Adalet Partisi
Turizm ve Tanıtma Bakanı	Ömer Zekai Dorman 20 Şubat 1965 - 28 Ağustos 1965	Millet Partisi
	İsmail Hakkı Akdoğan 28 Ağustos 1965 - 27 Ekim 1965	Millet Partisi

Ek 24: Mehmet Sadi Koçaş'ın Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

olarak yer aldığı 33. Hükümet listesi³⁷⁷

Görev	Bakan	Siyasi Parti
Başbakan	Nihat Erim	Bağımsız
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı	Sadi Koçaş	Cumhuriyet Halk Partisi
	Atilla Karaosmanoğlu 26 Mart 1971 - 3 Aralık 1971	Bağımsız
	Ali Mesut Erez 3 Aralık 1971 - 11 Aralık 1971	Bağımsız
Devlet Bakanı	Mehmet Özgüneş	Bağımsız
	Doğan Kitaplı	Adalet Partisi
Gençlik ve Spor Bakanı	Sezai Ergun	Adalet Partisi
Gümrük ve Tekel Bakanı	Haydar Özalp	Adalet Partisi
Adalet Bakanı	İsmail Hakkı Arar	Cumhuriyet Halk Partisi
Milli Savunma Bakanı	Ferit Melen	Cumhuriyetçi Güven Partisi
İçişleri Bakanı	Hamdi Ömeroğlu	Bağımsız
Dışişleri Bakanı	Osman Olcay	Bağımsız
Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı	İsmail Hamit Özer Derbil	Bağımsız
Maliye Bakanı	Sait Naci Ergin	Bağımsız
Milli Eğitim Bakanı	Şinasi Orel	Bağımsız
İmar ve İskan Bakanı	Selahattin Babüroğlu	Bağımsız
Bayındırlık Bakanı	Cahit Karakaş 26 Mart 1971 - 10 Kasım 1971	Adalet Partisi
	Mukadder Öztekin 10 Kasım 1971 - 11 Aralık 1971	Cumhuriyet Halk Partisi
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı	Türkan Akyol	Bağımsız
Tarım Bakanı	Orhan Dikmen	Bağımsız
Köyşleri Bakanı	Cevdet Aykan	Bağımsız
Çalışma Bakanı	Atilla Sav	Cumhuriyet Halk Partisi
Sanayi Bakanı	Ayhan Çilingiroğlu	Bağımsız
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı	Atilla Sav	Cumhuriyet Halk Partisi
	Nezih Devres	Cumhuriyet Halk Partisi
	İhsan Topaloğlu	Cumhuriyet Halk Partisi
Kültür Bakanı	Talat Halman	Bağımsız
Turizm ve Tanıtma Bakanı	Erol Yılmaz Akçal	Adalet Partisi
Orman Bakanı	Selahattin İnal	Bağımsız

³⁷⁷ https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_Cabinets.aspx (Erişim Tarihi: 21.07.2016).

Ek 25: I. Meclise katılan Hüseyin Sıtkı Gür'ün Tercüme-i Hal Kağıdı³⁷⁸

317

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci Döneminde Malatya Milletvekili Sıtkı Gür in kısa öyküğüdür.			
Adı ve Soyadı [*]	Sıtkı G Ü R	Eserleri	Yok
Babasının ve anasının adı	Hacı Abdullâh aga Fatma	İlim rütbesi	Hukuk ve Ceza doktoru
Doğum yeri	Kenya Ermanak kazası	Secimden evvelki mesleki ve işi gücü	Malatya Ağır ceza ve hukuk mahkemesi reisi
Doğum tarihi	1290	Milletvekilliği zamanında evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli ve iki çocuğu var
Öğrenimi	Istanbul Hukuk mektebi	Osmanlı Meclisi Mebuslarında Milletvekilliği varsa seçim yerleri	Yok
Bildiği diller	Biraz bulgarca	İldü ise ölüm tarihi	-----
Neden uzmanlığı olduğu	Ceza ve hukuk		
Hayatının türlü değişikliklerine ait tamamlayıcı bilgiler			
Memuriyeti	Tayini	Ayrılışı	
Kenya bidayet mah. lera mem.	23.2.317	3.11.318	terfian
Keçana müddei ümumiligi	20.12.318	22.8.321	"
Yeni Varuş bidayer Reisi	10.9.321	6.3.322	
Keçana "	" "	13.8.322	12.9.325 tahvilen
Tikves "	" "	21.9.325	22.12.325 "
Fethiye "	" "	8.12.325	8.8.327 terfian
Van istinaf azalığı	26.7.327	15.12.329	5
Tekat liva müddei umu.	8.12.329	22.11.335	"
Malatya asliye reisligi	11.11.335	30.4.336	Millet vekilligine

[*] Soyadı Kanunundan evvel ibadelerin ardı sıra atıldıkları soyadı konular.

K. 26.
11-5-1947

³⁷⁸ Sıtkı Bey (Hüseyin Sıtkı Gür)'in Hal Tercümesi (HT.317.1.1).

Ek 26: XII., XIII., XIV., XV. ve XVI. yasama dönemine milletvekili olarak

katılan Mehmet Faruk Sükan'ın Hal Tercümesi³⁷⁹

MİLLET MECLİSİ ÜYESİ
HAL TERCÜMESİ KÂĞIDI ÖRNEĞİ

298

Adı ve Soyadı	Faruk Sükan	İlmî rütbesi	
Babasının ve Anasının adı	Mahmut Kadıncız	Mesleki ve işi-gücü	Doktor
Doğum yeri ve tarihi	Karaman. 1337		
Tahsili	Yüksek Tıp	Evli olup olma-dığı kaç çocuğu bulunduğu	Evli 4 Çocuk
Bildiği diller	Fransızca	Seçimden evvel-ki iş durumu	Serbest Doktor
İhtisası	Dahiliye Mütahassısı	Memur olup olmadığı	
Eserleri	Muhtelif mesleki mecmalardaki Makaleler.	Mebuslukları	Millet Meclisine İltihak Tarihi. 25.Ekim.1961

1961-1980 arası 1, 2, 3, 4 ve 5 inci Dönemlerde Konya Milletvekili

1337 senesinde Karamanda İlk ve Orta Okulu Karamanda, liseyi Konyada bitirdikten sonra İstanbul Tıp Fakültesinden 1946 yılında mezun oldum. Tuzla Uçaksavar okulunda yedek tabib asteğmen olarak askerlik hizmetimi ifa ettim. 1950 yılında parise ihtisas stajı yapmak üzere gittim 1953de yurda dönerek müte-hassıs hekim oldum. Erecihize avdetle serbest hekim olarak çalışmaya . başladım 1955 de Ereğli Belediye meclisi üyesi seçildim 1957 ekiminde Ereğli Belediye rei-si oldum. 27 Mayıs İhtilâl Hareketine kadar bu vazifede kaldımondan sora tekrar serbest dahiliye mütehasısı olarak çalışmakta iken 15 ekim 1961 de AP. den Konya Mebusu seçildim.

Faruk Sükan

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı 20.2.1965-27.10.1965

İçişleri Bakanı 27.10.1965-1.8.1969

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı 5.1.1978-6.10.1979

³⁷⁹ Mehmet Faruk Sükan'ın V. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.2755.4.5).

Sicil No : 863

**MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNE
MAHSUS**

HAL TERCÜMESİ KÂĞIDI

KONYA Milletvekili M. SADI KOÇAŞ

³⁸⁰ Mehmet Sadi Koçaş'ın III. Millet Meclisi Hal Tercümesi (HT.3257.4.3).

Sicil No : 863

3. Dönem
863

Seçildiği yer	KONYA	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli iki çocuk
Adı ve soyadı	M. Sadi Koçak	Memur ise, seçilmeden evvelki son memurluğu	~~Memur~~
Babasının ve anasının adı	-M. Sait (ölu) -Hidayet	İntibak derecesi ve son maaşını aldığı tarih	
Doğduğu yer ve tarihi	Ermenek 1919	Memur değilse intihaptan evvel son durumu	Cumhuriyet Senatosu üyesi
Tahsili	yüksek	Evvelki devrelerde mebus intihabedilmiş ise devre ve intihap daireleri	1962-1968 C. Senatosu Kontenjan üyesi
Bildiği diller	İngilizce	Yedek subay ise sınıfı, rütbesi ve sicil numarası	
İhtisası	Askerlik	Kayıtlı bulunduğu askerlik şubeleri ve numaraları	
Eserleri	Çeşitli konularda Kitap ve makaleler	Meclise seçildiği tarih	12 Ekim 1969
İlim rütbesi		Milliyetçi Kaç oyla seçildiği	
İşi ve gücü		Meclise iltihak tarihi	20 Ekim 1969

1919 yılında Ermenek (Konya) de doğmuştur. İlk, orta ve yüksek tahsillerini İstanbul ve Ankarada yapmıştır.

1940 yılında Topçu astfevmen rütbesi ile subay olmuştur ve 1950 yılında Harp Akademisini bitirerek Kurmay Subay olmuştur.

Çeşitli Askeri Kurmay hizmetleri ve komutanlıklarda, Bükres ve Londra Atasevlikerliklerinde bulunmuştur, 1961 yılı aralık ayında Kurmay Albay rütbesi ile emekli olmuştur.

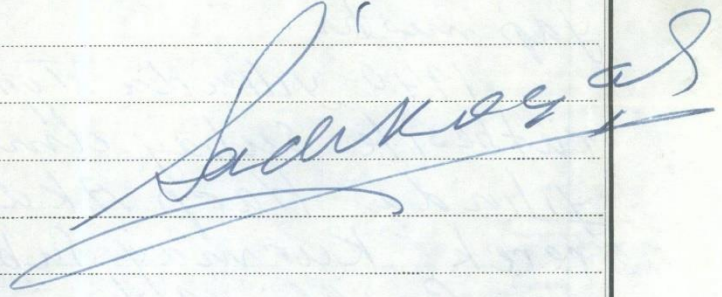
1962 yılında Cumhurbaşkan tarafından Kontenjan Senatörleri seçilmiştir ve 12 Ekim 1969 seçimlerinde C.H.P. Konya

milletvekili seçilmesi üzerine
20 ekim 1969 da Senatörlükten
istifa etmiştir.

Evlidir. İki Kız vardır
İngilizce bilir.

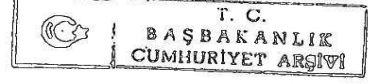
Çeşitli konularda basılmış
ve basılmakta olan kitap ve
makaleleri vardır.

"Tarih boyunca Ermeniler ve
Türk-Ermeni ilişkileri" adlı eseri
Fransızca ve İngilizceye çevrilmiştir.

Ek 28: Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dini Eserler Müşavere Kurulu'na Lütfi Doğan'ın getirilmesi³⁸¹

T. C.
Diyanet İşleri Başkanlığı

Konu : .....

Ankara
..... / ..... / 196 .....

KARARNAME

2532

1- Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere ve Dini Eserler İnceleme Kurulunda açık bulunan 1250 lira kadro aylıklı Üyelige, Tarım Bakanlığı Topraksu Genel Müdürlüğü emrinde görevli İlahiyat Doktoru Lütfi Doğan'ın, 3656 sayılı kanununun 6 ncı maddesi gereğince naklen tayini uygun görülmüştür.

2- Bu kararı Başbakan yürütür.

22 Nisan 1964

CUMHURBAŞKANI

Başbakan

İsmail Hakkı

030	11	1		304	12	14

³⁸¹ BCA, 030.11.1.304.12.14.

Ek 29: Yüksek Planlama Kurulu'na İrfan Baran'ın Adalet Bakanı olarak katılmasına dair kararname³⁸²

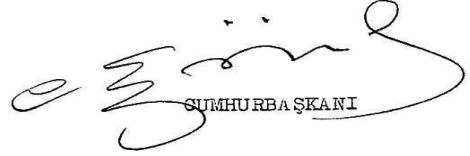
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

Sayı : 6/ 4552

KARARNAME

Ekt

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Süleyman Demirel'in Başkanlığında toplanacak olan Yüksek Planlama Kuruluna Devlet Bakanı Şekip İnal, Adalet Bakanı İrfan Baran ve İçişleri Bakanı İ. Hakkı Akdoğan'ın seçilmeleri; 30/9/1960 tarihli ve 91 sayılı Kanununun 4 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 3 / 4 /1965 tarihinde kararlaştırılmıştır.

SÜMHURBAŞKANI

030 18 01 185 21 4

Dosya No :
91-5
466

Başbakan	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	
Devlet Bakanı	Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı	Millî Eğitim Bakanı	Başbakanlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı	Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Salgın Bakanı	Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı	Turizm ve Tanıtma Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri Bakanı	

³⁸² BCA, 030.18.01.185.21.4.